

SVEUČILIŠTE U ZADRU
Odjel za engleski jezik i književnost

Mateusz-Milan Stanojević
DIJAKRONIJSKA VARIJACIJA U METAFORIČKIM MODELIMA:
RAZRADA METODOLOGIJE
Doktorski rad

Mentor: prof. dr. Dora Maček

Zadar, 2008.

Javna obrana disertacije održana je 23. lipnja 2009. na Sveučilištu u Zadru pred stručnim povjerenstvom u sastavu:

1. prof. dr. sc. Mario Brdar (Sveučilište u Osijeku)
2. prof. dr. sc. Dora Maček (Sveučilište u Zagrebu)
3. prof. dr. sc. Danica Škara (Sveučilište u Splitu)

ZAHVALA

Zahvaljujem svima koji su na bilo koji način sudjelovali u nastanku ovoga rada, prvenstveno mentorici, prof. dr. Dori Maček na podršci, strpljenju, interesu i razumijevanju. Bez njezinih poticaja, dragocjenih komentara u pravim trenucima ovog rada ne bi bilo.

Zahvaljujem i prof. dr. Mileni Žic Fuchs, koja me je upoznala s kognitivnom lingvistikom i koja i dalje stalno podržava moje istraživačke napore.

Zahvaljujem kolegama i prijateljima s Odsjeka za anglistiku – cimerima iz nerogate sobe te Nini, Anđelu, Ireni, Mariji, Steli, Marini i Vlatku s kojima sam dijelio lingvističke i nastavničke radosti, brige i nedoumice.

Jako veliko hvala Renati na sjajnim idejama, srdačnosti koja otvara sva vrata te dugim razgovorima o životu i lingvistici u avionima, na aerodromima, a posebice na Rudešu.

Najzad, hvala mami, tati i bratu na toplim obiteljskim trenucima i Jeleni na landranju, strpljenju i ljubavi.

Sadržaj

1. UVOD	1
1.1. FILOZOFSKI OKVIR: LOGIKA I HUMANISTIKA	1
1.2. OBRAZLOŽENJE TEME	3
1.2.1. CILJEVI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA	3
1.2.2. DIJAKRONIJSKA ANALIZA U KOGNITIVNOJ LINGVISTICI	6
1.2.3. RAZDOBLJE SREDNJOENGLSKOGA	7
1.2.4. KONCEPT LOVE U SREDNJOVJEKOVNOM ENGLSKOME	8
1.2.5. IZBOR I USTROJ KORPUSA	9
1.3. USTROJ ISTRAŽIVANJA	10
<u>2. FILOZOFIJA I METAFORA: OD OBJEKTIVIZMA K ISKUSTVENOM REALIZMU</u>	12
2.1. ODNOS ZNAČENJA I STVARNOSTI	13
2.1.1. ZAJEDNIČKO POLAZIŠTE OBJEKTIVIZMA I ISKUSTVENOG REALIZMA	13
2.1.2. OBJEKTIVIZAM	14
2.1.3. ISKUSTVENI REALIZAM	17
2.2. METAFORA U JEZIKU I RAZUMIJEVANJU: OD OBJEKTIVIZMA K ISKUSTVENOM REALIZMU	18
2.2.1. POGLED U POVIJEST: ARISTOTEL	20
2.2.2. SUVREMENE TEORIJE METAFORE	22
2.3. ZAKLJUČAK	38
<u>3. KOGNITIVNA SEMANTIKA: KONSTRUIRANJE ZNAČENJA I ZNANJE</u>	40
3.1. ČOVJEK KAO TEMELJ KONSTRUIRANJA ZNAČENJA	41
3.2. PARADIGMATSKA I SINTAGMATSKA RAZINA U KOGNITIVNOJ LINGVISTICI	43
3.2.1. OGRANIČENJA U PROCESU KONSTRUIRANJA	45
3.2.2. USTROJ ZNANJA: PARADIGMATSKI ELEMENTI	46
3.2.3. KORIŠTENJE ZNANJA: KOGNITIVNE SPOSOBNOSTI KAO SINTAGMATSKI ELEMENTI	54
3.3. MOTIVIRANOST	63
3.4. UKLAPANJE PARADIGMATSKIH I SINTAGMATSKIH STRUKTURA: UMNI PROSTORI I STRUKTURA SITUACIJE	65
3.4.1. UMNI PROSTORI	65
3.4.2. MODEL GLEDANJA I MODEL STRUKTURE SITUACIJE	68
3.5. KOGNITIVNI PROCESI: USTALJENO ZNANJE I NJEGOVO KORIŠTENJE	70

4. KONCEPTUALNA METAFORA NA RAZMEĐU	72
4.1. ŠTO JE KONCEPTUALNA METAFORA?	73
4.2. OGRANIČENJA KOD KONCEPTUALNIH METAFORA	77
4.2.1. MOTIVIRANOST: UTJELOVLJENJE, PREDODŽBENE SCHEME I NAČELO NEPROMJENJIVOSTI	77
4.2.2. PRIMARNE METAFORE I MOTIVIRANOST	79
4.2.3. SREDIŠNJA PRESLIKAVANJA I MOTIVIRANOST	84
4.2.4. METONIMIJSKA MOTIVIRANOST METAFORE I METONIMIJSKO NAČELO NEPROMJENJIVOSTI	87
4.2.5. ZAKLJUČAK: OGRANIČENJA KONCEPTUALNIH METAFORA	89
4.3. DETALJNOST KONCEPTUALNIH METAFORA	90
4.3.1. SHEMATIČNE KONCEPTUALNE METAFORE	91
4.3.2. DETALJNE KONCEPTUALNE METAFORE	93
4.3.3. ZAKLJUČAK	94
4.4. KULTURNI MODELI I KONCEPTUALNA METAFORA	95
4.5. KONVENCIONALNOST METAFORA	96
4.6. DVA NAČINA ANALIZE METAFORA: KONCEPTUALNA METAFORA I KONCEPTUALNA INTEGRACIJA	99
4.7. INTEGRIRANI MODEL KONCEPTUALNE METAFORE	102
5. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA KONCEPTUALNE METAFORE	105
5.1. TEORIJSKA RAZINA: DOSTUPNOST ZNANJA	107
5.2. METODE KOGNITIVNOLINGVISTIČKIH ISTRAŽIVANJA METAFORA I METONIMIJA	111
5.2.1. KONCEPTUALNI PRISTUP	112
5.2.2. DISKURZIVNI PRISTUP	114
5.2.3. KORPUSNI PRISTUP	118
5.3. RAZRADA: CJELOVITA METODOLOGIJA TEKSTUALNOG ISTRAŽIVANJA KONCEPTUALNE METAFORE	124
5.3.1. NEDOSTACI I PREDNOSTI MODELA CJELOVITOG ISTRAŽIVANJA KONCEPTUALNE METAFORE	129
5.3.2. ZAKLJUČAK: CJELOVITA METODA ISTRAŽIVANJA METAFORE	130
6. JEZIČNA ANALIZA: SEMANTIČKO-GRAMATIČKE KONSTRUKCIJE	132
6.1. OPĆE ZNAČAJKE KORPUSA	132
6.2. SPECIFIČNOSTI DOMENE LOVE	134
6.2.1. KONCEPTUALNA SLOŽENOST DOMENE LOVE	134

6.2.2. JEZIČNA SLOŽENOST DOMENE LOVE	136
6.3. UTVRĐIVANJE SADRŽAJA: KONKORDANCIJE	136
6.4. SEMANTIČKO-GRAMATIČKA ANALIZA KONSTRUKCIJA	139
6.4.1. IMENSKA SKUPINA <i>LÖVE</i>	140
6.4.2. SREDNJA RAZINA: IMENICA <i>LÖVE</i> KAO DIO VEĆE SKUPINE	155
6.4.3. IMENICA <i>LÖVE</i> KAO DIO SHEME DOGAĐAJA	159
6.5. ZAKLJUČAK	178
<u>7. KONCEPTUALNE METAFORE U KORPUSU</u>	<u>179</u>
7.1. ODVAJANJE METAFORIČKIH OD NEMETAFORIČKIH IZRAZA: TEMELJNA KONCEPTUALIZACIJA KULTURNOG MODELA <i>LÖVE</i>	179
7.1.1. RELACIJSKE ZNAČAJKE KONCEPTA <i>LÖVE</i>	180
7.1.2. SUDIONICI U KONCEPTU <i>LÖVE</i>	183
7.1.3. KVANTITATIVNE I KVALITATIVNE ZNAČAJKE KONCEPTA	185
7.1.4. RASPRAVA: TEMELJNA SHEMA KULTURNOG MODELA <i>LÖVE</i>	186
7.2. METAFORIČKE KONCEPTUALIZACIJE: MANIPULIRANJE ENTITETOM <i>LÖVE</i> U KONCEPTUALNOM PODRUČJU	189
7.2.1. <i>LÖVE</i> KAO OMEĐENI ENTITET	190
7.2.2. <i>LÖVE</i> JE VRIJEDAN PREDMET: RAZMJENA, DAVANJE I UZIMANJE PREDMETA	194
7.2.3. KONCEPTUALIZACIJE U SKLADU SA ŽELJOM ZA POSTIZANJEM LJUBAVI	200
7.2.4. DRUGE ZNAČAJKE ENTITETA <i>LÖVE</i> KAO PREDMETA	205
7.2.5. SMJEŠTAJ ENTITETA <i>LÖVE</i> U PROSTORU	208
7.3. METAFORIČKE KONCEPTUALIZACIJE: <i>LÖVE</i> KAO SILA	212
7.4. METAFORIČKE KONCEPTUALIZACIJE: PERSONIFIKACIJA	215
7.5. METAFORIČKE KONCEPTUALIZACIJE: <i>LÖVE</i> JE SLUŽBA	217
7.6. OSTALE METAFORIČKE KONCEPTUALIZACIJE	219
7.6.1. KONCEPTUALNA METAFORA <i>LÖVE</i> JE VATRA	219
7.6.2. KONCEPTUALNA METAFORA <i>LÖVE</i> JE PUTOVANJE	221
7.7. PREGLED NAJČEŠĆIH NEMETAFORIČKIH KONCEPTUALIZACIJA	221
7.7.1. TRAJANJE RELACIJE	222
7.7.2. POZNAVANJE LJUBAVI, GOVORENJE O LJUBAVI, PONAŠANJE U LJUBAVI	223
7.7.3. PROCJENA RELACIJE <i>LÖVEN</i> NA TEMELJU RAZLIČITIH STANDARDNA	224
7.7.4. METONIMIJA <i>LÖVE</i> ZA VOLJENU OSOBU	225
7.8. ZAKLJUČAK	226
<u>8. KONCEPTUALNA ANALIZA POMNIM ČITANJEM</u>	<u>228</u>

8.1. ANALIZA KONCEPTUALNIH METAFORA POMNIM ČITANJEM	229
8.1.1. LÖVE KAO OMEĐENI ENTITET	229
8.1.2. METAFORA LÖVE JE SILA	237
8.1.3. PERSONIFIKACIJA	242
8.1.4. LÖVE JE SLUŽBA	242
8.1.5. LÖVE JE VATRA	245
8.1.6. LJUBAVNICI SU ŽIVOTINJE	247
8.1.7. ZAKLJUČAK	249
8.2. ISTRAŽIVANJE SCENARIJA LÖVE	250
8.2.1. SCENARIJ DVORSKE LJUBAVI	250
8.2.2. SCENARIJ LJUBAVI U CHAUCEROVIM PRIČAMA	251
8.2.3. RASPRAVA	261
8.3. ZAKLJUČAK	261
<u>9. RASPRAVA</u>	<u>263</u>
9.1. ODNOS JEZIČNOG I KONCEPTUALNOG	263
9.2. INTEGRIRANI MODEL KONCEPTA LÖVE U SREDNJOENGLSKOME	267
9.3. CJELOVITA METODA ISTRAŽIVANJA DIJAKRONIJSKIH MODELA	269
<u>10. ZAKLJUČAK</u>	<u>270</u>
<u>11. DODATAK: SEMANTIČKO-GRAMATIČKI OBRASCI I NJIHOVA KLASIFIKACIJA</u>	<u>273</u>
<u>LITERATURA</u>	<u>322</u>
<u>SAŽETAK</u>	<u>342</u>
<u>SUMMARY</u>	<u>346</u>

1. Uvod

1.1. Filozofski okvir: logika i humanistika

Svako povijesno razdoblje sa sobom nosi i određeni svjetonazor, koji umnogome uvjetuje kulturno-znanstvena dostignuća tog razdoblja. Promatrajući lingvističke teorije od najranijih početaka naovamo, u njima se lako mogu razaznati osnovne značajke svjetonazora pojedinog razdoblja. Međutim, unatoč različitim filozofskim postavkama, sve teorije imaju jedno zajedničko: pojmivši simboličku narav jezika, jezikoslovlje mora razriješiti ključno semantičko pitanje odnosa jezika, mišljenja i stvarnosti (Heinz 1978: 462). Različita povijesna razdoblja ovaj odnos zasnivaju na logici ili na humanistici.¹

Ksenofon i elejci smatrali su da je čovjekova percepcija svijeta subjektivna. Budući da je predmet jezičnog znaka mišljenje o stvarnosti, trebalo ga je na neki način ujednačiti sa stvarnošću samom. Tu je ulogu kod Aristotela (o čemu je pisao u trećoj knjizi djela *O duši*), a kasnije i kod racionalista iz Port-Royala preuzela logika – gramatika je zasnovana na mišljenju, a ispravno mišljenje određeno je zakonima logike, pa stoga i gramatika mora biti logična.² Poteškoće vezane uz razliku između logičkih i prirodnih jezika koje se ovdje javljaju teorijski su riješili filozofi empiričari (poput Bacona, Lockeja, Herdera i Humboldta): razlika postoji jer prirodni jezik izražava izvanjsku stvarnost unutarnjim, subjektivnim sredstvima što ovise o društvenim navikama i mijenjaju se ovisno o mjestu i vremenu. Sintezu razlika između logičkog i humanističkog (psihološkog) shvaćanja jezika sažeto daje Heinz (1978: 464):

Logika operuje zakresami (klasami), humanistyka zaś treściami (jednostkami); pierwsza mówi o języku jako takim, o języku w stosunku do innych zjawisk, humanistykę zaś interesuje pytanie, czym różnią się poszczególne języki między sobą i czego te różnice są wyrazem. Oba te stanowiska wzajemnie się uzupełniają również pod względem metodologicznym: logika bowiem operuje kryteriami ścisłymi, ale nie w pełni adekwatnymi (relewantnymi), humanistyka zaś kryteriami bardziej adekwatnymi, ale nie zawsze wystarczająco ścisłymi.³

¹ Za povijesni pregled razvoja lingvistike usp. Heinz 1978; Škiljan 1985; Robins 1997 i Ivić 2001.

² Usp. Vinja (2000: 8 i dalje).

³ «Logika se bavi skupovima (klasama), a humanistika sadržajima (jedinicama); logika govori o jeziku samome, o jeziku u odnosu na druge pojave, a humanistiku zanima pitanje čime se međusobno razlikuju pojedini jezici i što te razlike izražavaju. Ova se dva stajališta upotpunjuju i u metodološkom smislu: naime, logika se bavi preciznim kriterijima, koji nisu u potpunosti adekvatni (relevantni), nasuprot tome, humanistika se bavi kriterijima koji su adekvatniji, ali nisu uvijek dovoljno precizni.» (Ukoliko nije drugačije navedeno svi su prijevodi autorovi).

Puni krug, tj. povratak u logiku i analogiju (za razliku od anomalije/humanizma/psihologije), povijesno gledajući donosi strukturalizam, koji teži prema usustavljanju jezičnih funkcija i oblika. U Americi pred funkcionalizmom pobjeđuje formalizam: isprva je to lingvistički formalizam sadržan u distribucionalističkom učenju, a kasnije se on, s Chomskyjevom revolucijom⁴ vraća u logičke vode, četvrti puta u povijesti (nakon Aristotela, srednjovjekovnih skolastika i racionalističke gramatike iz Port-Royala).⁵ Međutim, unatoč formalizaciji kao jednom od osnovnih zahtjeva teorije, Chomskyjeva je lingvistika vratila um u istraživanje jezika. Na taj su se način otvorila vrata semantičkim teorijama. One su isprva bile sadržane unutar stroge logičke paradigme, ali se kasnije pokazalo da je logika nedovoljna za obuhvaćanje svih istančanih elemenata značenja izraženih jezikom.⁶ Tako nam se sada, u skladu s tvrdnjom Antoina Meilleta («Chaque siècle a la grammaire de sa philosophie»), nudi nova filozofija i nova gramatika. Filozofija kognitivne znanosti drugog i trećeg vala (kako je nazivaju Varela, Thompson i Rosch 1991) jest humanistika iskustvenog realizma, koja povezuje različite grane ljudskog znanja (neurologiju, psihologiju, lingvistiku, umjetnu inteligenciju, kulturnu antropologiju, sociologiju itd.) u jedinstvenu (ali ne i homogenu) paradigmu, čija su širina i raznolikost metodologijâ njezina osnovna prednost. Nova paradigma jezik shvaća kao sposobnost ljudskog uma koja je u uskoj vezi s drugim spoznajnim sposobnostima, a ne njegov poseban dio. Jedna je od tih sposobnosti i sposobnost metaforičkog razmišljanja. Za razliku od generativista, koji metaforu smatraju devijantnim govorom (pa samim time i dijelom jezične uporabe a ne jezične sposobnosti, tj. izvan okvira istraživanja lingvista), za kognitivne je lingviste metafora prvenstveno vezana uz misao: kako uz izmišljajnu (engl. *imaginative*), tako i svakodnevnju. «Bit je metafore razumjeti i iskusiti jednu vrstu stvari putem druge» (Lakoff i Johnson 1980: 5), a to za sobom povlači i konceptualni ustroj ljudskog uma (pa time i jezika) zasnovan na metafori.

U taj se sustav veza između jezika, uma i kulture uklapa i ovaj rad. Budući da se jezik smatra čovjekovim proizvodom i predstavlja izravni odraz njegovoga pojmovnog sustava i konceptualizacije svijeta, različite kognitivno-lingvističke struje u istraživanje jezika uključuju istraživanje ljudskih psiholoških procesa na kojima se jezik temelji i različitim vrsta znanja o jeziku i znanja o svijetu što ih ljudi rabe da bi razumjeli neki izričaj. Na taj način kognitivna lingvistika pruža mogućnost sveobuhvatnog opisa

---

⁴ Kako je (možda pomalo i ironično) naziva Harris (1993: 35).

⁵ Za pregled ranije američke lingvistike v. Filipović 1963.

⁶ Za pregled razvoja Chomskyjeve teorije prema generativnoj semantici v. Harris 1993.

čovjekovog znanja i pogleda na svijet. Upravo je to i njezin glavni nedostatak: sveobuhvatnost opisa, unatoč jedinstvenoj filozofskoj podlozi, ne nudi i jedinstveni metodološki aparat koji bi omogućio sinkronijsko i dijakronijsko proučavanje različitih spoznajnih pojavnosti u jeziku. Prednost uspostave takvog modela bila bi u djelomičnoj objektivizaciji različitih analiza koje bi se njime koristile, što bi ih učinilo usporedivima, te im donijelo još veću znanstvenu vrijednost.

1.2. Obrazloženje teme

1.2.1. Ciljevi i hipoteze istraživanja

Ovaj je rad pokušaj uspostavljanja metodološkog modela istraživanja konceptualnih metafora i metaforičkih koncepata te znanja (o svijetu i jeziku) vezanih uz njih. Posebnost rada odražava se u trima bitnim dijelovima. Prvo, postojeći pokušaji razrade metodologije istraživanja metaforičkih koncepata (v. npr. Cameron i Low 1999; Steen 1999c; Deignan 2005) zagovaraju po jednu metodologiju, ne ujedinjavajući različite pristupe. Za razliku od toga, ovaj rad uvodi novu cjelovitu metodu istraživanja metafore, koja ujedinjava različite pristupe. Drugo, dijakronijska istraživanja konceptualnih metafora (npr. koncepta LOVE, npr. Coleman 1999; Tissari 2003) koriste isključivo metodologiju korpusnog istraživanja. Novost ovog rada jest da uključuje dvije druge metode, gramatičku i konceptualnu metodu, s ciljem dobivanja potpunijih rezultata. Najzad, istražujemo koncept LOVE u srednjovjekovnom engleskom, a riječ je o području koje je gotovo neistraženo. U nastavku raspravljamo o metodološkim problemima teorije metafore, te na temelju opisanih problema definiramo ciljeve, pitanja i hipoteze ovog istraživanja.

Kod istraživanja metaforičkih koncepata i metafora kao izuzetno složenih pojavnosti, javljaju se dva temeljna problema s kojima se svako istraživanje mora uhvatiti u koštac. Prvi problem jest filozofsko-metodološke prirode, a drugi praktične.

Među filozofsko-metodološkim problemima sinkronijskog i dijakronijskog pristupa metaforičkim konceptima najistaknutiji su problemi prepoznavanja i određivanja konceptualnih metafora. Da bismo u tekstualnoj analizi odredili da neki jezični elementi pripadaju određenoj konceptualnoj metafori, moramo se osloniti na naše znanje jezika, kulture i teksta. Dakle, analiza ključno ovisi o autoru i njegovu tumačenju teksta. Stoga je naizgled zamka sinkronijske i dijakronijske rekonstrukcije shvaćanja metaforičkog koncepta krajnji subjektivizam. Međutim, kao što smo već naveli, kognitivna lingvistika zasniva se na pretpostavci univerzalnih sposobnosti konstruiranja značenja i iskustva, tj. na

filozofiji iskustvenog realizma. To nam polazište omogućuje pristup svim tekstovima i razdobljima, uz uvjet konvergencije različitih vrsta dokaza za naše pojedine tvrdnje (usp. Lakoff i Johnson 1999). Vođeni tom mišlju, pokušat ćemo riješiti praktične probleme analize.

Praktični problemi analize kako dijakronijskog tako i sinkronijskog korpusa uključuju problem određivanja metaforičkih dijelova teksta, problem klasifikacije metafora i njihove obrade. Zanimarimo li subjektivnost analize (jer se od autora analize traži semantička interpretacija elemenata koji nemaju formalnih jezičnih obilježja), praktični problemi odnose se na pronalaženje metaforičkih elemenata. Nažalost, ne postoji mogućnost objektivizacije ili automatizacije procesa pronalaženja konceptualnih metafora u korpusu, već se zahtjeva pomno čitanje teksta uz njegovo razumijevanje. Ipak, valja iznaći metodu koja bi davala podrobnije upute nego što je slučaj kod metode uopćavanja koja se rabi u kognitivnoj lingvistici. Klasifikacija metafora prema različitim kriterijima također se zasniva na metodi uopćavanja, a bila bi mnogo jednostavnija ukoliko bi postojali koraci pri određivanju razine konceptualne metafore kojoj određeni jezični izraz pripada. Najzad, pozadinsko znanje potrebno za razumijevanje određenog koncepta u dijakronijskoj je analizi problem jer nužno ovisi o suvremenoj rekonstrukciji. Premda je nemoguće dati iscrpni popis čitavog znanja o svijetu koje bi bilo potrebno kod razumijevanja (jer ono ovisi o pojedinom konceptu), mogli bismo unaprijediti analizu izgradnjom općeg modela razumijevanja metaforičkih koncepata.

S obzirom na navedene probleme, cilj je ovog rada na zajedničkoj filozofskoj osnovi zacrtati model shvaćanja metaforičkih koncepata koji bi uključio sinkronijski i dijakronijski pristup jeziku, te ga zatim iskušati u praksi. Pokušat ćemo teorijski pokazati da je dijakronijska metaforička građa unatoč jezičnim i kulturološkim zaprekama ipak dostupna za kognitivno istraživanje, te da je valja istraživati cjelovito pomoću metoda koje to omogućuju. Takvo ćemo cjelovito istraživanje pokušati provesti u drugom, praktičnom dijelu rada. Na temelju tako zacrtanog cilja, u sljedećem odlomku navodimo pitanja koja su nit vodilja istraživanja, te hipoteze na kojima se istraživanje zasniva.

1.2.1.1. Pitanja i hipoteze: integrirani model konceptualne metafore i cjelovita metoda istraživanja metafore

U radu ćemo pokazati da značenje koncepata u srednjovjekovnom engleskom jeziku nastaje u međusobnom djelovanju različitih jezičnih i kulturoloških znanja, scenarija, zajedničkih aspekata polaznih domena te pojedinačnih metafora. Budući da je shvaćanje

metaforičkih koncepata rezultat složene interakcije između navedenih elemenata, u radu predložimo integrirani model konceptualne metafore, koji opisuje međudjelovanje navedenih elemenata iz dijakronijske i sinkronijske perspektive.

Istraživanje konceptualne metafore u tim okvirima zahtijeva i prilagodbu postojeće metodologije. Pokušat ćemo pokazati da integrirani model konceptualne metafore zahtijeva istraživanje pomoću različitih metoda, čiji zajednički rezultati mogu dati potpuniju sliku shvaćanja metaforičkih koncepata. Našu ćemo metodu nazvati cjelovitom metodom istraživanja metafore, a ona će u dijakronijskom istraživanju proizlaziti iz triju metodologija: diskurzivne metode uz uopćavanje, gramatičke analize i korpusne analize.

Na temelju svega što smo do sada naveli slijedi sažet prikaz pitanja na koja će teorijski i praktični dio rada pokušati odgovoriti, te ćemo navesti naše istraživačke pretpostavke. Naše će istraživanje pokušati odgovoriti na tri temeljna pitanja vezana uz dijakronijsko istraživanje metaforičkih koncepata, te će sukladno tome pokušati potvrditi ili pobiti tri hipoteze. Pitanja i hipoteze prikazani su u tablici 1-1.

Tablica 1-1. Istraživačka pitanja i hipoteze

	<i>Pitanja</i>	<i>Hipoteze</i>
1	Je li moguće dijakronijsko istraživanje konceptualnih metafora?	Konceptualne metafore dostupne su za istraživanje suvremenom istraživaču.
2	Koji su nužni dijelovi cjelovitog opisa dijakronijskog shvaćanja metaforičkog koncepta?	Cjelovit opis shvaćanja metaforičkog koncepta moguće je opisati pomoću integriranog modela konceptualne metafore, koji se sastoji od barem sljedećih dijelova: Opisa scenarija vezanih uz koncept Opisa metafora (i metonimija) vezanih uz koncept Opisa međusobne interakcije različitih scenarija, međusobne interakcije raznih metafora (i metonimija), te međusobne interakcije scenarija i metafora (i metonimija) vezanih uz koncept
3	Koja metodologija može obuhvatiti shvaćanja opisana	Integrirani model konceptualne metafore moguće je istražiti jedino pomoću cjelovite metode istraživanja

u drugom pitanju u dijakronijskom istraživanju konceptualnih metafora?	metafore, koja kombinira rezultate triju metodologija: semantičko-gramatičke analize korpusa (kao temelja određivanja jezičnih veza koje su potencijalne konceptualne metafore i značajki vezanih uz shemu ciljnog koncepta), konceptualne analize jezičnih veza u korpusu (kao temelja određivanja eksplicitnih konceptualnih metafora) te pomnog čitanja u diskurzivnoj tradiciji (kao provjere korpusne konceptualne analize i kao temelja opisa interakcija scenarija i metaforičkih te nemetaforičkih predočavanja).
--	---

Teorijska rješenja navedenih problema primijenit ćemo u praksi kao polazište za opis razumijevanja koncepta LOVE u srednjovjekovnom engleskome. U nastavku slijedi obrazloženje izbora dijakronijske analize, srednjovjekovnog engleskoga te koncepta LOVE.

1.2.2. Dijakronijska analiza u kognitivnoj lingvistici

Istraživanje ustroja ljudskog rječnika i gramatike jedna je od najplodnijih grana kognitivne lingvistike. Kognitivna se analiza zasniva na primarnosti značenja u leksičkoj i gramatičkoj analizi. Posljedica primarnosti značenja jest motiviranost. Tako se umjesto potpune predvidljivosti značenja na osnovi matematičkih formula kognitivna lingvistika bavi *post hoc* objašnjavanjem nastanka uglavnom prototipno ustrojenih mreža značenâ leksičkih i gramatičkih izraza. Potpuno objašnjenje motiviranosti nekog značenja pojedinog leksičkog ili gramatičkog oblika zahtijeva objašnjenje njegova razvoja, tj. dijakronijski pristup. Takav je pristup osnova mnogih kognitivnih studija, pa je, primjerice, izuzetno bogata literatura o promjenama značenja i gramatikalizaciji modalnih glagola u engleskome (v. npr. Sweetser 1990; Traugott 1989; Goossens 1999; Goossens 2003). Osim gramatikalizacijom, u posljednje se vrijeme kognitivni lingvisti više bave i promjenom značenja pojedinih leksema ili grupa leksema (poput Tissari 2000 i Tissari 2001), ali i novim objašnjenjima već odavno poznatih procesa promjene značenja, naročito metonimijom (kao Blank 1999 i Koch 1999) te metaforom (Haser 2003).

Jedno od najvažnijih otkrića kognitivne lingvistike u dijakronijskoj analizi promjene značenja jest da metaforička proširenja značenja mahom polaze od osnovnih domena, odnosno da su konkretna značenja u pravilu temelj za razvoj apstraktnih značenja

(Sweetser 1990; Pilecka 2002). Na taj način dijakronija potvrđuje rezultate sinkronijskih istraživanja vezanih uz utjelovljenje predodžbenih shema, što je još jedan korak prema uspostavljanju njihovog empirijski zasnovanog popisa. Istodobno, različit razvoj značenja gramatičkih i leksičkih oblika u različitim jezicima potvrđuje i ključni utjecaj kulture.

Smještanjem ovoga rada u okvire kognitivne dijakronijske analize, prvenstveni nam je cilj pokazati da različite metode kognitivne lingvistike dopuštaju pristup dijakronijskoj građi, te na taj način potvrđuju i dijakronijsku univerzalnost ljudskih sposobnosti, odnosno procesa konstruiranja značenja. S druge nam je strane cilj pokazati ograničeni doseg univerzalnoga, čak i u okvirima dijakronijskog razvoja onog što često smatramo istim (engleskim) jezikom i kulturom. Naime, u okvirima cjelovite metodologije koju ćemo ponuditi, različita dijakronijska razdoblja smatrat ćemo različitim kulturama, što nam otvara mogućnost rabljenja antropoloških uvida i metodologija.

1.2.3. Razdoblje srednjoengleskoga

Zbog kontinuiranog razvoja jezika, njegova periodizacija zasniva se prvenstveno na izvanjezičnim čimbenicima. Tako je i podjela engleskog jezika na staroengleski (*Old English*), srednjoengleski (*Middle English*) i suvremeni engleski jezik (*Modern English*) prvenstveno izvanjezična, te se temelji na nekim društvenim i povijesnim činjenicama. Kao početna granica srednjovjekovnog engleskoga prihvaćena je godina invazije Normana (1066.), a kao kraj obično se uzima 1476. godina (prvo Caxtonovo tiskano izdanje djela *The Canterbury Tales*) ili 1485. godina (to jest dolazak Henrika VII. na vlast; usp. Blake 1996b: 1).

Međutim, premda se granice razdoblja utvrđuju na temelju izvanjezičnih čimbenika, to ne znači da nema izrazitih jezičnih razlika u navedenim trima razdobljima. Te su razlike posebice vidljive u tekstovima koji jasno pripadaju pojedinom razdoblju. Srednjovjekovni je engleski predmet brojnih fonoloških, morfoloških, sintaktičkih, dijalektoloških, leksičkih, semantičkih i pragmatičkih studija (za pregled v. Blake 1996a; bibliografije studija za to razdoblje su npr. Fisiak 1987 i Tajima 1988). Riječ je o razdoblju engleskoga koje je naročito zanimljivo za leksička i semantička istraživanja, zbog razmjerno dobre dostupnosti tekstova, zbog utjecaja stranog vokabulara te zbog relativne kulturne i jezične blizine suvremenom engleskom (unatoč svim razlikama).

Srednjovjekovni engleski pogodan je za istraživanje s jezične i kulturne strane i zbog velikog utjecaja koji su u njemu na razvoj vokabulara odigrali skandinavski jezici, te francuski (normanski francuski i pariški francuski) i latinski (za primjere i opis v. Burnley

1996: 414-439). U srednjovjekovnom je engleskome najveći utjecaj imao upravo francuski: s jedne strane kao jezik administracije (kao zamjena latinskome npr. u zakonodavstvu), a s druge strane kao prestižni jezik, neophodan za komunikaciju u visokom društvu (Burnley 1996: 426-432). U tom je smislu srednjovjekovni engleski vrlo bitan korak u razvoju engleskoga uopće. Dva su temeljna razloga našeg odabira upravo tog razdoblja. S jedne strane, srednjovjekovni je engleski jezično i kulturološki blizak suvremenom razdoblju, što omogućuje jasno prosljeđivanje nastanka njihovih veza. S druge strane, kulturološka i jezična različitost dvaju razdoblja jamči zanimljive rezultate istraživanja.

1.2.4. Koncept LOVE u srednjovjekovnom engleskome

Ljubav je jedan od ljudskih osjećaja o kojima su napisana mnoga djela: od onih koja su ljubavlju nadahnuta umjetnički, pa sve do onih koja se ljubavlju bave iz mnogih drugih perspektiva: kulturno-povijesne i filozofske (npr. Lewis 1977; Duby 1994), književne (npr. Lewis 1946; Paxson i Gravlee 1998; Love 2002; McCarthy 2002), psihoanalitičke (Bergmann 1987) ili jezične (Barron 1965; Burnley 1980; Coleman 1999; Tissari 2000; Tissari 2001; Tissari 2003). Ono što različita istraživanja naglašavaju još od samih početaka istraživanja ljubavi su različite vrste ljubavi. Dok filozofi poput C. S. Lewisa u skladu s grčkom tradicijom razlikuju četiri vrste ljubavi (prijateljstvo, strastvenu i nestrastvenu ljubav te nesebičnu ljubav; v. Lewis 1977), psiholozi unutar ljubavi među spolovima razlikuju komponente ljubavi (npr. Sternberg 1988) ili stilove ljubavi (Lee 1988).

Nedavna psihološka istraživanja shvaćanja ljubavi uglavnom u anglofonih govornika mlađe generacije rabe metode suvremene psihologije i psihometrije (kao Hendrick i Hendrick 1986; Fehr 1988; Hazan i Shaver 1990; Fehr i Russel 1991; Aron i Westbay 1996). Kognitivni lingvisti pokušavaju dokučiti što je ljubav i kako je ljudi konvencionalno konceptualiziraju koristeći jezični materijal. U toj su tradiciji kognitivna jezična istraživanja koncepta LOVE u suvremenom engleskom (poput Kövecses 1986 i Bierwiczzonek 2002), i dijakronijska istraživanja promjene značenja unutar koncepta LOVE od ranog suvremenog engleskog do danas (Tissari 2000; Tissari 2001; Tissari 2003). Međutim, unatoč različitim metodama, suvremena psihologija i lingvistika dolaze do sličnih rezultata: koncept LOVE prototipno je organiziran, na osnovi scenarija, a o njemu govorimo i razmišljamo uglavnom metaforički.

Premda je koncept LOVE u suvremenom engleskom istražen u okvirima kognitivne lingvistike, slično kognitivno istraživanje za srednjovjekovni engleski ne postoji. Doprinos takve vrste istraživanja teoriji kognitivne metafore je dvostruk. Prvo, pronalazak konceptualnih metafora u srednjovjekovnom engleskom još je jedan u nizu dokaza da su konceptualne metafore bitna karika u razjašnjenju našeg načina razmišljanja jer nadilaze vremenske i kulturološke granice. Ovo povlači i određenu univerzalnost konceptualnih metafora u ljudskom ustroju. Drugo, istraživanje i razjašnjavanje sustava veza prisutnih u konceptualnim metafora u srednjovjekovnom engleskom tekstu znači i mogućnost donošenja pretpostavki o načinu razvoja shvaćanja koncepta LOVE od razdoblja srednjovjekovnog engleskoga do danas.

1.2.5. Izbor i ustroj korpusa

Za razliku od razdoblja staroengleskoga, izvori iz srednjoengleskog razdoblja brojni su i dostupni (v. Blake 1996: 6-8). Budući da nam je cilj razraditi metodologiju istraživanja metaforičkog koncepta u čitavom razdoblju srednjovjekovnog engleskoga, odlučili smo rabiti dvije vrste korpusa: temeljni i kontrolni korpus. Temeljni korpus sastoji se od djela iz ciljnog razdoblja koja su dostupna u slobodnoj domeni u elektronskom obliku, što nam omogućuje njihovu obradu pomoću računala. Uključena su sljedeća djela: *Confessio Amantis* Johna Gowera (Gower 1899), *Kanterburijske priče* Geoffreja Chaucera (Chaucer 1957), *A Revelation of Love* Juliana of Norwicha (Norwich 1976), *Hali Meidenhad* (Furnivall 1922), *An anthology of Chancery English* (Fisher, Richardson i Fisher 1984), skupina tekstova o engleskim cehovima (Smith 1870), engleska inačica djela *Gesta Romanorum* (Herrtage 1879), Pastonova pisma (Paston family 1971) i skupina dramskih tekstova (Beadle 1982). Podrobnije značajke korpusa i razloge njegova izbora dajemo u 6. poglavlju. Budući da su navedena djela u slobodnoj domeni, skinuli smo ih u elektronskom obliku, te smo za korpusno pretraživanje koristili program Text Stat verzija 2.6 od 10. 10. 2005, također slobodno dostupan na: <http://www.niederlandistik.fu-berlin.de/textstat/>.

Kontrolni korpus sastoji se od tri rječnika: rječnika srednjoengleskoga *Middle English Dictionary* (McSparran, Schaffner, Latta, i dr. 2001); dostupnog i u elektroničkom obliku na: <http://quod.lib.umich.edu/m/med/lookup.html>; u nastavku koristimo kraticu MED), drugog izdanja rječnika *Oxford English Dictionary* (Simpson, i Weiner 1989; u nastavku koristimo kraticu OED) i historijskog rječnika sinonima leksičkog polja love (Coleman 1999). Kontrolni korpus koristit ćemo kod potvrđivanja konvencionalnosti ili inovativnosti jezičnog materijala i konceptualnih metafora iz temeljnog korpusa. S tim

ćemo se ciljem koristiti i drugim izvorima, posebice kulturološkim opisima srednjovjekovnog razdoblja (npr. Love 2002), opisima shvaćanja koncepta LOVE u to doba (primjerice Burnley 1980; Paxson i Gravlee 1998; Tissari 2000; Tissari 2001; Tissari 2003; McCarthy 2002), te opisima srednjovjekovnoga, posebice Chaucerovog, engleskoga (npr. Sandved 1985; Burnley 1989).

1.3. Ustroj istraživanja

Rad se sastoji od dvije cjeline: teorijske i praktične. Prva je cjelina teorijska, a cilj joj je iznijeti i objasniti teorijski okvir unutar kojeg će se kretati analiza materijala te pobliže razjasniti probleme iz kojih proizlaze ciljevi i hipoteze istraživanja. U **drugom** se **poglavlju** iznosi kontrast između kognitivnolingvističke teorije jezika i konceptualne metafore koja se temelji na filozofiji iskustvenog realizma naprama drugim semantičkim teorijama koje se temelje na filozofiji objektivizma. Uspostavlja se kontinuum između objektivističkih i neobjektivističkih teorijskih pristupa značenju, te se prikazuje razvoj značajnih, prvenstveno anglofonih, teorija metafore. Sve se opisane teorije dovode u odnos prema neizbježnoj Aristotelovoj teoriji metafore s jedne strane, a s druge se pokušava prosljediti njihov odnos prema filozofiji iskustvenog realizma. **Treće** je **poglavlje** prikaz konceptualne metafore kao dijela kognitivne teorije jezika, koja je izrasla iz neobjektivističkih stremljenja prisutnih u ranijim teorijama. Poglavlje smješta konceptualnu metaforu u kontekst kognitivne gramatike i kognitivne semantike. Metafora se opisuje kao dvojna pojava: s jedne strane kao paradigmatički mehanizam ustroja konvencionalnog znanja (sa stanovišta «tradicionalne» kognitivne semantike), a s druge kao sintagmatsku sposobnost konstruiranja značenja (sa stanovišta kognitivne gramatike i konceptualne integracije). U **četvrtom poglavlju** ta dva stremljenja integriramo u jedinstveni model konceptualne metafore, koji uzima u obzir sve najvažnije elemente opisa konceptualne metafore: dvostruki karakter metafore, iskustveni temelj metaforičkih preslikavanja, podjele konceptualnih metafora koje proizlazi iz prirode znanja i konvencionalnosti znanja, i najzad elemente i način analize metafora s obzirom na konvencionalnost i kulturne modele. **Peto poglavlje**, ujedno i posljednje u teorijskom dijelu rada, rješava metodološke probleme vezane uz istraživanje konceptualne metafore i nudi cjelovitu metodu istraživanja metafore koja kombinira dijelove diskurzivnog, korpusnog i konceptualnog pristupa, te na taj način prevazilazi nedostatke postojećih metoda (djelomičnost rezultata, nejasan odnos jezičnog i konceptualnog, nedostatak

---

automatizacije). Drugim riječima predlaže se cjelovita metoda istraživanja metafore, koja odgovara istraživanju integriranog modela konceptualne metafore.

Praktični dio rada sastoji se od triju studija, od kojih se svaka bavi nekim aspektima integriranog modela konceptualne metafore. U **šestom poglavlju** analiziramo konstrukcije u kojima se javila imenica *lōve* na temelju njihovih semantičko-gramatičkih značajki, s ciljem određivanja konstrukcija koje imaju metaforički potencijal i nekih njihovih značajki. **Sedmo je poglavlje** jezična i konceptualna analiza metaforičkih konceptualizacija. U prvom dijelu poglavlja utvrđujemo doslovni standard koji je temeljni kriterij za određivanje metaforičnosti konceptualizacija. U drugom dijelu poglavlja opisujemo metaforičke konceptualizacije, jezične izraze koji ih čine, njihovu konvencionalnost, djelomičnošću preslikavanja, detaljnost konceptualne metafore i njezinu motivaciju. U trećem dijelu poglavlja pokazujemo povezanost između nekih metaforičkih i nemetaforičkih predočavanja. U **osmom poglavlju** provjeravamo i nadopunjujemo rezultate analize sedmog poglavlja pomoću diskurzivne metode pomnog čitanja, koristeći prednosti navedene metode koje se odnose na određivanje međudjelovanja među metaforičkim i nemetaforičkim konceptualizacijama u diskursu. U prvom dijelu poglavlja prikazujemo konceptualne metafore pronađene u pričama, a u drugom postuliramo scenarij ljubavi. **Deveto je poglavlje** rasprava, u kojoj integriramo jezične, konceptualne i meta-teorijske podatke iz prethodnih poglavlja, pokazujući odnos jezičnog i konceptualnog, suodnos i međudjelovanje gramatičke sheme, dijelova scenarija i metaforičkih predočavanja u integriranome modelu, te raspravljajući o prednostima cjelovite metode. Na kraju rada nalazi se **zaključak** te **odatak** s konceptualnim metaforama iz korpusa.

2. Filozofija i metafora: od objektivizma k iskustvenom realizmu

Svaka se teorija metafore nužno bavi značenjem, a temeljno je pitanje bilo koje teorije značenja odnos između jezika i razumijevanja. Različite su filozofske, lingvističke i književno-teorijske škole na različite načine objašnjavale metaforu (npr. supstitucijom, konotacijom, interakcijom, pragmatički⁷). Unatoč različitosti, načini razmatranja metafore mogu se ugrubo podijeliti u dvije skupine. Prvu skupinu teorija nazvat ćemo neustrojbenim teorijama (engl. *non-constructivist theories*; Ortony 1993a: 1), jer se metaforom bave isključivo kao jezičnim fenomenom koji ne mijenja čovjekovo shvaćanje svijeta niti mu doprinosi (ovdje ubrajamo npr. Aristotelovu teoriju metafore i pragmatičke teorije). Druga su skupina ustrojbene teorije (engl. *constructivist theories*; Ortony 1993a: 1) koje metaforu smatraju dijelom našeg umnog ustroja, tj. pojavom koja je vezana prvenstveno uz naše shvaćanje svijeta, pa stoga i uz jezik. Tu ubrajamo, primjerice, teoriju metafore provodnika (engl. *conduit metaphor*) Michaela Reddyja i kognitivnu teoriju metafore, koja je u potpunosti usustavila taj pristup. Cilj je ovog poglavlja uspostaviti veze između neustrojbenih i ustrojbenih teorija metafore, te na taj način opisati filozofsko nasljeđe iz kojeg je izrasla teorija konceptualne metafore. Takav prikaz istaknut će sličnosti i razlike između kognitivnolingvističkog i drugih pristupa, te olakšati opis osnovnih postavki kognitivne lingvistike i konceptualne teorije metafore u sljedećim poglavljima.⁸

U prvom dijelu poglavlja opisujemo dva filozofska pravca jasno vidljiva u teorijama metafore: filozofiju objektivizma i iskustvenog realizma. Zamislimo li objektivizam i iskustveni realizam kao dva pola jedne skale, neustrojbene su teorije bliže objektivizmu, a ustrojbene iskustvenom realizmu. To je vezano uz shvaćanje značenja u dvjema filozofijama i s nemogućnošću matematičke formalizacije metafora.⁹ Drugi dio sadrži kratki pregled teorija metafore, usporedno prateći dvije osi. S jedne strane, odjeljci su raspoređeni prema položaju na zamišljenoj skali između objektivizma i iskustvenog

⁷ Za pregled teorija metafore vidi npr. Ricoeur 1975; Sacks 1979; Ortony 1993b; Gibbs 1994: 208-264; Mikulić 1994; Świątek 1998.

⁸ Zanimljivo je napomenuti da Lakoff i Johnson (1980), začetnici teorije konceptualne metafore, svoj rad pišu prvenstveno kao reakciju na raniju misao, a ne kao nastavak tradicije (a to se, primjerice, očituje u literaturi na koju se pozivaju). Međutim, to nikako ne znači da mislioci iz drugih tradicija nisu došli do istih ili sličnih zaključaka poput Lakoffa i Johnsona. Za povijesni pregled teorija metafore i njihovu usporedbu s konceptualnom teorijom metafore v. Jäkel 1999.

⁹ U generativnoj gramatici formalizacija je jedan od zahtjeva teorije. Međutim formalizacija je jedino pomagalo kod zaključivanja o podacima: ona proizlazi iz teorije, a ne smije biti temelj teorije (usp. Langacker 1991: 32, 42 i dalje; Fauconnier 1994: xxxi-xxxv).

realizma. Ta će nam podjela služiti kao polazište za njihovu usporedbu s kognitivnom semantikom. S druge strane, opisane teorije uspoređujemo s vrlo utjecajnom Aristotelovom teorijom metafore. Poglavlje zaključujemo sažetkom osnovnih značajki spomenutih ustrojbenih i neustrojbenih teorija.

2.1. Odnos značenja i stvarnosti

Pitanje odnosa svijeta (stvarnosti) naprama umu, jeziku i značenju ključno je filozofsko pitanje na koje svaka teorija mora imati odgovor. Taj je odgovor osnova daljnje izgradnje semantičke teorije. Tradicionalne pristupe za Lakoffom zovemo objektivističkima, a novi pristup kognitivne lingvistike nazivamo iskustvenim realizmom (engl. *experiential realism*; Lakoff 1987a: xv). Navedena dva pristupa imaju zajedničku filozofsku osnovu na koju zatim dodaju različite pretpostavke što ih čine različitima. Slijedi kratak opis zajedničke osnove objektivizma i iskustvenog realizma te njihovih razlika.

2.1.1. Zajedničko polazište objektivizma i iskustvenog realizma

Objektivistički pristup i iskustveni realizam temelje se na tzv. osnovnom realizmu. Tri su značajke osnovnog realizma (Lakoff 1987a: 158):

1. Postojanje stvarnog svijeta koji je izvanjski u odnosu na ljude, ali koji uključuje stvarnost ljudskog iskustva. Ljudi su bića koja postoje u svijetu, te svijet doživljavaju na neki način. Naš doživljaj svijeta (tj. iskustvo) igra ulogu u našem shvaćanju svijeta (važnost uloge iskustva u shvaćanju svijeta razlikuje se od pristupa do pristupa).
2. Čovjekov konceptualni sustav povezan je sa stvarnošću (značajke te veze razlikuju se u objektivizmu i iskustvenom realizmu).
3. Istina u osnovnom realizmu nije zasnovana isključivo na unutarnjoj (tj. logičkoj) koherenciji samoga sustava, već ovisi o vanjskom svijetu. Osnovni realizam tvrdi da je o vanjskom svijetu moguće posjedovati stabilno znanje (što znači da se odbacuje krajnji subjektivizam; v. Lakoff i Johnson 1980: 223 i dalje; Lakoff 1987a: 138; Lakoff i Johnson 1999: 171 i dalje), a to povlači i mogućnost bolje i lošije prilagođenosti sustava svijetu.

2.1.2. Objektivizam

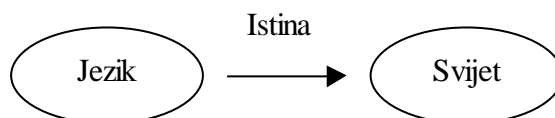
Objektivistički pristupi osnovni realizam dopunjuju dodatnim pretpostavkama. U različitim se inačicama objektivizma¹⁰ smatra da postoji samo jedan pravi opis stvarnosti, čime se postiže uvjet stabilnosti znanja o vanjskom svijetu (odnosno zadovoljava se treća postavka). Navedeni je jedinstveni opis stvarnosti istinit te je ujedno i najbolji. Opis stvarnosti je simboličke prirode, a sa svijetom je povezan pomoću korespondencije (v. Johnson 1987: xxii; Lakoff i Johnson 1999: 96). Čovjekov je doživljaj svijeta «neizbježno zlo». Neizbježan je zbog načina na koji je ljudsko tijelo sačinjeno: percepcija i spoznaja svijeta moguća je isključivo pomoću osjetila koja su nepouzdana i ne mogu obuhvatiti cjelovitost svijeta. Zbog nesustavnosti i nepouzdanosti, čovjekovo tumačenje svijeta ne može biti dio ustroja shvaćanja vanjskog svijeta. Budući da se svijet smatra jedinstvenom i objektivnom strukturom, znanje ljudi o svijetu može biti apsolutno točno.¹¹

Prikazavši svijet na taj način, semantičke teorije zasnovane na realizmu sustava simbola moraju objasniti kako djeluje korespondencija (Lakoff i Johnson 1999: 94-96), tj. na koji su način jezični izričaji povezani s odgovarajućim značenjem. U ekstenzionalnoj i intenzionalnoj semantici, dvjema vrstama objektivističkih teorija, ta je veza zasnovana na istinitosti (stoga ih Lyons zove teorijama istinitosnih uvjeta (engl. *truth conditional theories*; Lyons 1995: 146). U ekstenzionalnoj semantici, jezične se sastavnice preslikavaju na jedan «svijet» (slika 2-1).

---

¹⁰ Nominalizmu, realizmu (još od grčkih φύσις i νόμος (v. Robins 1997: 23; Heinz 1978: 27) i konceptualizmu (Lyons 1977: 110-112).

¹¹ Iz takvog pogleda na mišljenje i svijet proizlazi da postoji neki jedan «ispravan» pogled na svijet, što je u kasnijoj teoriji realizma povezano i s neutjelovljenošću. Naime, do ovog je trena objektivistička teorija neutralna u pogledu toga kako se dolazi do jednog «ispravnog» svijeta. Međutim, tu se javlja transcendentni um, koji je nepovezan s ljudskim tijelima kao primateljima i konceptualizatorima vanjskog svijeta.

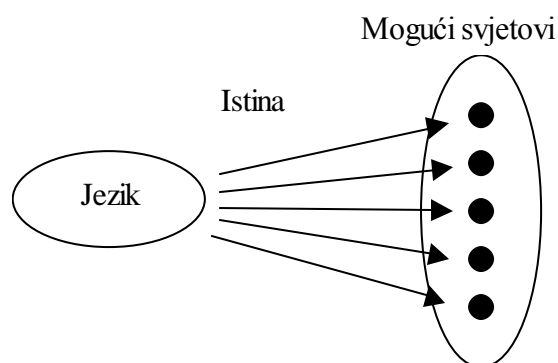
Slika 2-1 Značenje u ekstenzionalnoj semantici (prema Gärdenfors 2000:152)

Semantičko se znanje govornika jezika opisuje pomoću istinitosnih uvjeta. Istinitosni uvjeti određuju kako treba izgledati svijet, ako se pretpostavi da je neka rečenica jezika točna. To znači da je semantičko znanje govornika točno ako i samo ako je zadovoljen uvjet istinitosti. Uzmemo li, na primjer, rečenicu:

(1) *Marko je sjeo u fotelju.*

uvjeti istinitosti zadovoljeni su ako i samo ako je Marko u prošlosti (prije izricanja rečenice) doista sjeo u fotelju.

U intenzionalnoj se semantici jezični izraz preslikava na skup mogućih svjetova (slika 2-2). Mogući su svjetovi uvedeni u semantiku kao pokušaj rješavanja problema postojanja hipotetičkih i sličnih rečenica, čije značenje ekstenzionalna semantika nije mogla odrediti, budući da navedene rečenice nisu bile u korespondenciji sa svijetom.

Slika 2-2 Značenje u intenzionalnoj semantici (prema Gärdenfors 2000:153)

Značenje je rečenice u toj inačici objektivizma sud koji se odnosi na one moguće svjetove gdje je dana rečenica istinita (Gärdenfors 2000: 153). To jest, rečenica (1) u intenzionalnoj semantici istinita je za sve one svjetove u kojima su zadovoljeni svi preduvjeti (postojanje entiteta *Marko* i entiteta *fotelja*, sposobnost entiteta *Marko* da izvede

relaciju *sjesti*) te uvjet da je entitet *Marko* doista sjeo u fotelju. Iz navedenog opisa preduvjeta i uvjeta vidljivo je da se u intenzionalnoj semantici rečenice jezika shvaćaju kao logički sudovi koji izražavaju isti sadržaj kao i rečenice. To izjednačava rečenice jezika s nizovima simbola koji nemaju drugog značenja osim referencije. Na primjer, rečenica:

(2) *Marko je dječak.*

svojim je značenjem jednaka sudu p je q , gdje je p pojam iste referencije kao i *Marko*, q iste referencije kao *dječak* te gdje je *je* u oba slučaja (i logičkom i gramatičkom) kopula. Tako postavljen sud može se objasniti univerzalnim jezikom matematike. Jezik matematike objektivan je i apsolutan, jer ne ovisi o nepouzdanom ljudskom tijelu. U krajnosti, jezik je manipuliranje jednostavnim i složenim simbolima, gdje jednostavni simboli nemaju značenje nego samo referenciju, a složeni su simboli određeni nekim matematičkim operacijama na jednostavnim simbolima. Definicija simbola mora biti jedinstvena. Ako se jedna riječ odnosi na više referenata, intenzionalna semantika najčešće tvrdi da je riječ o homonimiji, a tek u rijetkim slučajevima da je riječ o polisemiji. Homonimija pretpostavlja da određenoj riječi u istom svijetu moramo pridijeliti dva simbola (npr. *kula* u poljskome znači 'štaka' i 'topovsko zrno', s izrazito različitim referentima). Ako je riječ o polisemiji, onda postoji matematički odnos između dvaju ili više značenja riječi, što znači da je svako značenje višeznačne riječi moguće pretvoriti u bilo koje drugo značenje pomoću neke matematičke formule. Međutim, polisemija je u teoriji vrlo nezgrapna za matematički zasnovanu teoriju, jer bi zbog elegancije i ekonomičnosti teorije valjalo pretpostaviti da postoji ograničen broj matematičkih formula koje vrijede za sve odnose između višeznačnica. Ipak, osim metaforizacije kao temeljnog procesa nastanka polisemije, sva su ostala objašnjenja neprirodna (v. npr. Lakoff 1987a: 316-317).¹² Matematičke teorije zaziru od metafore, budući da ju je nemoguće definirati logičkim parametrima. Isključivanje čovjeka koji tumači jezik znači i nemogućnost rješenja problem denotativnog i konotativnog značenja, jer je u okvirima teorija istinitosnih vrijednosti teško matematički izraziti kako neko «sekundarno», tj. konotativno značenje može u određenoj situaciji preuzeti «primarnu» ulogu. Stoga se uz semantičku teoriju mora uvesti i pragmatika, koja pravi razliku između objektivnog značenja riječi i njezinog namjeravanog značenja, te ih povezuje pomoću načela (v. npr. Searle 1969, 1975, 1993).

---

¹² O problemima vezanim uz uvjete elegancije, ekonomičnosti i prirodnosti teorija vidi (redom) Langacker 1987: 27-30, 40-42 i 13-14.

2.1.3. Iskustveni realizam

Nasuprot objektivizmu, kognitivna se lingvistika zalaže za iskustveni realizam, u kojem je značenje «u glavi govornika» (Gärdenfors 2000: 161) pa nije neovisno o ljudskom umu nego se tamo stvara. Postavkama o postojanju vanjskog svijeta i opisu našega uspješnog funkcioniranja u svijetu dodaje se utjelovljenje (engl. *embodiment*; v. 3.2.2.1.), prema kojem um i tijelo predstavljaju jednu neodvojivu cjelinu (Johnson 1987; Varela, Thompson i Rosch 1991; Lakoff i Johnson 1999).

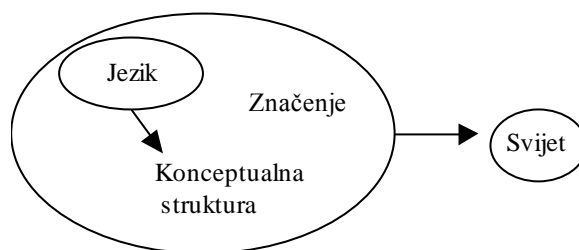
Iskustveni realizam, za razliku od objektivizma, ne prihvaća postojanje jednog objektivnog i apsolutno točnog znanja o vanjskom svijetu (Lakoff i Johnson 1999: 96). Temeljna je razlika između objektivizma i iskustvenog realizma u odnosu prema stabilnosti značenja (v. gore, treća postavka osnovnog realizma). Dok objektivizam stabilnost znanja o svijetu uvjetuje postojanjem jednog objektivnog znanja (pa odatle i njegov naziv), u iskustvenom realizmu stabilnost znanja ovisi o stanovištu. Promatrajući svijet s jednog stanovišta možemo govoriti o njegovoj stabilnosti. Međutim, čim promijenimo stanovište, mijenja se i naše znanje i to u drugi skup stabilnog znanja. Takav, iz osnove relativistički pogled na značenje, ne znači da komunikacija nije moguća: naše tijelo (a djelomično i slična kultura) uvjetuju sličan doživljaj svijeta. Korespondencija zasnovana na istinitosti i logici više nije nužna: veza između vanjskog svijeta i stvarnosti postiže se izravnim utjelovljenim razumijevanjem.

Za primjer ponovo uzmimo prethodnu rečenicu:

(3) *Marko je dječak.*

Istinitost rečenice (3) ne ovisi o njezinom odnosu prema vanjskom svijetu nego o govornikovu/slušateljevu shvaćanju situacije opisane navedenom rečenicom. Međutim, istinitost više ne igra ključnu ulogu u određivanju značenja, jer značenje ne ovisi o tome u kojoj mjeri rečenica (3) odgovara nekoj opaženoj situaciji. Značenje rečenice (3) na presudan način ovisi o našem konvencionalnom znanju o konceptima što ih navedena rečenica priziva u određenoj kulturi te o našem poznavanju konteksta. Dakle, značenje je relativno jer ovisi o kontekstu i njegovom tumačenju. Odnos svijeta i uma u iskustvenom se realizmu može prikazati na sljedeći način:

Slika 2-3 Jezik i stvarnost u kognitivnoj lingvistici (prema Gärdenfors 2000: 161)

Da zaključimo: svaka semantička teorija, pa tako i svaka teorija metafore, mora se zasnivati na filozofskim postavkama koje se bave odnosom između jezika i svijeta. Filozofija objektivizma, koja prevladava u semantičkim teorijama dvadesetog stoljeća, korespondenciju između jezika i svijeta temelji na logici. Za razliku od toga, filozofija iskustvenog realizma kao temelj uzima utjelovljenje, pa logička korespondencija između stvarnosti i uma nije nužna. U nastavku poglavlja pokušat ćemo proslijediti elemente objektivizma i iskustvenog realizma u teorijama metafore.

2.2. Metafora u jeziku i razumijevanju: od objektivizma k iskustvenom realizmu

Tijekom dvadesetog stoljeća javljaju se mnoge teorije metafore, koje u ovom kratkom pregledu nije sve moguće uzeti u obzir. Stoga ćemo se ograničiti samo na teorije koje prema našem sudu najbolje pokazuju promjene u važnosti nekih pitanja za pojedina razdoblja dvadesetog stoljeća. Opisat ćemo sljedeće teorije: interakcijsku teoriju I. A. Richardsa i Maxa Blacka, strukturalističku teoriju Romana Jakobsona, pragmatičku teoriju J. R. Searlea i teoriju metafore provodnika koju zagovara Michael Reddy. Povijesno gledajući, interakcijska teorija I. A. Richardsa i strukturalistička teorija Romana Jakobsona nastale su među prvima. Obje su vezane uz strukturalistički odnos prema jeziku i obje ističu važnost metafore u jeziku. Nastavak Richardsove interakcijske tradicije jest Blackov pogled na metaforu, koji na bitan način nadograđuje neka Richardsova promišljanja, a najavljuje i neobjektivistički pogled na svijet. Od teorija koje metaforu smatraju devijantnim dodatkom doslovnom jeziku obrađujemo pragmatičku teoriju. Kao tipičnog predstavnika ovakvog načina shvaćanja metafore opisat ćemo teoriju J. R. Searlea. Teorija metafore provodnika suvremena je pragmatičkoj teoriji J. R. Searlea, ali stvari gleda iz

sasvim drukčije perspektive: metafore ne samo da nisu nepotreban dodatak jeziku, nego su temelj jezika i razmišljanja.

Navedene smo teorije izabrali jer ih smatramo najboljom podlogom za opis kognitivne teorije metafore, budući da jasno pokazuju promjene od objektivizma prema iskustvenom realizmu, pa smještaju kognitivnolingvističku teoriju metafore u navedeni sustav. Druge teorije metafore, poput npr. supstitucijske teorije G. A. Millera (Miller 1993) ili teorije Donalda Davidsona koja tvrdi da su metafore jednake doslovnom jeziku (Davidson 1979), ne bi znatno doprinijele načinu organizacije poglavlja, budući da pripadaju u objektivistički pol skale (te stoga za njih, iz kognitivnog gledišta, vrijede iste zamjerke kao i za opisane objektivističke teorije). Filozofske postavke teorije G. A. Millera jednake su Aristotelovim postavkama, jer se bave supstitucijom, te se poput Searlove teorije zasnivaju na istinitosnim uvjetima u mogućim svjetovima. Davidsonova je teorija također zasnovana na istinitosnim uvjetima, ali je u njoj značenje metafore jednako doslovnom značenju riječi koje su upotrijebljene (a ne kojim bi ih se moglo zamijeniti; Davidson 1979: 29-30). Davidson razlikuje učinak metafore i njezino značenje. Premda se Davidson vjerojatno ne bi složio sa stavljanjem svoje teorije uz bok Searleovoj pragmatičkoj teoriji, zamjerke kognitivne lingvistike objema teorijama su iste. Na sličan se način i mnoge druge teorije mogu svesti na ovdje opisane teorije (npr. Stamać 1983; Sadock 1993; Cohen 1993).

Navedene teorije pokušavamo smjestiti prema dvama kriterijima: povijesnom usporedbom s Aristotelovom teorijom metafore, te odnosom teorija prema objektivizmu odnosno iskustvenom realizmu. Kao povijesnu referencu uzimamo upravo Aristotelovo shvaćanje metafore budući da je ono imalo izuzetan utjecaj na suvremeno viđenje jezika i svijeta. Premda bi se činilo da je romantičarska teza o neraskidivosti jezika i misli¹³ bliža kognitivnom shvaćanju jezika, literatura o konceptualnoj metafori prvenstveno je nastajala kao reakcija na objektivizam, a ne kao nastavak idealizma (ili drugih filozofskih i lingvističkih teorija koje su došle do sličnih zaključaka; usp. Lakoff i Johnson 1980: ix-xiii; za pregled prešućenih preteča teorije konceptualne metafore v. Jäkel 1999).

Metaforički rečeno, u nastavku se poglavlja s gledišta svake pojedine teorije osvrćemo na povijest, ukazujući na usporednice s Aristotelom, ali i gledamo prema budućnosti, anticipirajući kognitivnu teoriju. Svrha osvrta prema Aristotelovoj teoriji jest

---

¹³ Najpoznatija obrada neraskidive veze između jezika i misli iz toga razdoblja zasigurno je *Abhandlung über den Ursprung der Sprache* J. G. Herdera (vidi Heinz 1978: 108 i dalje; Robins 1997: 155 i dalje; Ivić 2001: 43).

pokazati utjecaj Aristotelova objektivističkog naslijeđa u današnjim teorijama, unatoč razvoju složenoga formalnog opisnog aparata i unatoč promjenama u shvaćanju jezika. Na taj način naglašavamo «novost» teorije konceptualne metafore. Promatrajući razvoj teorija na skali od objektivizma prema iskustvenom realizmu naglašavamo povezanost teorije konceptualne metafore s drugim teorijama metafore iz dvadesetog stoljeća.

2.2.1. Pogled u povijest: Aristotel

Aristotel se metaforom bavi u dvama djelima: *O pjesničkom umijeću* i *Retorici*. Pomnim čitanjem dijelova koji se odnose na metaforu, francuski teoretičar Paul Ricoeur (1975: 13-62) dolazi do nekoliko značajki metafore koje su Aristotelu ključne. Aristotel shvaća metaforu kao figuru vezanu uz pojedinu riječ (i to prvenstveno uz *onoma*; usp. Ricoeur 1975: 23-24). Metafora se definira kao prijenos (Ricoeur 1975: 24), a posuđeni termin (tj. metaforička riječ) suprotstavljen je uobičajenoj, svakodnevnoj upotrebi riječi (Ricoeur 1975: 25). Najzad, metafora se sastoji od prijenosa koji je suprotan logičkoj strukturi jezika (Ricoeur 1975: 30-31). Iz navedenih značajki proizlaze neka kasnija tumačenja metafore koja se pozivaju na Aristotelovo nasljeđe, ali mijenjaju neke od navedenih postavki (usp. Ricoeur 1975: 30). Slijedi kratki pregled Aristotelovih karakteristika metafore uz citate te neka utjecajna kasnija tumačenja.

Aristotelova je definicija metafore sljedeća (1457b 6-9)¹⁴: «Metafora je prijenos naziva s predmeta koji označava na neki drugi, i to ili s roda na vrstu, ili s vrste na rod, ili s vrste na vrstu, ili po analogiji.» Iz te su definicije vidljive dvije značajke metafore. Prvo, metafora se kod Aristotela definira kao prijenos: dakle, za razliku od kasnijih teorija, ona je širi termin nego u današnje doba budući da pretpostavlja ne samo pojedinu vrstu prijenosa, nego i sve gore navedene vrste prijenosa (usp. Ricoeur 1975: 24). U današnjoj bismo terminologiji rekli da metafora obuhvaća i generičku i osnovnu razinu. Drugo, metafora je vezana uz pojedinu riječ, a ne uz jedinicu veću od riječi. Uključivanje unutarrečeničnog i šireg konteksta u objašnjenje metafore nije obuhvaćeno njezinom teorijom. Takav se pogled na metaforu zasnovanu na *onoma* neće promijeniti sve do Richardsove interakcijske teorije.

Metafora je za Aristotela «neobična» upotreba riječi (1458a 23-25). Može se, kaže Aristotel, «upotrijebiti tuđi naziv a onda zaniijekati tom nazivu jedno od osebjunih mu

¹⁴ Aristotela citiram prema Bekkerovom sustavu. *O pjesničkom umijeću* navodim prema Dukatovom prijevodu (Aristotel 1983), a citate djela *Retorika* prema Višnjicevom prijevodu (Aristotel 1989).

svojstava» (1457b 31-33). Riječ je, dakle, o odklonu od uobičajenih upotreba *onoma*¹⁵, a svaka riječ (*onoma*; 1457b 1-4): «ili je standardna, ili tuđica, ili metafora, ili ukrasna, ili kovanica, ili proširenica, ili pokraćenica, ili izmijenjena.» Različitost metafore naspram običnih riječi Aristotel spominje i u *Retorici*, gdje kaže da se u jeziku proze i u svakodnevnom razgovoru mogu koristiti i obični izrazi i metafore (1404b 6). Ipak je izuzetno bitno naglasiti da odklon nije osnova metafore; njezina *differentia specifica*, prema Ricoeuru, jest posuđivanje: uvijek je moguće odrediti domenu iz koje je metaforička riječ posuđena (Ricoeur 1975: 26-27).

I odklon i posuđivanje povlače supstituciju: uobičajena je riječ zamijenjena metaforičkom riječi (1457b 20-21). U kasnijim pogledima na metaforu (bilo da je riječ o klasičnoj retorici ili o lingvistici, filozofiji i književnosti dvadesetog stoljeća) upravo je zamjena igrala ključnu ulogu. Tu je možda došlo do najvažnije reinterpetacije Aristotelove teorije. Naime, odklon od *uobičajenog* značenja protumačen je kao odklon od *pravog* značenja riječi. Kako kod metafore dolazi do zamjene pravog značenja metaforom, retoričari su zaključili da metafora ima samo ukrasnu vrijednost, jer je njezin informativni sadržaj jednak ničtici (Ricoeur 1975: 30). Upravo je taj tijek misli odredio teoriju metafore za sljedećih dvije tisuće godina.

Tipologija vrsta prijenosa sadržana u definiciji metafore odnosi se na logički pol jezika. Jezik je za Aristotela vezan sa stvarnošću putem logike. Posebnost je metafore što ona krši logički poredak svijeta, jer se umjesto uobičajenog imena za stvar koristi neko drugo (Ricoeur 1975: 31). Kršenje logičkog poretka svijeta i odklon od pravog značenja kasnije se tumače kao potvrda objektivizma: budući da metafora krši (inherentni, objektivni, zadani) logički red svijeta, ona ne može imati značenje, nego samo ukrasnu vrijednost. Ricoeur (1975: 32-33) tvrdi da u Aristotelovom gledanju na metaforu takav krajnji objektivizam nije nužan, te da se u Aristotelovim djelima može pronaći i dovoljno tragova za tumačenje poput Blackovog, Reddyjevog i kognitivnog, prema kojemu metafora prethodi logičkom poretku svijeta koji (naizgled) ruši, tj. pogledu u kojem je metafora osnovni način razmišljanja.

Da bi metafora mogla funkcionirati kao odgovarajuća riječ za određeni entitet unatoč odklonu, ona se mora zasnivati na sličnosti. Unatoč Aristotelovim tvrdnjama da «se nitko pronalaženju metafora ne može naučiti od drugoga» (1405a 1), i da je metafora «znak (...)

¹⁵ Ovdje je bitno naglasiti da grčki filozof smatra (barem prema primjerima koje daje) da se svaku vrstu riječi (izuzev riječi bez samostalnog značenja) može koristiti u metaforičkom smislu, te da se ona pri tome zadržava u istoj gramatičkoj kategoriji (Mayenowa 1979: 217).

prirodne obdarenosti» (1459 5-9) koje dopuštaju neobjektivističko tumačenje, sličnost je u kasnijim tumačenjima metafore pupčanom vrpcom povezana s objektivističkim pogledom na posuđivanje, otklon i zamjenu. Dolazi i do novog tumačenja odnosa metafore i poredbe. Aristotel na više mjesta navodi da je poredba vrsta metafore (a ne obrnuto; usp. npr. «poredba je metafora, mada među njima ima neznatne razlike»; 1407a 1-2).¹⁶ Međutim, klasična retorika, u skladu s Kvintilijanovom maksimom *metaphora brevior est similitudo*, metaforu svrstava u poredbe (Ricoeur 1975: 222). To je u skladu s objektivizmom u čijim se okvirima kreće: sličnost postoji u objektivnom svijetu, zadana je logičkim redom stvari, a poredba je izriče na jasan i nedvojbjen način.

Dakle, u Aristotelovom pogledu na metaforu nalazimo mogućnosti interpretacije koje se odnose i na objektivističko i na neobjektivističko tumačenje svijeta. Za Aristotela je metafora figura riječi zasnovana na posudbi, otklonu i sličnosti, međutim, kao što pokazuje Ricoeur, nijedna od navedenih značajki nije nužno vezana uz objektivizam. Njihovim tumačenjem kasnije teorije metafore dolaze do objektivističkog značenja metafore. Slijedi kratko objektivističko tumačenje Aristotelovog pogleda na svijet. Kategorije imaju svoj osnovni bitak pomoću kojeg su jednoznačno odredive. Riječi imaju jasno određeno doslovno značenje koje odgovara navedenom bitku. Stoga je korištenje metafora samo pronalaženje i korištenje neke unaprijed određene sličnosti između dviju stvari, i to rabeći riječ koja inače «ne odgovara» samom bitku. Primarnost doslovnog značenja, tj. njegova povezanost uz bitak stvari, znači da ga se uvijek može upotrijebiti umjesto metafore. Metafora je na taj način vezana isključivo uz jezik, a unutar jezika vezana je uz riječi (a ne jedinice veće od riječi). To se poklapa s Aristotelovim shvaćanjem značenja kao logike predikata, gdje svaka riječ (pa tako i metafora) ima određenu komponencijalnu analizu. Unatoč tomu što izricanje metafore znači uočavanje sličnosti među različitostima, zbog objektivno određenog bitka stvari metafora ne može biti ništa drugo nego puko sredstvo prikaza stvarnosti, a ne i sredstvo njezinog stvaranja.

2.2.2. Suvremene teorije metafore

U sljedećim ćemo odjeljcima pokušati pokazati u kolikoj je mjeri objektivističko tumačenje Aristotelovog pogleda na metaforu, jezik i kategorije utjecalo na suvremenu teoriju metafore. S druge ćemo strane pokušati pokazati kako se teorije metafore mijenjaju od objektivizma prema iskustvenom realizmu. Započinjemo s neustrojbenom

¹⁶ Usporedi i Ricoeur 1975: 33, naročito fusnota br. 2.

pragmatičkom teorijom gdje je metafora zamjenjiva doslovnim značenjem i zasnovana na logici, ali je osnovna značenjska jedinica rečenica, pa se logička formalizacija odnosi na sudove i moguće svjetove. Jakobsonov se strukturalistički pogled na metaforu neznatno udaljava od objektivističkog pola, jer je prema Jakobsonu metafora inherentni dio jezika (ali ne i uma). Iskustvenom ćemo se realizmu približiti interakcijskim teorijama metafore I. A. Richardsa i Maxa Blacka, koji postavljaju zanimljiva pitanja o odnosu metafore i uma. Poglavlje ćemo zaključiti kratkim prikazom rada o metafori provodnika Michaela Reddyja, koji donosi potpuni prelazak na iskustveni realizam.

2.2.2.1. Pragmatička teorija metafore: J. R. Searle

Na zamišljenoj skali od objektivizma prema iskustvenom realizmu, teorija metafore J. R. Searlea vrlo je blizu objektivističkom polu. U Searleovom se objašnjenju značenja kao i kod Aristotela zadržava logika kao poveznica svijeta i uma. Međutim, riječ je o potpuno formaliziranoj teoriji logike sudova u mogućim svjetovima. Jezik je neformalizirani sustav izricanja logičkih sudova o mogućim svjetovima, čija istinitosna vrijednost odlučuje o njihovoj semantici (Searle 1969: 125). Problem je teorije metafore da je značenje metafore vrlo teško opisati pomoću uvjeta istinitosti, jer je u većini slučajeva riječ o rečenicama/sudovima koji su neistiniti, ali ipak imaju neko značenje koje nadilazi njihovu neistinitost. Dakle, u Searleovoj se teoriji metafore, na osnovi objektivističkog tumačenja Aristotela, doslovni jezik uzima kao osnova. Bilo kakav figurativni jezik jest devijacija koja se ne objašnjava unutar teorije semantike (budući da je semantika teorija istinitosnih uvjeta), već pragmatički. Osnovni je problem kako prepoznati metafore, a njegovo se rješenje zasniva na teoriji govornih činova koju je prvi izložio Austin (1962), a koju je Searle dopunio i formalizirao (Searle 1969, 1975, 1993).

Metafora je za Searlea jedan od neizravnih govornih činova, pa je valja razlikovati od doslovnih izričaja (Searle 1993: 85, 87). Opća je značajka svih neizravnih govornih činova da govornik izriče sud «*S* je *P*», imajući pri tom namjeru izricanja suda «*S* je *R*». Kod neizravnih govornih činova Searle razlikuje dvije vrste značenja: govornikovo značenje izričaja (engl. *speaker's utterance meaning*) što ga proučava pragmatika i značenje riječi ili rečenice (engl. *word or sentence meaning*) koje je dio semantike (Searle 1993: 84). Značenje izričaja odnosi se na govornikovu namjeru izricanja neke tvrdnje (dakle na skup istinitosnih uvjeta vezanih uz sud «*S* je *R*»), a značenje rečenice odnosi se na skup istinitosnih uvjeta suda «*S* je *P*». Takvo se postavljanje problema zasniva na pretpostavci da je moguće objektivno i jednoznačno odrediti skup istinitosnih uvjeta

vezanih uz značenje rečenice, odnosno suda «*S* je *P*». Drugim riječima, Searle pretpostavlja da je moguće odrediti sve svjetove u kojima i samo u kojima je sud «*S* je *P*» istinit, što povlači postojanje sveznajućeg transcendentalnog uma. Odredivši pripadnost metafore neizravnim govornim činovima, pitanje metafore odnosi se na određivanje značajki odnosa (Searle 1993: 88-89):

(...) between the three sets *S*, *P*, and *R*, together with a specification of other information and principles used by speakers and hearers, so as to explain how it is possible to utter «*S* is *P*» and mean «*S* is *R*,» and how it is possible to communicate that meaning from speaker to hearer.¹⁷

Teorija metafore mora također objasniti učinkovitost metafore (tj. zašto parafraza metaforičke rečenice nije prema osjećaju govornikâ toliko bogata kao i sama metafora), te zašto bi govornik uopće i rabio metaforu (uzevši u obzir da je svaku metaforu moguće parafrazirati; Searle 1993: 89).

Metafora se prema Searleu sastoji od nužnih i dovoljnih uvjeta koji omogućavaju govorniku i slušatelju da oblikuju i razumiju izričaje oblika «*S* je *P*», gdje govornik metaforički misli na «*S* je *R*» (tako da $P \neq R$; Searle 1993: 108). Ti su uvjeti sljedeći (Searle 1993: 108):

1. zajednička strategija na osnovi koje slušatelj prepoznaje da izričaj nije zamišljen kao doslovan (najčešća je strategija neki nedostatak kod doslovnog značenja izričaja),
2. zajednička načela koja povezuju član *P* s mogućim vrijednostima *R*, te
3. zajedničke strategije koje omogućavaju govorniku i slušatelju (na osnovi njihova znanja člana *S*) ograničiti moguće vrijednosti *R* na stvarne vrijednosti *R* (osnovno je načelo ove strategije da se za stvarne vrijednosti *R* uzimaju samo one moguće vrijednosti *R* koje su ujedno i moguće vrijednosti *S*).

Iz navedenih uvjeta proizlaze dvije značajke metafora: njihova ograničenost i sustavnost. Metafore su ograničene, jer se kao njihov temelj ne mogu koristiti sve sličnosti koje ljudi zamjećuju. Sustavnost metafora odnosi se na prenošenje metafore od govornika do slušatelja, koje se mora zasnivati na zajedničkom sustavu načela (Searle 1993: 102). Ta su načela spomenuta pod rednim brojem 2., a središnji je zadatak teorije metafore navesti ih. Searle spominje osam načela (ali kaže da je uvjeren da ih postoji još; Searle 1993: 108).

¹⁷ «(...) između triju skupova, *S*, *P*, i *R*, uz određivanje drugih obavijesti i načela kojima se koriste govornici i slušatelji, radi objašnjenja kako je moguće reći «*S* je *P*», a misliti «*S* je *R*,» i kako je moguće to značenje prenijeti od govornika k slušatelju.»

Navest ćemo dva Searleova načela. Primjerice, značenje nekih metafora proizlazi iz načela «Stvari koje su *P* po definiciji su *R*» (Searle 1993: 104). Kad kažemo:

(4) *Krešimir je div*

mislimo

(5) *Krešimir je velik*

jer su divovi po definiciji veliki. Drugo načelo koje ćemo spomenuti kaže: «Za stvari koje su *P* često se kaže ili vjeruje da su *R*, iako i govornik i slušatelj znaju da *R* može biti neistinito za *P*» (Searle 1993: 105). Pa tako kad kažemo:

(6) *Marko je gorila*

mislimo

(7) *Marko je nasilan, zloban*

iako znamo da su gorile u stvarnosti plašljive i osjećajne, ali nam «gorilla mythology» (Searle 1993: 105) određuje asocijacije navedene u (7), iako znamo da su one neistinite (primjeri prema Searle 1993: 104-105).

Searle zaključuje da postoje dvije značajke koje metaforu čine posebnom. Prva je značajka da metafora izražava svoje istinitosne uvjete pomoću drugog semantičkog sadržaja, čiji istinitosni uvjeti nisu vezani uz istinitosne uvjete govornikova značenja. Parafraza prenosi istinitosne uvjete metafore, što povlači da prenosi i njezino značenje jer se značenje nekog suda definira kao skup istinitosnih uvjeta koji za njega vrijede. Unatoč tomu parafraza nikad ne može prenijeti neizravnost načina na koji metafora izriče navedeni skup istinitosnih uvjeta. Dakle parafraza (7), iako prenosi značenje rečenice (6), nije u stanju prenijeti da na to značenje metafora u (6) upućuje neizravno. Druga je značajka slušateljeva aktivnost, koja se odnosi na pretpostavku da slušatelj mora sâm zaključiti što je govornik mislio, odnosno koje je govornikovo značenje izričaja. Ta tvrdnja pretpostavlja da je u drugim slučajevima slušatelj pasivan, tj. da je značenje navedeno na osnovi istinitosnih uvjeta sasvim jasno. Navedena je pretpostavka izričit primjer objektivizma, vjerojatno uvjetovan shvaćanjem komunikacije pomoću metafore provodnika (v. dolje).

Usporednice Searleove teorije s uobičajenom interpretacijom Aristotelove teorije već smo ranije naveli. Metafora je za Searlea neustrojbeni figura riječi. Za razliku od Aristotela, Searle riječi uzima u kontekstu rečenica. Podjela na doslovno i metaforičko značenje jasno je određena. Doslovno se značenje shvaća kao prvotno: smatra se da se doslovnim jezikom mogu izraziti sve metafore. Metafora je, kao i kod Aristotela, sredstvo

postizanja nekog učinka, ali je učinak pragmatičke, a ne retoričke prirode. Dakle, najvažnija je promjena vezana uz prenošenje metafore (i značenja jezika uopće) na razinu rečenica, te korištenje logike sudova za njihov semantički opis.

Osnovne zamjerke kognitivnih lingvista Searleovoj teoriji metafore odnose se na njezine filozofske postavke. Semantika istinitosnih uvjeta za koju se Searle zalaže krajnji je slučaj objektivizma. Zato Searle i može govoriti o dvjema vrstama značenja: objektivnom značenju i namjeravanom značenju govornika. Objektivno značenje rečenice ili riječi «samo je po sebi jasno», jer su riječi spremnici objektivnog i zadanog značenja. Namjeravano je značenje za Searlea također objektivistički određeno: postoji neki skup istinitosnih uvjeta koji svaki govornik može pomisliti o nekom članu suda *S*. To vrijedi za većinu metafora osim za tzv. «pjesničke metafore», koje Searle ubraja u «neograničene metafore» (engl. *open ended metaphors*; Searle 1993: 110). Dakle, osim jasne razlike između doslovnog i metaforičkog značenja, Searle pretpostavlja i jasnu razliku između konvencionalnih i nekonvencionalnih metafora (pa samim time i između pjesničkog i svakodnevnog jezika¹⁸). Objektivizam je kod Searlea vidljiv i iz načina na koji promatra članove sudova: kada Searle govori da je u sudu (4) div po definiciji velik, on misli na skup nužnih i dovoljnih uvjeta koji jednoznačno definiraju logički član «div». Zamjerke takvom gledanju s kognitivnog su stanovišta jednake zamjerkama koje se postavljaju bilo kojem logičkom sustavu kategorizacije zasnovanom na nužnim i dovoljnim uvjetima (što je vezano uz klasičan način kategorizacije, v. 3.2.3.2.1).

2.2.2.2. Metafora u strukturalizmu: Roman Jakobson

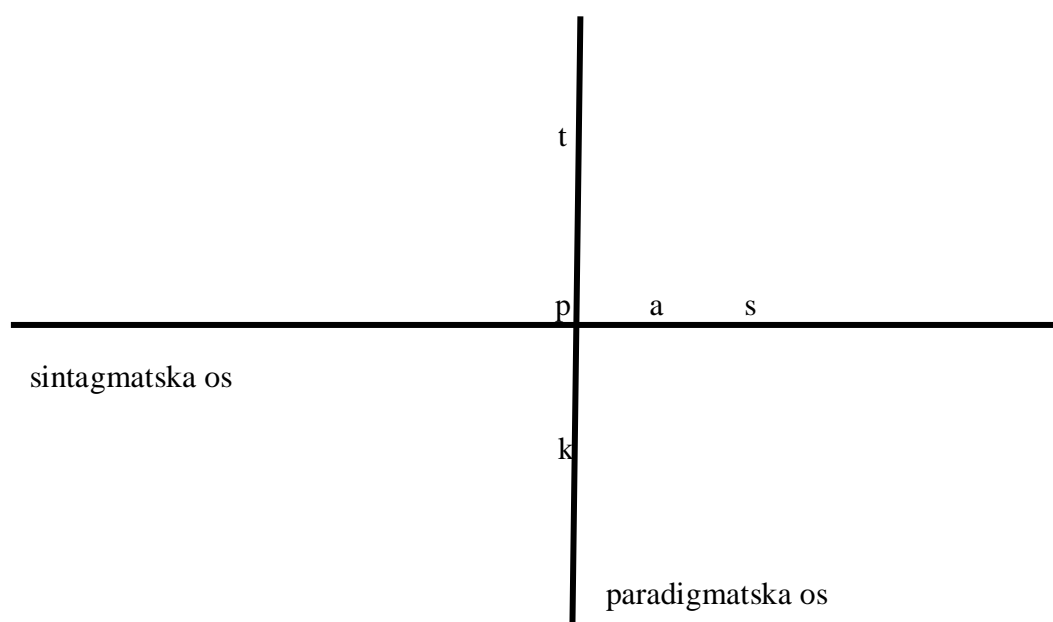
Kad govorimo o strukturalističkom pogledu na jezik još smo uvijek na objektivističkom dijelu skale, ali se približavamo kognitivnom shvaćanju metafore kao sustava, te nedevidijantnosti metafore u odnosu na druge vrste izričaja. Metaforom se u strukturalističkoj tradiciji bavio Roman Jakobson, koji svoje zaključke o metonimijskom i metaforičkom polu u jeziku temelji na dvjema vrstama afatičkih poremećaja. U narednim ćemo odlomcima opisati sintagmatske i paradigmske odnose koji su temelj Jakobsonovog zaključivanja, te njihovu vezu s afatičkim poremećajima i metaforom.

Shvaćajući jezik kao «un système dont tous les termes sont solidaires» (de Saussure 1960: 159), strukturalistička lingvistička škola među jezičnim elementima na svim

---

¹⁸ Niti s ovom se pretpostavkom kognitivni lingvisti ne slažu; za raspravu o odnosu strukturalizma, kognitivne lingvistike i teorije književnosti vidi Tabakowska 1993: 6-18. Za konvencionalnost i inovativnost v. 4.5.

razinama jezične analize prepoznaje odnose na dvije usporedne ravnine: sintagmatskoj i paradigmskoj. Na sintagmatskoj ravnini govorimo o odnosima među jezičnim elementima *in praesentia*, dakle među elementima koji su izravno prisutni u nekom jezičnom iskazu. Odnosi među jezičnim elementima koji nisu prisutni u iskazu, dakle odnosi *in absentia* zovu se paradigmski odnosi. Paradigmski i sintagmatski odnosi od ključnog su značaja za strukturalizam, budući da smještaj nekog jezičnog elementa na sintagmatskoj i na paradigmskoj ravnini jednoznačno određuje navedeni element (de Saussure 1960: 170-175). Uzmemo li, na primjer, fonem /p/ u riječi /pas/ njegova definicija kao razlikovnog elementa u jezičnoj analizi proizlazi iz dvije usporedne činjenice: njegove različitosti od elemenata /a/ i /s/ koji se s njime supojavljaju u navedenoj riječi (sintagmatski odnosi), i istodobno njegove razlike od svih ostalih elemenata unutar jezičnog sustava koji se ne pojavljuju u navedenoj riječi (paradigmski odnosi). Grafički se to može prikazati na sljedeći način:

Slika 2-4 Sintagmatski i paradigmski odnosi

Još jednom valja naglasiti da je riječ o odnosima koji se javljaju među jezičnim jedinicama na svim razinama analize. S promjenom razine analize bit odnosa ostaje ista, ali se mijenjaju elementi usporedbe i njihove značajke. Tako je, primjerice, na paradigmskoj osi na fonološkoj razini riječ o zatvorenom skupu elemenata za usporedbu, a na leksičkoj je razini taj skup otvoren. Paradigmski i sintagmatski odnosi srž su strukturalizma: upravo na osnovi tih odnosa strukturalisti govore o jeziku kao o sustavu (de Saussure 1960;

Martinet 1960: 205-207). Kod rabljenja jezika te se dvije vrste odnosa iskazuju u izboru i spajanju elemenata (Jakobson i Halle 1956: 58)

Jakobson (Jakobson i Halle 1956) je na osnovi istraživanjâ afazije zamijetio da se afatički poremećaji mogu podijeliti u dvije vrste. Kod prve vrste poremećaja, koju Jakobson naziva poremećajem sličnosti (engl. *similarity disorder*), afatičari imaju poteškoća s izborom elemenata na leksičkoj razini. Riječi koje afatičari mogu proizvesti usko su vezane uz izvanjezični ili jezični kontekst. Primjerice, afatičar s poremećajem sličnosti vrlo bi teško proizveo izričaj:

(8) *Pada kiša.*

nevezano od izvanjezične stvarnosti, odnosno ako ne pada kiša. Važnost jezičnog konteksta odražava se u činjenici da kod govora afatičara s tim poremećajem gramatičke riječi ostaju lakše sačuvane, budući da su u potpunosti kontekstualno uvjetovane (Jakobson i Halle 1956: 64). Dakle, samo ono što je jezično ili izvanjezično zadano omogućava afatičaru s ovim poremećajem izricanje nekog izričaja: njegovo je kretanje po paradigmatškoj osi bez zadanoga nemoguće.

Drugi se tip poremećaja veže uz sintagmatsku os, a Jakobson ga naziva poremećajem susljednosti (engl. *contiguity disorder*; Jakobson i Halle 1956: 71). Prema Jakobsonovu opisu, poremećaj susljednosti javlja se u sintaksi i fonologiji. Na sintaktičkoj razini afatičari gube pravila povezivanja riječi u jedinice višeg reda, pa tako rečenice koje proizvode postaju negramatična zbrka riječi (Jakobson i Halle 1956: 71). Na fonološkoj razini, neki pacijenti nisu mogli proizvesti nepostojeće riječi sastavljene prema pravilima materinjeg jezika (Jakobson i Halle 1956: 74). Dakle, u oba je slučaja onemogućeno kretanje po sintagmatskoj osi: izbor jedinica je moguć, ali je njihovo povezivanje (bilo sintaktičko ili fonološko) nemoguće.

Opisane poremećaje Jakobson povezuje s metaforom i metonimijom u jeziku. Kod poremećaja sličnosti oštećen je metaforički pol, a kod poremećaja susljednosti metonimijski. Međutim, Jakobson ne razjašnjava značenje svoje tvrdnje za teoriju jezika, već spominje važnost metaforičkog i metonimijskog načela za psihologiju i sociologiju, govori o metaforičkom i metonimijskom tijeku diskursa u svakodnevnom jeziku, književnosti i filmu (Jakobson i Halle 1956: 76-82; Lodge 1977), te navodi potrebu daljnjeg sustavnog proučavanja opisane bipolarne strukture jezika (Jakobson i Halle 1956: 78-79).

Jakobson u svojem djelu ne iznosi cjelovitu teoriju metafore ili metonimije i njihova funkcioniranja, ali pruža psihološke dokaze njihove realnosti. Osvrnemo li se prema Aristotelu, metafora je i dalje vezana uz jezik. Međutim, više nije riječ o devijantnom odklonu od doslovnog značenja, nego o sustavnosti postojanja metafore i metonimije u jeziku.¹⁹ Gledajući sa stanovišta kognitivne lingvistike, strukturalizam joj je blizak iz dvaju razloga: prvi je sustavnost shvaćanja metafore, a drugi njezina nedevijantnost u odnosu na druge vrste izričaja. Prva tvrdnja zahtijeva bitnu ogradu. Iako su metafora i metonimija neraskidivo vezane uz jezik, u strukturalizmu se jezik ne smatra funkcijom govornika, nego proizvodom kojeg pojedinac pasivno registrira (de Saussure: 1960: 30). Zato sustavnost metafora i metonimija, (te, usudili bismo se dodati, njihova sustavna poremećenost u afatičara) ne proizlaze kao kod kognitivista iz sustava načina spoznaje, nego iz sustavnosti jezika. Uz tu ogradu, druga se tvrdnja približava kognitivizmu: metafora i metonimija nastaju na osnovama načela strukturiranja jezika iz čega proizlazi da nisu devijantni način izražavanja vezan uz uporabu. Zato se u strukturalizmu njima bavi semantika, a ne pragmatika kao u teorijama značenja zasnovanim na logici mogućih svjetova.

2.2.2.3. Interakcijska teorija metafore: I. A. Richards i Max Black

Za razliku od Romana Jakobsona koji ne razrađuje teoriju metafore, dvadesetak godina ranije I. A. Richards mnogo se detaljnije bavi metaforom u svojoj knjizi *The Philosophy of Rhetoric* (Richards 1971). Richards pokušava zacrtati novu filozofiju retorike bez ispraznog ponavljanja dobro poznatih općih mjesta (poput upute «izbjegavaj nelogičnosti kad pišeš»). Richards smatra da se retorika mora temeljiti na razrađenoj teoriji značenja koja objašnjava djelotvornost značenja, razumijevanje i nerazumijevanje (Richards 1971: 9). Metafora u Richardsovoj teoriji značenja igra izuzetno važnu ulogu.

Dok je Aristotel metaforu smatrao figurom vezanom uz pojedinu riječ i zamjenjivom nemetaforičkim riječima, Richards je problematiku metafore prenio na razinu semantike rečenice (što su prihvatile sve kasnije teorije metafore). Kod Richardsa, kao i kod Jakobsona, sintagmatski i paradigmatski odnosi u jeziku osnova su za razjašnjavanje metafore. Budući da linearnim zbrajanjem «nižih razina jezika», odnosno riječi, ne možemo dobiti značenje «viših razina» (npr. rečenica), presudnu važnost za značenje mora

¹⁹ Za Jakobsona se poseban status metonimije i metafore u književnosti zasniva na poetskoj funkciji jezika (koja proizlazi iz usredotočenosti na poruku; usp. Jakobson 1960: 353 i dalje). Takav pogled djelomično odgovara kognitivnoj lingvistici, jer se jezik književnost ne odvaja strogo od svakodnevnog jezika (Lakoff i Turner 1989; Tabakowska 1993), ali je usredotočenost na poruku još uvijek objektivistički termin.

imati kontekst (Richards 1971: 9-10). U sebi svojstvenom stilu, Richards metaforički sažimlje strukturalističku teoriju značenja i odnosa sintagmatike i paradigmatske (Richards 1971: 65):

As the movement of my hand uses nearly the whole skeletal system of the muscles and is supported by them, so a phrase may take its powers from an immense system of supporting uses of other words in other contexts.²⁰

U tom je okviru metafora jezično načelo (Richards 1971: 92), ali značenje metafore, baš kao značenje nemetaforičkih izraza, ovisi o kontekstu. Metafora se sastoji od dvaju osnovnih dijelova: sadržaja (engl. *tenor*) i prijenosnika²¹ (engl. *vehicle*; Richards 1971: 96). Značenje metafore nastaje njihovom interakcijom²², a ne kao pojedinačno značenje jednog od dijelova (Richards 1971: 100). Dakle, metafora nastaje tako da se usporedno nađu dvije stvari koje pripadaju veoma različitim vrstama iskustva (Richards 1971: 124), te ih zatim naš um povezuje s nekim ciljem (koji god on bio). Što su dvije stvari dalje jedna od druge, to se stvara veća napetost (engl. *tension*), i upravo je u napetosti sadržano značenje metafore.

Usporedimo li interakciju s Aristotelovom teorijom, možemo primijetiti slabljenje klasičnog utjecaja. Osnovna je promjena koju unosi I. A. Richards, kao što smo već naglasili, promatranje metafora na razini rečenica, a ne riječi. Postojanje sličnosti i postizanje nekog učinka i dalje su prisutni, ali je riječ o entitetima koji su objašnjeni psihološki (u odnosu na naše znanje o jeziku i svijetu), a ne logički.

S kognitivnog stanovišta *The Philosophy of Rhetoric* bliska je dvjema postavkama kognitivizma: iskustvenom realizmu i metafori kao načinu razmišljanja. Na nekim se mjestima u svojoj knjizi I. A. Richards sasvim približava iskustvenom realizmu, jer spominje, primjerice, nestabilnost značenja riječi (Richards 1971: 11) i praznovjerje ljudi da riječi imaju točno određeno pravo značenje (engl. *Proper Meaning Superstition*). Međutim, ubrzo i sâm upada u objektivizam, kad govori o kontekstu koji riječima daje stabilnost. Oslobodivši se objektivizma u semantici, Richards ostaje filozofski vezan uz strukturalistički objektivizam, poput Romana Jakobsona. Za njih obojicu, naime, kontekst je taj koji riječima određuje značenje. Ovo je određivanje jasno zacrtano na paradigmatskoj

²⁰ «Baš kao što pokret dlana koristi gotovo čitav sustav kostura i mišića koji ga podupiru, tako i izraz može crpiti svoju snagu i oslanjati se na neizmjeran sustav uporaba drugih riječi u drugim kontekstima.»

²¹ Prijevod Richardsovih termina prema prijevodu Weststeijn 1995.

²² Zanimljivo je napomenuti da je interakcija sadržaja i prijenosnika koja proizvodi značenje usporedna načinu na koji u strukturalizmu označitelj i označeno proizvode značenje, pa se i tu očitava utjecaj strukturalizma.

i sintagmatskoj osi jezika, te uključuje i jezik i situaciju. Ipak, govornik ovdje nema ulogu, jer značenje nije aktivni proces izgradnje u ljudskome umu.

Richards također smatra da su različite vrste iskustva koje um povezuje kod stvaranja metafore određene prirodno, a ne iskustveno. Na primjer, Richardsova tvrdnja o udaljenosti dvaju iskustava (koja je i sama metafora) ima objektivističku potku, budući da je za Richardsa udaljenost prirodno (tj. objektivistički) uređena. Unatoč tome, iz Richardsovog djela nije u potpunosti jasno priklanja li se ustrojbenom ili neustrojbenom shvaćanju metafore. Naime, za Richardsa metafora nije samo figura pomoću koje govorimo o jednoj stvari kao o drugoj, nego metafora uključuje i (Richards 1971: 116-117): «(...) those processes in which we perceive or think (...) about one thing in terms of another – as when looking at a building it seems to have a face and to confront us with a peculiar expression.»²³ Da se i mi okrenemo poredbama i metaforama: čini se da se u Richardsovom pogledu na metaforu kao na napetost između sadržaja i prijenosnika stvara napetost između jezičnog i umnog načela: za Richardsa je metafora s jedne strane jasno vezana uz jezik (sintagmatski i paradigmatički odnosi, određenost značenja u kontekstu), a s druge je strane jasno vezana uz razmišljanje. Gledajući iz suvremene perspektive, neopterećeni pronalaskom «pravog» značenja već samo mogućom izgradnjom značenja iz jezičnog materijala, možemo ustvrditi da je Richards preteča suvremene kognitivne teorije metafore.

Interakcijski pogled na metaforu koji je započeo I. A. Richards nastavlja i razvija Max Black, prvenstveno u dva djela (Black 1962, 1993). Sa suvremenog gledišta, najvažnija je značajka Blackovih shvaćanja nestajanje nesuglasja sa suvremenim kognitivnim pogledima na metaforu na većini mjesta gdje kod Richardsa to nesuglasje postoji. Međutim, u nekim slučajevima Black, koji je svojim napisima o metafori ionako izazvao mnoge rasprave, ne može filozofski prihvatiti sve posljedice neobjektivističke teorije značenja koju u dijelovima zacrtava.

U raspravi o metafori Blacka prvenstveno zanimaju žive metafore (a za njihovu se definiciju Black koristi intuicijom govornika). Među metaforama «koje ne trebaju umjetno disanje» (Black 1993: 26), Black se usredotočuje na «jake metafore» (Black 1993: 26), koje imaju visok stupanj emfatičnosti i rezonancije. Emfatične su (engl. *emphatic*) metafore one koje nose dodatno (a ne osnovno) značenje, pa se zato mogu izostaviti iz

²³ «(...) one procese pomoću kojih percipiramo, i mislimo (...) o jednoj stvari kao o drugoj – kao kad gledamo neku zgradu i čini nam se da ona ima lice, te da smo suočeni s nekim njezinim izrazom lica.»

izričaja. Rezonantne (engl. *resonant*) su metafore one koje omogućavaju visok stupanj razrade metaforičkih implikacija (engl. *implicative elaboration*; Black 1993: 26).²⁴

Blackovo je shvaćanje metafora procesualno: metafora se ne sastoji od fiksnog značenja koje prebiva u riječima, nego od govornikove i slušateljeve izgradnje značenja u određenom kontekstu. Black zamjećuje da postoje neke metafore oblika «A kao B» koju različiti govornici mogu «koristiti, prilagođavati i mijenjati» u različitim situacijama, koje naziva metaforičkim temama (engl. *metaphor-theme*; Black 1993: 24). Dakle, unatoč jednkrotnosti (na kojoj Black insistira jer metaforu shvaća kao kršenje jezičnih konvencija, a kršenje se ne može odvijati prema pravilima) metaforička tema ima «dovoljno postojan i objektivian» semantički sadržaj da se o njoj može raspravljati u bilo koje vrijeme (tj. bez uvjeta njezine trenutne uporabe; v. Black 1993: 40, fusnota br. 3). Richardsov «sadržaj» i «prijenosnik» Black zamjenjuje nazivima primarna i sekundarna tema (engl. *primary and secondary subject*). Metafora se sastoji od žarišta (engl. *focus*; tj. svih riječi koje se koriste u prijenosnom značenju) i okvira (engl. *frame*; sve doslovne riječi; Black 1993: 27). Sekundarna tema čini sustav. Metaforički izričaj djeluje tako što se na primarnu temu projicira skup pridruženih implikacija (engl. *associated implications*) «koje sadrže implikativni kompleks, a koje se mogu predvidjeti za sekundarne teme» (Black 1993: 28). Implikativni kompleks su «mišljenja koja dijele pripadnici neke govorne zajednice» (Black 1993: 28). Govornik organizira značajke primarne teme rabeći implikativni kompleks sekundarne teme.²⁵ Teorija se zove interakcijska, budući da slušatelj na osnovi interakcije primarne i sekundarne teme gradi miješani implikacijski kompleks koji se sastoji od obje teme, ali koji «može odgovarati primarnoj temi» (Black 1993: 28).

Primjerice, kad kažemo:

(9) *Brak je igra bez pobjednika.*

u primjeru imamo primarnu temu («brak») i sekundarnu temu («igra»). Implikativni kompleks druge teme mogao bi biti:

1. igra je natjecanje
2. između dvaju protivnika
3. u kojoj igrač može pobijediti samo na račun drugog igrača.

²⁴ Valja napomenuti da podjele metafora prema «životnosti», emfatičnosti i rezonanciji Black izričito naziva stupnjevitim (Black 1993: 25-26), što se poklapa sa suvremenim pogledima na kategorizaciju.

²⁵ Zanimljivo je dodati da Black svojem ranijem djelu (Black 1962) implikativni kompleks naziva imenom «system of associated commonplaces» (Black 1962: 40-41), koji još više od «skupa pridruženih implikacija» nalikuje konvencionalnom znanju (jednom od temeljnih pojmova u kognitivizmu).

Implikativni kompleks koji se projicira na prvu temu (te koji je na neki način i organizira!, usp. Black 1962: 41) stoga bi mogao biti sličan sljedećem:

- (a') brak je stalna borba
- (b') između dvaju protivnika
- (c') u kojoj jedan protivnik može zaraditi nagrade (moć?, novac?, zadovoljstvo?) samo na račun drugoga (prema Black 1993: 28-29).

U usporedbi s Aristotelovom teorijom značenja vidimo još veći otklon nego kod ranijih teorija. Metafora više nije isključivo figura riječi, a doslovna i metaforička značenja nisu jasno odvojena, te stoga nisu niti zamjenjiva. Black najavljuje da metafora može biti i način izgradnje stvarnosti.

Podudarne su točke Blackovog stanovišta i teorije konceptualne metafore dopuštanje nepostojanja razlike između doslovnih i metaforičkih izraza, pojam metaforičke teme, kreativnost ljudi u stvaranju metafora, sustavnost implikativnog kompleksa sekundarne teme i naznaka spoznajne funkcije metafore. Promotrimo svaku sličnost pojedinačno.

Black svoju studiju o metafori započinje postuliranjem razlike između doslovnih i metaforičkih upotreba izraza (Black 1993: 22). Istodobno ne odbacuje mogućnost daljnjeg razvoja, te otvara vrata spoznajama kognitivne lingvistike kad kaže da bi neko «dublje» saznanje moglo biti razlogom odbacivanja ove «zdravorazumske» razlike, ali tek uz jaku potporu (Black 1993: 22).

Pojam metaforičke teme sljedeća je sličnost s kognitivnom teorijom konceptualne metafore, koja se očituje u dva vida. Prvi je sâm oblik metaforičke teme i konceptualne metafore: za Blacka metaforička tema glasi «A kao B» («A as B»; Black 1993: 24), a kognitivni lingvisti dopuštaju mogućnosti navođenja konceptualne metafore ili kao CILJNA DOMENA JE POLAZNA DOMENA (engl. TARGET-DOMAIN IS SOURCE-DOMAIN) ili CILJNA DOMENA KAO POLAZNA DOMENA (engl. TARGET-DOMAIN AS SOURCE-DOMAIN; Lakoff 1993: 207). Druga je sličnost postojanost metaforičke teme i konceptualne metafore: Blackove metaforičke teme i konceptualne metafore u kognitivizmu postojane su metafore koje se u pojedinim situacijama mogu razvijati i izražavati na različite načine.

Nadalje, Black naglašava kreativnost ljudi. Govornik kod korištenja metafora «izabire, naglašava, prigušuje i organizira» (Black 1993: 28), što je vrlo očita usporednica s kognitivnim lingvistima zbog naglašavanja kreativnosti i zbog izgradnje značenja. Naglašavanje kreativnosti ljudi znači korak prema iskustvenom realizmu, jer se kreativnost ne shvaća kao funkcija jezika, nego kao funkcija govornika. Takav stav izričito potvrđuju

kognitivni lingvisti. Primjerice, Langacker tvrdi da nove izričaje sastavljaju govornici, a ne gramatike (Langacker 1987: 65).²⁶ Iz kreativnosti ljudi proizlazi i druga sličnost Blackove teorije s kognitivnom lingvistikom, a to je shvaćanje metafore kao konstruiranje shvaćanja scene. Iz objektivne situacije u svijetu govornik bira elemente scene koje će prikazati (usp. Langacker 1987: 138 i dalje), baš kao što kod Blackovog shvaćanja metafore govornik bira elemente implikativnog kompleksa koje pridružuje primarnoj temi..

Kreativnost se prema Blacku očituje prvenstveno u implikativnom kompleksu koji je rezultat govornikova stvaranja interakcije primarne i sekundarne teme. Implikativni kompleks za Blacka tvori sustav koji ne obuhvaća samo riječi navedene u sekundarnoj temi metaforičkog izraza, nego ljudsko znanje (Black 1962: 40). Gledajući na implikativni kompleks kao na sustav, Black može ustvrditi da metafora zapravo stvara model, jer su metaforička misao i izričaj «ponekad utjelovljenje spoznaja koje nije moguće izraziti ni na koji drugi način» (Black 1993: 33; usp. i Black 1962: 37). Tu je Black samo korak od tvrdnje da metafora stvara model shvaćanja svijeta što i sâm kaže: priznati da metafore ponekad mogu stvoriti novo znanje, znači pripisati im snažnu spoznajnu funkciju (Black 1993: 35). Kognitivni bi lingvisti to dodatno naglasili, te rekli da je riječ o sveobuhvatnom procesu mišljenja (a ne samo o pojedinim metaforama) koji počiva na našem psihofizičkom ustroju. Neke stvari možemo izraziti samo metaforički zbog metaforičkog načina razmišljanja.

Razlike između Blacka i kognitivaca odnose se na žarište zanimanja: dok Black proučava samo «jake» metafore, kognitivne lingviste zanimaju sve vrste metafora, ali ipak prvenstveno one koje Black naziva «mrtvima». Razlog tomu je različito shvaćanje jezika u lingvistici i književnosti. Jezik se u lingvistici prvenstveno promatra kao konvencionalno sredstvo, a u književni ga kritičari prvenstveno zamjećuju kao ono što je manje konvencionalno. Iako konvencionalno i manje konvencionalno ne čine dvojnu opreku nego skalnu, ta će razlika u gledištu ipak donijeti razlike i u rezultatima (za kratki pregled usporednica književnosti i lingvistike s kognitivnog stanovišta v. Tabakowska 1993, naročito prvo i drugo poglavlje). Druga je razlika ta što se Black neprestano koleba između objektivizma i iskustvenog realizma, nikad u potpunosti ne prihvaćajući potonji pogled.

---

²⁶ Valja napomenuti da Langacker naziv «govornik» (engl. *speaker*) rabi tako da obuhvaća i govornika i slušatelja. U kognitivnoj je teoriji jezika problematično govoriti o pošiljatelju i primatelju, budući da ti nazivi pretpostavljaju aktivnost prvog i pasivnost drugog člana komunikacije, što je suprotno kognitivnim postavkama: oba člana komunikacije jednako kreativno sudjeluju u govornome činu i izgradnji značenja. Takvo rabljenje termina govornik razlikuje se od Blackovog, kod kojeg je samo govornik (ali ne i slušatelj) aktivan.

Čak i kad spominje da metafora može stvarati znanje i imati spoznajnu funkciju, krajnji zaključak (koji kao posljedicu ima relativizam i iskustveni realizam) daje u obliku pitanja (Black 1993: 35): «Would it not be unsettling to suppose that metaphor might be self-certifying, by generating the very reality to which it seems to draw attention?»²⁷. Dakle, Black ne pravi krajnji korak prema iskustvenom realizmu, međutim njegovo je oklijevanje jasno. Taj konačni korak, bez univerzalnog karaktera ljudskih psiholoških procesa, dovodi do krajnjeg subjektivizma koji priječi mogućnost svekolike komunikacije. Taj bi korak bio prepreka objasnidbenosti interakcijske teorije metafore (i bilo koje druge teorije uopće), jer bez vjerovanja u zajedničku stvarnost (objektivizam) ili u zajedničku sposobnost izgradnje stvarnosti (iskustveni realizam) potvrđuje se istovrijednost svim teorijama (subjektivizam).

2.2.2.4. Korak prema kognitivizmu: Michael Reddy

Jedan od prijelomnih radova koji je doprinio drukčijem shvaćanju metafore u jeziku i jezika uopće bio je rad Michaela Reddyja o metafori provodnika (engl. *conduit metaphor*). Reddyjevo početno pitanje jest kako poboljšati komunikaciju (Reddy 1993: 165). Umjesto da se izravno pozabavi njegovim rješavanjem, Reddy ga želi prvo dobro postaviti, budući da je ono usko vezano uz naš način izražavanja o jeziku.²⁸ Naime, Reddy zamjećuje da kada govornici engleskog jezika govore o jeziku, komunikaciji i izražavanju, koriste izraze poput (primjeri iz Reddy 1993: 189-194):

- (10) *You'll have to try to get your real attitudes to her better. (Moraš joj pokušati bolje prenijeti svoje prave stavove.)*
- (11) *It is very difficult to put his concept into words. (Vrlo je teško taj pojam izraziti riječima.)*
- (12) *His words carry little in the way of recognizable meaning. (Teško je prepoznati jasno značenje u njegovim riječima.)*

i druge poput (Reddy 1993: 194-197):

- (13) *I feel some responsibility to get these ideas out where they can do some good. (Smatram da bih trebao svoje zamisli javno iznijeti tako da pridonesu općem boljitku.)*

²⁷ «Ne bi li bilo uznemirujuće pretpostaviti da metafora potvrđuje samu sebe, stvarajući onu stvarnost na koju kao da usmjerava pozornost?»

²⁸ U svome se radu Reddy bavi isključivo engleskim jezikom, te govori samo o govorniku engleskoga.

(14) *In America, ideas tend to move from the coasts to the middle of the country.* (Čini se da se u Americi zamisli šire od obalnih područja prema središtu).

(15) *It was a notion I didn't catch right away.* (Riječ je o zamisli koju nisam odmah shvatio.)

Reddy je zamijetio da su ti i slični izrazi u engleskome jeziku izgrađeni prema metaforičkom obrascu, koji je on nazvao metaforom provodnika. Primjeri te metafore su brojni, a usustavljeni su u dodatku članku (Reddy 1993: 189-197). Metafora provodnika prema Reddyjevom tumačenju povlači dva skupa tvrdnji. Prvi se skup tvrdnji (koji Reddy naziva *major framework*) odnosi na gore navedene primjere od (10) do (12), koje Reddy (1993: 170) uopćava na sljedeći način:

1. jezik funkcionira poput provodnika koji prenosi misli ili osjećaje riječima;
2. kod pisanja ili govorenja ljudi umeću svoje misli ili osjećaje u riječi;
3. riječi omogućavaju prenošenje na taj način što sadržavaju misli ili osjećaje te ih dopremaju drugima;
4. kod slušanja ili čitanja ljudi izvlače misli ili osjećaje iz riječi.

Primjeri od (13) do (15) mogu se uopćiti pomoću sljedećih točaka (prema Reddy 1993: 170-171):

1. govorenjem ili pisanjem misli ili osjećaji izbacuju se u vanjski «prostor ideja»;
2. misli i osjećaji u tom vanjskom prostoru mogu opstati neovisno o ljudima (tj. ljudi ih ne trebaju misliti odnosno osjećati);
3. tako opredmetljene misli i osjećaji mogu ali ne moraju pronaći put do umova ljudi.

Reddy primjećuje da je gotovo nemoguće govoriti o jeziku izvan okvira metafore provodnika, te da je takav način govora često neidiomatičan ili vezan uz posuđenice iz drugih jezika koje su često i same, etimološki gledano, rezultat metafore provodnika (Reddy 1993: 177). Naše je shvaćanje komunikacije blisko povezano s našim govorom o komunikaciji. Govornicima engleskoga njihov materinji jezik nameće metaforu provodnika, te na taj način održava i način razmišljanja koji Reddy opisuje. A vodeći se Kuhnovom tvrdnjom da su znanstvene revolucije vezane uz promjenu paradigme (tj. uz postavljanje drukčijih pitanja; Kuhn 1970), Reddy zamišlja metaforu (koju on naziva «the toolmakers paradigm»; Reddy 1993: 171-176) koja uspostavlja drukčiji tijek komunikacije. Ta metafora gradi subjektivistički pojam komunikacije u kojoj se značenja ne nalaze u signalu (tj. u riječima), nego su signali samo naputci koji djelomično ograničavaju način

konstruiranja značenja.²⁹ Rezultat takvog načina razmišljanja o komunikaciji jest promjena naših očekivanja u komunikaciji: dok se u okvirima metafore provodnika uspjeh komunikacije čini automatskim, u okvirima Reddyjevoga novog predloška djelomični nesporazum ili različita čitanja istog teksta nisu neobična pojava (Reddy 1993: 175).

Unatoč tomu što na mahove o jeziku možemo razmišljati neovisno o metafori provodnika (čemu je dokaz naše shvaćanje Reddyjeve «the toolmakers paradigm»), njezino bi trajno odbacivanje bilo nemoguće (Reddy 1993: 176-177). Reddy na kraju zaključuje da metafora provodnika održava objektivistički način gledanja na komunikaciju, koji je suprotan krajnjem subjektivističkom načinu na koji, prema Reddyju, komunikacija doista funkcionira.

Iz navedenoga je jasno da je Reddyjev članak o metafori provodnika preteča kognitivnih pogleda ne samo na metaforu nego i na jezik uopće. Naime, Reddy je uvjereni protivnik objektivizma, koji pomoću svojeg predloška izrađivača alata metaforički opisuje tijek komunikacije koji odgovara kognitivnom shvaćanju. Taj način komunikacije, u kojem se naglašava čovjek (i govornik i slušatelj) kao graditelj poruke nije objektivistički jer ne dopušta objektivno značenje riječi ili rečenice. Značenje nije (kao kod Aristotela) sadržano u samome signalu, nego signal ograničava mogući opseg tumačenja. Konstruiranje značenja zadatak je govornika/slušatelja, i to na osnovi njegovog znanja o jeziku i znanja o svijetu (v. Žic-Fuchs 1991). Usporedivši to gledanje s Aristotelovim, vidimo da metafora nije figura riječi nego način mišljenja, pa zato nema načina pravljenja jasne razlike između doslovnog i metaforičkog značenja. Zbog toga metafore u većini slučajeva i nisu zamjenjive doslovnim izrazima. Metafore u većini slučajeva ne koristimo svjesno, te je stoga njihov učinak jednak učinku bilo kojeg izričaja. Najzad, metaforama se koristimo pri konstruiranju značenja, što može na bitan način ograničiti mišljenje.

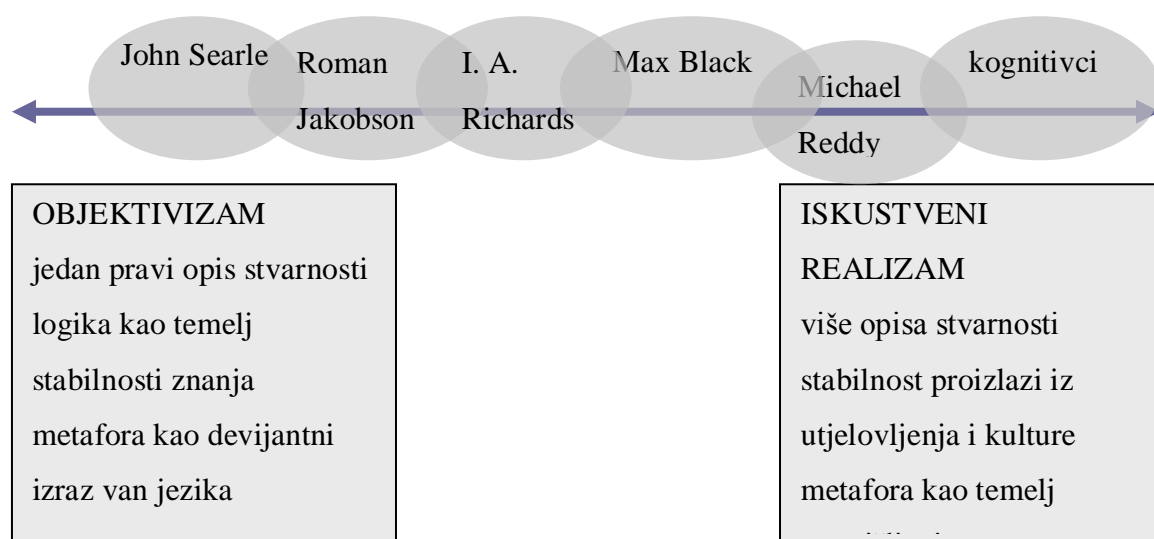
Reddyjeva je analiza bliska kognitivizmu jer implicira da su jezik i misao neodvojivi i to dokazuje pomoću jezika u domeni komunikacije. Odatle do kognitivnog shvaćanja jezika i metafore još je samo korak: usustavljanje metaforičkog načina razmišljanja i njihovo stavljanje u široki psihološki kontekst donijet će suvremena kognitivna lingvistika.

---

²⁹ Reddy navodi da se ni Shannon i Weaver (Shannon i Weaver 1963: 3-28), unatoč tomu što nisu poistovjećivali kôd i značenje, nisu mogli oduprijeti utjecaju metafore provodnika, što se odražava u njihovoj terminologiji komunikacijske teorije (a zbog snažnog utjecaja njihova naslijeđa, i u našoj).

2.3. Zaključak

Različiti pogledi na metaforu prikazani u ovom poglavlju pripadaju u većoj ili manjoj mjeri filozofiji objektivizma ili iskustvenog realizma. Objektivističke teorije mahom naglašavaju postojanje doslovnog značenja riječi i devijantnost metaforičkih izraza. Teorije koje su bliže iskustvenom realizmu zamjećuju da je metafore teško zamijeniti nemetaforičkim izrazima, te na temelju toga naglašavaju spoznajni element metafora. Na slici 2-5 prikazan je smještaj opisanih teorija na kontinuumu objektivizma i iskustvenog realizma.

Slika 2-5. Smještaj teorija metafore u odnosu na objektivizam i iskustveni realizam

U ovom smo poglavlju pokušali opisati dvije filozofije koje se javljaju kao temelj različitih suvremenih semantičkih teorija, pa samim time i teorija metafore. S jedne se strane nalazi filozofija objektivizma, prema kojoj je odnos između uma i svijeta zasnovan na logici. Objektivizam izuzima čovjeka iz stvaranja značenja i metafora, na taj način omogućujući usporedivost i univerzalnost različitih izraza. Rezultat je toga uredan i sustavan opis, koji iz jezika izuzima sve što je nesustavno, pa samim time i ljudsko. Ili, da parafraziramo narodnu mudrost³⁰: od šume ne želimo vidjeti stabla. S druge je strane iskustveni realizam, koji dopušta humanistički pogled na jezik. Značenje ovisi o našem tijelu, o našem znanju o svijetu i o pojedinoj situaciji. Opasnost takvog pogleda jest,

³⁰ Koja se u potpunosti poklapa s Heinzovim objašnjenjem odnosa skupova i jedinica u logici i humanistici (v. 1.1.).

dakako, da vidimo samo jedno drvo, a ne i čitavu šumu. U sljedećem ćemo poglavlju pokazati kako kognitivna lingvistika uspijeva premostiti problem potpunog subjektivizma.

3. Kognitivna semantika: konstruiranje značenja i znanje

Teorija konceptualne metafore, kao što smo rekli u prethodnom poglavlju, razvijala se na temeljima filozofije iskustvenog realizma, u kojoj čovjek kao subjekt koji konceptualizira neku situaciju ima presudno značenje. To znači da je istraživanje jezika u kognitivnoj lingvistici (čiji je teorija konceptualne metafore sastavni dio) preraslo u istraživanje značajki ljudskog uma koje se izravno odražavaju u jeziku. Kognitivni lingvisti opisuju kako jezične pojavnosti (od fonema i intonacijskih jedinica, morfema, preko imenica, glagola, subjekata i predikata pa do tema i rema) odražavaju umne procese. Dakle, kognitivni lingvist ne proučava samo jezik, nego ide mnogo dublje: istražuje način funkcioniranja ljudskog uma.

Različite se kognitivnolingvističke struje temelje na dvjema pretpostavkama: pretpostavci uopćavanja i kognitivnosti (engl. *the generalization commitment, the cognitive commitment*; Lakoff 1990: 41-43; Lakoff 1993: 246).³¹ Uopćavanje je metodološka obaveza: kognitivni se lingvisti obavezuju da će tragati za općim načelima koja upravljaju svim vidovima ljudskog jezika. Prema pretpostavci kognitivnosti, jezična je sposobnost usko povezana s drugim spoznajnim mehanizmima, iz čega proizlazi da opis jezika mora biti usklađen s rezultatima istraživanja ljudske spoznaje. Kognitivnolingvistička teorija daje prednost načelima koja mogu objasniti više različitih pojava (prema pretpostavci uopćavanja) i koja su u skladu s psihološkim procesima (prema pretpostavci kognitivnosti).³²

Premda kognitivna lingvistika nije jedinstvena teorija, mnogo je paralela među različitim načinima kognitivnolingvističkog shvaćanja značenja. Cilj je poglavlja uspostaviti jedinstveni model na kojem će se temeljiti analiza, a koji će se zasnivati na odabranim elementima iz kognitivne gramatike, kognitivne semantike i teorije umnih prostora. Riječ je, dakle, o novom objedinjenju postojećih modela, koje će nam omogućiti uspostavljanje integrirane teorije istraživanja metafore. Poglavlje započinjemo objašnjenjem značaja čovjeka i opisa čovjekova njegova znanja u kognitivnoj lingvistici. Tvrdimo da se opis znanja o jeziku i znanja o svijetu u kognitivnolingvističkim teorijama

³¹ Vidi i Gibbsovu (1994: 15-17) raspravu o navedenim pretpostavkama i njihovom odnosu prema generativnosti (kao temeljnoj pretpostavci transformacijsko-generativne lingvistike).

³² Vjera u navedene pretpostavke često znači i prihvaćanje nedomularnosti, prema kojoj su gramatika i rječnik dva pola iste skale kojom upravljaju isti kognitivni procesi (kao Langacker 1987, 1991). Međutim nedomularnost nije nužna posljedica kognitivnosti. Postoje i modularne kognitivne gramatike, koje pretpostavljaju postojanje različitih mehanizama na različitim razinama analize (npr. u morfologiji, sintaksi itd.), poput, primjerice, Jackendoff 1983 ili Desclés 1990.

može podijeliti na paradigmatSKU i sintagmatsku razinu koje se međusobno nadopunjuju. ParadigmatSKa razina bavi se opisom načina organizacije znanja u umu, a sintagmatska korištenjem navedenog znanja u komunikaciji. Potom ćemo pokazati poveznice paradigmatSKe i sintagmatske razine, odnosno različite procese koji omogućuju stabilnost i varijaciju znanja u kognitivnoj lingvistici – od utjelovljenja, preko struktura znanja (predodžbenih shema, koncepata i domena), pa do kognitivnih sposobnosti i umnih prostora. Zatim govorimo o motiviranosti kao jednom od važnih posljedica kognitivnog pogleda na jezik. Poglavlje zaključujemo pregledom temelja integriranog modela konceptualne metafore, koji je polazište za sljedeće poglavlje.

3.1. Čovjek kao temelj konstruiranja značenja

U kognitivnoj lingvistici, značenje jezičnog izraza ključno ovisi o čovjeku koji razumijeva dani izraz. Čovjek – sudionik jezičnog procesa – konceptualizira neku objektivnu scenu na određeni način, odnosno konstruira značenje (engl. *meaning construal*; Langacker 1987: 128-129). Cilj je kognitivne lingvistike opisati način konstruiranja značenja. U ovom ćemo odjeljku objasniti važnost čovjekova shvaćanja situacije za konstruiranje značenja, na primjeru utjelovljenja i točke gledišta.

Zamislamo konfiguraciju dvaju predmeta, lopte i stabla. Složit ćemo se da *stablo* samo po sebi nema različit i jasno odvojiv prednji i stražnji dio. Ipak, možemo reći:

(16) *Lopta je ispred stabla.*

U navedenom smo primjeru na stablo preslikali strukturu našeg tijela, koje ima izrazit prednji dio – naše lice. U skladu s tim, dio stabla koji vidimo opisali smo kao njegov prednji dio. Mnogo je sličnih primjera u kojima različite značajke našeg tijela preslikavamo na predmete, primjerice kod prostorne orijentacije (v. npr. prikaz u Heine 1997: 35-65). Dapače, kognitivni lingvisti smatraju da ljudsko tijelo ograničava način konceptualizacije, te predlažu pojam utjelovljenja (engl. *embodiment*; v. 3.2.2.1.). U navedenim se tvrdnjama jasno odražavaju pretpostavke uopćavanja i kognitivnosti. Pomoću uopćavanja različiti jezični dokazi poput korištenja prijedloga (kao u primjeru (16)) svode se na temeljno načelo utjelovljenja. Važnost ljudskog tijela u konceptualizaciji potvrđuju i različiti neuropsihološki i psihološki procesi, čime je zadovoljena postavka kognitivnosti.

Vratimo se konfiguraciji stabla i lopte da bismo objasnili bit konstruiranja značenja. Zamislamo da su lopta i stablo i dalje u istom objektivnom prostornom odnosu, ali da je

govornik obišao stablo te da konfiguraciju lopte i stabla gleda s druge strane. Tada bi vjerojatno rekao:

(17) *Lopta je iza stabla.*

Iz ovog je primjera također razvidna konceptualizacija scene koja ovisi o ljudskom tijelu; tj. i tu smo na stablo preslikali orijentaciju našeg tijela. Međutim, onaj dio stabla koji nam je u primjeru (16) bio prednji, u rečenici (17) postao je stražnjim dijelom, što pokazuje da je govornikovo promatranje scene ključno u konstruiranju značenja. Ipak, valja imati na umu da govornikov objektivni smještaj u odnosu na pojedinu scenu uopće ne mora imati presudan utjecaj na konceptualizaciju. Tako, primjerice, govornik može preuzeti nečiju točku gledišta (engl. *viewpoint*) i istu scenu opisati na više načina, bez da se sam fizički izmjesti. Uzmimo sljedeću situaciju: govornik se nalazi u Sisku te se sprema na put u Zagreb. Sugovorniku koji se nalazi u Sisku mogao bi reći:

(18) *Sutra odlazim u Zagreb.*

a sugovorniku koji se nalazi u Zagrebu možda bi rekao:

(19) *Sutra dolazim u Zagreb.*

Razlika u smjeru kretanja opisanog glagolom (*otići* u (18) i *doći* u (19)) pokazuje da je istu objektivnu situaciju govornik zbog sugovornika jezično konstruirao na različite načine, ovisno o sugovornikovo pretpostavljenoj poziciji. Primjeri (18) i (19) pokazuju da je govornikovo shvaćanje neke objektivne konfiguracije (a ne govornikov objektivni smještaj) ključno za jezični izraz.

Primjeri (16)–(19) pokazuju da se čovjek pri rabljenju jezika oslanja na svoje shvaćanje izvanjezične situacije. Slaganje jezičnih jedinica u složeniju jezičnu sintagmu temelji se na čovjekovoj konceptualizaciji. Iz navedenih dviju tvrdnji razvidna je višestrukost čovjekova znanja. S jedne strane, govorimo o našem znanju o jeziku (tj. poznavanju mogućnosti gramatičkih kombinacija riječi) i znanju o svijetu (enciklopedijskom znanju; detaljnije o definiciji i odnosu navedenih dvaju znanja v. Žic-Fuchs 1991: 75-86). S druge strane, govorimo o paradigmatškoj razini – organizaciji navedenog znanja o jeziku i svijetu u razmjerno stalne strukture znanja, te o sintagmatškoj razini – načinu njihova slaganja u rabljenju jezika u pravom vremenu. U nastavku ćemo pokazati odnos strukturnog spajanja između paradigmatškog i sintagmatškog znanja.

3.2. Paradigmatska i sintagmatska razina u kognitivnoj lingvistici

Različita kognitivnolingvistička usmjerenja bave se raznim čimbenicima našeg znanja. Unatoč različitosti, među teorijama ipak postoje jasne poveznice koje upućuju na jedinstveni (iako divergentan) model shvaćanja čovjeka i njegovog znanja o jeziku i svijetu. Takav jedinstveni model opisuje dva vida čovjekove jezične (pa time i umne) djelatnosti: razmjerno stabilne strukture znanja i njihovo rabljenje, koje ćemo opisati i oprimjeriti u sljedećim odlomcima.

S jedne se strane opisuju razmjerno stabilne strukture znanja o jeziku i svijetu. Riječ je, primjerice, o strukturama koje nam omogućuju da znamo da se predmeti na koje obično sjedamo zovu stolicama i da znamo kako ih obično upotrebljavamo u svakodnevnom životu. Slična razmjerno stabilna znanja imamo i o gramatici: primjerice, znamo da se oblik instrumentala koristi za označavanje sredstva radnje. U tradicionalnoj strukturalističkoj terminologiji riječ je o paradigmatskim odnosima, čija je definicija u kognitivnoj lingvistici proširena. Naime, uz djelovanje paradigmatskih odnosa na jezičnoj razini, u skladu s postavkom kognitivnosti, paradigmatski odnosi djeluju i na razini znanja o svijetu. Dapače, tipično jezično znanje (npr. gramatički odnosi) uvjetovano je znanjem o svijetu, te ga se ne može odrediti bez znanja o svijetu (podrobno u Žic-Fuchs 1991: 75-86). Određivanje nekog koncepta na temelju (razmjerno) stabilnog enciklopedijskog i jezičnog znanja o njima nazvat ćemo profiliranjem (engl. *profiling*; Langacker 1987: 183-189).

S druge strane opisujemo način rabljenja različitih jezičnih jedinica i struktura u govornim situacijama. Ovisno o tomu što želimo reći, prizivamo jedinice i strukture koje su nam dostupne – ili tako što ih biramo kao gotove konvencionalne jedinice ili tako što ih stvaramo za potrebe navedene situacije (dakle, proces stvaranja jedinica ovisi o njihovoj konvencionalnosti³³; o tome v. Langacker 1987: 29-30, 42). Od postojećih konvencionalnih jedinica (leksičkih, gramatičkih) u procesu govorenja stvaramo izričaje koji, osim što profiliraju dijelove našeg znanja, u činu rabljenja postaju aktualizirani, odnosno usidreni (engl. *grounded*; Langacker 1987: 126-128; termin prema Tabakowska 2005: 49).³⁴ Usidrenje, tj. dno (engl. *ground*)³⁵ jezičnog izraza obuhvaća okolnosti

³³ U kognitivnoj lingvistici konvencionalno je ono što je zajedničko i što se prepoznaje kao zajedničko u nekoj jezičnoj zajednici (Langacker 1987: 62-63). Budući da je kognitivna lingvistika teorija koja se zasniva na uporabi (engl. *usage-based theory*; v. Langacker 1987: 46-47), konvencionalnost je mjera prema kojoj je neki jezični izraz valjano oblikovan (Langacker 1987: 65).

³⁴ Zanimljivo je dodati da usidrenje jezičnog izraza odgovara teorijskim razmišljanjima psihosistematike Gustava Guillaumea, čija razmišljanja nadopunjuju de Saussureovu dvojnost *langue-parole* na istim

konstruiranja izričaja, a koje su iskazane jezičnim sredstvima kojima se govornik koristi. Kognitivna lingvistika istražuje sintagmatske odnose u okvirima teorije kognitivne gramatike (koja se usredotočuje na kombiniranje simboličkih jedinica na morfosintaktičkoj razini) i teorije umnih prostora (koja se uglavnom koristi za modeliranje na višim razinama – od sintaktičke do razine diskursa).

Sintagmatska je razina neodvojiva od paradigmske. Izbor jedne jezične jedinice na temelju znanja o njoj često pospješuje ili omogućava izbor drugih jedinica koje će slijediti u sintagmatskoj strukturi. Da bismo prosljedili odnos paradigmskih i sintagmatskih struktura, pogledajmo jedan primjer. Zamislimo situaciju u kojoj se dvojica dječaka igraju nogometnom loptom. Jedan od dječaka udari loptu nešto jače i lopta ode u obližnje grmlje. Drugi dječak krene po loptu, ali ne vidi točno gdje se ona nalazi, pa mu prvi dječak kaže:

(20) *Lopta je u onom grmu desno.*

Na sintagmatskoj razini, referenciju deiktičkih jedinica *onaj* i *desno* moguće je uspostaviti jedino na temelju situacije i konfiguracije dvaju dječaka. Nadalje, kopula *je* u primjeru usidruje cijeli izričaj, jer u danoj situaciji određuje vrijeme kao sadašnje te uspostavlja odnos između elementa *lopta* i mjesta gdje se ona nalazi. Kad bismo rekli:

(21) **Lopta biti u onom grmu desno.*

glagolsko vrijeme i odnos elemenata ne bi bili izrijekom određeni, izraz ne bi bio gramatički usidren, pa bi stoga bio i negramatičan. Odnos elemenata *lopta* i *grm* određen je i lokativnim oblicima zamjenice *onaj* i imenice *grm*, te prijedlogom *u*.

S paradigmske strane, značenje navedenog izričaja profilira dijelove našeg enciklopedijskog i jezičnog znanja o svakoj jedinici (na bilo kojoj razini složenosti). Primjerice, znamo uobičajen oblik, vrstu i visinu raslinja koju zovemo grmom. Znamo da grmlje obično konceptualiziramo kao omeđeni entitet, točnije kao SPREMNIK, te znamo da u slučaju opisane objektivne situacije obično koristimo lokativ. Upravo smo navedena (i druga) konvencionalna znanja koristili pri sintagmatskom sklapanju elemenata u primjeru (20). Dakle, sintagmatsko je uvijek jedinično, vezano uz pojedinu situaciju, a paradigmsko je razmjerno stalno i konvencionalno znanje.

---

temeljima kao i kognitivna lingvistika, i to na razini teorije mišljenja (usp. npr. Guillaume 1988: 25-26, 39-44, 85-104), ali i na morfološkoj razini (ibid.: 117-134).

³⁵ Lakoff i Johnson te Langacker koriste naziv *ground* za dvije zasebne (premda slične) pojave, koje smo u hrvatskom nazvali usidrenjem i ukotvljenjem. Za ukotvljenje v. 3.3.

Pitanje koje se nameće jest kako je proces konstruiranja značenja ograničen – odnosno kako je moguće da različiti ljudi koji imaju različita paradigmatiska znanja i čije su sintagmatske konceptualizacije u različitim situacijama različite, ipak ostvaruju komunikaciju, tj. razumiju jedni druge. Tim ćemo se pitanjem pozabaviti u nastavku.

3.2.1. Ograničenja u procesu konstruiranja

Kao što smo pokazali, neograničeno je mnogo primjera različitih konceptualizacija iste objektivne scene, što ovisi o govornikovu prostornom i vremenskom smještaju, njegovim namjerama, sugovorniku, znanju jezika i sl. Međutim, unatoč navedenim različitostima (koje bi mogle dovesti do krajnjeg subjektivizma), kognitivni lingvisti smatraju da je moguće postići stabilnost znanja u konkretnim situacijama na temelju jednake strukture naših tijela, jednake organizacije struktura znanja, jednakih kognitivnih sposobnosti i kulturnih sličnosti, što dovodi do razmjerno jednakih ili sličnih znanja. Pogledajmo navedene odnose.

Lakoffova i Johnsonova kognitivna semantika ističe utjelovljenje kao temelj ograničenja obrade i ustroja znanja o jeziku i svijetu. Na toj se osnovi – činjenici da svi imamo tijela koja su građena i koja funkcioniraju na isti način – temelje naše pojedine kognitivne sposobnosti, poput pažnje, istaknutosti, uspoređivanja, perspektive i dr. Jedna je od prednosti kognitivne lingvistike u tomu što se ustroj znanja o jeziku i svijetu (tj. paradigmatiska razina), te rabljenje znanja u konstruiranju značenja (sintagmatska razina) temelji na istim kognitivnim sposobnostima.³⁶ Vratimo li se primjeru (20), naša paradigmatiska znanja o loptama i grmlju ustrojena su u koncepte i domene, prema jezično i enciklopedijski ustaljenim uporabama kognitivnih sposobnosti. Tako, primjerice, u našoj kulturi grmlje obično konceptualiziramo pomoću predodžbene sheme SPREMNIKA. Gledajući rečenicu (20) u pravom vremenu, navedene kognitivne sposobnosti metaforizacije i predodžbene sheme SPREMNIKA (ustaljene rabljenjem u sličnim rečenicama) rabimo i u tom primjeru. Razvidna je dvostrukost kognitivnih sposobnosti: s jedne su strane one ustaljene uporabom te su temelj ustroja razmjerno stalnih struktura znanja (poput koncepata i domena), a s druge su strane one žive i svaki se put iznova

---

³⁶ Tako je dvojnost lingvističkih usmjerenja u kognitivnoj lingvistici privid koji proizlazi iz svrha istraživanja što si ih teorije zacrtavaju. Teorije se usredotočuju na različite aspekte istih pojava, pa su im ciljevi divergentni, ali se analize navedenih pojava temelje na istim procesima, što dovodi do konvergencija (o konvergenciji i divergenciji u kognitivnoj lingvistici održana je međunarodna konferencija u Dubrovniku, 17.-18. 10. 2005).

koriste u različitim situacijama, ponekad mijenjajući i stvarajući nove načine organizacije koncepata i domena. Dakle, kognitivne su sposobnosti temelj strukturnog spajanja.

3.2.2. Ustroj znanja: paradigmatički elementi

U nastavku ćemo govoriti o paradigmatičkim elementima koji omogućuju stabilnost (i varijaciju!) znanja. Započet ćemo s utjelovljenjem, potom ćemo govoriti o izravno utjelovljenim predodžbenim shemama koje su temelj strukturiranja znanja u koncepte i domene, te o kulturi kao elementu znanja.

3.2.2.1. Utjelovljenje

Na temelju različitih neuropsiholoških dokaza kognitivni znanstvenici tvrde da tijelo igra ključnu ulogu u percepciji. Pobornici iskustvenog realizma pozivaju se na rezultate tih neuropsiholoških i drugih istraživanja,³⁷ te u svojem tumačenju navode da ograničenja i mogućnosti percepcije uvjetuju ljudsku konceptualizaciju stvarnosti. Skup svih ograničenja i tendencija koji povezuje percepciju i konceptualizaciju jest utjelovljenje, a očituje se na razinama osjetilne i smislene percepcije.

Razina osjetilne percepcije (engl. *sense perception*; Kosslyn i Osheron 1995: 331) prva je razina utjelovljenja, a sastoji se od ograničenja koje naše tijelo nameće podražajima iz okoline. Naše je tijelo zbog fizičkih ograničenja u stanju opaziti samo određen broj i raspon vizualnih, taktilnih, auditivnih, olfaktornih i gustatornih podražaja. Na primjer, slušni podražaji koje smo u stanju percipirati nalaze se između frekvencija od oko 20 Hz do oko 20000 Hz. Sve što nije smješteno unutar ovih dviju frekvencija naš slušni živac neće registrirati i nikakav podražaj neće stići na obradu (pa zato, primjerice, ne čujemo «pasje zviždaljke» koje su iznad naše gornje granice percepcije).

Kod smislene percepcije (engl. *meaningful perception*; Kosslyn i Osheron 1995: 331), podražaje što su se smjestili unutar fizičkih granica naših osjetila prepoznajemo na temelju ranijeg iskustva. Naime, da bismo prepoznali neki podražaj kao neku stvar, radnju i sl. moramo imati neko iskustvo vezano uz percepciju takve stvari ili radnje. Tako ćemo uslijed osjetilnog iskustva i konteksta lako prepoznati neke uobičajene situacije. Dakle, um prima različite osjetilne informacije te uz pomoć iskustva zna odbaciti osjetilne distraktore.

Uzmimo jednostavnu situaciju, u kojoj vidimo neku osobu kako sjeda. Na razini osjetilne percepcije novo iskustvo uspoređujemo s poznatim, pa navedeni osjetilni unos

---

³⁷ Za pregled neuropsiholoških istraživanja vezanih uz utjelovljenje uma v. Lakoff i Johnson 1999: 38-44. Svezak 13, br. 3. časopisa *Cognitive Linguistics* (2002) posvećen je utjelovljenju.

prepoznajemo i kategoriziramo kao dva entiteta; jedan entitet, primjerice, kao Marka, a drugi kao fotelju. Zatim, znamo kategorizirati Markovo gibanje kao radnju sjedanja, te cijeli proces usklađujemo s ograničenjima hrvatskog jezika da bismo najzad došli do rečenice:

(22) *Marko sjeda u fotelju.*

Valja primijetiti da smo kod objašnjenja navedene rečenice govorili o sintagmatskoj razini znanja (prepoznavanju stvarnog događaja) koja se temelji na paradigmatskom ustroju znanja (uspoređivanju s postojećim iskustvom), što pokazuje povezanost dviju razina.

Da zaključimo: naše tijelo utječe na način na koji ljudi primaju vanjski svijet (sintagmatska razina), te samim time i na ustroj čovjekova znanja o svijetu (paradigmatska razina). Utjelovljenje ne samo da omeđuje moguć opseg unosa, nego, zajedno s iskustvom, sudjeluje u oblikovanju konceptualne strukture, čime ćemo se baviti u narednim odlomcima.

3.2.2.2. Predodžbene sheme

Pogledajmo još jednom prethodnu rečenicu (22). U njoj, na razini smislene percepcije, zbog ranijeg iskustva i mogućnosti uspoređivanja novih unosa s tim iskustvom prepoznajemo određene podražaje kao Marka, fotelju, radnju sjedanja, itd.³⁸ Također, primijetimo da fotelju konceptualiziramo kao entitet u koji se može sjesti, tj. konceptualiziramo je kao entitet koji je omeđen i obuhvaća nas. Slično konceptualiziramo i neke druge, objektivno možda manje omeđene entitete poput kreveta (*ležao sam u krevetu*), neke otvorene prostore poput šume (*bio sam u šumi*), neke razmjerno jasno omeđene predmete kao što je kutija (*poklon je u kutiji*) i neke apstraktne predmete poput krize (*zemlja je u krizi*). Dakle, prepoznavanje i konceptualizacija koncepata i domena zasniva se na nekim obrascima bez čijeg bi postojanja naše cjelokupno iskustvo bilo kaotično. Te obrasce nazivamo predodžbenim shemama.

Predodžbene su sheme³⁹ (Johnson 1987; engl. *image schemata*) kontinuirani, analogni oblici i pravilnosti što se ponavljaju kod neprestane kategorizacije tijekom naše

³⁸ U biti proces prepoznavanja je dvosmjernan, jer čovjekova interakcija s okolinom rađa novo iskustvo, ali se ujedno odvija prema postojećem iskustvu (što Varela, Thompson i Rosch 1991 nazivaju strukturnim spajanjem (engl. *structural coupling*); usp. i Foley 1997: 177).

³⁹ Isti naziv rabe Lakoff 1987a i Lakoff i Turner 1989. Kod Langackera je naziv *schema* vezan uz kategorizaciju (usp. Langacker 1987: 68).

interakcije sa svijetom (Johnson 1987: 29). One su vjerojatno univerzalne i njihov je broj ograničen. Tako, primjerice, Johnson (1987: 126) navodi dvadeset i sedam predodžbenih shema, a popis kasnije nadopunjuju Lakoff i Turner (1989: 97-100), Jäkel (2003: 311-313), Lakoff i Johnson (1999: 30-36), te Clausner i Croft (1999: 15) čiji je popis ujedno i najpotpuniji. Evo nekoliko predodžbenih shema: shema SPREMNIKA (engl. *CONTAINER*), PUTA (engl. *PATH*), DIJELA I CJELINE (engl. *PART-WHOLE*), RAVNOTEŽE (engl. *BALANCE*), SILE (engl. *FORCE*), SKALE (engl. *SCALE*) itd. Tri su glavne značajke predodžbenih shema: njihovo nepodlijevanje zakonitostima istinitosne logike, ustroj Gestalta i fleksibilnost. U narednim ćemo ih odlomcima pokušati objasniti na primjeru predodžbene sheme SPREMNIKA.

Budući da su predodžbene sheme analogne, znači da ne podliježu pravilima istinitosne logike. Njihovo je značenje izravno utjelovljeno u iskustvu, pa je stoga i njihovo razumijevanje izravno, a ne posredovano logičkim sredstvima. Dakle, s filozofskog stanovišta opisanoga u prethodnom poglavlju, upravo su predodžbene sheme mehanizmi koji omogućuju da se u iskustvenom realizmu veza između jezika i svijeta ne opisuje pomoću logičke korespondencije već pomoću tijela. Primjerice, predodžbena shema SPREMNIKA nastaje na temelju naše interakcije sa svijetom, gdje postoje mnoge stvari koje možemo konceptualizirati kao SPREMNIKE (npr. različite posude, bunari, rupe u zemlji, građevine, automobili, naše tijelo; a kao što smo vidjeli i fotelje, kreveti, pa i apstraktni entiteti poput krize). Svaki novi osjetilni unos uspoređujemo s postojećim iskustvom, a rezultat je, s jedne strane, smisljena percepcija, primjerice, bunara kao SPREMNIKA, a s druge prilagođavanje naše predodžbene sheme SPREMNIKA tako da uključi navedeni primjerak bunara. Dakle, riječ je o strukturnom spajanju.

Druga je značajka predodžbenih shema njihov ustroj Gestalta. Naime, predodžbene se sheme mogu podijeliti na dijelove (Johnson 1987: 44), ali način na koji su ti dijelovi ustrojeni u cjelinu i njihovo utjelovljeno shvaćanje pridonose tomu da ih je, unatoč djeljivosti, lakše razumjeti i obraditi kao cjelinu. Drugim riječima, predodžbene sheme funkcioniraju poput Gestalta (Johnson 1987: 41-64; Lakoff 1987a: 489; Gestalt je jedan od kognitivnih procesa konstruiranja značenja, v. 3.2.3.4).⁴⁰ Primjerice, predodžbena shema SPREMNIKA sastoji se od nekoliko dijelova: vanjskog dijela spremnika, njegovog ruba i unutrašnjosti. Međutim, svaki od tih dijelova lakše shvaćamo kao dio predodžbene sheme

⁴⁰ To ih svojstvo čini sličnim simboličkim jezičnim jedinicama, kod kojih se uslijed utjelovljenja, iskustva, ponavljanja i učenja javlja automatizacija, pa ih tako ljudski um može prizvati kao cjelinu a da ih svaki puta nanovo ne gradi iz sastavnih dijelova (Langacker 1987: 57).

SPREMNIKA nego zasebno (dokaz o strukturi Gestalta za pojedine predodžbene sheme daje Johnson 1987: 41-64). Dakle, Johnson tvrdi da je vanjski rub nemoguće razumjeti bez predodžbene sheme SPREMNIKA, ali da je moguće imati predodžbenu shemu SPREMNIKA a da je se ne dijeli na dijelove.

Posljednja važna značajka predodžbenih shema odnosi se na njihovu dinamičnost i fleksibilnost. Predodžbene su sheme dinamične budući da se u stalnoj interakciji s vanjskim svijetom mijenjaju uslijed procesa strukturnog spajanja. One su ujedno i fleksibilne: riječ je o obrascima koji su zbog shematičnosti lako prilagodljivi različitim iskustvima, počevši od sasvim prototipnih fizičkih iskustava preko manje prototipnih fizičkih iskustava, pa do nefizičkih domena, pomoću konceptualne metafore (Johnson 1987: 65-100). Primjerice, predodžbena shema SPREMNIKA omogućuje nam konceptualizaciju predmeta u umnom prostoru (v. 3.3). Uzmimo sljedeću rečenicu:

(23) *Zemlja je izišla iz financijske krize.*

U primjeru (23) izraz «financijska kriza» shvaćamo kao SPREMNIK. To povlači da se odgovarajuća vrsta entiteta može nalaziti «u krizi», ali i da može, kao u primjeru (23) «izaći iz krize». Predodžbena shema čovjekove interakcije s entitetima koji nam omogućuju upravo boravak u njima te izlazak iz njih služe kao osnova za navedena metaforička proširenja. Dakako, mogućnost metaforičkog proširenja predodžbenih shema i drugih jedinica znanja na višim razinama složenosti ključna je za konceptualne metafore.⁴¹

Predodžbene su sheme istodobno i jedan od temeljnih načina paradigmatskog ustroja koncepata i domena. Ipak, ustroj koncepata i domena, osim fizičkog iskustva (odnosno utjelovljenja predodžbenih shema; Clausner i Croft 1999: 14), sadrži i element kulture koji je važan čimbenik njihove organizacije. Da bismo opisali narav koncepata i domena te njihov odnos moramo se prvo općenito pozabaviti elementom kulture.

3.2.2.3. Kultura i ustroj znanja

U ovome ćemo odlomku pobliže objasniti način na koji naše poznavanje kulture u kojoj živimo uvjetuje načine organizacije našeg znanja. Na početku odlomka dajemo definiciju kulture, zatim se bavimo njezinim odnosom prema drugim vrstama pozadinskog

---

⁴¹ Krzeszowski (1997, 1999) predlaže element vrednovanja (aksiološkog naboja) kao još jedan inherentan dio predodžbenih shema, ali neka novija istraživanja (Hampe 2005) nude tumačenje aksiološkog elementa kao znanja inherentno vezanog uz domene i matrice, a ne uz predodžbene sheme (Hampe 2005: 105-106). Premda je istraživanje aksiologije u konceptualnim metaforama zanimljivo i razmjerno neistraženo područje, ono nadilazi okvire ovog istraživanja.

znanja i spoznajnih sposobnosti, te na kraju objašnjavamo posljedice koje kultura ima za organizaciju znanja.

U suvremenoj kulturnoj antropologiji nekoliko je više ili manje sličnih definicija kulture i njihovih veza s jezikom (za kratak pregled v. npr. Duranti 1997: 23-50 i Foley 1997: 12-24). Naš pogled na kulturu u ovome radu temeljit će se prvenstveno na kognitivnom pristupu, koji se zasniva na naglašavanju važnosti jedinice (v. Foley 1997: 20) kao nositelja kulture, a u kojem se kultura definira kao sve što je različito od čovjekovog biološkog naslijeđa (Goodenough 1964: 36). Kognitivni pogled na kulturu pruža čvrstu vezu između značenja, kulture i jezika (Bratanić 1991: 35), što se podudara s položajem znanja o jeziku/svijetu u kognitivnoj lingvistici (v. npr. Žic Fuchs 1991) i s postavkom da značenje nastaje u govorniku i ovisi o njemu.

Premda je navedeno shvaćanje kulture vrlo široko, pitanje koje se postavlja jest što valja ubrojiti u čovjekovo biološko naslijeđe. Je li riječ samo o fizičkom ili možda i o neurološkom i psihološkom? Drugim riječima, valja li u biološko naslijeđe ubrojiti samo naše tijelo (mozak, ruke noge; eventualno neurološki sustav i način prenošenja podražaja) ili i spoznajne sposobnosti i načine korištenja našeg tijela (hodanje, sjedanje, stajanje, ležanje i sl.)? Zbog činjenice da nije moguće odrasti u kulturnom vakuumu, činilo bi se da bi bilo idealno kulturu shvatiti kao pozadinsko znanje koje utječe na sve naše konceptualizacije svijeta – dakle koje isključuje načine korištenja našeg tijela. To bi značilo da se spoznajne sposobnosti i kultura nalaze se u međusobnom odnosu strukturnog spajanja, u kojem kultura utječe na spoznajne sposobnosti i spoznajne sposobnosti na kulturu (takav pogled predlaže Gibbs 1999b: 153).

Unatoč uronjenosti svakog čina korištenja spoznajnih sposobnosti u kulturu, čini se da nam naša sposobnost shematizacije dopušta razlikovanje između kulturom određenih i kulturno specifičnih konceptualizacija. Na temelju takvog pogleda na kulturu i onoga što smo ranije rekli o ustroju znanja, zacrtava se sljedeći odnos. Svijet konceptualiziramo na temelju nekih univerzalnih kognitivnih sposobnosti.⁴² Sasvim shematična (predodžbeno-shematična) konceptualizacija stvari i relacija iz svijeta nema mnogo kulturno-specifičnih elemenata. Međutim, svaki detaljniji pogled (npr. na osnovnim razinama kategorizacije) rađa mogućnost detaljnijih kulturnih elemenata znanja (usp. npr. Boers 2003). Njihova veća detaljnost može pridonijeti njihovoj većoj kulturnoj specifičnosti, pa tako postati

---

⁴² Također, svijet koji konceptualiziramo djelomice je odraz kulturnog djelovanja ranijih pokoljenja (Deignan 2003).

potencijalni (ali ne i nužni) element kulturne varijacije. Drugim riječima, široki pogled na kulturu ne znači da odustajemo od kulturnog elementa kao specifičnog i razlikovnog elementa pojedine konceptualizacije. Jednostavno mijenjamo perspektivu: kulturu smatramo širokim elementom, koja se u nekoj mjeri javlja na svim razinama detaljnosti (ali u manjoj mjeri u shematičnijem pogledu). Prednost takvog pogleda jest da kultura u njemu nije samo element koji omogućuje varijaciju (na temelju specifičnih razlika među kulturama), nego omogućuje i ukotvljenje kulturnih shvaćanja u više kultura (ili čak i u svim kulturama) na temelju zajedničkih elemenata koji su izvan čovjekovog biološkog nasljeđa.

3.2.2.4. Ustroj znanja: koncepti i domene, profiliranje, kulturni modeli

Naše jezično i enciklopedijsko znanje ustrojeno je u međusobno povezane i isprepletene strukture znanja – koncepte i domene – koje se zasnivaju na našem utjelovljenom znanju, ali su ujedno i uronjene u kulturu. Upravo su utjelovljene predodžbene sheme i kultura važni kod ustroja koncepata, domena i njihovog odnosa. U nastavku ćemo definirati koncepte i domene, a zatim pobliže objasniti njihov međusobni odnos profiliranja. Potom ćemo se usredotočiti na podjelu domena prema ustroju. Odlomak ćemo završiti opisom kulturnih modela – domena u kojima kultura igra presudnu ulogu.

Koncept je osnovni pojam kognitivne lingvistike. Riječ je o temeljnoj jedinici umnog prikaza nekog entiteta (Langacker 1987: 183-189; Croft i Cruse 2004: 14-15; za pregled v. Clausner i Croft 1999: 1-7). Valja imati na umu da navedeni prikaz ne mora uvijek biti nužno predodžbene prirode, jer su neki koncepti suviše shematični da bi to dopustili. Na primjer, znamo što je fotelja jer smo na temelju našeg iskustva stvorili njezin umni prikaz kao entiteta koji služi sjedenju, koji je određenog izgleda, i kojim se koristimo na određeni način (tj. znamo kako valja sjesti na fotelju). Navedena znanja ustrojena su u koncept FOTELJA. Valja imati na umu da su koncepti shematični tako da vrijede za mnogo entiteta. Primjerice, koncept FOTELJA obuhvaća izgledom različite primjerke fotelja. Također, koncepti su podložni stalnim promjenama (dakle u stalnom su odnosu strukturnog spajanja sa svijetom), što znači da ih prema potrebi možemo mijenjati. Najzad, koncept odgovara značenju jezičnog izraza. Tako značenje riječi *fotelja* ovisi o konceptu FOTELJA, točnije o njegovoj konceptualizaciji (tj. konstruiranju značenja) u svakom pojedinom komunikacijskom činu.

Koncept postaje smislen tek ako ga se promatra kao dio nekog šireg sustava znanja – tj. domene. Domenom se smatra bilo koja struktura u našem umu koja služi kao osnovica

za razumijevanje bilo koje druge strukture (Langacker 1987: 147 i dalje; Taylor 1995: 84-90; Lakoff 1987a: 74; v. i Langacker 1987: 183; Fillmore 1985: 223).⁴³ Domena koja određuje neki koncept ne mora biti jedinstvena, već može biti složena od više domena (Lakoff 1987a: 74-76). Te su različite domene povezane u matricu (engl. *domain matrix*; Langacker 1987: 147).⁴⁴ Tako je koncept FOTELJA smislen zato što ga shvaćamo kao dio domene NAMJEŠTAJ.

Odnos između koncepta i domene jest odnos profiliranja. Koncept ćemo, tako, rječnikom kognitivne lingvistike definirati kao profilirani dio domene na temelju koje ga razumijemo (Langacker 1987: 183), a profiliranje shvaćamo kao isticanje nekog dijela domene. Dakle, koncept FOTELJA razumijemo kao profilirani dio domene NAMJEŠTAJ. Naše znanje o konceptu FOTELJA temelji se na našem znanju o domeni NAMJEŠTAJ, primjerice o svrsi namještaja, mjestima gdje se obično nalazi, i o različitim stvarima koje ubrajamo u tu domenu. Fotelja je upravo jedna od tih stvari, te je na taj način profilirani dio domene NAMJEŠTAJ. Dakle, naša znanja o foteljama su dvostruka: s jedne su strane to zajednička shematična znanja koja vrijede za različite stvari koje ubrajamo u domenu NAMJEŠTAJ, a s druge je strane to specifičan skup znanja koja zajedno vrijede samo za fotelje unutar te domene (premda se taj skup znanja temelji na shematičnim znanjima o cijeloj domeni).

Vratimo li se na odnos domene i kulture, onda prema opisanom širokom pogledu na kulturu smatramo da je svaka domena nužno uronjena u kulturu, ali da je razlikovni doprinos kulture vidljiv tek na razmjerno specifičnim razinama (Lakoff 1993: 224; Feyaerts 1999: 316, 324). To nam omogućuje da znanja koja ulaze u okvir domena podijelimo na više ili manje detaljna kulturna znanja. Stoga, prihvaćamo podjelu koju nude Clausner i Croft (1999) na predodžbeno-shematske domene i na ostale domene⁴⁵, koje, za Lakoffom (1987a: 68-114) dijelimo na propozicijske, metaforičke i metonimijske. Propozicijske se domene, osim od utjelovljenoga i kinestezijskog znanja, sastoje i od više ili manje specifičnog kulturom uvjetovanog znanja. Primjerice, predodžbena shema

⁴³ Valja napomenuti da različiti autori rabe različite nazive koji se odnose na istu strukturu (v. Clausner i Croft 1999: 4). Lakoffov «idealizirani kognitivni model» (Lakoff 1987a), Langackerova «baza» (Langacker 1987: 183 i dalje), te Fillmoreov «okvir» (Fillmore 1985: 223) zapravo ističu različite aspekte iste pojave (primjerice idealiziranost znanja kod Lakoffa, činjenica da je znanje u pozadini kod Langackera, te činjenicu da je znanje cjelovito i strukturirano kod Fillmorea). Pregled razvoja shvaćanja semantičkih domena, polja, okvira (engl. *frames*) i prizora (engl. *scenes*) od strukturalizma do kognitivizma daje Žic-Fuchs (1991: 27-64).

⁴⁴ Taylor matricu domena naziva zajedničkim okvirom (engl. *frame*; Taylor 1995: 87 i dalje). Budući da se «okvir» javlja u drugim dijelovima kognitivne semantike, priklonit ćemo se Langackerovom terminu.

⁴⁵ Uz napomenu da smatramo da kultura (a ne nužno i kulturna specifičnost) obuhvaća sve vrste domena. Dakle, smatramo da razlika između predodžbeno-shematskih i ostalih domena ne proizlazi u nedostatku elementa kulture u predodžbeno-shematskim domenama, nego u njegovoj velikoj shematičnosti

SPREMNIKA, odnosno činjenica da različite entitete možemo konceptualizirati kao SPREMNIKE, znači da ih profiliramo na temelju domene SPREMNIKA, što je ključni dokaz za postojanje predodžbeno-shematskih domena (Clausner i Croft 1999: 20). Specifičnije domene, poput domene NAMJEŠTAJ, propozicijske su naravi (iako djelomice i same mogu biti ukotvljene u predodžbeno-shematskim domenama, pa tako čine matricu domena). Kod metonimijskih i metaforičkih domena znanja iz propozicijskih i/ili predodžbeno-shematičnih domena preslikavaju se metonimijski (primjerice dio modela se koristi za cjelinu) ili metaforički (znanja iz jedne domene koriste se u drugoj domeni), pa su navedene domene ustrojene pomoću metafore ili metonimije. Primjerice, domena jezika i govora ustrojena je prvenstveno metonimijski, na temelju susljednosti jezika kao organa i njegove (jezične) funkcije (Radden 2001). Metaforički uređene domene su, primjerice, domene osjećaja (za primjere v. Kövecses 2000). Najzad, valja zamijetiti da su metonimijske i metaforičke domene zapravo hijerarhijski uređeni skupovi metafora i metonimija koji određuju shvaćanje neke domeni; pa su prema tomu metaforičke i metonimijske domene jednake kompleksnim metaforama odnosno metonimijama (v. objašnjenje u odlomku 4.3; za primjer kompleksnih metonimija v. Feyaerts 1999; za primjer kompleksnih metafora v. Lakoff 1993: 222; Kövecses 2002: 83).

U različitim domenama elementi znanja mogu biti u razmjerno stalnom odnosu koji nije vremenski uređen. Ipak, neke propozicijske, metaforičke i metonimijske domene sadrže naša znanja o uobičajenom tijeku događaja u nekim situacijama – odnosno u njima je važan vremenski raspored elemenata znanja. Takve ćemo domene zvati scenarijima (engl. *scenario*; Lakoff 1987a: 284-286). Tako znamo koji je uobičajeni tijek događaja kad idemo nešto kupiti u trgovinu: uzimamo košaricu, odabiremo robu s polica, pa je plaćamo na blagajni. Scenariji se odnose i na događaje koji su nešto apstraktniji, primjerice na tijek događaja kad se na nekog ljutimo: osoba nas je prvo naljutila, pokušavamo kontrolirati naš gnjev, zatim gubimo kontrolu, te se osvećujemo toj osobi (za opis scenarija LJUTNJE v. Kövecses 1986: 28-36). Pojam scenarija bit će jedan od ključnih dijelova integrirane teorije metafore (v. 5.3.1).

Budući da znanja na detaljnoj razini mogu biti kulturno specifična, tako i neke propozicijske, metaforičke, metonimijske domene i scenariji te matrice domena mogu ključno ovisiti o kulturi. Kada ćemo kod neke domene ili matrice domena željeti naglasiti

ključni doprinos kulture, koristit ćemo se nazivom kulturni model⁴⁶, naročito kod suprotstavljanja dvaju kulturnih modela. Pogledajmo jednostavan primjer. U hrvatskom kulturnom modelu zdravstvene skrbi (za razliku od britanskog modela; Stanojević 2002-2003) pacijent je u sasvim podređenom položaju prema liječniku. Pacijent se smatra pasivnim entitetom unutar kojeg se nalazi neka bolest, a cilj je liječnika iskorijeniti navedenu bolest (Stanojević 2002-2003: 467). Taj kulturni model ima dalekosežne posljedice: od jezičnih pa do posljedica u ponašanju. Na primjer, na jezičnoj razini nazivanje pacijenta klijentom (što je odraz aktivne konceptualizacije u kojoj je pacijent barem ravnopravan ako ne i važniji entitet, koja proizlazi iz britanskog modela) može izazvati podsmjeh i probleme kod prevođenja (Stanojević 2002-2003: 466). Neravnopravnost se očituje i u ponašanju: liječnici ne smatraju potrebnim komunicirati s pacijentom na njima razumljivom jeziku, već perpetuiraju model neravnopravnosti i u tom segmentu (Kryžan-Stanojević 1996), pa je riječ o sociokulturnim posljedicama konceptualizacije.

Da zaključimo. Naše znanje o stvarima oko nas ustrojeno je u mreže značenja koncepata, domena i matrica domena, u kojima za potrebe nekog komunikacijskog čina iz našeg ukupnog znanja o pojedinoj domeni ili matrici domena profiliramo znanje o nekom konceptu. Ta znanja uvelike ovise o našem utjelovljenom iskustvu i predodžbenim shemama, te o kulturi. Domene i matrice za koje su ključna kulturna znanja nazivamo kulturnim modelima. Koncepti, domene, matrice domena i kulturni modeli vrlo su dinamični entiteti koji su na razmeđu između paradigmatškog i sintagmatskog znanja. Oni su, zapravo, spona između paradigmatškog i sintagmatskog znanja jer omogućuju (sintagmatsko) prepoznavanje i kategoriziranje iskustva na temelju njegove (paradigmatške) usporedbe s postojećim iskustvom. U nastavku ćemo se pozabaviti kognitivnim sposobnostima koje se rabe pri sintagmatskom konstruiranju značenja.

3.2.3. Korištenje znanja: kognitivne sposobnosti kao sintagmatski elementi

U prethodnim smo odlomcima spominjali način na koji kategoriziramo svijet, strukturu Gestalta i metaforu, govorili smo o različitim načinima konstruiranja značenja, a kao primjer naveli smo mogućnost promjene točke gledišta. Svi navedeni procesi ubrajaju

---

⁴⁶ Kövecses definira kulturni model kao koherentnu strukturu iskustva koja je zajednička nekoj grupi ljudi (Kövecses 2005: 193), što odgovara gore navedenoj definiciji domene, pa zato kulturne modele i domene smatramo istom vrstom struktura.

se u procese kojima se ljudi koriste kod konstruiranja značenja i kod uspostavljanja odnosa između koncepata i domena. Upravo ćemo se tim procesima pozabaviti u nastavku.

Četiri su popisa kognitivnih procesa u literaturi, i to Langackerov (1987: 99-146), Talmyjev (2000: 40 i dalje), Croftov i Woodov (2000: 57) te Croftov i Cruseov (2004: 46), koji je ujedno i najpotpuniji jer uzima u obzir ranije popise. Croft i Cruse (2004: 46) grupiraju kognitivne procese prema četirima temeljnim kognitivnim sposobnostima, čiji su ti procesi izraz. To su: pažnja i istaknutost (engl. *attention, salience*), prosuđivanje i uspoređivanje (engl. *judgment, comparison*), perspektiva i smještenost (engl. *perspective, situatedness*) te ustrojstvo i Gestalt (engl. *constitution, gestalt*). Navedene kognitivne sposobnosti usustavljaju različite psihološke procese koji su temelj sintagmatskog konstruiranja značenja i njegovog paradigmatškog ustroja. U nastavku ćemo ih ukratko opisati, s naglaskom na procese i sposobnosti koji su nam od presudne važnosti u ovom radu.

3.2.3.1. Pažnja i istaknutost

Pažnja/istaknutost odnosi se na sposobnost ljudskog uma da se usredotoči na određene dijelove osjetilnog unosa (Langacker 1987: 114-120; Tomlin 1997: 162-189; Talmy 2000: 76-77; 218; Croft i Cruse 2004: 46-54). Neke značajke stvari i relacija u vanjskom svijetu čine ih istaknutijima, odnosno veća je vjerojatnost da ćemo se usredotočiti upravo na njih. Kognitivni procesi koji se ubrajaju u sposobnost pažnje su: izbor (engl. *selection*), opseg (engl. *scope*), detaljnost (engl. *specificity*)⁴⁷ i dinamičnost (engl. *dynamicity*). U ovom će nam radu od naročite važnosti biti izbor, opseg i detaljnost.⁴⁸

3.2.3.1.1. Izbor i opseg

Izbor je kognitivni proces u okviru sposobnosti pažnje koji nam omogućuje da se usredotočimo na one dijelove iskustva ili osjetilnog unosa koji su nam bitni u pojedinoj situaciji konceptualizacije, te da zanemarimo one dijelove iskustva koji su nam nevažni. Dva su temeljna načina izbora: profiliranje i metonimija. Primjere profiliranja dali smo

⁴⁷ «Detaljnost» je prijevod prema Tabakowska 2005: 42, a temeljen je na Langackerovom terminu «specification» (Langacker 1987: 438-439). Croft i Cruse isti proces nazivaju «skalarno podešavanje» (engl. *scalar adjustment*; prijevod prema Geld 2006: 12). U radu ćemo se koristiti Langackerovim nazivom.

⁴⁸ Dinamičnost pažnje odnosi se na našu sposobnost dinamičnog konstruiranja scene – tj. uključivanja prolaska vremena u opis (usp. Langacker 1987: 144-145, 248-249). Ta je sposobnost temeljna kod opisivanja, primjerice, glagola, glagolskih imenica i sl. Budući da nije izravno vezana uz metaforičnost i nema bitne posljedice za naš rad ovdje se njome nećemo baviti.

ranije – određivanje koncepata kao istaknutog dijela domene zasniva se upravo na tom procesu. Profiliranje je važan dio definicije konceptualne metafore, jer ćemo konceptualnu metaforu odrediti kao uspostavljanje veza između dviju domena (v. sljedeće poglavlje). Navedena se veza uspostavlja upravo na razini koncepata kao profiliranih dijelova nekih domena. Da konceptualna metafora djeluje na razini domena (a ne koncepata) pokazuje činjenica da se kod konceptualne metafore mogu rabiti različiti koncepti iz iste domene.

Sljedeći je način izbora konceptualna metonimija. Riječ je o spoznajnom procesu u kojem «jedan konceptualni entitet, tj. prijenosnik, omogućava umni pristup drugom konceptualnom entitetu, tj. cilju, unutar iste domene ili idealiziranog kognitivnog modela» (Kövecses i Radden 1998: 39)⁴⁹. Pa tako, kad kažemo:

(24) *Banski dvori nisu reagirali na tu izjavu.*

koristimo metonimiju MJESTO ZA INSTITUCIJU (v. npr. Lakoff i Johnson 1980: 38), u kojoj izraz *Banski dvori* služi kao referentna točka (engl. *reference point*; usp. Langacker 1993) za pristup instituciji (Ured Predsjednika⁵⁰) unutar iste domene, koja je na neki istaknut način povezana s navedenim mjestom.⁵¹ Valja dodati da je umni pristup (engl. *mental access*) proces vezan uz opseg konceptualnog područja (engl. *dominion*), a ne uz izbor.

Konceptualna je metonimija važna za proučavanje konceptualne metafore jer su neke konceptualne metonimije temelj za razumijevanje konceptualnih metafora (Goossens 1990; Radden 2003; Barcelona 2003b). Dapače, možda nije pretjerano tvrditi da se neke osnovne metafore temelje na bliskom supojavljanju dvaju iskustava – dakle na metonimijskoj vezi (v. 3.4, 4.2.4). Također, neki su jezični izrazi i konceptualizacije rezultat složenih lanaca metonimija i metafora, (v. npr. Niemeyer 2003; Feyaerts 1999, 2003), što je svakako slučaj sa shvaćanjem osjećaja (Kövecses 1986, 2000; Barcelona 1995; Bierwiazzonek 2002), o čemu ćemo govoriti u odlomku o detaljnosti konceptualne metafore (v. 4.3).

3.2.3.1.2. Detaljnost

Detaljnost se odnosi na stupanj preciznosti kod konstruiranja (Langacker 1987: 438-439; Tabakowska 2005: 42-43). Ovisno o tomu koliko je detalja uključeno u čin konstruiranja, govorimo o različitim razinama preciznosti – od vrlo detaljne do shematične

⁴⁹ «... one conceptual entity, the vehicle, provides mental access to another conceptual entity, the target, within the same domain, or ICM».

⁵⁰ Ovaj ustaljeni naziv institucije zasniva se na istoj metonimiji!

⁵¹ Različita načela povezivanja koncepata u metonimiji na više mjesta razrađuju Radden i Kövecses (Radden i Kövecses 1996; Kövecses i Radden 1998; Radden i Kövecses 1999).

(engl. *schematic*) konstrukcije. Langacker detaljnost objašnjava pomoću metafore gledanja (engl. *viewing metaphor*) – čim je netko bliže nekoj sceni može vidjeti više detalja, odnosno čim je udaljeniji razina detalja je manja, a scena koja se promatra postaje sve shematičnija. To se očituje u sljedećim rečenicama (primjeri iz Tabakowska 2005: 43):

(25) *Nekomu je nešto prigorjelo.*

(26) *Susjedi je nešto prigorjelo.*

(27) *Susjedi odozgo prigorio je ručak.*

(28) *Susjedi s kata iznad nas upravo je prigorjelo pečenje.*

Rečenica (25) je najshematičnija, a (28) sadrži najviše detalja. Shematičnost odnosno detaljnost također je vidljiva u hijerarhijskom ustroju kategorija – gdje je hiperonim najshematičniji termin, a njegovi hiponimi mogu imati različite razine detaljnosti (primjerice odnos BILJKA – CVIJET – SUNCOKRET; više o kategorizaciji v. 3.2.3.2.1).

U ovom radu razina detaljnosti bit će jedan od ključnih elemenata. Prvo, konceptualne metafore moguće je podijeliti prema razini shematičnosti tj. detaljnosti. U vezi s time javlja se i problem određivanja konceptualne metafore na temelju jezičnih izraza, jer se postavlja pitanje valja li postulirati metaforu kao vezu domena koju izravno profilira neki koncept ili treba ići šire, te postulirati najshematičniju moguću metaforu. Tim ćemo se odnosom podrobnije pozabaviti u naredna dva poglavlja.

3.2.3.2. Prosuđivanje/uspoređivanje

Prosuđivanje/uspoređivanje je ljudska sposobnost pomoću koje različita iskustva dovodimo u neku vrstu veze (Croft i Cruse 2004: 54). Croft i Cruse predlažu da se u sposobnost uspoređivanja ubroje procesi kategorizacije, metafore te lika i pozadine jer je u sva tri slučaja riječ o povezivanju nekog novog iskustva s postojećim iskustvom na različitim razinama. U slučaju kategorizacije i metafore riječ je o uspoređivanju čija je osnova neka vrsta percipirane sličnosti (koja ne mora nužno značiti i zajedničke značajke u objektivnom smislu). Kod odnosa lika i pozadine uspoređivanje dvaju elemenata scene temelji se na njihovim razlikama (Croft i Cruse 2004: 58; više o odnosu lika i pozadine v. Langacker 1987: 120-122; Talmy 2000: 311-344). Izuzetno je važno zamijetiti da nijedan od tri procesa koji se ubrajaju u uspoređivanje ne ovisi o objektivnim značajkama elemenata scene koji se uspoređuju, premda neke značajke scene mogu povećati vjerojatnost i prirodnost načina povezivanja dvaju entiteta (i to zbog sposobnosti pažnje).

U nastavku ovog odlomka nećemo se osvrnuti na odnos lika i pozadine, budući je taj odnos tek neizravno vezan uz metaforu, te ga nećemo rabiti u daljnjem radu. Također, metaforu (kao sintagmatsku i paradigmatsku pojavu) ostavit ćemo za naredno poglavlje, pa ćemo se ovdje posvetiti pojmu kategorizacije.

3.2.3.2.1. Kategorizacija

Kategorizacija, odnosno prosuđivanje pripadnosti nekog entiteta određenoj kategoriji, jedan je od temeljnih procesa u kognitivnoj lingvistici, koji ipak nije bez svojih problema. S jedne strane, psihološka istraživanja kategorizacije pomoću prototipova koja je provela Eleanor Rosch (Rosch Heider 1972, Rosch 1975, Rosch i sur. 1976, Rosch 1978) bila su kamen temeljac lingvističkih teorija kognitivne semantike. S druge strane, pojam kategorizacije pomoću prototipa razlog je mnogim prijeporima, pa kognitivni lingvisti predlažu različite inačice teorije (npr. Lakoff 1987a, Langacker 1987: 369-373; Taylor 1995; Wierzbicka 1996: 148-169; Kleiber 2003; Croft i Cruse 2004: 74-106). U nastavku ćemo u kratkim crtama prikazati osnove klasične kategorizacije, te ćemo se zatim usredotočiti na inačicu kategorizacije pomoću prototipova koja će nam biti temelj u ovome radu.

U klasičnoj se teoriji kategorizacija zasniva na binarnim značajkama entiteta. Položaj koncepta u taksonomiji određuje se prema tomu ima li neki koncept određenu značajku ili ne. Na taj način dobivamo značajke koje su neophodne i dovoljne za definiciju nekog koncepta. Kategorija se u klasičnom viđenju sastoji od svih entiteta koji imaju neke zajedničke značajke, iz čega proizlazi da je ona jasno omeđena i da svi njezini članovi imaju jednak status. Na taj su način semantičari određivali i značenje koncepta: kao skup relevantnih semantičkih značajki o određenom konceptu, što je povezano uz filozofiju objektivizma. Dakle, naše znanje koncepta DJEČAK ovisilo bi o nekim objektivnim i *a priori* zadanim binarnim značajkama tog koncepta (tj., primjerice, [+MUŠKO], [-ODRASTAO] i sl.). Taksonomijski ustroj koncepta ovisi o njihovim zajedničkim značajkama. Budući da značajke ne ovise o ljudskom znanju (nego ga definiraju), podjela koncepta u kategorije objektivna je karakteristika svijeta. Tako svi entiteti kojima je, na primjer, zajednička značajka [-ODRASTAO] čine jednu kategoriju.

Nasuprot tomu kognitivni lingvisti tvrde da ljudi svijet kategoriziraju prema predodžbama o pojedinim segmentima stvarnosti, te da taksonomije organiziramo uglavnom na osnovi prototipova. Temelje novog zamišljanja čovjekove kategorizacije svijeta u suvremenoj je lingvistici udarila Eleanor Rosch (za sažetak istraživanja v. Rosch

1978; Lakoff 1987a; Žic-Fuchs 1991: 46; Taylor 1995). Ona je nizom eksperimenata utvrdila da u novogvinejskom jeziku dani koji ima samo dva termina za boje («mili» i «mola»), unatoč tomu što fokalne boje nisu leksikalizirane, one za govornike tog jezika imaju poseban status u odnosu na druge boje (Rosch Heider 1972; Lakoff 1987a: 40). Na osnovi tih i drugih rezultata, Rosch je zaključila da kategorije nisu sasvim jasno omeđene, nego da ljudi svijet kategoriziraju prema tomu koliko je neka stvar, pojava ili relacija udaljena od središnjeg primjerka kategorije – prototipa (Rosch 1975).

U suvremenoj kognitivnoj lingvistici prototip se shvaća kao shematični umni prikaz «pojmovnog središta kategorije» (Taylor 1995: 60). Rezultati psiholoških istraživanja vezanih uz prototip dokazuju da postoje određene pojave vezane uz način ustroja i kategorizacije našeg znanja. Te pojave Lakoff (1987a: 12-13) naziva učinkom prototipa (engl. *prototype effects*). U učinak prototipa Lakoff ubraja sljedeće pojave: rodovske sličnosti⁵² (engl. *family resemblances*) među članovima kategorije, središnjost (engl. *centrality*), polisemiju kao načelo kategorizacije, generativnost prototipa, stupnjevanje pripadnosti (engl. *membership gradience*), stupnjevanje središnjosti (engl. *centrality gradience*), konceptualno utjelovljenje (engl. *conceptual embodiment*), funkcionalno utjelovljenje (engl. *functional embodiment*), kategorizaciju na osnovnoj razini (engl. *basic-level categorization*), primarnost osnovnih razina (engl. *basic-level primacy*) i prosuđivanje na temelju referentne točke (engl. *reference-point reasoning*). Premda navedeni prototipni učinci nisu izravan dokaz da je ljudska kategorizacija svijeta zasnovana na prototipu (jer i klasična kategorizacija uz neke uvjete može rezultirati prototipnim učincima; Lakoff 1987a: 45), Lakoff dokazuje da upravo prototipna organizacija omogućuje prirodnije i ekonomičnije objašnjenje.

Lakoffova slika prototipne organizacije je sljedeća (Lakoff 1987a: 12-13): članovi kategorije (i različita značenja višeznačnih riječi) mogu biti povezani rodovskim sličnostima, koje ne ovise o karakteristikama što su im svima zajedničke. Neke od članova kategorije ljudi procjenjuju kao središnje, tj. smatraju ih boljim primjercima kategorija od nekih drugih. Kategorija može biti određena i na osnovi jednog elementa koji je središnji, tako da se ostali članovi kategorije izvode pomoću pravila. Stupnjevanje pripadnosti elemenata kategoriji znači nedostatak jasnih granica među članovima, pa se tako odbacuje postavka klasične teorije kategorizacije da svi članovi kategorije imaju jednak status.

⁵² Naziv «rodovske sličnosti» navodimo prema Žic-Fuchs 1991. Lakoffov engleski naziv *family resemblances* prijevod je Wittgensteinovog njemačkog naziva *Familienähnlichkeiten* (Wittgenstein 1958: 32).

Dakle, i članovi kategorije za koje je jasno da se nalaze unutar granica kategorije mogu se stupnjevati, odnosno mogu se nalaziti bliže ili dalje od središta. Neke se kategorije zasnivaju na funkcionalnom i konceptualnom utjelovljenju, koje se veže uz postojanje osnovnih razina. Osnovna je razina najviša razina na kojoj jedna shematična umna predodžba može prikazivati čitavu kategoriju. Dakle, riječ je o najvišoj razini na kojoj svi članovi imaju sličan izgled, a ujedno i najvišoj razini na kojoj ljudi koriste slične motoričke obrasce u interakciji s članovima kategorije. Zbog toga je osnovna razina ujedno i razina na kojoj je ustrojena većina našeg znanja (Lakoff i Johnson 1999: 27-28), a ujedno nam je i najjednostavnija i primarna u komunikaciji (Rosch i sur. 1976; Rosch 1978; Lakoff 1987a: 34 i dalje; Taylor 1995: 46 i dalje; Lakoff i Johnson 1999: 26-30). Osnovne su nam razine kod kategorizacije važnije od drugih razina, jer su psihološki istaknute pa se lakše uče, što povlači da utječu na stvaranje prototipova. Posljednja je značajka organizacije entiteta u kategorije mogućnost prosuđivanja pomoću referentne točke: cijela se kategorija može koristiti kao referentna točka za umni pristup dijelu kategorije i obrnuto.

Budući da je prototipni ustroj prostornog a ne logičkog karaktera, u postojeću je kategoriju lako dodavati nove članove, a da se ne mora ponovno određivati središte kategorije. Međutim, prostornost pogoduje i pomicanju središta kategorije, odnosno redefiniranju prototipa kategorije, ako za to postoji potreba (što je, primjerice, slučaj kod usvajanja kategorija kod djece; v. Taylor 1995: 239-256). Svaki novi pojam lakše je prilagoditi postojećoj shemi kategorizacije nego uvoditi novu kategoriju – i upravo se tu krije tvrdnja da jezik (točnije um iz kojega jezik proizlazi) određuje naše viđenje svijeta.

Najzad, valja istaknuti da kategorizaciju valja shvatiti kao dinamičan proces koji ovisi o kontekstu, što znači da svako pojavljivanje nekog entiteta u nekom kontekstu zahtijeva novi čin kategorizacije (Croft i Cruse 2004: 87-91). Unatoč tomu što je svaki čin kategorizacije individualan, naše (više ili manje konvencionalno) znanje o ranijim kategorizacijama usmjerava svaki sljedeći čin kategorizacije (Croft i Cruse 2004: 93). Dakle, različite tradicionalne sheme prema kojima je neki primjerak bliže ili dalje središtu samo je (sinkronijska) idealizacija koja ne pokazuje dinamičnost strukture. Ipak, navedena idealizacija nije sasvim bez svrhe, budući da odražava nakupljeno konvencionalno znanje i konstruiranje konvencionalnog minimalnog konteksta (Fauconnier 1997: xviii), što je odraz prevladavajućih kulturnih modela.

Kategorizacija je jedan od ključnih elemenata u ovome radu. Naime, vjerujemo da spoznaje o važnosti osnovnih razina u kategorizaciji valja primijeniti kako na načela

postuliranja metafora u metodološkom dijelu rada tako i na razradu hijerarhijskog ustroja metafora.

3.2.3.3. Perspektiva/smještenost

Perspektiva/smještenost je sposobnost koja omogućuje govorniku da, ovisno o vlastitom položaju (i položaju drugih sudionika scene), konceptualizira svoje mjesto i mjesto drugih sudionika na različite načine (Croft i Cruse 2004: 58-63). U perspektivu se ubrajaju kognitivni procesi točke gledišta (engl. *viewpoint*), deikse i subjektivizacije (engl. *subjectivity*). Proces točke gledišta oprimjerali smo rečenicama (16)-(19). Deiksa je korištenje jezičnih elemenata koji ovise o govornikovu smještaju u fizičkom prostoru (*ovaj, taj, onaj*), vremenu (*danas, sutra*) i prostoru diskursa (*ja, ti, on*), a izrazi *onaj* i *desno* u primjeru (20) primjeri su deikse. Subjektivizacija se odnosi razinu do koje govornik konceptualizira samoga sebe kao dio scene tijekom njezina konstruiranja (proces je detaljno razrađen u Langacker 1990, 2005). Valja dodati da u sposobnost perspektive odnosno smještenosti ubrajamo i sve procese koji su vezani uz zajedničko znanje govornika i slušatelja, odnosno uz epistemsku podlogu (engl. *epistemic background*; Langacker 1987: 127), koja se očituje u rabljenju različitih jezičnih sredstava od strane govornika, ovisno o tome što govornik pretpostavlja da slušatelj zna. Najzad, u perspektivu/smještenost Croft i Cruse ubrajaju vremenske i prostorne predodžbene sheme, o kojima je bilo govora ranije. Budući da deiksa, točka gledišta i subjektivizacija nisu od presudne važnosti u ovom radu, nećemo ih pobliže opisivati.

3.2.3.4. Ustrojstvo/Gestalt

Ustrojstvo/Gestalt odnosi se na različite načine grupiranja entiteta u nekoj sceni (Croft i Cruse 2004: 63). Ova se sposobnost temelji na spoznajama Gestalt psihologa koji su primijetili načela grupiranja, koja opisuju načine na koje vidne podražaje opažamo kao jednu cjelinu. U načela grupiranja ubrajamo, primjerice, načelo blizine, sličnosti, jednostavnosti, dobrog nastavljanja i dr. (Judaš i Kostović 1997: 302). Na tim načelima Talmy (2000: 47-68) zasniva različite oblike strukturne shematizacije, koji se odnose, primjerice, na nametanje granica, odnosno omeđivanje, nekih entiteta ili konstruiranje nekog entiteta kao topološke strukture (primjerice SPREMNIKA, v. primjere (22) i (23)). Razvidno je da strukturna shematizacija odgovara nekim topološkim i geometrijskim predodžbenim shemama koje smo opisali ranije. Tako predodžbene sheme opet pokazuju

svoje dvostruko lice – ovdje prvenstveno kao procesi, a gore prije svega kao razmjerno stabilne strukture. Budući da smo ih opisali ranije, ovdje se više njima nećemo baviti.

Drugi dio sposobnosti ustrojstva odnosi se na konceptualizaciju događaja pomoću predodžbene sheme dinamike sile (engl. *force dynamics*; Talmy 2000: 409-470). Riječ je o konceptualizaciji događaja kao različitih sila koje djeluju na sudionike scene. Tipičan primjer bio bi:

(29) *Marko baca stolicu*

u kojoj entitet *Marko* silom uzrokuje kretanje entiteta *stolica* (koji se sam od sebe ne bi kretao, tj. ima tendenciju prema mirovanju). Dinamiku sile kognitivni lingvisti koriste u opisu prijenosa stvarne ili metaforičke sile s jednog predmeta na drugi (npr. za opis modalnih izraza u engleskome; usp. Sweetser 1990: 49-75). U našem će nam radu dinamika sile poslužiti kao objašnjenje odnosa različitih društvenih normi, koje rezultiraju različitim nemetaforičkim i metaforičkim izrazima koji utječu na konceptualne metafore koncepta LOVE. Dakle proširit ćemo predodžbenu shemu sile kulturnim i društvenim znanjem.

Najzad, neke entitete u vanjskom svijetu konceptualiziramo kao stvari, a neke druge kao relacije. Stvar je samostalan konceptualni entitet koji doživljavamo kao razmjerno nepromjenjiv u prostoru i vremenu – kao entiteti *Marko* i *stolica* u prethodnom primjeru (stvar kao konceptualni entitet obično odgovara jezičnoj kategoriji imenice). Postojanje relacija ovisi o postojanju stvari: da bi postojala neka relacija mora postojati neka stvar koja će ući u tu relaciju (Langacker 1987: 214-217). Relacije su, dakle, konceptualno ovisne o stvarima, čine vezu nekih stvari, a ta veza odvija se u nekom vremenu. U primjeru (29) glagolski oblik *baca* označava relaciju između dvaju sudionika: Marka i stolice. Hoćemo li neki entitet konceptualizirati kao stvar ili relaciju ovisi o govorniku. U primjeru (29) relaciju opisanu glagolski oblikom *baca* govornik konceptualizira kao relaciju koja traje u nekom vremenu, a njezino je trajanje profilirano. Oblik *baca* opisuje uređeni poredak faza od kojih se sastoji proces (npr. prihvaćanje i podizanje stolice i njezino ispuštanje iz ruku). Faze slijede jedna za drugom i opisane su sekvencijalno, drugim riječima postupno pratimo proces koji opisuje oblik *baca*, stoga je riječ o postupnom praćenju (termin prema Geld 2006: 192; engl. *sequential scanning*; v. Langacker 1987: 247-249). Budući da proces pratimo postupno, nije nam dostupan cijeli proces, nego samo svaka njegova pojedinačna faza. Govornikova kontrola nad načinom konceptualizacije omogućuje mu da glagolu kao prototipnoj relaciji «oduzme glagolnost» i od njih načini

glagolsku imenicu (Langacker 1987: 247-249; Tabakowska 2005: 23-25) kao što je *bacanje*. Kod izraza *bacanje stolice* dostupan nam je svaki dio procesa bacanja, pa ćemo reći da je riječ o sažimanju (engl. *summary scanning*; termin prema Geld 2006: 192), kod kojeg je i dalje riječ o slijedu faza, koje pomoću glagolske imenice opisujemo bez da profiliramo vrijeme trajanja.

Rezimirajmo odnos razmjerno stalnih struktura znanja i njihovog korištenja. Pri konstruiranju značenja rabimo psihološke procese utemeljene na našim spoznajnim sposobnostima. Ti su procesi dvostruke prirode. S jedne strane, oni se koriste kao sintagmatske sposobnosti konstruiranja svake pojedine rečenice na koju nailazimo. S druge strane, oni mogu poslužiti i kao način organizacije konvencionalnih struktura znanja, koje prizivamo tijekom procesa konstruiranja. Dva su pitanja ostala nerazjašnjen: pitanje semantičkih posljedica sličnosti i pitanje modeliranja sintagmatske i paradigmatičke strukture u diskursu, kojima se bavimo u narednim odlomcima.

3.3. *Motiviranost*

Konstruiranje značenja opisali smo kao proces uvjetovan utjelovljenim i kulturnim iskustvom. Ljudi i skupine ljudi (određene nekim zajedničkim kontekstom, npr. kulturom, jezikom) imaju neke nesumnjive sličnosti. Tako su nam tijela ustrojena na isti način, a rabimo i iste spoznajne mehanizme. Grupe ljudi spoznajne mehanizme rabe u istim ili sličnim kulturnim kontekstima (v. 3.2.1). Međutim, ljudi su i različiti, individualni, a unatoč korištenju istih spoznajnih mehanizama, u različitim ih situacijama mogu rabiti na različite načine. Suodnos navedenih sličnosti i razlika među ljudima ima posljedice za konceptualne i jezične strukture kojima se služimo – smatramo ih motiviranima.

Za razliku od ranijih lingvističkih škola, kognitivna lingvistika ne naglašava niti djelovanje opisanih konvergentnih ni divergentnih mehanizama na jezične i konceptualne strukture. To znači da kognitivni lingvisti ne smatraju da su jezične i konceptualne strukture u potpunosti predvidljive ni sasvim arbitrarne nego da su motivirane (Lakoff 1987a: 346; Heine 1997: 3-5).⁵³ U nastavku dajemo kratak opis motiviranosti kod jezičnih i konceptualnih struktura.

---

⁵³ Lingvistički pravac koji naglašava konvergentne univerzalističke faktore jest bilo koja inačica generativne gramatike, gdje algoritamska primjena pravila omogućuje predviđanje svih jezičnih struktura (usp. definiciju generativne gramatike u Mihaljević 1998: 15). Arbitrarnost odnosa forme i značenja naglašavana je u tradicionalnom strukturalizmu (de Saussure 1960: 100-103).

Kod motiviranosti jezičnih oblika kognitivni lingvisti ukazuju na utjecaj oblika na značenje. Primjerice, poredak riječi u rečenici utječe na značenje, pa tako u rečenicama (primjeri prema Tabakowska 2001: 7):

(30) *Marko i Marina su se vjenčali i dobili dijete.*

(31) *Marko i Marina su dobili dijete i vjenčali se.*

pretpostavljamo da poredak jezičnih oblika u tekstu odražava njihov red u svijetu (za pregled ikoničnosti (kao podvrste motiviranosti) u kognitivnoj lingvistici v. Tabakowska 2001). Uz opisanu strukturnu jezičnu motiviranost, u radu će nam biti važna i genetska motiviranost (Heine 1997: 5), kod koje pokušavamo odrediti postojanje dijakronijske veze između dvaju (povezanih ali različitih) značenja istog jezičnog oblika. Drugim riječima, pokušava se odgovoriti na pitanje zašto se baš određeni jezični oblik koristi u nekom značenju i postoje li neki (univerzalni) čimbenici koji određuju navedene veze. Tako, primjerice, riječ *noga* znači 'čovjekov ud' i 'dio na kojem neki predmet stoji', a dijakronijski mehanizam razvoja drugog značenja jest metafora (za druge primjere v. 4.4; genetskom se motivacijom bave npr. Sweetser 1990; Koch 1999; Blank 2001; Pilecka 2002; Haser 2003; Tabakowska 2003).

Osim motiviranosti jezičnih oblika, kognitivna se lingvistika bavi i opisom motiviranosti konceptualnih struktura, posebice metonimija i metafora. Drugim riječima, traže se mehanizmi koji dovode do nastanka upravo određenih konceptualnih metafora i metonimija, te koji čine da su neke metafore i metonimije rijetke. Primjerice, zašto kod konceptualne metafore VIŠE JE GORE povezujemo upravo domenu KOLIČINE s domenom VISINE? Temelj konceptualne motiviranosti jest iskustveno utemeljenje (Kövecses 2002: 69-77), koje neki autori nazivaju ukotvljenjem (engl. *grounding*; Lakoff i Johnson 1999: 47). Tako, primjerice, kad dodajemo vodu u čašu, stupac vode se diže što smo je više nalili, što neki autori predlažu kao iskustvenu korelaciju navedenih koncepata (Johnson 1987: 121-122; v. i. 4.2.2).

Različiti jezični oblici ali i konceptualne strukture koje koristimo u svakodnevnom govoru nisu sasvim predvidljive ni arbitrarne, nego su motivirane. Motiviranost je prirodni rezultat fizičkih i psiholoških sličnosti i razlika među ljudima. Konceptualna i jezična motiviranost važan su aspekt proučavanja konceptualne metafore, o kojima ćemo поближе govoriti u narednom poglavlju.

3.4. Uklapanje paradigmatičkih i sintagmatičkih struktura: umni prostori i struktura situacije

Do sada smo opisali razmjerno stabilna paradigmatička znanja za kojima posežemo da bismo ih pomoću različitih kognitivnih sposobnosti uklopili u sintagmatičku strukturu. Model uklapanja paradigmatičkih i sintagmatičkih znanja nudi Fauconnierova teorija umnih prostora (engl. *mental spaces*; Fauconnier 1994; Fauconnier i Sweetser 1996; Fauconnier 1997). Ipak, teorija umnih prostora nudi nam samo općeniti način uklapanja paradigmatičkih i sintagmatičkih veza u jednu cjelinu, bez detaljnog opisa uloge koju simbolički jezični elementi igraju u navedenom sklopu. Takav nam pogled omogućuje model gledanja i model strukture situacije. U nastavku definiramo umne prostore i određujemo njihove značajke, te dajemo primjer tijeka nastanka umnih prostora u diskursu, a zatim govorimo o detaljnijem opisu nastanka sintagmatičkog značenja pomoću modela gledanja i strukture situacije.

3.4.1. Umni prostori

Umni su prostori razina modeliranja diskursa između nesimboličke razine predodžbenih shema i simboličke razine propozicijskih modela (Gärdenfors 2000: 160). Kadgod nešto kažemo konstruiramo umne prostore. U umnim prostorima modeliramo relacije između stvari o kojima govorimo. Umni su prostori izuzetno prilagodljivi jer nam dopuštaju shvaćanje i predviđanje međudjelovanja fizičkih ali i apstraktnih entiteta na temelju našeg znanja o svijetu.

Umni su prostori jedna od poveznica između sintagmatičke i paradigmatičke razine znanja. Jezični materijal (tj. gramatička i leksička sredstva) koji se javlja u nekom dijelu diskursa služi kao temelj za konstruiranje ili povezivanje umnih prostora. Primjerice, riječ je o tome koja se vrsta umnog prostora konstruira (postoje različite vrste umnih prostora, npr. osnovni prostor, prostor mišljenja i sl.; usp. Fauconnier 1997: 37 i dalje), koja je veza nekog prostora s drugim prostorima, dodaju li se novi elementi itd. Ujedno, svaki umni prostor ima i paradigmatičku dimenziju, u kojoj se priziva znanje o jeziku i znanje o svijetu vezano uz neku stvar i relaciju koja se javlja u umnom prostoru. Pogledajmo na jednostavnom primjeru kako teče konstruiranje umnih prostora u diskursu. Pretpostavimo da se ova rečenica javlja na početku diskursa:

(32) *Marko gleda fotelju.*

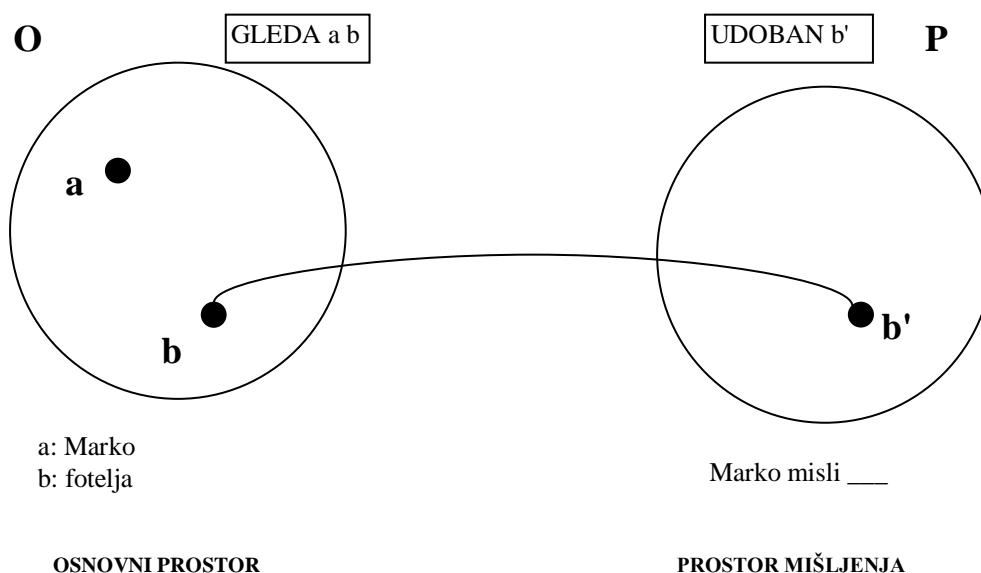
Na sintagmatskoj razini rečenica (32) omogućuje konstruiranje osnovnog umnog prostora O u kojem se javlja novi element *Marko*, novi element *fotelja*, te relacija *gleda* koja ih povezuje. Paradigmatski gledano, svaki je od elemenata na neki manje ili više specifičan način vezan uz naše prethodno znanje. Primjerice, oblik *gleda* priziva scenarij GLEDATI, a element *fotelja* domenu NAMJEŠTAJ.⁵⁴ Teorija umnih prostora naglašava povezanost jezika u diskurs: unatoč tomu što rečenica izvan konteksta omogućuje različita čitanja, odnosno različito konstruiranje i povezivanje umnih prostora, njezino usidrenje u kontekstu i naše znanje o svijetu (bilo općenito ili znanje vezano uz specifičnu situaciju) bitno sužavaju izbor mogućih čitanja. Tako nam navedena rečenica dopušta npr. sljedeći nastavak:

(33) *Marko misli da je fotelja udobna.*

Glagol *misli* u primjeru (33) gradi novi umni prostor P, te je ujedno vezan uz scenarij MISLITI. Element *fotelja* iz osnovnog prostora O povezana je sa svojim parnjakom u prostoru mišljenja P na temelju načela identifikacije (engl. *ID Principle*; Fauconnier 1994: 3; u kasnijoj literaturi i načelo pristupa, engl. *access principle*; Fauconnier 1997: 41). Pretpostavili smo da je riječ o parnjaku elementa iz prvog prostora, međutim naša je odluka određena isključivo konvencionalnim znanjem o koherenciji teksta (o koherenciji v. Halliday i Hasan 1976) i možda nekim psihološkim procesima, budući da nema pojave u gramatici hrvatskog jezika koja bi odredila nužnost takvog uparivanja elemenata. To je zoran primjer da gramatičke upute jezika nisu sasvim određene. Nadalje, uvodi se i nova relacija *udoban* koja fotelji pripisuje svojstvo udobnosti.⁵⁵ Grafički prikaz u skladu s Fauconnierovim načinom bilježenja umnih prostora prikazan je na slici 3-1.

⁵⁴ To je prizivanje zapravo jedan od načina umnog pristupa (v. 3.2.3.1.1).

⁵⁵ U pojednostavljenoj analizi koju predstavljamo nećemo se baviti pojedinostima koje nećemo rabiti u daljnjoj analizi. Zainteresiranog čitatelja upućujemo na Fauconnier 1994 i Fauconnier 1997.

Slika 3-1 Konstruiranje umnih prostora

Kako teče diskurs konstruiraju se mnogi umni prostori, čija je izgradnja djelomično ograničena leksičkim i gramatičkim sredstvima te se temelji na nekim načelima. Ono što u umnim prostorima vrijedi za korelate fizičkih predmeta iz vanjskog svijeta, prenosimo i primjenjujemo na druge, njima slične «fizičke», ali i apstraktne predmete. Tako možemo reći:

(34) *Vijak je dobro sjeo u ležište.*

ali i:

(35) *Učenje u to doba dana nije mi baš dobro sjelo.*

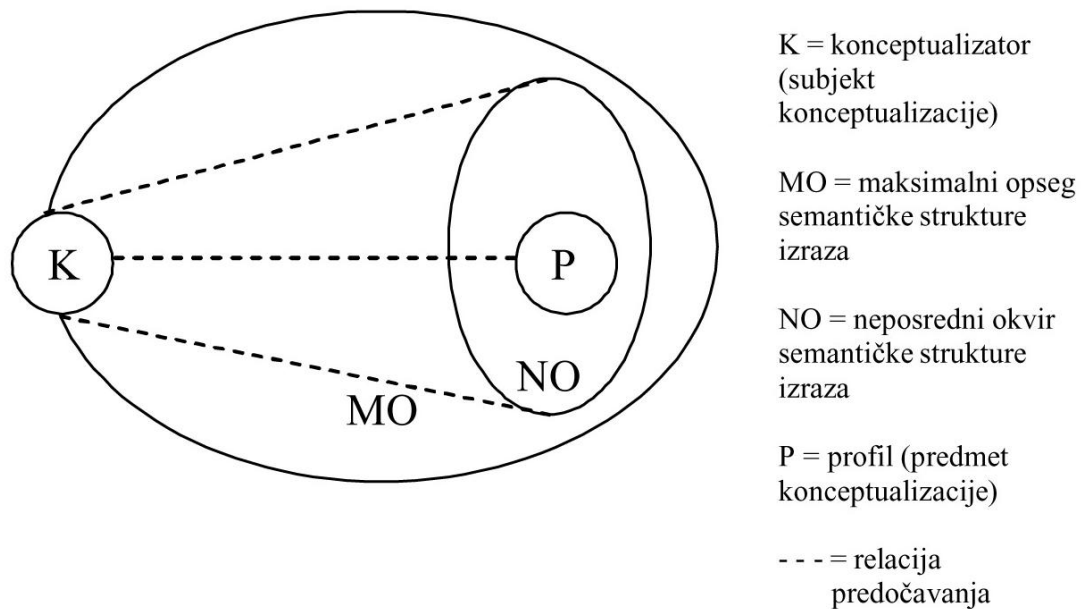
u kojima metaforički ili metonimijski preslikavamo i povezujemo domenu SJESTI kao fizičku radnju s drugim entitetima i relacijama. U primjeru (35) ovo, među studentima uvriježeno preslikavanje, povezuje dvije konceptualne domene, pa je prema tome metaforičko, čemu ćemo se, između ostalog, posvetiti u sljedećem poglavlju.

Dakle, umni su prostori važan dio kognitivnolingvističkog pogleda na značenje jer omogućavaju opis diskursa u pravom vremenu uklapajući i sintagmatske procese konstruiranja značenja i paradigmatska znanja o jeziku i svijetu, na taj način stvarajući jedinstveni kognitivnolingvistički model jezika. Umni prostori također omogućavaju

modeliranje procesa uspostavljanja konvencionalnih i nekonvencionalnih veza između domena znanja, pa i konceptualnu integraciju dviju domena u novu strukturu.

3.4.2. Model gledanja i model strukture situacije

Proces analize diskursa pomoću umnih prostora vrlo je općenit i nema razvijena sredstva koja bi dopustila vrlo detaljnu analizu utemeljenu na simboličkim strukturama koje se nalaze u temelju svakog izraza. Njegova je prednost što modelira uklapanje sintagmatskog i paradigmatškog znanja, ali, unatoč nekim pokušajima (npr. Fauconnier 1997) nije dovoljno detaljan da bi omogućio podroban opis svih elemenata u sintagmatskom opisu situacije. Drugim riječima, trebamo model koji bi mogao na jasan način uklopiti simboličke značajke jezičnih struktura koje se koriste u okviru umnih prostora. Naznake svega što je potrebno za navedeni model već smo dali ranije – model se temelji na Langackerovom modelu gledanja, u kojoj subjekt konceptualizacije predočava neku scenu (v. sliku 3-2).

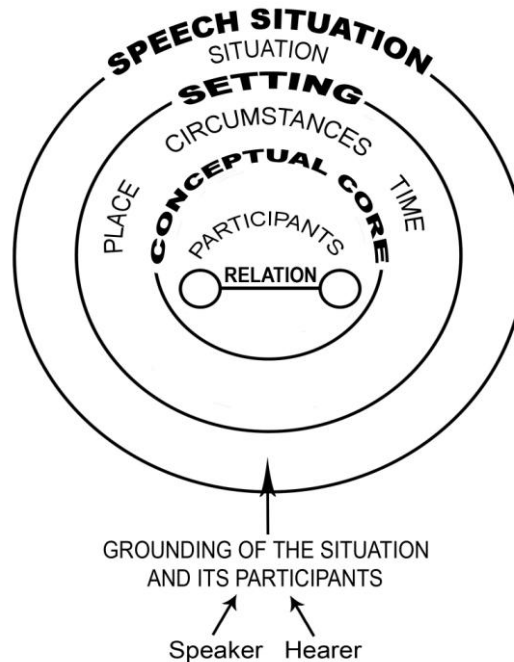

Slika 3-2 Model gledanja (iz Tabakowska 2005: 42)

Simbolički elementi koji se izravno koriste kod određivanja koncepta neposredan su opseg semantičke strukture (NO), a pozadinsko znanje čini maksimalni ili potpuni opseg semantičke strukture (MO). Konceptualizator (K) predočava neki profilirani predmet konceptualizacije (P) koji se nalazi u neposrednom okviru. Odnos potpunog opsega semantičke strukture (tj. paradigmatških odnosa) i neposrednog opsega semantičke

strukture (tj. sintagmatskih odnosa) određen je pomoću umnih prostora, kao što smo opisali u prethodnom odlomku.

Pitanje koje ostaje jest kako povezati gramatička sredstva i konceptualne odnose. To činimo pomoću modela strukture situacije (Radden i Dirven 2007: 51), koji odgovara gramatičkoj jedinici rečenice, a temelji se na prethodnom modelu. Struktura situacije shematski je prikazana na slici 3-3.

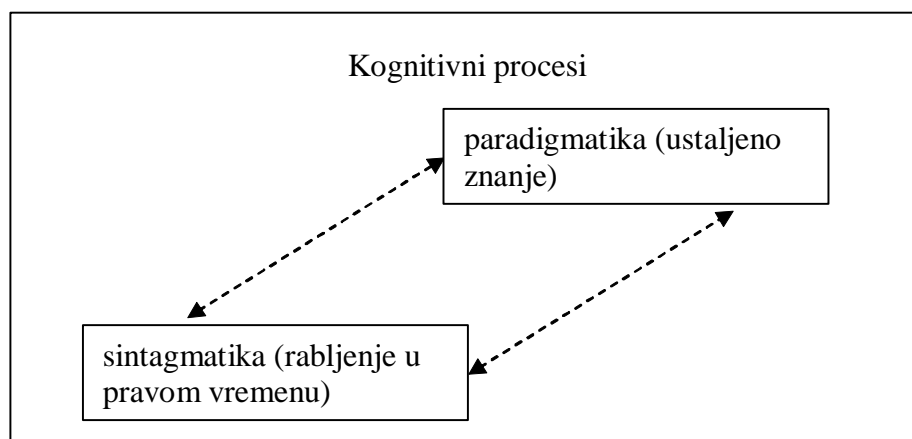
Slika 3-3 Model strukture situacije (iz Radden i Dirven 2007: 51)

U podnožju slike nalaze se govornik (*speaker*) i slušatelj (*hearer*), koji odgovaraju konceptualizatoru u modelu gledanja. Konceptualizator usidruje situaciju i njezine sudionike pomoću različitih jezičnih sredstava, koja imaju funkciju referencije (informiranja sugovornika o tome na koji način može pristupiti nekoj jezičnoj jedinici u govornom izričaju), te vremenskog i načinskog određenja radnje. Jezični elementi usidrenja kod predikata odnose se na lične oblike, vrijeme, način, itd., a kod subjekta na padežne oblike, određenost i sl. Sama situacija sastoji se od sudionika (obično stvari; *participants*), relacija među njima (*relation*) i scenerije (*setting*) – drugih okolnosti glagolske radnje (npr. mjesta, vremena i sl.). Bilo koja stvar koja je dio situacije (bilo kao sudionik ili dio scenerije) može biti kvantificirana (tj. može sadržavati određenje količine) ili pobliže određena pomoću raznih kvalifikatora. Na jezičnoj razini sudionici odgovaraju subjektu i raznim vrstama objekta, relacija uglavnom odgovara predikatu, a okolnosti radnje priložnim oznakama.

Najzad, relacije koje se uspostavljaju između sudionika opisuju tri vrlo općenite sheme događaja: shemu fizičkog svijeta, shemu psihološkog svijeta i shemu dinamike sile (Radden i Dirven 2007: 269-301). U shemi fizičkog svijeta entiteti postoje, mijenjaju se ili budu podvrgnuti nekim procesima, bez namjernog djelovanja. Semantički gledano, navedeni entiteti imaju ulogu teme. Jezično shemu fizičkog svijeta opisuju različite kopulativne konstrukcije, koje, npr., govore o tome gdje se netko/nešto nalazi, kakvo je što, opisuju odnos posjedovanja i sl. (Radden i Dirven 2007: 272-281). U shemi psihološkog svijeta riječ je o svijetu osjećaja, percepcija i misli, tj. o čovjeku koji nešto doživljava, osjeća ili shvaća/ne shvaća. Semantički, prvi sudionik navedene situacije obično je osoba, koja ima tematsku ulogu doživljača. Jezično shema psihološkog svijeta očituje se u skupini glagola koji označavaju osjećaje, misli i doživljavanje (a koji imaju mnoga zajednička svojstva, v. npr. Sweetser 1990). Najzad, u shemi dinamike sile neki entiteti namjerno prenose svoju energiju na neke druge entitete (v. 3.2.3.4). Semantički, entitet koji ima energiju (obično čovjek) djeluje kao agens koji silom utječe na temu. Prototipni odnos dinamike sile jezično izražavaju konstrukcije s prijelaznim glagolima.

3.5. Kognitivni procesi: ustaljeno znanje i njegovo korištenje

U ovom poglavlju opisali smo osnovne elemente kognitivnolingvističke semantičke analize jezika. Ishodište je analize čovjek i njegove sposobnosti konstruiranja značenja. Na temelju utjelovljenja, različitih kognitivnih sposobnosti (uvjetovanih utjelovljenjem, ljudskim umom i kontekstom) čovjek konstruira značenje u umnim prostorima. Kod konstruiranja značenja oslanjamo se na razmjerno stalne strukture znanja poput koncepata i domena, koje ujedno strukturnim spajanjem mijenjamo u svakom kognitivnom činu. Dakle, sintagmatika i paradigmatica zapravo su dvije razine djelovanja istih kognitivnih sposobnosti, a zasnivaju se na različitim rezultatima njihova rabljenja, što je prikazano na slici 3-4. S jedne strane, rabljenje istih kognitivnih sposobnosti može dovesti do ustaljenosti organizacije znanja u koncepte i domene što omogućava njihovo lakše prizivanje i rabljenje kao ustaljenih (možda i gotovih) struktura. S druge strane, neke strukture su sasvim nekonvencionalne, te je njihovo razumijevanje (pomoću istih kognitivnih sposobnosti) stvar novog sintagmatskog konstruiranja u komunikacijskom činu. Ipak, ustaljenost znanja nije prepreka njegovoj inovativnoj uporabi, pa činjenica da neku situaciju konstruiramo pomoću ustaljenih sredstava ne znači da je ne možemo protumačiti na nov i nekonvencionalan način.

Slika 3-4 Sintagmatika, paradigmatika i kognitivni procesi

Među kognitivne procese koji djeluju na sintagmatskoj i paradigmatškoj razini ubrajamo i konceptualnu metaforu, što znači da je i njezina je uloga dvojaka: s jedne ju se strane predstavlja kao mehanizam strukturiranja konvencionalnog znanja, a s druge kao sintagmatsku sposobnost konstruiranja značenja. Upravo je navedena dvostrukost konceptualne metafore jedan od razloga prijepora među teoretičarima, od kojih neki ističu njezinu paradigmatšku ustaljenost narav, a drugi njezino inovativno korištenje. U nastavku ćemo ta dva stremljenja integrirati u jedinstveni model konceptualne metafore, koji će omogućiti uklapanje ustaljenih struktura znanja (domena, idealiziranih kognitivnih modela i koncepata) u dinamičan proces konceptualne metafore koji je u neprestanom doticaju sa svim drugim kognitivnim procesima.

4. Konceptualna metafora na razmeđu

Status konceptualne metafore kao spoznajne pojave od samog je nastanka izazivao prijepore, kako između kognitivnih lingvista i pobornika drugih lingvističkih, filozofskih i književno-kritičkih škola, tako i unutar kognitivnolingvističkih krugova. Rasprave kognitivnih lingvista i pripadnika drugih teorijskih pravaca ukratko smo opisali u prvom poglavlju. U prethodnom smo se poglavlju posvetili kognitivnolingvističkom shvaćanju jezika, te smo pokazali da postoje dva pogleda na kognitivne procese: kao na temelj ustaljenog znanja ili na njihovo korištenje u pravom vremenu. U skladu s tim, kognitivni lingvisti promatraju konceptualnu metaforu prvenstveno kao ustaljenu strukturu znanja (prvotni model konceptualne metafore koji su zamislili Lakoff i Johnson 1980) ili prvenstveno kao jedan od inovativnih načina povezivanja domena znanja (teorija konceptualne integracije; npr. Fauconnier i Turner 1994). Cilj je ovog poglavlja razraditi jedinstveni model konceptualne metafore. Za razliku od dosadašnjih modela, svrha ovdje ponuđenog model jest obuhvatiti dosadašnje teorijske spoznaje preuzimajući najbolje dijelove različitih pristupa i omogućiti jasnu operacionalizaciju kao temelj za razvoj metodologije istraživanja metafore (koja slijedi u narednom poglavlju).

Na početku poglavlja govorimo o konceptualnim metaforama uglavnom kao o ustaljenom znanju. U prvome odlomku definiramo konceptualnu metaforu kao spoznajnu a ne jezičnu pojavu, te se bavimo preslikavanjima kao središnjim dijelom konceptualne metafore. U nastavku se bavimo temeljnim teorijskim pitanjem vezanim uz konceptualnu metaforu, tj. ograničenjima načina povezivanja domena u konceptualnu metaforu. Na temelju kritičkog osvrta na postojeće prijedloge, odlučujemo se za model središnjih preslikavanja. Njegova je osnovna prednost mogućnost uklapanja kulture kao jednog od ograničavajućih činitelja (što smo spomenuli i u prošlom poglavlju). Najzad, raspravljamo o detaljnosti konceptualne metafore, te odnosu kulturnih modela i konceptualnih metafora. Varijacije u kulturi i detaljnosti polazište su nam za raspravu o konvencionalnosti konceptualnih metafora. Dok se za konvencionalne metafore može tvrditi da se temelje na razmjerno specifičnim ustaljenim vezama među domenama u našem umu, neke inovativne konceptualne metafore pokazuju značajke koje je nemoguće objasniti pomoću modela konceptualne metafore. Stoga se u posljednjem odlomku bavimo teorijom konceptualne integracije, koja metafore gleda prvenstveno kao sposobnost koja se javlja u pravom vremenu. Na kraju poglavlja dajemo prijedlog jedinstvenog modela konceptualne metafore.

4.1. Što je konceptualna metafora?

Konceptualna je metafora jedan od kognitivnih procesa konstruiranja značenja na temelju kojeg povezujemo dvije konceptualne domene: polaznu domenu (engl. *source domain*) i ciljnu domenu (engl. *target domain*; Lakoff i Johnson 1980; Lakoff i Turner 1989: 60-65; Lakoff 1993: 206-207). Konceptualna metafora kao spoznajna sposobnost odražava se u jeziku, što znači da razlikujemo dvije razine: metaforički jezični izraz i konceptualnu metaforu (Lakoff i Johnson 1980: 4-6; Lakoff 1993: 206-209; Kövecses 2002: 4). Pogledajmo sljedeće primjere:⁵⁶

- (36) *Njih su dvojica odigrali ključnu ulogu u uhićenju zločinaca.*
 (37) *Nepoznanica je što se sve događalo iza kulisa teniskog turnira.*
 (38) *Tako je završio prvi čin diskusije o tom pitanju.*
 (39) *Nedjelja daje odgovor, i spušta se zastor nad nogometnim prvenstvom.*
 (40) *Vrbnik i grad Krk bit će pozornica zbivanja te zanimljive fešte.*

Primjeri (36)-(40) su metaforički, jer se u njima različiti događaji opisuju kao kazališna predstava. Na polaznu domenu KAZALIŠNE PREDSTAVE nedvojbeno nas upućuju jezični izrazi *odigrati ulogu* u (36), *kulisa* u (37), *prvi čin* u (38), *zastor* u (39) i *pozornica* u (40). S druge strane, možemo se složiti da izrazi *uhićenje zločinaca* u (36), *teniski turnir* u (37), *diskusija* u (38), *nogometno prvenstvo* u (39) ni *Vrbnik i grad Krk* u (40) nisu iz konceptualne domene KAZALIŠTA nego iz neke druge domene znanja, koju ćemo za sada nazvati domenom JAVNI DOGAĐAJ. Na taj način jezične primjere (36)-(40) možemo svesti na konceptualnu metaforu JAVNI DOGAĐAJ JE KAZALIŠNA PREDSTAVA. Naziv konceptualne metafore (primjerice JAVNI DOGAĐAJ JE KAZALIŠNA PREDSTAVA ili poopćeni oblik CILJNA DOMENA JE POLAZNA DOMENA) zapravo je samo skraćeni način bilježenja skupa preslikavanja (engl. *mapping*) iz polazne domene na ciljnu domenu. Preslikavanja u konceptualnoj metafori odnose se na korespondencije između dviju domena – dakle, riječ je o skupu naših znanja o tomu što se preslikava na što. Vratimo li se jezičnim primjerima (36)-(40), možemo pretpostaviti sljedeća konceptualna preslikavanja:

⁵⁶ Svi primjeri potječu iz Hrvatskog nacionalnog korpusa (dostupnoga na: www.hnk2.ffzg.hr). U nekim su primjerima promijenjeni nazivi i izbačeni manje važni dijelovi.

Tablica 4-1 Preslikavanja kod konceptualne metafore JAVNI DOGAĐAJ JE KAZALIŠNA PREDSTAVA

<i>polazna domena: KAZALIŠNA PREDSTAVA</i>	<i>ciljna domena: JAVNI DOGAĐAJ</i>	<i>primjer</i>
kazališna predstava	javni događaj	svi primjeri
glumci	sudionici javnog događaja	(36)
činovi	dijelovi javnog događaja	(38)
spuštanje zastora	kraj javnog događaja	(39)
pozornica	mjesto održavanja javnog događaja	(40)

Osim preslikavanja – povezivanja pojedinih dijelova domena – kod konceptualne metafore važne su i posljedice shvaćanja ciljne domene putem polazne domene (engl. *metaphorical entailments*; Lakoff 1987a: 386-389). Riječ je o metaforičkom zaključivanju o pojedinim aspektima ciljne domene na temelju zaključaka i znanja o polaznoj domeni, što je još jedan dokaz o spoznajnom karakteru konceptualne metafore.⁵⁷ Pogledajmo dvije posljedice vidljive iz gore navedenih primjera:

Tablica 4-2 Neke posljedice kod konceptualne metafore JAVNI DOGAĐAJ JE KAZALIŠNA PREDSTAVA

<i>polazna domena: KAZALIŠNA PREDSTAVA</i>	<i>ciljna domena: JAVNI DOGAĐAJ</i>	<i>primjer</i>
Glumci mogu igrati uloge koje se razlikuju po važnosti.	Osobe koje sudjeluju u javnim događajima mogu se razlikovati po važnosti.	(36)
Gledatelji predstave vide samo ono što je dio kazališne predstave,	Promatrači javnog događaja vide samo ono što je dio javnog	(37)

⁵⁷ Lakoff zapravo razlikuje ontološka preslikavanja (engl. *ontological correspondences*; koja odgovaraju preslikavanjima koja smo opisali gore), epistemska preslikavanja (engl. *epistemic correspondences*; Lakoff 1987a: 386-389) i posljedice (engl. *metaphorical entailments*; Lakoff 1987a: 384-285). Budući da Lakoff ne određuje razliku između epistemskih preslikavanja i posljedica, i budući da se primjeri koje navodi sasvim podudaraju, u ovome ćemo ih radu smatrati istim fenomenom, a koristit ćemo se nazivom «posljedice» (usp. i Croft i Cruse 2004: 196-197).

a ne i ono što je dio «stvarnosti».	dogadaja, a ne i ono što je dio njegove organizacije. ⁵⁸	
-------------------------------------	---	--

Premda se pojam konceptualne metafore kao veze između dviju domena može činiti sasvim jasnim, neki autori zamjeraju teoriji konceptualne metafore nejasnu odvojenost doslovnog značenja (kao temelja jezika koji možemo razumjeti izravno) od metafore (v. npr. Lawler 1983: 206; Kittay 1987: 20, 22). Doista, usporedimo li rečenicu:

(41) *Tako je završio prvi čin diskusije o tom pitanju.*

i rečenicu:

(42) *Izveden je prvi čin Krležine drame.*

premda osjećamo da je izraz *prvi čin* u (41) metaforički, a u (42) doslovan, preostaje nam odgovoriti na pitanje postoje li neki «objektivni» faktori pomoću kojih bismo to mogli utvrditi. Kratak i jasan odgovor jest da ne postoje. Takvu negativnu tvrdnju zagovaratelj objektivističkih teorija uzimaju kao temelj odbacivanja teorije konceptualne metafore, jer smatraju da teorija koja ne može definicijom razdvojiti navedena dva tipa značenja nikako ne može biti valjana. Međutim, i u navedenom odbacivanju objektivističkih teoretičara metafore valja zamijetiti kako su se njihova predznanstvena zamisao o svijetu (tj. pučka teorija) i filozofija objektivizma poigrali s njihovom znanstvenošću: budući da osjećaju da razlika postoji i budući da objektivizam zahtijeva čvrste definicije, obje se vrste značenja moraju jasno definirati.

Nasuprot tomu, kognitivnim je lingvistima promjena filozofske paradigme omogućila sagledavanje pučke teorije doslovnog i metaforičkog značenja kao skale (Gibbs 1994: 24-80), u kojoj doslovno i metaforičko značenje imaju isti značaj. Dapače, psihološka istraživanja pokazuju da metafora ne zahtjeva posebno vrijeme obrade, ni kod produkcije niti kod shvaćanja (Gibbs 1994: 80-119), što upućuje na gore navedenu činjenicu. Dakle, i u (41) i u (42) entitet o kojem govorimo (*dramu* u (42) tj. *diskusiju* u (41)) konstruiramo kao entitet koji ima dijelove – činove. Razlika između dvaju prikaza zapravo je dogovorna i ovisi o statusu našeg konvencionalnog znanja: dok je kod *kazališne predstave* u primjeru (42) takav način konstruiranja stvar izravno opazivog i provjerljivog konvencionalnog znanja (primjerice fizički vidljivog iz spuštanja zavjese), *diskusija* iz primjera (41) nema jasno opazive dijelove koje bismo nazvali činovima. Dakle, postoje

⁵⁸ Tu se javlja i redovito negativno vrednovanje onoga što je unutar vidnog polja ali je sakriveno (u primjeru (37) izraz *iza kulisa* ima izrazito negativan aksiološki naboj). Negativnost ovdje nije izravna posljedica polazne domene nego je novonastali element u konceptualnoj integraciji, v. 4.6.

konvencionalni (ali ne i objektivni) faktori koji omogućuju razdvajanje prototipnih slučajeva doslovnog i metaforičkog značenja. Također valja zamijetiti djelomičnost preslikavanja kod konceptualne metafore: dok za «Krležinu dramu» u (42) vrijede sva znanja vezana uz činove u kazališnoj predstavi (broj činova, njihovo trajanje, spuštanje zastora između činova, itd.) za «čin diskusije» u (41) vrijede samo središnja znanja (v. 4.2). Navedena se značajka očituje i jezično odnosno psiholingvistički: doslovno tumačenje uobičajeno je bez navođenja nekog posebnog konteksta, a konvencionalizirane metafore se javljaju u različitim kombinacijama riječi (za primjere i detaljno objašnjenje v. 4.5).

Najzad, još jednom valja naglasiti dvostrukost konceptualne metafore te njezin spoznajni karakter. Konceptualna je metafora dvostruka jer je riječ o sintagmatskoj sposobnosti, čija ustaljenost u nekim slučajevima rezultira konvencionalnim znanjima i njegovim posljedicama. U opisu konceptualne metafore u određenoj komunikacijskoj situaciji shvaćamo je kao sintagmatsku sposobnost, kod koje se rabi sposobnost povezivanja konceptualnih domena, ali se samo povezivanje uvijek nanovo odvija u svakoj komunikacijskoj situaciji. Ipak, stalno korištenje veza između istih konceptualnih domena dovodi do njihova ustaljivanja, pa je tako na razini idealizacije (koja nije nužno i psihološki potvrđena) konvencionalne konceptualne metafore moguće promatrati i kao gotova, paradigmatička znanja koja (nesvjesno) prizivamo da bismo izrekli/razumjeli neki jezični izraz. Dakle, primjeri (36)-(40) pokazuju korištenje metaforičke sposobnosti na sintagmatskoj razini u pojedinoj komunikacijskoj situaciji, ali isto tako se mogu postulirati i kao odraz konvencionalne (ustaljene i stabilne) veze koju su odražena u gore navedenim preslikavanjima.

Konceptualna je metafora sposobnost povezivanja dviju sasvim različitih stvari, točnije sposobnost razumijevanja jedne vrste stvari pomoću druge. Da bi konceptualna metafora mogla imati spoznajnu vrijednost – odnosno da bi nam njezino rabljenje bilo ekonomično – mora postojati asimetrija između polazne i ciljne domene. Polazna i ciljna domena u pojedinoj komunikacijskoj situaciji morale bi biti različite prema svojem epistemološkom statusu, jer kod rabljenja sposobnosti metaforizacije polaznu domenu uvijek konceptualiziramo kao domenu koja omogućuje shvaćanje ciljne domene. Drugim riječima nameće se pitanje: koji mehanizam ograničava nastanak konceptualne metafore i osigurava njezin spoznajni status?

4.2. Ograničenja kod konceptualnih metafora

Određivanje spoznajnog statusa konceptualne metafore odnosi se na više različitih ali povezanih pitanja motiviranosti i strukturnih ograničenja. Kod motiviranosti (v. 3.4) moramo pokušati odgovoriti na pitanje zašto dolazi baš do određenih veza u konceptualnoj metafori. Primjerice, zašto se kod konceptualne metafore VIŠE JE GORE upravo ciljna domena KOLIČINE objašnjava pomoću polazne domene VISINE? Kod rasprave o strukturnim ograničenjima, moramo pokušati objasniti zašto su preslikavanja djelomična, odnosno zašto se na ciljnu domenu ne preslikavaju svi entiteti iz polazne domene nego samo neki (na primjer, kod konceptualne metafore TEORIJE SU ZGRADE preslikavaju se temelji ali ne i prozori). Najranije teorije motiviranosti govore o iskustvenoj jednostavnosti polazne domene u odnosu na ciljnu, a djelomičnost preslikavanja objašnjavaju načelom nepromjenjivosti. Noviji prijedlozi zasnivaju se na svođenju konceptualnih metafora na komponente – tj. na metafore koje su bliže iskustvu ili izravno proizlaze iz našeg iskustva, pa na taj način mogu služiti kao ukotvljenje složenijih metafora. Tri su osnovna prijedloga koji se javljaju u literaturi: svođenje kompleksnih konceptualnih metafora na primarne metafore koje su izravno motivirane, motiviranost konceptualnih metafora na temelju središnjih preslikavanja te metonimijska motiviranost konceptualnih metafora.

Na početku odlomka bavimo se Lakoffovim i Johnsonovim prijedlogom motiviranosti konceptualnih metafora i strukturnih ograničenja pomoću načela nepromjenjivosti. Zatim dajemo opis novijih prijedloga motiviranosti, i to Gradyjevih primarnih metafora i Kövecsesovih središnjih preslikavanja. Odlomak zaključujemo raspravom o metonimijskoj motiviranosti konceptualnih metafora, koji će nam ujedno poslužiti kao način ujedinjavanja navedenih teorija u jedan prijedlog.

4.2.1. Motiviranost: utjelovljenje, predodžbene sheme i načelo nepromjenjivosti

Zbog spoznajne vrijednosti konceptualne metafore, jasno je da je odgovor na pitanje njezine motiviranosti važan dio teorije. Prvotni prijedlozi konceptualne metafore (Lakoff i Johnson 1980; Lakoff i Turner 1989; Lakoff 1993; Gibbs 1994) temeljili su se na tvrdnji da je konceptualna metafora sredstvo koje omogućuje razumijevanje složenih domena pomoću jednostavnih domena koje su bliže našem osnovnom utjelovljenom iskustvu (Lakoff i Johnson 1980: 56-68). Dakle, spoznajna vrijednost konceptualnih metafora svodila se na objašnjavanje motiviranosti polaznih koncepata. Ukotvljenje se temeljilo na

izravno utjelovljenim fizičkim iskustvima (kao u objašnjenju ukotvljenja strukturne metafore (engl. *structural metaphor*) ARGUMENT IS WAR (SVAĐA JE RAT); Lakoff i Johnson 1980: 61-65) ili na metaforizaciji predodžbeno-shematskih domena (u orijentacijskim i ontološkim metaforama (engl. *orientational metaphors, ontological metaphors*); usp. Lakoff i Johnson 1980: 14, 25). Premda navedeni pristup objašnjava asimetriju kod nekih konceptualnih metafora, problem se javlja kod konceptualnih metafora gdje je teško dokazati iskustvenu motiviranost konceptualne metafore, kao što je slučaj kod metafore JAVNI DOGAĐAJ JE KAZALIŠNA PREDSTAVA. Zašto baš KAZALIŠNA PREDSTAVA služi kao domena koja objašnjava JAVNI DOGAĐAJ? Prema čemu nam je ona iskustveno bliža ili jednostavnija? Odgovor na to pitanje daju nam tek kasnije teorije o kojima ćemo govoriti kasnije.

Činjenica da su konceptualne metafore motivirane, znači da su neke od njih iskustveno bliže, pa samim time češće i lakše za koristiti i razumjeti od drugih. Razjašnjenje motiviranosti pojedinih konceptualnih metafora ne bavi se pitanjem zašto se kod preslikavanja rabe upravo određeni dijelovi polazne domene, a drugi dijelovi našeg bogatog znanja o polaznoj domeni ostaju neiskorišteni. Primjerice, zašto se kod engleske konceptualne metafore THEORIES ARE BUILDINGS (TEORIJE SU ZGRADE) ne javlja preslikavanje koje bi preslikavalo prozore iz ciljne domene na neki dio ciljne domene (usp. Grady 1997)? Odgovor na navedeno pitanje jest načelo nepromjenjivosti o kojem raspravljamo u nastavku – definiramo ga, oprimjerujemo, te se bavimo nekim novijim prijedlozima njegove nadogradnje.

Načelo nepromjenjivosti⁵⁹ (engl. *invariance principle*; Lakoff 1990; Turner 1990; Brugman 1990; Lakoff 1993: 215 i dalje) prvi je prijedlog ograničenja preslikavanja u konceptualnim metaforama. Pomoću načela nepromjenjivosti teoretičari konceptualne metafore pokušali su pokazati da između polazne i ciljne domene postoji odnos koji ograničava moguća preslikavanja, tako da nije moguće ustvrditi da se bilo koji dio polazne domene može preslikati na bilo koji dio ciljne domene. Prema načelu nepromjenjivosti metaforička preslikavanja čuvaju raspored polazne domene na način koji je u skladu s inherentnom predodžbeno-shematskom strukturom ciljne domene (Lakoff 1993: 215). Premda ciljnu domenu ustrojavamo pomoću polazne domene, naša znanja o svojstvima

---

⁵⁹ Oko načela nepromjenjivosti vodila se rasprava na prijelomu osamdesetih i devedesetih. Nakon Turnerovog prijedloga koji je sukladan s gore navedenim (Turner 1990: 247), Lakoff je svoj prvi prijedlog vezao prvenstveno uz polaznu domenu (Lakoff 1990: 54). Nakon kritika i dopuna (Brugman 1990 i Turner 1990), nastala je danas uglavnom prihvaćena definicija.

ciljne domene ograničavaju preslikavanja i imaju prvenstvo pred konceptualnom metaforom. Načelo nepromjenjivosti i konvencionalno znanje o nekoj domeni ograničavaju preslikavanja tako da nije moguće da se «sve preslika na sve» (Lakoff i Turner 1989: 199-204).

Vratimo se primjeru konceptualne metafore JAVNI DOGAĐAJ JE KAZALIŠNA PREDSTAVA. Polazna domena (KAZALIŠNA PREDSTAVA) ima sudionike, dijelove i sl. Ciljna domena (JAVNI DOGAĐAJ) također ima sudionike, a može imati i dijelove. Načelo nepromjenjivosti ograničava preslikavanja na takav način da se sudionici kazališne predstave mogu preslikati na sudionike javnog događaja, a struktura kazališne predstave na strukturu javnog događaja. Tako načelo nepromjenjivosti onemogućuje preslikavanja u kojima bi se, primjerice, glumci preslikavali na dijelove javnog događaja, jer je riječ o preslikavanju koje bi narušilo inherentni predodžbeno-shematski ustroj ciljne domene.

Unatoč tomu što načelo nepromjenjivosti unosi neka ograničenja u preslikavanja koja se javljaju, ipak je u nekim slučajevima preširoko te ne može objasniti zašto se ne javljaju neka preslikavanja dok su druga moguća. Tako, primjerice, uzmemo li primjer konceptualne metafore THEORIES ARE BUILDINGS (TEORIJE SU ZGRADE) načelo nepromjenjivosti može objasniti zašto se iz polazne domene mogu preslikavati znanja vezana uz sudionike (npr. graditelje zgrada) na znanja o tvorcima teorije, te zašto se znanja o sudionicima ne preslikavaju na sam ustroj teorije. Međutim, načelo nepromjenjivosti suviše je općenito da bi moglo objasniti zašto se naše znanje o prozorima zgrada ne preslikava na naše znanje o teorijama (primjer prema Grady 1999). U tom smislu središnja preslikavanja i metonimija nude jasnije objašnjenje navedenog načela.

4.2.2. Primarne metafore i motiviranost

Pitanje koje si je postavio Joseph Grady jest kako možemo tvrditi da konceptualna metafora poput TEORIJE SU ZGRADE ima iskustveno utemeljenje. Što je to u našem iskustvu što omogućuje povezivanje upravo aspekta strukture i čvrstoće zgrada s domenom teorija? Odgovor koji on nudi jest da je metafora TEORIJE SU ZGRADE korelacijska metafora složena od nekoliko jednostavnijih, primarnih, metafora koje su izravno iskustveno motivirane. Osim korelacijskih i primarnih metafora, javljaju se i metafore sličnosti. Navedenim se trima vrstama metafora bavimo u sljedećim odlomcima.

4.2.2.1. Primarne i korelacijske metafore

Joseph Grady na temelju istraživanja metafore VIŠE JE GORE tvrdi da «jednostavnost» polazne domene zapravo znači veću učinkovitost svjesne manipulacije nekim predodžbama od izravnog ophođenja s nekim domenama (Grady 1999: 87; prijedlog prihvaćaju i autoriteti kognitivne metafore, npr. Lakoff i Johnson 1999; Kövecses 2002). Takav način svođenja složenih domena na jednostavne olakšava izvođenje različitih operacija sa složenim domenama. Tako, primjerice, da bismo govorili o nečijoj jakoj želji za nečim/nekim često se koristimo domenom GLADI. Primjerice, reći ćemo:

(43) *Michael je bio gladan koševa.*

(44) *Umirovljenik je gladan tiska.*

(45) *Krešimir ju je gutao pogledom.*

Premda navedeni primjeri govore o različitim jakim željama, koje možda pripadaju različitim ciljnim domenama te mogu biti razrađene na različite načine, svima im je zajednička iskustvena korelacija JAKA ŽELJA JE GLAD (v. Gibbs, Lima i Francozo 2004, koji dokazuju iskustvenu povezanost domena gladi i jake želje). Navedenu iskustvenu korelaciju Grady naziva primarnom metaforom (engl. *primary metaphor*; Grady 1997, 1999). Primarne su metafore utemeljene na primarnim prizorima iz ljudskog iskustva (Grady 1997, 1999; Lakoff i Johnson 1999: 49), tj. na iskustvenoj korelaciji, odnosno supojavljivanju nekih dviju domena. Neke su primarne metafore, primjerice: (UZROČNA) ORGANIZACIJA JE FIZIČKA STRUKTURA, JAKA ŽELJA JE GLAD i POSTIZANJE SVRHE JE STIZANJE NA ODREDIŠTE (Grady 1999: 85; potpuniji popis primarnih metafora daju Lakoff i Johnson 1999: 50-54).

Konceptualnom integracijom (v. 4.6) primarnih metafora dobivamo metafore koje nisu primarne, nego su izgrađene na temelju primarnih metafora koje im služe kao ukotvljenje. Takve konceptualne metafore prema Gradyju zovemo korelacijskim metaforama (engl. *correlation metaphors*; Grady 1999: 86). Korelacijske metafore nastaju kao kombinacija dviju ili više primarnih metafora, pa na taj način odgovaraju na dio problema vezanih uz ograničenja mogućih preslikavanja. Prisjetimo se da načelo nepromjenjivosti nije moglo objasniti zašto kod konceptualne metafore THEORIES ARE BUILDINGS ne dolazi do preslikavanja našeg znanja o prozorima na ciljnu konceptualnu domenu. Razlog tomu je, tvrdi Grady (Grady 1997), taj što je konceptualna metafora THEORIES ARE BUILDINGS zapravo korelacijska metafora koja je nastala konceptualnom integracijom primarnih metafora PERSISTING IS REMAINING ERECT (TRAJANJE JE

USPRAVLJENOST) i STRUCTURE IS PHYSICAL STRUCTURE (STRUKTURA JE FIZIČKA STRUKTURA), na taj način objašnjavajući zašto su temeljna preslikavanja vezana uz strukturu teorije na koju prozori nemaju nikakva utjecaja. Tako teorija primarne metafore, umjesto da govori o tome što se ne preslikava (tj. da ograničava moguća preslikavanja) objašnjava zašto dolazi do upravo određenih preslikavanja (usp. i Gibbs, Lima i Francozo 2004: 1198).

Ipak, teorija primarne metafore nije bez problema. Naime, vratimo li se na primjer metafore THEORIES ARE BUILDINGS, teorija primarne metafore uopće se ne bavi kulturnim dijelovima koji su vidljivi u navedenoj metafori. Naime, ako i pretpostavimo konceptualnu integraciju dviju primarnih metafora, Gradyjev pristup ne objašnjava razradu koja nastaje, odnosno ne govori o kulturnoj važnosti prvenstveno polazne domene ZGRADE, ali i ciljne domene TEORIJE. Također valja zamijetiti da se do sada nismo pobliže bavili ni primjerom od kojega smo krenuli: konceptualnom metaforom JAVNI DOGAĐAJ JE KAZALIŠNA PREDSTAVA, kod koje odnos između polazne i ciljne domene nije odnos korelacije, a kultura očito igra važnu ulogu (pa makar i zato što postoje kulture u kojima kazalište u nama uobičajenom obliku ne postoji). Da bismo mogli uključiti kulture u konceptualnu metaforu, prvo se moramo pozabaviti metaforama sličnosti.

4.2.2.2. Metafore sličnosti

Kod konceptualne metafore JAVNI DOGAĐAJ JE KAZALIŠNA PREDSTAVA odnos između polaznog koncepta KAZALIŠNE PREDSTAVE i ciljnog koncepta JAVNOG DOGAĐAJA nije odnos korelacije. Takve metafore Grady naziva metaforama sličnosti (engl. *resemblance metaphors*), kod kojih nije moguće dokazati iskustvenu korelaciju dviju domena (Grady 1999: 87 i dalje). Ipak, metafore sličnosti ne temelje se na sličnosti koja je objektivno zadana u svijetu, nego su nadogradnja Aristotelove teorije sličnosti prema kojoj sličnost ovisi o govorniku (v. 2.2.1).⁶⁰ Pogledajmo ranije navedeni primjer konceptualne metafore JAVNI DOGAĐAJ JE KAZALIŠNA PREDSTAVA:

(46) *Njih su dvojica odigrali ključnu ulogu u uhićenju zločinaca.*

Navedeni se primjer zasniva na sličnosti između glumaca koji igraju uloge u predstavi i ljudi koji sudjeluju u uhićenju zločinaca. Preslikavanje se zasniva na sličnosti između idealiziranog kognitivnog modela sudionika u javnom događaju i glumaca u kazalištu, a

⁶⁰ Dakle, ne slažemo se s Gradyjevom tvrdnjom da je Aristotelova teorija sličnosti nužno objektivistička, nego smatramo da može dopustiti i objektivističko i neobjektivističko tumačenje, što smo iznijeli u drugom poglavlju, v. 2.2.1

određivanje sličnosti temelji se kognitivnoj sposobnosti uspoređivanja (v. 3.2.3.2). Prema Gradyju, korelacijske metafore i metafore sličnosti razlikuju se smjerom, ontologijom, konvencionalnošću i ukotvljenjem (Grady 1999: 95-97). U nastavku ih redom objašnjavamo.

U prvotnoj se zamisli teorije konceptualne metafore preslikavanja odvijaju samo u jednom smjeru (Lakoff i Johnson 1980; Lakoff i Turner 1989; Lakoff 1993; Lakoff i Johnson 1999). Jednosmjernost konceptualnih metafora zapravo je naziv za hipotezu prema kojoj je polazna domena uvijek konkretna, a ciljna domena uvijek apstraktna. Na takav zaključak navode i neka empirijska istraživanja (Pilecka 2002; Jäkel 2003: 71-94). Grady smatra da su primarne metafore jednosmjerne, unatoč tomu što korelacijske metafore definira iskustvenim supojavljanjem. Tako, primjerice, korelacijska primarna metafora VIŠE JE GORE uvijek povezuje smjer (GORE) kao polaznu domenu s količinom (VIŠE) kao ciljnom domenom. Kao što smo ranije naveli, Grady kao razlog jednosmjernosti nudi jednostavniju manipulaciju svjesnim predodžbama. Za razliku od korelacijskih, metafore sličnosti dopuštaju dvosmjernost, tj. polazna i ciljna domena mogu biti jednako konkretne ili apstraktne. Stoga, na primjer, u metaforama sličnosti ljude možemo preslikavati na druge ljude, pa ćemo reći:

(47) *Einstein je suvremeni Pitagora.*

ali i

(48) *Pitagora je bio Einstein svojeg vremena.*

(primjeri prema Grady 1999: 95). U prvom primjeru Einsteina definiramo pomoću Pitagore, a u drugom Pitagoru kao Einsteina, što pokazuje dvosmjernost, koja je nemoguća u korelacijskim metaforama (jer je nemoguće zamijeniti polaznu i ciljnu domenu). Ipak, unatoč dvosmjernosti, valja naglasiti nejednak status polazne i ciljne domene u primjerima (47) i (48). Pitagora u (47) i Einstein u (48) navode se kao poznato, tj. imaju ulogu pozadine na temelju koje se određuje ono što je lik. To znači da postoji razlika u profiliranju primjerice dvaju Einsteina u rečenicama (47) i (48): dok je u (47) Einstein profiliran kao dio domene Pitagora, u (48) taj profil nedostaje, a Einstein služi kao pozadina. Asimetričnost koja se javlja kod metafora sličnosti, u korelacijskim metaforama očituje se kao ontološka razlika, o čemu govorimo u narednom odlomku.

Ontološka razlika između dviju vrsta metafora odnosi se na vrste koncepata što ih metafora povezuje. Korelacijske i primarne metafore povezuju dva koncepta različite vrste, što znači da se u njihovoj percepciji i shvaćanju koriste sasvim različite spoznajne

sposobnosti (Grady 1999: 96). Primjerice, u korelacijskoj metafori VIŠE JE GORE kod procjene količine rabi se jedna kognitivna sposobnost, a kod procjene visine druga. Metafore sličnosti nemaju tog ograničenja, te se izuzev koncepata koji pripadaju različitim domenama, mogu povezivati i slični ili istovrsni koncepti. Tako u primjerima (46)-(48) ljude preslikavamo na ljude. Iako postoji ontološka razlika između koncepata, njihov epistemološki status je isti: polaznu domenu u nekom metaforičkom izričaju uvijek shvaćamo kao temelj za razumijevanje ciljne domene. Dakle, i korelacijske metafore i metafore sličnosti karakterizira asimetričnost.

Korelacijske su metafore krajnje konvencionalne, te se javljaju u mnogim jezicima i kulturama. Konvencionalnost naročito vrijedi za primarne metafore, koje su motivirane izravnim iskustvom, te Grady pretpostavlja njihovu proširenost i univerzalnost (Grady 1999: 97). Metafore sličnosti ograničene su samo našim perceptivnim i predodžbenim mogućnostima ali ne i iskustvenim supojavlivanjem, pa na njih djeluju manje sile nego na korelacijske metafore. Stoga je njihova konvencionalnost manja i često je vezana uz pojedinu kulturu.⁶¹ Primjerice, korelacijska metafora VIŠE JE GORE vjerojatno je univerzalna. Za razliku od toga, metafora sličnosti JAVNI DOGAĐAJ JE KAZALIŠNA PREDSTAVA nije moguća u onim kulturama gdje kazalište kako ga mi poznajemo ne postoji.

Posljednja tvrdnja o razlici u konvencionalnosti između korelacijskih metafora i metafora sličnosti dovodi nas i do njihove razlike u motiviranosti. Korelacijske metafore temelje se na metaforizaciji (i eventualno razradi) predodžbeno-shematskih i drugih izravno utjelovljenih domena. Na primjer, veza između količine i visine u metafori VIŠE JE GORE uvjetovana je našim uobičajenim tjelesnim iskustvom i izravno je motivirana predodžbenom shemom GORE-DOLJE. Nasuprot tomu, metafore sličnosti temelje se na uspoređivanju i isticanju sličnosti dvaju idealiziranih kognitivnih modela što se temelje na našem stereotipnom kulturnom shvaćanju svijeta. U našem je primjeru JAVNI DOGAĐAJ bio jedan od tih modela, a KAZALIŠNA PREDSTAVA drugi. Koncept KAZALIŠNE PREDSTAVE razumijemo kao običnu, a ne predodžbeno-shematsku domenu.

U prethodnim smo odlomcima govorili o dvjema vrstama konceptualnih metafora: korelacijskim metaforama i metaforama sličnosti. Kod obje je vrste riječ o procesu metaforizacije, uz neke razlike. Kod korelacijskih metafora naše utjelovljeno iskustvo igra

---

⁶¹ U metafore sličnosti ubrajamo i više ili manje konvencionalne konceptualne metafore kod kojih se preslikavaju detaljne predodžbe, tzv. *one-shot images*. Za primjere i opis v. Lakoff 1987c; Lakoff i Turner 1989: 91-92; Kövecses 2002: 38, 50-51).

ključnu ulogu: ono služi kao polazna domena koja objašnjava i daje strukturu ciljnoj domeni. Polazna je domena jednostavnija u ophođenju od ciljne, a o njoj imamo bogatije utjelovljeno znanje. Kod metafora sličnosti zamjećujemo neke sličnosti između polazne i ciljne domene, a te sličnosti ovise o našem kulturom uvjetovanom znanju o domenama koje uspoređujemo. Premda je Gradyjev prijedlog vrlo elegantan i dobro opisuje razliku između korelacijskih metafora i metafora sličnosti, u njemu nije razrađen detaljan način uklapanja kulture kao dijela motiviranosti konceptualnih metafora. To omogućuje Kövecsesov prijedlog središnjih preslikavanja, koji opisujemo u narednim odlomcima.

4.2.3. Središnja preslikavanja i motiviranost

Kövecses polazi od činjenice da se jedna polazna domena može koristiti u kombinaciji s nekoliko ciljnih domena, ali zamjećuje da se iz polazne domene svaki put preslikava isti dio. Taj dio on naziva središnjim znanjem, koji dovodi do središnjih preslikavanja u različitim metaforama. Budući da se iz polazne domene preslikava samo središnje znanje, riječ je o prirodnom objašnjenju djelomičnosti preslikavanja kod konceptualne metafore i njezine motiviranosti. U sljedećem odlomku objašnjavamo pojam središnjeg znanja i njegove značajke. Zatim se bavimo središnjim preslikavanjima, koje oprimjerujemo na konceptualnoj metafori JAVNI DOGAĐAJ JE KAZALIŠNA PREDSTAVA. Odjeljak završavamo raspravom o prednostima Kövecsesovog modela nad Gradyjevim.

U engleskome polazna domena BUILDING (ZGRADA) koristi se u više konceptualnih metafora, npr. THEORIES ARE BUILDINGS (TEORIJE SU ZGRADE), RELATIONSHIPS ARE BUILDINGS (VEZE SU ZGRADE), A CAREER IS A BUILDING (KARIJERA JE ZGRADA) itd. (Kövecses 2003b: 81). Na osnovi ovakvih primjera možemo zaključiti da se određena polazna domena može koristiti za više različitih ciljnih koncepata (Kövecses 1995: 341-342), tj. da može imati veći doseg (engl. *scope*; Kövecses 1995: 316). Uopćivši na temelju primjera kod kojih se ista polazna domena koristi za više ciljnih domena, Kövecses (Kövecses 2003b: 82) zaključuje da je kod svih preslikavanja riječ o preslikavanju glavnog žarišta značenja (engl. *main meaning focus*) polaznog koncepta. Dakle, značenje koje svaka polazna domena pridonosi u preslikavanjima nije slučajno, nego se zasniva na glavnom žarištu, koje je određeno središnjim znanjem (engl. *central knowledge*) o pojedinom konceptu (Kövecses 2003b: 82). Kako se sjećamo, naše je znanje ustrojeno u koncepte i domene, a koncepte definiramo kao profilirani dio neke domene (v. 3.2.2.4). Međutim, naše znanje može profilirati različite dijelove različitih domena, od kojih neki nemaju veliku važnost za konvencionalno korištenje jezika. Središnje je znanje upravo

najvažniji dio našeg enciklopedijskog znanja o pojedinom konceptu (Langacker 1987: 158-161), čija se važnost očituje u velikoj konvencionalnosti, generičnosti, intrinzičnosti i karakterističnosti za pojedinu skupinu entiteta⁶² (Langacker 1987: 159; Kövecses 2003b: 82). Objasnimo navedene značajke i prosljedimo ih na primjerima.

Konvencionalnost nekog znanja odnosi se na to do koje je mjere to znanje prošireno u nekoj jezičnoj zajednici. Na primjer, o kazališnim predstavama znamo razne više ili manje konvencionalne stvari: od toga da se obično odvijaju na pozornici, da u njima sudjeluju glumci, i sl. pa sve do toga da naš najbolji prijatelj više voli komedije od tragedija. Konvencionalnost znanja o glumcima vrlo je velika u našoj kulturi, dok je znanje o kazališnim ukusima našeg prijatelja razmjerno malo konvencionalno. Sljedeća je značajka generičnosti. Čim se znanje odnosi na veći dio roda, tj. čim više naginje generičnosti (a ne specifičnosti), postoji veća mogućnost da je središnje. Primjerice, sudjelovanje glumaca odnosi se na sve vrste kazališnih predstava, pa je generično, dok je ukus našeg prijatelja mnogo specifičnije znanje. Ipak, i specifična znanja (npr. činjenica da je Pero Kvrđić dramski glumac) mogu biti razmjerno konvencionalna u nekoj kulturi. Intrinzično je znanje ono koje se ne temelji na odnosu ili interakciji nekog entiteta prema drugim entitetima, nego je značajka samog entiteta. Kazališna je predstava entitet kod kojeg većina znanja ovisi o odnosu prema drugim entitetima, pa je stoga njihova intrinzičnost razmjerno mala. Stoga ćemo za oprimjerenje uzeti koncept STOLICA. Naše znanje o obliku stolice razmjerno je intrinzično jer ne zahtijeva odnos prema drugim entitetima, dok je naše znanje o sjedanju na stolicu razmjerno ekstrinzično, jer se temelji na drugom entitetu, čovjeku, i njegovoj tipičnoj interakciji sa stolicom. Najzad, znanje je središnje ako je neka odrednica u velikoj mjeri karakteristična za navedeni entitet, tj. čim postoji veća mogućnost da se upravo pomoću te odrednice identificira član neke klase. Primjerice, znanje da u kazališnoj predstavi sudjeluju glumci razmjerno je karakteristično za koncept KAZALIŠNE PREDSTAVE, dok je znanje o uobičajenom vremenu trajanja kazališne predstave mnogo manje karakteristično.

Središnje znanje upućuje koji će se dijelovi polaznog koncepta preslikavati na ciljnu domenu, odnosno koje je glavno žarište značenja nekog koncepta. Tako je za koncept KAZALIŠNA PREDSTAVA glavno žarište značenja vezano uz glumce, režisera, kulise, dijelove predstave i žanrove, ali nije vezano uz vrijeme trajanja predstave, činjenicu da se

---

⁶² Zanimljivo je napomenuti da Blackova zamisao «system of associated commonplaces» (Black 1962: 40) te njegov implikativni kompleks (Black 1993: 28) uvelike podsjećaju na «središnje znanje»; v. 2.2.2.3.

predstave uglavnom gledaju sjedećke i sl. jer navedena znanja ne zadovoljavaju po kriterijima konvencionalnosti, generičnosti, intrinzičnosti ni karakterističnosti. Iz središnjih znanja nastaju središnja preslikavanja (Kövecses 2003b: 83), tj. preslikavanja na generičkoj razini koja:

4. dovode do pojave drugih preslikavanja (na drugim razinama),
5. odražavaju kulturološku važnost polazne domene,
6. iskustveno su motivirana (fizički i/ili kulturno), te
7. dovode do jezičnih izraza koji prevladavaju u pojedinoj metafori (Kövecses 2003b: 83-84).

Da bismo razmotrili kako se navedena četiri čimbenika očituju u našem primjeru konceptualne metafore JAVNI DOGAĐAJ JE KAZALIŠNA PREDSTAVA, usredotočit ćemo se na preslikavanje glumaca u predstavi na sudionike javnih događaja. Prema prvom čimbeniku, osim na generičkoj razini konceptualne metafore JAVNI DOGAĐAJ JE KAZALIŠNA PREDSTAVA, preslikavanja glumaca na sudionike događaja javljaju se kod sportskih priredbi i kod politike, dakle u specifičnim metaforama POLITIKA JE KAZALIŠNA PREDSTAVA i SPORTSKO NATJECANJE JE KAZALIŠNA PREDSTAVA, primjerice u sljedećim izrazima:

(49) *U posljednjem dijelu vaterpolske utakmice Mladost je bila tek nemoćni statist u vodi.*

(50) *Nije pristao biti njihova marioneta u toj aferi.*

To ukazuje da je vjerojatno riječ o središnjem preslikavanju. Nadalje, na «središnjost» navedenog preslikavanja ukazuje i činjenica da je polazna domena razmjerno važna u našoj kulturi. Ipak, to ne možemo sa sigurnošću utvrditi bez empirijskog istraživanja. Nadalje, središnje je preslikavanje iskustveno motivirano, u ovom slučaju prvenstveno kulturno. Najzad, ono dovodi do različitih jezičnih izraza u konceptualnoj metafori: od *uloge* u (46) do *statista* u (49) i *marionete* u (50).

Četiri skalarna kriterija koji se rabe za određivanje važnosti nekog znanja čine pojam središnjeg znanja izuzetno korisnim u opisu konceptualnih metafora. Naime, na temelju promjena jednog ili više čimbenika, moguće je predvidjeti ili objasniti mnoge činjenice o korištenju pojedinih koncepata u procesu metaforizacije. Tako će, na primjer, koncepti s velikim udjelom ekstrinzičnih znanja teško biti polazni koncepti neke konceptualne metafore, nego će se uglavnom javljati kao ciljni koncepti, kao što je slučaj s emocijama. Nadalje, valja zamijetiti da stupnjevitost kriterija omogućuje njihovo promatranje iz različitih perspektiva: od širokog pogleda koji obuhvaća više jezika ili više vremenskih

razdoblja, do razmjerno uskog pogleda koji obuhvaća, npr., određenu skupinu govornika. Na taj način mijenjaju se i kriteriji metaforizacije: najširi pogled rađa univerzalne primarne metafore, nešto uži korelacijske metafore, još uži metafore sličnosti, a najuži jednokratne metafore. Upravo nedostatak središnjeg znanja o pojedinom konceptu između ostalog omogućuje različite interpretacije književnog teksta (ili nam čini poteškoće pri njegovoj interpretaciji).

Prednost prijedloga motiviranosti pomoću središnjih preslikavanja u odnosu na Gradyjev prijedlog primarnih metafora jest višestruka. Središnja znanja kao temelj središnjih preslikavanja vrijede za sve koncepte/domene, bez obzira na ulogu kulture u njihovom razumijevanju. Na taj način možemo zadržati jedinstvenu teoriju kulture koju smo opisali u prethodnom poglavlju (3.2.2.3 i 3.2.2.4). Iz navedenoga (kao i iz naših raniji primjera) proizlazi da se središnje znanje može rabiti kao ograničavajući i motivacijski čimbenik kod svih vrsta metafora (metafora sličnosti i metafora korelacije), što čini Kövecsesov prijedlog ekonomičnijim od Gradyjevog. Najzad, navedeni kriteriji za određivanje središnjeg znanja omogućuju i njihovu operacionalizaciju (što ćemo učiniti na temelju sekundarnog korpusa), čime ćemo se pozabaviti u narednom poglavlju.

4.2.4. Metonimijska motiviranost metafore i metonimijsko načelo nepromjenjivosti

Posljednji prijedlog motiviranosti kojim ćemo se baviti jest motiviranost metafore na temelju metonimije. Usporedimo li definiciju metonimije (v. 3.2.3.1.1) i metafore (v. 4.1) zamijetit ćemo da su dvije pojave vrlo bliske: glavna razlika leži u tomu je li riječ o odnosu unutar jedne domene (metonimija) ili između dvije domene (metafora). Takva se bliskost očituje u mnogim jezičnim izrazima, a neki autori tvrde da je ona rezultat upravo metonimijske motiviranosti metafore. U nastavku se bavimo jezičnim izrazima koji su na granici između metonimija i metafora. Zatim opisujemo prijedlog metonimijske motivacije svih (a ne samo nekih) metafora, što nam omogućuje da načelo nepromjenjivosti objasnimo kao metonimijsko načelo.

U nekim je primjerima teško odlučiti je li neki jezični primjer slučaj konceptualne metafore ili konceptualne metonimije. Primjerice, u Domjanićevom stihu iz pjesme *Fala*:

(51) *Al v mome srcu / tam suzah vam ni*

srce se koristi kao metafora SADRŽATELJA za osjećaje (a riječ *suz*a je metonimija za tugu). Ipak, *srce* je također i metonimija za čitavog čovjeka koji osjeća (sličnu analizu za

englesku riječ *heart* daje Niemeyer 2003). Neki su autori (Goossens 1990; Radden 2003; Barcelona 2003b) zamijetili da je vrlo teško razdvojiti metaforu od metonimije u jezičnim izrazima, kao što smo to ilustrirali u primjeru (51). Stoga Radden predlaže skalu između metafore i metonimije, gdje bi se između dva pola skale našla međukategorija metafore zasnovane na metonimiji (engl. *metonymy-based metaphor*; Radden 2003).⁶³ Metafora zasnovana na metonimiji jest «preslikavanje između dviju konceptualnih domena koje su ukotvljene u jednoj konceptualnoj domenu ili se mogu svesti na jednu konceptualnu domenu»⁶⁴ (Radden 2003: 93). Radden razlikuje četiri vrste metafora zasnovanih na metonimiji: one kod kojih postoji zajednička iskustvena osnova dviju domena (na temelju korelacije, komplementarnosti i uspoređivanja dvaju entiteta; Radden 2003: 95-98), one koje su povezane implikacijama tijekom komunikacije (npr. na temelju slijeda događaja; Radden 2003: 98-101), one kod kojih je veza utemeljena na strukturi kategorija (Radden 2003: 101-102), te one kod kojih je veza utemeljena na kulturnome modelu (Radden 2003: 103-105).

Barcelona (2003b) ide korak dalje i tvrdi da sve vrste metafora (a ne samo četiri vrste koje navodi Radden 2003) imaju metonimijsku motivaciju. Barcelona definira motiviranost kao bilo koju vrstu konceptualnog preduvjeta za shvaćanje neke strukture, što znači da motiviranost ne mora biti kronološka (Barcelona 2003b: 31). To znači da možemo govoriti o dvije vrste metonimijske motivacije: generalizacija metafore iz metonimije i metonimijsko profiliranje ciljne (i polazne) domene (Barcelona 2003b: 42).

Prvu vrstu motivacije Barcelona opisuje kao generalizaciju metonimije, na temelju čega dolazimo do metafore. Opisani proces generalizacije (Barcelona 2003b: 43-44) jednak je Raddenovoj metafori zasnovanoj na metonimiji, a ekvivalentan je i procesu razlikovanja (engl. *differentiation*) koji predlaže Christopher Johnson (1999: 123-125), a preuzimaju Lakoff i Johnson (1999: 48-49). Tako se za metaforu VIŠE JE GORE tvrdi da je nastala na temelju generalizacije iskustvenog metonimijskog supojavljanja porasta količine nečega uz porast visine. Primjerice, ako na hrpicu pijeska dodajemo još pijeska, ne samo da ga na hrpici ima količinski više, nego raste i visina hrpice. Tako imamo iskustvenu metonimiju VIŠE I GORE, iz koje generalizacijom, odnosno razlikovanjem nastaju dvije domene – VISINA i KOLIČINA, koje – sada metaforički – povezujemo u strukturu VIŠE JE GORE (Radden 2003: 96).

⁶³ Goossensov je naziv za navedenu kategoriju metaftonimija (engl. *metaphtonymy*; Goossens 1990).

⁶⁴ «a mapping involving two conceptual domains which are grounded in, or can be traced back to, one conceptual domain.»

U drugoj vrsti motivacije konceptualnu metaforu omogućuje metonimijska konceptualizacija ciljne (i polazne) domene (Barcelona 2003b: 31). To znači da o čitavoj domeni govorimo i zaključujemo na temelju njezinih istaknutih dijelova. Vratimo li se na primjer konceptualne metafore JAVNI DOGAĐAJ JE KAZALIŠNA PREDSTAVA, često metaforički govorimo o sudionicima javnog događaja kao o sudionicima kazališne predstave. Drugim riječima, domenu JAVNOG DOGAĐAJA i domenu KAZALIŠNE PREDSTAVE metonimijski profiliramo na temelju njihovih sudionika. Usporedimo li navedeni prijedlog s ranijim opisom motivacije pomoću središnjeg znanja zamijetit ćemo da je riječ o istom odnosu: središnje znanje o nekoj domeni upravo je metonimijski profilirani dio domene koji rabimo u konceptualnoj metafori (a isti učinak ima i primjena Gradyjevog prijedloga primarnih metafora).

Najzad, metonimijsko objašnjenje motiviranosti konceptualne metafore omogućuje nam da se još jednom pozabavimo načelom nepromjenjivosti. Shvatimo li svaku metaforu kao metonimijski motiviranu (bilo na prvi ili na drugi način), načelo nepromjenjivosti možemo svesti na metonimijsko ograničenje (Barcelona 2003b: 45-46). Dakle, načelo nepromjenjivosti nije ništa drugo nego određivanje je li metonimijski odnos u ciljnoj domeni jednak metonimijskom odnosu u polaznoj domeni. Budući da je metonimijski odnos između sudionika javnog događaja i cijele domene javnog događaja jednak odnosu sudionika u kazališnoj predstavi i cijele domene kazališne predstave, navedeno je metaforičko preslikavanje moguće. Drugim riječima, «metaforičko preslikavanje je moguće jer metonimijski shvaćena struktura polazne domene odgovara metonimijski shvaćenoj strukturi ciljne domene»⁶⁵ (Barcelona 2003b: 47). Na taj način, načelo nepromjenjivosti više nije nemotivirano slučajno strukturno načelo u metafori, nego je rezultat metonimijske motivacije metafore (Barcelona 2003b: 49).⁶⁶

4.2.5. Zaključak: ograničenja konceptualnih metafora

U prethodnim smo odlomcima govorili o ograničenjima koja se javljaju kod konceptualnih metafora. Zaključili smo da je njihova motiviranost najvažnije konceptualno ograničenje, iz kojeg proizlazi djelomičnost preslikavanja. Premda za djelomičnost preslikavanja postoji više teorija, prihvatili smo Kövecsesov prijedlog središnjih preslikavanja, koja ovise o središnjem znanju. Taj prijedlog omogućuje jasno uklapanje

⁶⁵ «The metaphorical mapping is possible because the metonymically understood source structure is able to match the metonymically understood target structure.»

⁶⁶ To također povlači da su u konačnici procesi koji ograničavaju metonimiju (poput onih koje navode Radden i Kövecses (1999: 44-52)) možda u temelju načela nepromjenjivosti.

kulture kao jednog od motivacijskih faktora metafore. Također smo zamijetili da su metafore u stalnoj interakciji s metonimijama na razini jezičnih izraza i na razini motiviranosti. Teorijski gledano, metonimijska motiviranost metafora omogućava nam prirodno objašnjenje središnjih preslikavanja i načela nepromjenjivosti. S praktične strane, rasprava o motiviranosti upozorila nas je da ćemo kod operacionalizacije morati uzeti u obzir djelomičnost preslikavanja u konceptualnoj metafori. Ipak, kao što ćemo vidjeti, budući da je operacionalizacija na razini jezika, djelomičnost preslikavanja na konceptualnoj razini neće nam predstavljati problem, jer će prirodno proizaći iz oblika pronađenih u korpusu.

4.3. Detaljnost konceptualnih metafora

U ovom smo se poglavlju već bavili odnosom između konceptualnih metafora kada smo govorili o motiviranosti. Konceptualne su metafore i metonimije i hijerarhijski ustrojene – drugim riječima neke su konceptualne metafore i metonimije na detaljnijim razinama nego neke druge. Pogledajmo nekoliko primjera konceptualne metafore JAVNI DOGAĐAJ JE KAZALIŠNA PREDSTAVA (jedan od ranije i jedan novi):

(52) *U posljednjem dijelu vaterpolske utakmice Mladost je bila tek nemoćni statist u vodi.*

(53) *Bio je to još jedan nogometni klasik u režiji majstora iz Gradskog vrta.*

U primjerima (52) i (53) ciljna je domena vrlo određen javni događaj – riječ je o sportskom događaju. U drugim primjerima ciljna domena može se odnositi na politiku:

(54) *Banac je rekao da na sastanku sa Sanaderom ne namjerava biti statist.*

(55) *Igrao je važnu ulogu u zagrebačkom političkom životu.*

ali i na druge javne događaje, (npr. diskusije, fešte i sl.; v. primjere (36)-(40)). Navedeni jezični izrazi pokazuju da ciljne domene na koje se odnosi polazna domena KAZALIŠNE PREDSTAVE, mogu biti različite vrste javnih događaja. Stoga možemo pretpostaviti postojanje konceptualnih metafora SPORT JE KAZALIŠNA PREDSTAVA, POLITIKA JE KAZALIŠNA PREDSTAVA, i sl. S obzirom na detaljnost konceptualne metafore, navedeni primjeri pokazuju da možemo razlikovati dvije razine detaljnosti konceptualnih metafora: specifičnu razinu (gdje govorimo o sportu, politici) i shematična razina koju smo nazvali JAVNI DOGAĐAJ. U nastavku odlomka bavimo se pitanjima koja proizlaze iz hijerarhijskog odnosa konceptualnih metafora. Prvo opisujemo shematične konceptualne metafore i prednosti njihova korištenja u analizi. Zatim se usredotočujemo na detaljnije metafore, te

opisujemo hijerarhiju nasljeđivanja. Odlomak zaključujemo raspravom o ulozi detaljnosti i shematičnost u našem radu.

4.3.1. Shematične konceptualne metafore

Pretpostavljanje konceptualne metafore u kojoj je ciljna domena shematična dobar je način teorijskog uopćavanja, jer znači obuhvaćanje zajedničkih aspekata različitih detaljnih ciljnih domena. Primjerice, u političkim događajima, baš kao i u sportskim događajima sudjeluju neki entiteti (bilo pojedinci ili skupine), a njihovom metaforizacijom pomoću shematične konceptualne metafore JAVNI DOGAĐAJ JE KAZALIŠNA PREDSTAVA može se istaknuti njihov značaj za navedeni događaj. U slučaju sudionika u metafori JAVNI DOGAĐAJ JE KAZALIŠNA PREDSTAVA shematična uloga sudionika temelji se na predodžbenoj shemi SILE. Tako, *statist* u (52) i (54) ne utječe na raspored sile u događaju, *marioneta* iz primjera (50) posredno prenosi metaforičku silu nekog agenta, a *važna uloga* u (55) pokazuje izravni (premda ne jedini) doprinos pokretanju nekog događaja. Nadalje, shematizacija na temelju mnogih konceptualnih metafora dovodi do otkrivanja širokih shematičnih kompleksnih metafora (engl. *complex metaphors*; Kövecses 2002: 83) poput metafore strukture događaja (engl. *event structure metaphor*; Lakoff 1993: 222).⁶⁷ Pogledajmo pobliže preslikavanja iz kompleksne metafore strukture događaja:

Stanje je mjesto (omeđeni dio prostora).

Promjena je kretanje (ulazak u omeđeni dio prostora ili izlazak iz njega).

Uzrok je sila.

Radnja je kretanje samo od sebe.

Svrha je odredište.

Način je put (prema cilju).

Poteškoća je zapreka kretanju.

Očekivani napredak je raspored putovanja; raspored je virtualni putnik koji stiže na točno određeno odredište u točno određeno vrijeme.

Izvanjski događaj je veliki predmet koji se pomiče.

Dugoročna svrhovita aktivnost je putovanje.

⁶⁷ Metafora strukture događaja i druge kompleksne metafore zapravo odgovaraju onome što Lakoff (1987a: 114) naziva metaforičkim kulturnim modelima (v. 3.2.2.5).

Kao što vidimo, na najshematičnijoj razini nije moguće sasvim jasno odrediti polaznu domenu, budući da se preslikavanja koja Lakoff predlaže odnose na različite polazne domene, kao što su predodžbene sheme SILE i PUTA. Predložena su preslikavanja zapravo skup integriranih primarnih metafora, a najshematičnija razina metafore strukture događaja je kompleksna metafora, koja odgovara matrici domena (jer se sastoji od različitih znanja o strukturi događaja), i koja omogućuje razradu pomoću pojedinih detaljnih metafora (v. bilješku 11.).

Iz gore navedenih primjera jasno je da shematizacija omogućuje opis zajedničkih aspekata više ciljnih domena, na taj način ističući zajedničke elemente iz više metafora i više kultura. Drugim riječima, shematične metafore omogućuju predviđanje općeg načela razrade načela unutar jednog jezika i kontrastivno. U okvirima jednog jezika i kulture, opće načelo razrade omogućuje opis utemeljenosti nekog jezičnog izraza na svim razinama detaljnosti pomoću općeg preslikavanja na najvišoj razini (Lakoff 1993: 224). Naime, opća preslikavanja vrijede na svim razinama hijerarhije, a samo su razrađena u pojedinim specifičnijim metaforama. Primjerice, bilo kakva zapreka kretanju (izražena više ili manje konvencionalnim jezičnim izrazom) na svim razinama hijerarhije utemeljena je na preslikavanju iz metafore strukture događaja. S kontrastivnog stanovišta opće načelo razrade predviđa da će konceptualna metafora na većoj razini shematičnosti biti rasprostranjenija u različitim kulturama nego li detaljnija metafora, te da će se pojedine razrade u okvirima detaljne metafore, premda utemeljene na općim preslikavanjima iz shematične metafore, razlikovati od jezika do jezika. Pogledajmo jedan englesko-hrvatski primjer takve razlike:

(56) *He's without direction in his life.*

(57) *Izgubio je nit vodilju u svom životu.*

Jasno je da se oba primjera zasnivaju na konceptualnoj metafori koja preslikava neke značajke domene PUTOVANJA na ciljnu domenu ŽIVOTA, a u oba slučaja navedeni su izrazi zasnovani na općoj metafori strukture događaja. Dakle, utemeljenost obaju izraza objašnjiva je pomoću općeg načela razrade. Ipak, konvencionalna razrada na razini specifičnije metafore je drukčija. Dok je u engleskom izrazu (56) predodžba shematičnija, a u hrvatskome (57) je detaljnija (i razrađena). Na osnovi tog i sličnih primjera možemo zaključiti da shematične metafore poput metafore strukture događaja, metafore velikog lanca bića (Lakoff i Turner 1989: 160-213), metafore vremena (Lakoff i Johnson 1999: 137-169) i drugih vrijede u više kultura (a neke su možda i univerzalne; za njihov

djelomičan opis v. i Kövecses 2005: 43-64), dok su njihove detaljnije razrade različite (Feyaerts 1999, 2003).

4.3.2. Detaljne konceptualne metafore

Shematični pogled na konceptualnu metaforu nesumnjivo ima svojih prednosti, jer omogućuje lakšu generalizaciju. Ipak, shematizacija nužno znači zanemarivanje nekih znanja o ciljnoj domeni, što može dovesti do predviđanja preslikavanja koja, u najboljem slučaju, nisu česta. Pokušajmo to ilustrirati na odnosu detaljnih konceptualnih metafora POLITIKA JE KAZALIŠNA PREDSTAVA i SPORT JE KAZALIŠNA PREDSTAVA naprama širokoj konceptualnoj metafori JAVNI DOGAĐAJ JE KAZALIŠNA PREDSTAVA. U primjeru:

(58) *Tako je završio prvi čin diskusije o tom pitanju.*

polazna domena kazališne predstave strukturira naše znanje o političkim diskusijama tako što na temelju znanja o dijelovima kazališne predstave na entitet 'diskusija' nameće strukturu predodžbene sheme DIO-CJELINA. Diskusija sama po sebi nema prirodnih (niti konvencionalno određenih) dijelova, pa ju je lako moguće ustrojiti pomoću dijelova kazališne predstave. Nasuprot tomu, sportska natjecanja obično imaju konvencijom određene dijelove (gemove i setove, poluvremena, četvrtine i sl.). Zbog toga nametanje nove podjele sportskog natjecanja na čineve nije ekonomično, i «isplatilo bi se» tek u iznimnim situacijama (primjerice da bismo održali koherenciju metafora u tekstu).

Iz priloženoga vidimo da naše znanje o ciljnim domenama ima važnu ulogu u određivanju konvencionalnih preslikavanja u pojedinoj metafori. Stoga vjerujemo da ciljnu domenu valja odrediti na osnovnoj razini, tj. u našem primjeru na razinama domena POLITIKA odnosno SPORT, a ne na razini domene JAVNI DOGAĐAJ. Naime, budući da se naše najbogatije znanje o konceptima/domenama nalazi na osnovnim a ne shematičnim razinama kategorizacije (v. 3.2.3.2.1), prirodno je rješenje da se kao temelj postuliranja ciljne (ali i polazne) domene prihvati osnovna razina.

Iz navedenih razlika među detaljnim konceptualnim metaforama unutar istog dosega proizlazi da u shematičnim metaforama (koje obuhvaćaju navedene detaljne metafore) nije moguće preuzeti sva preslikavanja iz detaljnih metafora ili da preslikavanja barem valja poredati prema konvencionalnosti – od onih koja su konvencionalna kod svih detaljnih metafora unutar istog dosega, do onih koje su kod nekih metafora manje konvencionalne (ili se uopće ne javljaju). U našim primjerima shematične metafore JAVNI DOGAĐAJ JE KAZALIŠNA PREDSTAVA preslikavanja vezana uz sudionike zajednička su barem dvjema detaljnijim metaforama (POLITIKA JE KAZALIŠNA PREDSTAVA i SPORT JE KAZALIŠNA

PREDSTAVA), dok se preslikavanja vezana uz odnos dijela i cjeline jasnije koriste kod entiteta koji nemaju dijelove (u ciljnoj domeni POLITIKE), nego kod entiteta koji ih imaju (a pripadaju ciljnoj domeni SPORTA). Ovakav pogled na detaljnost konceptualnih metafora naizgled se kosi s Lakoffovim prijedlogom hijerarhijskog nasljeđivanja preslikavanja (engl. *inheritance hierarchies*; Lakoff 1993: 219-224), u kojem se predlaže povezivanje detaljnih konceptualnih metafora sa shematičnijom kompleksnom metaforom, uz potpuno prenošenje svih preslikavanja iz kompleksne konceptualne metafore u detaljne metafore. Ipak, valja primijetiti da se Lakoffova i naša tvrdnja ne isključuju: nasljeđivanje svih preslikavanja kod Lakoffa znači da u shematičnoj metafori valja odrediti samo ona preslikavanja koja sve detaljnije metafore mogu naslijediti. U našem ranijem primjeru shematične konceptualne metafore JAVNI DOGAĐAJ JE KAZALIŠNA PREDSTAVA riječ je o preslikavanjima vezanim uz sudionike javnih događaja. Lakoff u svojim primjerima detaljnih metafora LOVE IS A JOURNEY (LJUBAV JE PUTOVANJE) i A CAREER IS A JOURNEY (KARIJERA JE PUTOVANJE) bira samo shematična preslikavanja koja se zasnivaju na predodžbenoj shemi PUTA, zanemarujući, primjerice, broj sudionika u putovanju (u ljubavi je to nužno dvoje, a u karijeri jedna osoba), što može imati posljedice na izbor metaforičkih izraza (npr. na izbor metaforičkog prijevoznog sredstva).

4.3.3. Zaključak

U ovom smo odlomku pokazali da su neke konceptualne metafore hijerarhijski ustrojene. Shematične konceptualne metafore ističu zajedničke elemente iz više metafora i više kultura. Detaljne konceptualne metafore nasljeđuju neke od preslikavanja iz shematičnih konceptualnih metafora. Detaljne su metafore konceptualno bliže osnovnoj razini kategorizacije, a i lakše ih je izravno postulirati na temelju jezičnih izraza. Ipak, s druge strane, množenje detaljnih konceptualnih metafora može onemogućiti zamjećivanje sličnosti u predočavanju, osim toga je za očekivati da detaljnije konceptualne metafore imaju mnogo veća ograničenja u preslikavanjima. To znači da kod prelaska iz jezične na konceptualnu razinu metafore valja grupirati u skupine na temelju uopćavanja (zamjećivanja shematičnih sličnosti), a s druge strane da unutar jedne shematične metafore valja paziti na moguće nedosljednosti ili proturječnosti među detaljnim izrazima, o čemu ćemo pobliže govoriti u narednom poglavlju.

4.4. *Kulturni modeli i konceptualna metafora*

Kod konceptualizacije svijeta konceptualne metafore i metonimije ulaze u međusobne odnose motiviranosti i hijerarhije koje smo opisali gore. U prošlom smo odlomku pokazali da više detaljnih konceptualnih metafora unutar istog dosega zajedno tvore jednu shematičnu kompleksnu metaforu. Konceptualne metafore i metonimije koje nisu povezane istim dosegom također ulaze u međusobne paradigmatičke odnose, ističući iste ili različite aspekte konceptualizacije svijeta (i skrivajući neke druge aspekte). Do navedenih odnosa – i kod kompleksnih metafora i van nje – dolazi unutar kulturnih modela (v. 3.2.2.4).

Konceptualne metafore i kulturni modeli međusobno utječu jedni na druge (Emanatian 1999; Kövecses 2005: 200-228), tj. u međusobnom su odnosu strukturnog spajanja.⁶⁸ To znači da konceptualne metafore mogu motivirati nastanak kulturnih modela, ali i da mogu biti njihov dio. S jedne strane, konceptualne metafore motiviraju kulturne modele u smislu da se cjelovitost nekog kulturnog modela zasniva na središnjoj metafori koja motivira kulturne posljedice navedenog metaforičkog modela. S druge strane, neki dijelovi kulturnih modela nastaju neovisno o konceptualnim metaforama, a konceptualne su metafore i metonimije način njihove razrade.

Pogledajmo opisani odnos na primjeru. U suvremenom engleskome, scenarij ljubavi⁶⁹ zasniva se na središnjoj metafori JEDINSTVA između dvaju dijelova. Metafora JEDINSTVA, s jedne strane motivira dijelove scenarija, jer dovodi do različitih posljedica koje se očituju u scenariju. Primjerice, udaljenost između ljubavnika može se vidjeti kao prepreka jedinstvu – pa tako i prepreka ljubavi (za detaljni opis v. Kövecses 1986: 62-67). S druge strane, dvoje sudionika u relaciji ljubavi zadan je neovisno o konceptualnim metaforama: postoji osoba koja voli i voljena osoba. Takva inherentna struktura scenarija ljubavi ima utjecaj na konceptualne metafore u pojedinim dijelovima scenarija, pa tako i na metaforu JEDINSTVA, koja se uvijek konceptualizira kao jedinstvo dvaju (a ne više) dijelova. U navedenim je primjerima konceptualna metafora u odnosu strukturnog spajanja s kulturnim modelom budući da su u jasnom odnosu međuovisnosti.

Iz opisanog odnosa kulturnih modela i konceptualne metafore proizlazi da ćemo u praktičnom dijelu morati odgovoriti na sljedeća pitanja:

⁶⁸ Zanimljiv je i Eubanksov (1999) etnografski diskurzivni pristup kulturnim modelima, koje on naziva pričama obrazloženja (engl. *licensing stories*). Ipak, njegovo istraživanje nudi samo jednosmjernan pogled, u kojem kulturni modeli motiviraju metaforička preslikavanja bez strukturnog spajanja.

⁶⁹ Podsjećamo da je scenarij vremenski uređen kulturni model (3.2.2.4.)

8. Koji su sudionici kulturnog modela/scenarija ljubavi u srednjoengleskome?
9. Koji su dijelovi scenarija ljubavi u srednjoengleskome?
10. Koje se konceptualne metafore i metonimije javljaju u konceptualizaciji ljubavi?
11. Kakva je distribucija konceptualnih metafora i metonimija u odnosu na dijelove scenarija?

Naši odgovori na navedena pitanja zapravo su cjeloviti rezultati ovog rada. Ipak, za razliku od dosadašnjih radova koji se u navedenom temelje na konceptualnoj analizi i introspekciji, mi to činimo na temelju jezično-konceptualne korpusne analize, odnosno koristeći cjelovitu metodu istraživanja konceptualne metafore. Odnosom jezične i konceptualne razine pozabavit ćemo se u sljedećem poglavlju, a sada ćemo se još osvrnuti na konvencionalnost konceptualne metafore.

4.5. Konvencionalnost metafora

Do sada smo u raspravi o metaforama uglavnom govorili o sličnosti konceptualizacija u sličnim situacijama unatoč individualnim razlikama. Drugim riječima, isticali smo konvencionalnost znanja, što se vidjelo na dvije razine: u konvencionalnim jezičnim izrazima koji su nam služili kao primjer, te u konvencionalnim konceptualnim metaforama koje smo postulirali na temelju navedenih izraza. Ipak, sasvim je očito da se osim konvencionalnih javljaju i inovativne metafore, na što ukazuje i duga tradicija njihovog proučavanja u drugim teorijama. Prednost kognitivne lingvistike jest da ona nudi jedinstveni teorijski okvir koji može obuhvatiti i sasvim inovativne metafore kao i one konvencionalne. Taj okvir se zasniva na skalarnosti podjele metafora na konvencionalne i inovativne, te na razlikovanju jezičnog metaforičkog izričaja i konceptualne metafore. U nastavku ćemo se prvo pozabaviti konvencionalnošću i inovativnošću metaforičkih jezičnih izraza pokazujući njihovu stupnjevitost, a zatim odnosom između jezičnog i umnog s obzirom na konvencionalnost (za pregled v. npr. Lakoff 1987b; Žic Fuchs 1992-1993; Kövecses 2002: 29-32; Deignan 2005: 34-47; Stanojević i Parizoska 2005).

Metaforički jezični izrazi upućuju na konceptualnu metaforu. Ako se navedeni izrazi razmjerno često rabe, riječ je o konvencionalnim metaforičkim jezičnim izrazima. Pogledajmo primjere koje daje Žic Fuchs (1992-1993: 588-589). Kažemo li da je netko *u cvijetu mladosti* riječ je o izrazu kojim se koristimo razmjerno često, pa ćemo ga stoga ubrojiti u konvencionalne metaforičke jezične izraze koji prizivaju konceptualnu metaforu ČOVJEK JE BILJKA. S druge strane, uzmemo li pjesnički izraz:

(59) *Žena je u meni mrtva priroda: / sažgano pepelište biljno*

(Vesna Parun, *Nisam žena*; primjer prema Žic Fuchs 1992-1993: 588) riječ je o individualnom izričaju, odnosno inovativnom metaforičkom jezičnom izrazu, koji se opet temelji na konvencionalnoj konceptualnoj metafori ČOVJEK JE BILJKA.

Konvencionalnost metaforičkih jezičnih izraza kao i konvencionalnost konceptualnih metafora što ih oni izriču je skalarna, što znači da možemo razlikovati više razina konvencionalnosti kod jezičnih izraza. Kod određivanja konvencionalnosti jezičnih izraza, zapravo promatramo u kojoj mjeri neki jezični izraz priziva neku konceptualnu metaforu, odnosno u kojoj je mjeri jasna veza između polazne i ciljne domene. Kriteriji određivanja konvencionalnosti pojedinih metaforičkih izričaja mogu biti konceptualni (kao kod Lakoffa 1987b) i uporabni (kao kod Deignan 2005). U dijakronijskom su istraživanju najlakše primjenjivi korpusni kriteriji koje nudi Alice Deignan, pa smo ih stoga ovdje preuzeli. Razlikujemo četiri vrste metaforičkih izričaja prema konvencionalnosti (Deignan 2005: 39-47): historijski metaforički izričaji, inovativni izričaji, konvencionalizirani izričaji i mrtvi metaforički izričaji.

U primjerima historijskih metaforičkih izričaja, jezični izraz u suvremenome jeziku uopće ne priziva konceptualnu metaforu, premda ju je, povijesno gledajući, prizivao. Metaforička se veza sasvim izgubila, pa je riječ o metafori kao o dijakronijskom mehanizmu promjene značenja. Primjerice, izvorne govornike engleskog jezika riječ *pedigree* uopće ne asocira na značenje iz kojega je nastala (a to je noga ždrala; za potpunu etimologiju v. OED natuknica *pedigree*; primjer prema Lakoff 1987b: 143-144). Dakle, sa stanovišta korpusne analize, historijskim se metaforičkim izričajima smatraju riječi u kojima se prethodno doslovno značenje ne javlja u korpusu ili je toliko različito da ga govornici smatraju homonimnim (Deignan 2005: 47).

Inovativnim se metaforičkim izričajima smatraju oni izričaji koji se u korpusu javljaju manje od jednom u tisuću pojava riječi ili gdje su sve pojavnice iz istog izvora (Deignan 2005: 47). Riječ *pepelište* u primjeru (59) inovativni je metaforički izričaj.⁷⁰

Kod konvencionaliziranih i mrtvih metaforičkih izričaja konceptualna veza između doslovnog i metaforičkog značenja potencijalno je čitljiva izvornome govorniku, ali se

⁷⁰ Izraz *pepelište* ne javlja se u Aničevom (2004) rječniku hrvatskoga niti se bilo koji njegov oblik javlja u Hrvatskom nacionalnom korpusu. Pretraga pomoću pretraživača Yahoo (4. 9. 2006) pokazala je da se riječ *pepelište* i njezini oblici javljaju u srpskom, kako u prenesenom značenju u poeziji, tako i u specijaliziranom značenju (mjesto gdje se odlaže pepeo termoelektrane), pa je u srpskome možda riječ o konvencionaliziranoj metafori.

razlikuje prema jakosti. Kod konvencionaliziranih metaforičkih izričaja, metaforičko je značenje riječi ovisno o doslovnom značenju (Deignan 2005: 47), što je vidljivo iz nekoliko čimbenika (Deignan 2005: 43-46). Prvo, ako metaforičko značenje mora imati neku vrstu dopune da bi bilo jasno da je riječ o metaforičkom značenju onda govorimo o konvencionaliziranoj metafori. Primjerice, preneseno značenje riječi *potka* javlja se uvijek uz neku dopunu (npr. *ideološka potka*, *moralna potka*, *potka romana*).⁷¹ Kad bismo rekli

(60) *Danas smo u školi učili o potki.*

bez drugog konteksta, obično ćemo misliti na tkanje. Također, metaforički je izričaj konvencionaliziran ako je, semantički gledano, preslikavanje iz konkretnog na apstraktno. Na primjer, engleska riječ *soar* doslovno znači 'letjeti, vinuti se' i može se odnositi na konkretne referente, npr. ptice. Ako je njezino značenje metaforičko, onda se može odnositi samo na apstraktne referente (npr. riječ *spirit* 'duh' i sl.), pa je riječ o konvencionaliziranom metaforičkom izričaju. Treće, ako je metaforičko značenje izričaja vezano uz pozitivnu ili negativnu procjenu, onda je također riječ o konvencionaliziranom metaforičkom izričaju. Primjerice, engleska riječ *monkey* 'majmun' u metaforičkom značenju ima negativni prizvuk, pa je stoga konvencionalizirani metaforički izričaj. Najzad, bilo koje preslikavanje dijelova tijela smatra se konvencionaliziranim metaforičkim izričajem (zbog važnosti tijela u našem shvaćanju svijeta). Tako, se konvencionaliziranim izričajima smatra riječ *noga* u značenju 'dio na kojem neki predmet stoji' (v. Anić 2004 natuknica *noga*). Nasuprot tomu, mrtvi metaforički izričaji prema istim semantičkim i korpusnim kriterijima ponašaju se drukčije. Dakle, metaforička značenja mrtvih metaforičkih izričaja mogu stajati sama, bez dopune, preslikavanja značenja mogu biti s konkretnog na konkretno, te se ne javljaju evaluativna značenja.

Što se tiče odnosa jezičnog i konceptualnog pola metafore, konvencionalni i manje konvencionalni jezični izrazi mogu upućivati na konvencionalne i manje konvencionalne konceptualne metafore. Konvencionalni metaforički jezični izrazi uvijek su izraz neke konvencionalne konceptualne metafore. Inovativni jezični izrazi mogu biti rezultat nekih konvencionalnih konceptualnih preslikavanja, ali i sasvim novih konceptualnih metafora (Lakoff i Turner 1989: 50; Kövecses 2002: 32), što je razmjerno rijetko. Ako su inovativni

---

⁷¹ Što je pokazalo neformalno istraživanje svih oblika imenice *potka* u Hrvatskom nacionalnom korpusu (na dan 4. 9. 2006.). Od ukupno 118 citata, 27 je bilo doslovnih, dok je ostalih 91 bilo metaforičkih. Svi metaforički citati (osim 3) imali su dopunu – ili pridjevsku ili u genitivu unutar iste rečenice. Tri citata bez dopune pokazuju da se riječ *potka* nalazi u procesu postanka mrtvom metaforom, što se već, vjerojatno dogodilo s riječju *osnova*.

jezični izrazi rezultat konvencionalnih konceptualnih preslikavanja, riječ je o procesima prerađivanja, koji se uglavnom koriste u književnosti. Neki od njih su proširivanje (engl. *extending*), propitivanje (engl. *questioning*), razrada (engl. *elaboration*) i kombiniranje (engl. *combining*) (Lakoff i Turner 1989: 67 i dalje; Kövecses 2002: 47-49). U navedenim procesima riječ je o dodavanju novih elemenata u postojeća preslikavanja, dodavanju specifičnog znanja o postojećim preslikavanjima, propitivanju valjanosti postojećih metafora ili kombiniranju više metafora u nove strukture.⁷²

U ovom smo odlomku govorili o konvencionalnosti metaforičkih jezičnih izraza i konceptualnih metafora. Podjela jezičnih izraza prema konvencionalnosti razmjerno je važan dio teorije konceptualne metafore, jer omogućava određivanje relativne važnosti pojedinog preslikavanja u konceptualnoj metafori. Konvencionalnost jezičnih izraza bit će jedan od dijelova na koje ćemo obratiti pozornost u praktičnome dijelu rada. Skupovi konvencionalnih jezičnih izraza unutar iste konceptualne metafore upućuju i na konvencionalnost same metafore, što će nam poslužiti kao jedan od pokazatelja njezine konceptualne konvencionalnosti. Najzad, budući da su tekstovi koje ćemo analizirati u praktičnome dijelu mahom poetski, ako se javi potreba kod analize ćemo spominjati procese proširivanja, propitivanja, razrade i kombiniranja.

4.6. Dva načina analize metafora: konceptualna metafora i konceptualna integracija

Kada smo govorili o razlikama između metafora sličnosti i korelacijskih metafora naveli smo da među njima postoji razlika u smjeru preslikavanja: kod korelacijskih metafora preslikavanje se odvija u jednome smjeru, dok je kod metafora sličnosti moguća dvosmjernost. Navedena razlike u smjeru preslikavanja podudara se s razlikama između dvaju načina analize metafora koja se danas nude u kognitivnoj lingvistici. Teorija konceptualne metafore (čiji su najistaknutiji zastupnici Lakoff i Johnson (1980, 1999), Lakoff (1993), Lakoff i Turner (1989), Kövecses (2000, 2002, 2005)), koju smo do sada opisivali, uglavnom se bavi korelacijskim metaforama, naglašavajući njihovu ulogu u ljudskom razmišljanju. Stoga ne čudi da taj pristup naglašava konvencionalnost metafora u našem shvaćanju svijeta, te njihovu jednosmjernost (zbog veće učinkovitosti baratanja

---

⁷² Za primjere književnih analiza konceptualnih metafora v. Lakoff i Turner 1989; Žic-Fuchs 1992-1993; Freeman 2003. Kod nas je nedavno izašla prva monografija koja pokušava u kognitivnom duhu analizirati inovativne metafore u prijevodima romana Henryja Jamesa (Čulić 2003), ali nažalost djelo trpi od mnogih metodoloških nedosljednosti.

konceptima polazne domene u odnosu na ciljnu). S druge je strane teorija konceptualne integracije Fauconniera i Turnera (Fauconnier i Turner 1994, 1996, 1998, 2000). Taj se pristup zasniva na umnim prostorima, te u skladu s tim naglašava analizu metafora u stvarnom vremenu i dvosmjernost procesa povezivanja domena. Slijedi kratki opis sličnosti i razlika između dvaju pristupa.

Teorija konceptualne metafore, kao što smo rekli, prvenstveno se bavi korelacijskim metaforama i njihovom konvencionalnošću u našem svakodnevnom životu. Budući da upravo konvencionalnost igra glavnu ulogu, proces analize usredotočuje se na konvencionalne veze između domena našeg znanja, a ne na veze u stvarnom vremenu. Dakle, podrazumijeva se da se na temelju jezičnog materijala konstruiraju umni prostori, ali se analiza pomoću razine umnih prostora preskače, te se analizira razina konvencionalnih preslikavanja koje koncepti u umnim prostorima prizivaju. Na taj se način, na osnovi različitih jezičnih izraza, profiliraju konvencionalne veze među domenama. Te su veze među domenama jednosmjerne, budući da se teorija konceptualne metafore usredotočuje prvenstveno na korelacijske metafore.

Teorija konceptualne integracije (engl. *conceptual integration theory*; češće *blending theory*) šira je od teorije konceptualne metafore, jer osim konceptualne metafore, omogućava objašnjenje analogije (Fauconnier i Turner 1998), nastanka novih kategorija (npr. u matematici i u gramatici; Fauconnier i Turner 1996, 1998), viceva i šala, karikatura (Fauconnier 1997: 103 i dalje), performativa (u Austinovom smislu; usp. Sweetser 2000), nekih procesa u percepciji (Fauconnier i Turner 2000) itd. U ovome ćemo se kratkom prikazu usredotočiti samo na pristup konceptualnoj metafori.

Osnovna je značajka teorije konceptualne integracije što se bavi načinom konstruiranja značenja u stvarnom vremenu na temelju umnih prostora. Konceptualna je integracija procesa povezivanja dvaju ulaznih umnih prostora (engl. *input space*), čijom integracijom nastaje složeni prostor (engl. *blended space*). Na osnovi analoških veza elemenata iz dvaju ulaznih prostora konstruiramo jedan generički prostor (engl. *generic space*) koji ujedinjuje opće značajke dvaju ulaznih prostora.⁷³ Generički prostor unosi elemente pozadinskog znanja, te daje strukturu složenom prostoru, koji pojedine dijelove

---

⁷³ Zanimljivo je napomenuti da je u najranijoj inačici teorije konceptualne integracije samo jedan prostor (tada nazvan imenom polaznog prostora) davao strukturu generičkom prostoru (Fauconnier i Turner 1994: 4 i dalje). Uskoro je taj nedostatak promijenjen, Fauconnier 1997 daje shemu kao što je ovdje opisujemo (Fauconnier 1997: 149 i dalje). Taj je nedostatak sukladan Lakoffovoj prvobitnoj inačici načela nepromjenjivosti).

opće strukture popunjava iz dvaju ulaznih prostora na različite načine. U prototipnom se slučaju konceptualne integracije, dakle, javljaju četiri prostora.

Pogledajmo primjer konceptualne integracije:

(61) *Ovaj je kirurg mesar*

(primjer prema Grady, Oakley i Coulson 1999: 103 i dalje). U teoriji konceptualne metafore rekli bismo da je riječ o preslikavanju iz polazne domene (nazovimo je MESARSTVO) na ciljnu domenu (KIRURGIJA). Skup preslikavanja, čini se, sasvim je jasan: mesar (kao vršitelj radnje) preslikava se na kirurga; nož se preslikava na skalpel i tako dalje. Međutim, ovakav opis preslikavanja ne objašnjava metaforu u potpunosti: nije jasno koji nam dio polazne domene dopušta zaključiti da je riječ o lošem kirurgu. Tu teorija konceptualne metafore čija je postavka jednosmjernost nema pravi odgovor.

U teoriji konceptualne integracije, analiza primjera (61) nešto je drukčija. Primjer otvara dva ulazna prostora: umni prostor U_1 koji priziva domenu MESARSTVO i umni prostor U_2 koji priziva domenu KIRURGIJA. Na temelju međusobnih veza nastalih analogijom možemo konstruirati generički prostor G u kojem se nalazi zajednički okvir obaju struktura s generičkim ulogama. U generičkom prostoru ni okvir radnje ni uloge nisu popunjene pojedinim elementima. Generički bi prostor u našem primjeru svakako sadržavao opću ulogu vršitelja radnje, ulogu pacijenta radnje, te bi sadržavao i opći okvir događaja (vršitelj vrši neku radnju na pacijentu s ciljem i sredstvom rada), zatim oštri instrument i radni prostor. Na osnovi prostora G gradimo složeni prostor S . U složeni prostor S prenosimo okvir i uloge iz generičkog prostora, te ih popunjavamo elementima iz ulaznih prostora U_1 i U_2 (budući da oba prostora doprinose složenome prostoru, u teoriji konceptualne integracije ne govorimo o polaznoj i ciljnoj domeni). Tako u složenom prostoru S ulogu vršitelja radnje popunjava mesar iz ulaznog prostora U_1 , ulogu pacijenta radnje popunjava pacijent iz ulaznog prostora U_2 , mjesto je operacijska dvorana iz prostora U_1 , itd. Na osnovi takve «nemoguće» slike u složenom prostoru S dolazimo do značenja nekompetencije koje proizlazi iz navedene metafore: cilj je liječenje, ali je sredstvo mesarstvo (za potpunu analizu ovog primjera konceptualne i njezin grafički prikaz v. Grady, Oakley i Coulson 1999: 103-106).⁷⁴ Na taj način teorija konceptualne integracije

⁷⁴ Fauconnier i Turner teoriju na više mjesta razrađuju u tančine, opisujući procese stvaranja složenog prostora, (sastavljanje (engl. *composition*), dovršavanje (engl. *completion*) i razrada (engl. *elaboration*); usp. Fauconnier i Turner 1998: 144; Grady, Oakley i Coulson 1999: 107; Coulson i Oakley 2000: 180-181), i načela optimalizacije koja ograničavaju nastajanje procesa, od kojih neka odgovaraju načelu nepromjenjivosti (usp. Fauconnier i Turner 1998: 162 i dalje; Coulson i Oakley 2000: 186; v. i Barcelona

omogućuje razmjerno jednostavno objašnjenje konceptualnih metafora (primjerice metafora sličnosti, složenih metafora i sl.) koje predstavljaju poteškoće za teoriju konceptualne metafore.

U skladu sa svim što smo do sada naveli, čini se da je najplodniji pristup teorijama konceptualne metafore i konceptualne integracije onaj koji zauzimaju Grady, Oakley i Coulson (1999). Riječ je o istančanom redefiniranju položaja obiju teorija, te naglašavanju njihovih prednosti, a da se to ne čini nauštrb druge teorije. S jedne strane, teorija konceptualne integracije šira je od teorije konceptualne metafore, jer se proces integracije ne odnosi samo na metaforu. Teorija konceptualne integracije naglašava obradu jezičnog materijala u stvarnom vremenu, pa se u skladu s tim bavi pojedinačnim slučajevima, koji su često neobični, te omogućuje objašnjenje novog značenja koje nije rezultat pojedinačnih domena nego njihove integracije. Zbog toga je naročito pogodna za obradu metafora sličnosti ili drugih manje konvencionalnih metafora. Nasuprot tomu, teorija konceptualne metafore bavi se uopćavanjima zasnovanim na velikom jezičnom uzorku. Ona naglašava što je zajedničko i konvencionalno u nekoj konceptualizaciji. Stoga je prirodna njezina veza s korelacijskim metaforama.

4.7. Integrirani model konceptualne metafore

U ovom smo se poglavlju osvrnuli na sve temeljne značajke konceptualne metafore u kognitivnoj lingvistici, te smo na temelju različitih prijedloga izložili jedinstveni pristup koji uzima u obzir sve najvažnije elemente opisa konceptualne metafore: dvostruki karakter metafore (metafora kao sposobnost povezivanja domena u pravom vremenu koja rađa konvencionalni ustroj znanja), iskustvenu osnovu metaforičkih preslikavanja (uz opis prirode znanja koja sudjeluju u nastanku metafore), podjele konceptualnih metafora koje proizlazi iz prirode znanja i konvencionalnosti znanja, i najzad elemente i način analize metafora s obzirom na konvencionalnost i kulturne modele.⁷⁵ U ovom ćemo odlomku dati globalni pregled navedenih elemenata, što će nam ujedno poslužiti i kao uvod u naredno poglavlje.

2003b: 45). Unatoč sveobuhvatnosti, teorija ima i nekih problema, čiji sažeti pregled daju Coulson i Oakley (2000: 191), a neke pojedine probleme obrađuju Gibbs (2000), Grady (2000) i Veale i O'Donoghue (2000).

⁷⁵ Sličan popis elemenata koje valja objasniti kod konceptualne metafore nudi Kövecses na dva mjesta (Kövecses 2002: 311-312; Kövecses 2005: 5). Valja zamijetiti da Kövecsesov popis ne teži teorijskoj sintezi nego mu služi isključivo kao pregled tema koje valja obraditi, te stoga ne daje (ni implicitno) odnos elemenata i njihove važnosti u teoriji konceptualne metafore.

Konceptualna metaforu definirali smo kao jedan od kognitivnih procesa konstruiranja značenja na temelju kojeg povezujemo polaznu i ciljnu domenu putem preslikavanja.

Dva su kognitivna modela analize konceptualnih metafora. Prvi model analizira konceptualne metafore kao konvencionalna preslikavanja, naglašavajući njihovu jednosmjernost i jednostavnost polazne domene u odnosu na ciljnu domenu. Nasuprot tomu, model konceptualne integracije modelira analizu metafora u stvarnom vremenu, prvenstveno naglašavajući (barem) dvosmjernost preslikavanja, te integraciju polaznih znanja u procesu povezivanja. Nudi se i novi pristup: spajanje dvaju modela, što smo ga pokušali zacrtati u ovome poglavlju. Prilagodbe u odnosu na postojeće teorije odnose se na sljedeće: kod modela konceptualne metafore valja priznati postojanje metafora sličnosti, kod kojih ukotvljenje na osnovi primarnih metafora ne igra ulogu. Osim važnosti konvencionalnih veza između domena, valja prepoznati veze u stvarnom vremenu. S druge strane, u teoriji konceptualne integracije valja prepoznati da konvencionalne veze među domenama igraju ključnu ulogu u analizi podataka u stvarnom vremenu, jer omogućuju mnoge veze između umnih prostora. U nastavku slijedi detaljniji opis pojedinih elemenata.

Metaforu smatramo kognitivnom sposobnošću koju koristimo u pravom vremenu, a koja nam omogućuje povezivanje dviju domena znanja, i to tako da ciljnu domenu (ili neke njezine aspekte) shvaćamo pomoću (nekih aspekata) polazne domene. Moguća preslikavanja s polazne na ciljnu domenu ograničena su našim središnjim znanjima o polaznoj domeni i nekim znanjima o ciljnoj domeni (načelo nepromjenjivosti). Odnos između polazne i ciljne domene može biti odnos korelacije ili sličnosti, što se očituje u smjeru preslikavanja (dvosmjernosti ili jednosmjernosti), vrsti koncepata koji se povezuju (raznovrsni ili istovrsni), konvencionalnosti (konvencionalne ili manje konvencionalne metafore) i ukotvljenju (metaforizacija predodžbenih shema i iskustvenih korelacija ili idealiziranih kognitivnih modela). Konvencionalne (korelacijske) metafore rađaju konvencionalne veze, a neke od tih veza omogućuju strukturiranje našeg znanja u kulturne modele. Zbog konvencionalnosti te vrste konceptualnih metafora, dovoljna je analiza koja iz jezičnih izraza rekonstruira postojeća preslikavanja. Kod manje konvencionalnih metafora (metafora sličnosti ili inovativnih veza korelacijskih metafora) veze između domena valja utvrditi pomoću metode konceptualne integracije, jer ona omogućuje detaljniju analizu, te može obuhvatiti moguću dvosmjernost (rađanje novog značenja koje je rezultat polazne i ciljne domene, odnosno obaju ulaznih prostora). Ipak, u obje vrste

metafora možemo pretpostaviti postojanje središnjeg znanja koje omogućuje preslikavanja. Središnje znanje vrijedi za neku zajednicu, a zajednicu ograničava doseg onoga što je kulturno zajedničko. Na taj način središnje znanje omogućuje uključivanje kulture kao elementa ukotvljenja metafora.

Najzad, valja još jednom naglasiti da su ovdje opisana prvenstveno konceptualna pitanja teorije metafore. Njihova primjena na jezičnom materijalu zahtijeva jasnu operacionalizaciju modela na razini teksta. Tek će nam rješenje pitanja operacionalizacije omogućiti potpunu razradu integriranog modela konceptualne metafore i cjelovite metode njezina istraživanja, čime se bavimo u narednom poglavlju.

5. Metodologija istraživanja konceptualne metafore

U prethodnom smo poglavlju zamislili integriranu teoriju konceptualne metafore koja uzima u obzir sva dosadašnja dostignuća na tom području, te ih ujedinjuje u jedinstveni model. Da bismo navedeni sustav mogli uspješno rabiti, on mora zadovoljavati temeljne metodološke zahtjeve: činjeničnost (teorija mora biti u skladu s poznatim činjenicama), općenitost (teorija bi trebala obuhvaćati što više podataka), ekonomičnost (teorija bi trebala objasniti što više podataka pomoću što manjeg teorijskog aparata), izričitost (svaka bi teorija trebala biti formulirana na takav način da su njezine tvrdnje sasvim precizne i da je njihovo tumačenje uvijek jednako) i predvidljivost (teorija bi trebala moći predvidjeti točnost podataka; za detaljniji opis navedenih zahtjeva v. Langacker 1987: 34-55).

Pogledajmo kako se činjeničnost, ekonomičnost, općenitost, predvidljivost i izričitost očituju u istraživanju konceptualnih metafora. Činjeničnost se odnosi na pitanje postoje li uopće konceptualne metafore. To će pitanje prvenstveno postavljati zagovornici teorijskih modela koji se ne temelje na pretpostavci kognitivnosti i nemodularnosti ljudskog uma. Početna teorijska poglavlja zapravo su odgovor na pitanje realnosti konstrukta konceptualne metafore unutar kognitivne lingvistike.

Općenitost kognitivne teorije jezika očituje se u tome što se općenitima smatraju spoznajni mehanizmi. Konceptualna je metafora upravo jedan od univerzalnih spoznajnih. Treće poglavlje koje smješta konceptualnu metaforu među druge spoznajne mehanizme svjedoči o njezinoj općenitosti.

Ekonomičnost u opisu konceptualnih metafora može se podijeliti na dva činitelja: opća ekonomičnost konceptualnih metafora i ekonomičnost postuliranja pojedinih konceptualnih metafora i njihovih veza. Opća ekonomičnost konceptualnih metafora vidljiva je iz pukog broja različitih vrsta podataka koje konceptualna metafora objašnjava: od rabljenja metafora u svakodnevnom govoru (na što smo se usredotočili u prethodnom poglavlju), preko metaforizacije kao načina proširenja značenja (Lakoff 1987a: 435-440) i dijakronijske promjene značenja (Sweetser 1990: 23-48), pa do opredmećenja konceptualnih metafora u društvenom životu (Kövecses 2005: 163-192). Kod ekonomičnosti postuliranja pojedinih konceptualnih metafora važno je naglasiti da se prvenstveno valja držati realističnosti opisa spoznajnih procesa, pa je u tom smislu ekonomija sekundarna u odnosu na činjeničnost. Dakle, ne valja bezgranično tražiti sve shematičnije konceptualne metafore kako bi se zadovoljila ekonomičnost. Ipak, točnije

odgovore o ekonomičnosti konceptualnih metafora moći ćemo dati tek na osnovi empirijskog istraživanja u narednim poglavljima.

Teorija konceptualne metafore ne omogućuje potpunu predvidljivost svih pojava u okvirima svojeg područja istraživanja. Već smo naveli da je riječ o *post hoc* teoriji, koja ne može predvidjeti koje će se metafore koristiti u određenom kontekstu. Teorija konceptualna metafore bavi se spoznajnim, kulturnim i kontekstualnim ograničenjima koja čine rabljenje pojedinih metafora vjerojatnije od korištenja drugih, i u skladu s tim opisuje motiviranost pojedinih jezičnih struktura.

Izričitost teorije konceptualne metafore središnje je pitanje ovog poglavlja i rada u cjelini. Izričitost omogućuje usporedivost rezultata što su ih u okvirima iste teorije dobili različiti istraživači, a pretpostavlja iste filozofske i metodološke postavke te izražavanje rezultata na isti (jednoznačan) način. Izričitost u našem slučaju omogućuje usporedivost na teorijskoj razini i na razini procesiranja (za tri razine kod istraživanja metafore v. Cameron 1999a: 5-8).

Cilj je ovog poglavlja opisati i riješiti metodološke probleme istraživanja konceptualne metafore na teorijskoj razini i na razini procesiranja. Na teorijskoj razini zapitat ćemo se jesu li konceptualne metafore iz dijakronijskih izvora dostupne suvremenom istraživaču. Na razini procesiranja pozabavit ćemo se operacionalizacijom definicija na jezičnom materijalu. Na taj ćemo način pokušati zacrtati odgovor na tri istraživačka pitanja koja smo već naveli u uvodu, a koja ovdje ponavljamo u tablici 5-1. Odgovor zatim praktično provjeravamo na tekstualnom materijalu u sljedećim poglavljima.

Tablica 5-1 Pitanja i hipoteze

	<i>Pitanja</i>	<i>Hipoteze</i>
1	Je li moguće dijakronijsko istraživanje konceptualnih metafora?	Konceptualne metafore dostupne su za istraživanje suvremenom istraživaču.
2	Koji su nužni dijelovi cjelovitog opisa dijakronijskog shvaćanja metaforičkog koncepta?	Cjelovit opis shvaćanja metaforičkog koncepta moguće je opisati pomoću integriranog modela konceptualne metafore, koji se sastoji od barem sljedećih dijelova: Opisa scenarija vezanih uz koncept Opisa metafora (i metonimija) vezanih uz koncept

	Opisa međusobne interakcije različitih scenarija, međusobne interakcije raznih metafora (i metonimija), te međusobne interakcije scenarija i metafora (i metonimija) vezanih uz koncept
3	Koja metodologija može obuhvatiti shvaćanja opisana u drugom pitanju u dijakronijskom istraživanju konceptualnih metafora?
	Integrirani model konceptualne metafore moguće je istražiti jedino pomoću cjelovite metode istraživanja metafore, koja kombinira rezultate triju metodologija: semantičko-gramatičke analize korpusa (kao temelja određivanja jezičnih veza koje su potencijalne konceptualne metafore i značajki vezanih uz shemu ciljnog koncepta), konceptualne analize jezičnih veza u korpusu (kao temelja određivanja eksplicitnih konceptualnih metafora) te pomnog čitanja u diskurzivnoj tradiciji (kao provjere korpusne konceptualne analize i kao temelja opisa interakcija scenarija i metaforičkih te nemetaforičkih predočavanja).

U prvome dijelu poglavlja govorimo o teorijskim problemima dostupnosti znanja potrebnog za analizu, s posebnim osvrtom na dijakroniju. U drugome dijelu poglavlja usredotočit ćemo se na različite metodološke pristupe kognitivnolingvističkom istraživanju konceptualne metafore i njihove prednosti i nedostatke, s posebnim osvrtom na sinkronijska i dijakronijska kognitivnolingvistička istraživanja osjećaja u suvremenome engleskome i srednjoengleskome. U trećem dijelu poglavlja nudimo razradu cjelovite metode istraživanja metafore, te raspravljamo o njezinim prednostima i nedostacima.

5.1. Teorijska razina: dostupnost znanja

Lingvist koji se bavi kognitivnosemantičkim istraživanjem konceptualne metafore mora imati tri vrste znanja: znanje o teorijskim i metateorijskim postavkama kognitivne semantike, znanje o jeziku koji istražuje te znanje o svijetu potrebno za interpretaciju. Poznavanje teorijskih i metateorijskih postavki kognitivne semantike lingvistu omogućuje interpretaciju znanja o jeziku i znanja o svijetu – tj. osvješćivanje, opis i razjašnjavanje inače nesvjesnih znanja. Stoga je jasno da istraživač mora razmjerno dobro poznavati jezik čije semantičke strukture istražuje, te imati znanja o svijetu koja su potrebna za

razumijevanje tog jezika. Jedna od mogućih zamjerki semantičkoj dijakronijskoj analizi jest da istraživaču nisu dostupna adekvatna znanja o jeziku i znanja o svijetu. Kao razlozi nedostupnosti teksta navode se: prevelika «udaljenost» znanja o jeziku i znanja o svijetu od istraživača, nemogućnost usvajanja tog znanja, te nemogućnost provjere interpretacije zbog nepostojanja izvornih govornika ranije inačice jezika. U nastavku opisujemo obrazloženja navedene nedostupnosti, te ih pobijamo.

Znanje o svijetu i znanje o jeziku potrebno za semantičku analizu, smatraju skeptici, nije dostupno suvremenom istraživaču. Unatoč tomu što možemo jezično analizirati stari tekst, naše razumijevanje tog teksta nije potpuno. Jaz između današnjih znanja i znanja koja su bila potrebna izumrlim govornicima za razumijevanje navedenog teksta jednostavno je prevelik, pa se današnji istraživači nikako ne mogu zamisliti u položaju govornika ranije inačice jezika koji se istražuje. Suvremeni nas je način života previše udaljio od načina razmišljanja iz razdoblja prije nekoliko stotina godina. Budući da su govornici starog jezika izumrli zajedno s tim jezikom, nikako nije moguće provjeriti psihološku realnost suvremenih semantičkih interpretacija.

Valja zamijetiti da se u tom stajalištu krajnjim autoritetom pomoću kojeg se postiže stabilnost znanja smatra izvornog govornika jezika, odnosno psihološku (ili čak neurološku) realnost procesa koji se dešavaju za vrijeme razumijevanja teksta. Psihološko ili neurološko istraživanje znanstvenih konstrukta dobivenih semantičkom analizom krajnja je provjera njihove realnosti. Tu se lingvistika svodi na psihologiju i neurologiju. Riječ je, zapravo, o objektivističkom redukcionizmu, prema kojemu su psihologija i neurologija «osnovne znanosti» čiji su podaci «izravno dostupni» odnosno «objektivni», jer ne zahtijevaju nikakvu interpretaciju (npr. paljenje neurona je «vidljivo» – pa samim time i objektivno). Nasuprot tomu, u našem se radu priklanjamo iskustvenom realizmu i smatramo da činjeničnost nekog teorijskog konstrukta valja mjeriti time koliko je navedeni konstrukt objasnidben u nekoj teoriji (za detalje takve kritike v. Lakoff i Johnson 1999: 98-117; v. i gore 2.1.3). Dakle, unatoč tomu što je konceptualna metafora psiholingvistički dokazana, njezina vrijednost se nalazi u njezinoj objasnidbenosti unutar teorije kognitivne lingvistike. Budući da konceptualna metafora može služiti kao objašnjenje dijakronijskih podataka, stoga je i njezino rabljenje u dijakronijskoj analizi opravdano.

Međutim, mogao bi nastaviti skeptik, čak i kad prihvatimo postojanje konceptualne metafore, pitanje realnosti znanja potrebnih za interpretaciju još uvijek ostaje. Naše današnje razumijevanje starog teksta nikad ne može biti jednako razumijevanju koje je

imao govornik jezika što ga proučavamo, jer je naše iskustvo jednostavno drukčije od njegovoga. Dijakronijska udaljenost iskustva to jednostavno ne dopušta.

U navedenim tvrdnjama naš je skeptik prihvatio konceptualnu metaforu i odbacio redukcionizam. Ipak, stabilnost znanja još se pokušava iznaći u izvornom govorniku jezika – odnosno u njegovoj blizini jeziku svojeg razdoblja. Primjerice, sva suvremena razumijevanja nekog jezika smatraju se jednakima (ili barem sličnima i usporedivima). Izvorni govornici suvremenog engleskoga u stanju su ga razumjeti jer im je njihov jezik iskustveno blizak; ista iskustvena blizina omogućuje izvornim govornicima srednjengleskoga da ga razumiju. Iskustvena udaljenost govornika suvremenog engleskoga od srednjengleskoga jednostavno ne omogućuje odgovarajuće, «pravilno», razumijevanje. Dakle, blizina današnjeg govornika/istraživača današnjem jeziku, odnosno blizina starog govornika starom jeziku jamac je jednakosti i usporedivosti razumijevanja – pa samim time i znanstvene objektivnosti koja se na njemu temelji.

U tim se tvrdnjama i obrazloženjima krije zabluda da je iskustvena blizina govornika svojem jeziku i istraživača istraživanome materijalu povlašteni položaj koji donosi stabilnost razumijevanja i znanstvenog opisa. Prvo, valja zamijetiti da se u takvom pristupu ne određuje što je to blizina – gdje valja postaviti granicu između materijala koji je dovoljno blizak za istraživanje i materijala koji to nije? Činilo bi se da je izumiranje govornika i nestanak jezika dovoljan kriterij za postuliranje udaljenosti ranijeg razdoblja. Ali kad je ranije razdoblje jezika uistinu završilo? Je li 1476., godina kad Caxton prvi put tiskao *Kanterburijske priče*, stvarno označava jasan prekid kad su se konceptualizacije zajedno s jezikom promijenile iz srednjengleskih u suvremene? Je li se naše znanje o rodbinskim vezama, kućama u kojima živimo, domaćim životinjama, ljudskome tijelu itd. toliko promijenilo da danas više ne možemo proslijediti i zamisliti ranija znanja? Što ako postoje lingvistički zapisi iz ranijeg razdoblja? Također se valja zapitati zašto se upravo dijakronijska kulturna barijera smatra nepremostivom, dok se sinkronijska kulturna barijera ne-materinjeg jezika smatra prihvatljivom i neproblematičnom (pa, primjerice, izvorni govornik hrvatskog može biti stručnjak za suvremeni japanski jezik i kulturu)? Znači li to da za ranije stadije jezika, koji se sada više ne govore, vrijede drukčije zakonitosti nego za suvremene jezike? Odgovor je izričito ne. Najzad, blizina kao čimbenik koji omogućuje stabilnost znanja zasniva se na zabludi o homogenosti «bliskog» shvaćanja svijeta. Blizina se uzima kao stabilan i homogen način razumijevanja (usp. s prividnom homogenošću jezika koju spominje Lyons 1981: 24-27). Sva bliska (a ujedno i točna) shvaćanja dovoljno

su međusobno slična da bi bila jasno odijeljena i različita od svih dalekih (pa time i netočnih) shvaćanja. Tu se jasno vidi objektivizam koji dopušta samo jedno ispravno viđenje svijeta.

Ipak, uporno će nastaviti naš skeptik, čak i ako prihvatimo da udaljenost suvremenog istraživača ne predstavlja problem, nije li jedan od ideala kognitivne lingvistike rabiti različite pristupe da bi se dobili konvergentni dokazi znanstvenih tvrdnji? Drugim riječima, zbog nepostojanja izvornih govornika u dijakronijskom se istraživanju možemo koristiti samo dokazima iz tekstualne lingvistike i kulturnih studija, ali ne i dokazima (i metodama), primjerice, psiholingvistike, psihologije, neuroznanosti i sl. Naše lingvističke tvrdnje možemo provjeriti na korpusu, ali ne možemo rabiti druge izvore pomoću kojih bismo ih mogli potkrijepiti ili opovrgnuti. Ta činjenica nimalo ne umanjuje vrijednost dijakronijskih istraživanja. Naravno, uspoređujemo li dijakroniju sa sinkronijom, onda je jasno da nam sinkronija nudi širi izbor izvora i metoda. Međutim, sva dijakronijska istraživanja u tom su pogledu međusobno jednaka, jer kod nijednog ne možemo ispitati izvorne govornike. Pitanje je, onda, čemu žaliti za nečim što ionako ne možemo postići? Želimo li uopće dijakronijski istraživati jezik valja se osloboditi uzaludnog idealizma, te se okrenuti praksi i onome što možemo postići. Osim toga, postignuća iz suvremenih psiholingvističkih i drugih istraživanja na izvornim govornicima u nekim nam aspektima mogu nam služiti kao dobro polazište i u dijakronijskome radu.

Najzad, hvatajući se za slamku, skeptik bi mogao reći da njegove primjedbe o udaljenosti zapravo ne idu protiv dijakronijske analize uopće, nego samo protiv semantičke dijakronijske analize. Sve što smo do sada rekli, kazao bi, jasno pokazuje da je moguća gramatička dijakronijska analiza, ali problem znanja potrebnih za semantiku ipak je nepremostiv. Takvom se tvrdnjom naš skeptik otkriva kao tradicionalni zagovornik jasne podjele između gramatike i semantike – između znanja o jeziku i znanja o svijetu. Međutim, kognitivni lingvisti smatraju da su navedena dva znanja nedjeljiva te da se razlikuju samo prema svojoj shematičnosti. Znanje o jeziku (tj. gramatika) uvjetovano je znanjem o svijetu (Žic-Fuchs 1991: 75-86), pa je stoga istraživanje jednog bez drugoga nemoguće. Znanja o jeziku, kao što smo pokazali ranije, temelje se na istim sposobnostima kao i znanja o svijetu – pa je tako istraživanje gramatike i usko vezano uz istraživanje semantike (i obrnuto).

Da zaključimo. Usvajanje iskustvenog realizma kao mogućeg temelja znanstvenog istraživanja znači prihvaćanje različitih interpretacija iz različitih točki gledišta, koje su sve

potencijalno «ispravne». To znači i prihvaćanje goleme raznorodnosti znanja izvornih govornika o vlastitom jeziku i goleme raznorodnosti znanja istraživača o jeziku koji istražuju (bio on vlastiti ili ne). Upravo zato lingvisti mogu istraživati jezik koji im nije materinji – bez obzira koliko on bio sinkronijski ili dijakronijski «udaljen». Unatoč raznorodnim znanjima, izvorni govornici se razumiju, a istraživači dobivaju slične rezultate, što omogućuje napredak znanosti. Stabilnost znanja i metaznanja postiže se stabilnošću točke gledišta.

U prošlom smo poglavlju opisali stabilnost točke gledišta kod govornika, koja proizlazi iz spoznajnih procesa. Unatoč svim poteškoćama, ljudi mogu razumjeti i naučiti suvremene žive jezike ali i njihove ranije inačice, što je, u najmanju ruku, vidljivo iz opsega literature o njima. Usprkos kulturne udaljenosti, to dokazuje da i za suvremene i za ranije varijante jezika vrijede iste zakonitosti. Tu je glavna prednost kognitivne lingvistike, jer nudi spoznajne procese koji vrijede kako u dijakronijskim tako i u sinkronijskim analizama. Ujedno to je i način približavanja idealu ekonomičnosti teorije: nema potrebe pretpostavljati razlike između sinkronije i dijakronije kad isti mehanizmi mogu dobro objasniti i suvremeni i povijesni razvoj jezika.

Stabilnost točke gledišta kod istraživača postiže se rabljenjem istog teorijskog aparata te jasnim i izriječkom određenim metodološkim postavkama. Takva stabilnost metodologije omogućuje usporedivost analize, što je najbliže idealu tradicionalne objektivnosti. Detaljna rasprava o operacionalizaciji teorije – tj. o načinima postizanja stabilnosti rezultata – slijedi u narednom odlomku.

5.2. Metode kognitivnolingvističkih istraživanja metafora i metonimija

Nakon što je na teorijskoj razini odlučio što je konceptualna metafora, istraživač se mora zapitati kako će navedenu definiciju operacionalizirati, odnosno kako će na danom jezičnom materijalu prepoznati metaforičke jezične izraze (tj. odrediti izraze koji upućuju na polaznu i ciljnu domenu) i postulirati konceptualne metafore te njihov međusobni odnos. Dakle, istraživanje konceptualnih metafora i metonimija mora se baviti sljedećim pitanjima i potpitanjima:

- (1) Tekstualna analiza: odnos jezičnog i konceptualnog u jezičnom materijalu
  - a. prepoznavanjem metaforičkih/metonimijskih jezičnih izraza (tj. određivanjem izraza koji upućuju na polaznu i ciljnu domenu),

- b. određivanjem jezične konvencionalnosti izraza (što je temelj daljnjeg procesa analize)
- c. grupiranjem jezičnih izraza, tj. postuliranjem konceptualnih metafora/metonimija (određivanje preslikavanja, postuliranje polazne i ciljne domene, određivanje elemenata u konceptualnoj integraciji).
- d. (neovisno o metaforičkoj analizi): određivanje kulturnog modela/scenarija

(2) Konceptualna analiza

- a. određivanje razine detaljnosti pojedine metafore/metonimije
- b. određivanje motiviranosti metafore (središnjih preslikavanja) i vrste konceptualne metafore prema motiviranosti
- c. određivanje mjesta metafore/metonimije u scenariju
- d. određivanje drugih odnosa između metafora/metonimija

Ovisno o ciljevima istraživanja (i tradicijama iz kojih su proizašli) različiti su se kognitivni lingvisti usredotočivali na pojedine dijelove te podjele, zanemarujući neke druge. Razlikujemo sljedeće tekstualne pristupe konceptualnoj metafori:⁷⁶ konceptualni pristup, diskurzivni pristup i korpusni pristup.

5.2.1. Konceptualni pristup

U tradicionalni konceptualni pristup ubrajamo sve radove koji se ne bave pobliže razradom odnosa konceptualnog i jezičnog, nego pretpostavljaju jasnu vezu između metaforičkog izričaja na razini jezika i konceptualne metafore u umu. Dvije su temeljne vrste radova koji pripadaju u ovu skupinu, a to su teorijske rasprave i praktična istraživanja. U nastavku ćemo dati opis značajki metodologije obaju vrsta radova, te ćemo ukratko navesti njihove metodološke nedostatke.

Konceptualni pristup karakterizira jasan odnos između jezičnog i konceptualnog, usredotočivanje na međusoban odnos konceptualnih metafora, na njihovu motivaciju te na odnos konceptualnih metafora naprama drugim spoznajnim mehanizmima. Jasan odnos između jezičnog i konceptualnog odnosi se na činjenicu da navedena istraživanja pretpostavljaju da neki jezični izraz izričito (i razmjerno jasno) upućuje na neku

---

⁷⁶ Ovdje se nećemo baviti neurološkim i psiholingvističkim pristupom niti izradom računalnih modela, jer se oni ne koriste tekstualnim metodama. Njihov je cilj istražiti i modelirati neuropsihološke mehanizme shvaćanja konceptualnih metafora, pa stoga mogu pružiti neovisne dokaze o konceptualnoj metafori dobivene drugom metodologijom. Za pregled psiholingvistike i kognitivne lingvistike v. Gibbs 1994; za pregled neurolingvističkih i računalnih modela v. Lakoff i Johnson 1999.

konceptualnu metaforu, što istraživač može otkriti upućenom introspekcijom. Takav pristup omogućuje teorijskim radovima da se koriste nesustavno skupljenim primjerima koji su konstruirani s ciljem jasne ilustracije teorijskih pitanja o kojima se raspravlja. Nadalje, zanemarivanje odnosa jezičnog i konceptualnog omogućuje tim radovima da se usredotoče na konceptualno: motivaciju metafora te njihov međusobni odnos i odnos s drugim spoznajnim mehanizmima. Prethodno poglavlje i sva djela citirana u njemu ilustracija su teorijskog konceptualnog pristupa.

Skupina praktičnih istraživanja u okviru konceptualnog pristupa polazi od navedenih teorijskih radova, ali obrađuje izabrane teorijske probleme ili primjenjuje teoriju na temelju sustavno izabranog ili skupljenog sinkronijskog ili dijakronijskog materijala. Neka praktična konceptualna istraživanja polaze od zadanog jezičnog oblika tražeći njegova značenja i konceptualne veze (metafore, metonimije, kulturne modele) u kojima se navedeni oblik javlja (to su npr. Lakoff 1987a: 416-461; Tabakowska 1998; Niemeier 2003 i dr.; u tradicionalnoj terminologiji ta bismo istraživanja nazvali semaziološkima). Druga istraživanja polaze od nekog koncepta da bi opisala jezična sredstva koja se u njoj rabe (tradicionalno to su onomaziološka istraživanja⁷⁷). Primjerice, konceptom LOVE u engleskome (sinkronijski i dijakronijski bave se: Kövecses 1986; Barcelona 1995; Kövecses 2000; Bierwiazzonek 2002). U tim je radovima riječ o primjeni tradicionalnog konceptualnog pristupa, gdje se za iznalaženje metafora u izvorima koristi upućena introspekcija. Najzad, neka istraživanja (Coleman 1999; Tissari 2003) o konceptualnim metaforama govore na temelju korpusa, pa se koriste korpusnim metodama, čime se bavimo u zasebnom odlomku (5.2.3).

Prednosti i nedostaci tradicionalnog konceptualnog pristupa proizlaze iz njegovog cilja – a to je pokazati odnos između konceptualnih entiteta. S jedne strane, konceptualni pristup omogućuje detaljnu razradu konceptualnih odnosa, što je svakako prednost (razradama smo se bavili u prethodnom poglavlju). S druge strane, usredotočivanje na konceptualno često znači zanemarivanje jezičnog, odnosno operacionalizacije teorije u smislu jasnih kriterija određivanja jezične metafore. Primjerice, konceptualni pristup ne određuje kako na temelju prijenosnika koji se koristi u metaforičkom izričaju jednoznačno odrediti o kojoj je polaznoj domeni riječ (a ponekad je, zbog detaljnosti konceptualne

---

⁷⁷ Podjelu na semaziološka i onomaziološka istraživanja daje Jäkel (2003: 150-152). Ipak, valja zamijetiti da su kod istraživanja konceptualne metafore tradicionalne definicije semaziologije i onomaziologije nešto drugačije, jer se umjesto tradicionalnog (potpunog) značenja opisuje metaforički potencijal izraza (mogućnost kombinacija u konceptualnim metaforama) ili njegova metaforička realizacija u pojedinom tekstu.

metafore, teško odrediti i o kojoj je ciljnoj domeni riječ; v. 4.3). Tako Lakoffov i Johnsonov (1980: 79-82) (sada već klasičan) opis scenarija koji strukturira metaforu ARGUMENT IS WAR sadrži prijenosnike *victory* 'pobjeda', *plan strategy* 'planirati strategiju' i druge koji se mogu koristiti kod opisa svađe, a za koje oni tvrde da su dio domene WAR 'rat'. Ipak, navedeni izrazi također mogu biti i dio drugih polaznih domena, primjerice domene COMPETITION 'natjecanje' (što primjećuje Ritchie 2003: 131; usp. i Stanojević 1999: 159; Semino, Heywood i Short 2004: 1274).⁷⁸ Ipak, navedene probleme moguće je riješiti pomoću diskurzivnog i korpusnog pristupa, v. 5.2.2 i 5.2.3.

5.2.2. Diskurzivni pristup

Konceptualni pristup ne problematizira odnos jezičnoga i konceptualnoga u istraživanju konceptualne metafore niti se bavi jezičnim izrazima, već se usredotočuje samo na konceptualno. Za razliku od toga, svrha analize diskursa jest pokazati kako se jezik koristi kao, primjerice, ideološko sredstvo (npr. Sandikcioglu 2003) ili sredstvo u nastavi (npr. Cortazzi i Jin 1999), a konceptualne su metafore samo jedan od načina da se to pokaže (za pregled diskurzivnih istraživanja konceptualne metafore v. Deignan 2005: 123-135; drugi dio u Barcelona (2003a) i treći dio u Athanasidaou i Tabakowska (1998) posvećeni su diskurzivnom pristupu). Budući da je analiza diskursa prvenstveno usredotočena na tekst, lingvistima koji pripadaju navedenoj tradiciji izuzetno je važno pokazati tekstualnu osnovu konceptualnih odnosa kojima se bave. Stoga je jedno od pitanja diskurzivnog pristupa kako na danom jezičnom materijalu prepoznati metaforičke jezične izraze i postulirati konceptualnu metaforu. Dva autora daju metodološke prijedloge kako to učiniti: Cameron (1999b) i Steen (1999b, 1999c). Prijedlog Lynne Cameron odnosi se na određivanje metafora u govorenom diskursu, a temelji se na teorijskim postavkama koje naglašavaju svijest govornika i slušatelja o metaforičnosti pojedinog izraza (Cameron 1999b: 108-109, 117, 118). Premda Cameron postavlja neka ključna pitanja (pitanje kriterija odvojenosti polazne i ciljne domene (Cameron 1999b: 114-115), pitanje metaforičnosti shematičnih glagola i prepozicija (Cameron 1999b: 120-123)), njezini su odgovori usko vezani uz govoreni diskurs i inovativne metafore, pa su stoga nepogodni za naše istraživanje. Stoga ćemo se u nastavku usredotočiti na operacionalizaciju koju predlaže Gerard Steen.

⁷⁸ Upravo se zbog nedostatka izričitih kriterija tradicionalni konceptualni pristup čini lako primjenjivim, pa je često temelj analiza koje postuliraju upitne jezično-konceptualne veze i konceptualne metafore. Na taj način, nažalost, kognitivna lingvistika stječe reputaciju proizvoljnosti, koja nije u skladu s njezinim temeljnim načelima iskustvenog realizma i motiviranosti.

5.2.2.1. Operacionalizacija G. Steena

U operacionalizaciji teorije konceptualne metafore u analizi diskursa Gerarda Steena razvidan je njegov interes za analizu stilističkih pitanja rabljenja inovativnih metafora u književnome tekstu. Ipak, Steenov je prijedlog dovoljno sveobuhvatan da uz neke teorijske i praktične modifikacije može poslužiti kao polazište za razradu koraka u našem istraživanju. U sljedećem odlomku ukratko opisujemo Steenov prijedlog. Nakon toga se bavimo nekim dopunama i kritikama.

Steenova operacionalizacija (Steen 1999b, 1999c) kao početni problem diskurzivne analize izvornog materijala prepoznaje stupanj tekstualne izričitosti metaforičkih jezičnih izričaja, što je temelj kasnijoj analizi. Prema stupnju izričitosti Steen razlikuje eksplicitne i implicitne metaforičke izričaje (Steen 1999c: 84). Kod eksplicitnih su metaforičkih izričaja sadržaj i prijenosnik spomenuti unutar rečenice koja se analizira, pa kod njihovog određivanja nema poteškoća (Steen 1999c: 84). Implicitni su jezični metaforički izričaji kontekstualni ili kontekstualni. Kod kontekstualnih metaforičkih izričaja sadržaj doslovnog značenja izrečen je u tekstu, ali nije u istoj rečenici kao i metaforički izričaj. Kod kontekstualne implicitne metafore doslovni sadržaj uopće nije izrečen u tekstu (Steen 1999c: 88). Nakon utvrđivanja stupnja izričitosti metaforičkog izričaja slijedi njihova lingvistička, konceptualna i komunikacijska analiza (Steen 1999c: 84-88). Ovdje ćemo zanemariti komunikacijsku analizu jer se usredotočuje na stilistiku (za primjenu v. npr. Steen 1999a). Lingvistička se analiza bavi jezičnim izrazima koji se koriste u metaforičkom izričaju (pa ju je moguće provesti samo kod eksplicitnih metafora), dok se konceptualna analiza sastoji od određivanja doslovnog referenta i prenesenog predikata u svakom sudu. Konceptualna i lingvistička analiza sastoji se od pet koraka (Steen 1999b):

12. utvrđivanja prijenosnika
13. određivanja sadržaja metafore
14. određivanja usporedbe koja je temelj metafore
15. određivanja analogija
16. određivanja metaforičkih preslikavanja

U nastavku govorimo o svakom koraku ponaosob uz neke poteškoće koje se javljaju kod njihove primjene.

Utvrđivanje prijenosnika (Steen 1999b: 60-61) odnosi se na određivanje jezičnog izraza koji se u diskursu ne rabi doslovno nego u metaforičkom značenju.⁷⁹ Tu nailazimo i na poteškoću određivanja granice između doslovnog i metaforičkog (usp. odlomak 4.1). Iz konceptualne perspektive to je moguće riješiti definicijski: jezični izraz (prema definiciji konceptualne metafore) mora upućivati na drugu domenu znanja nego sadržaj. Provjeru je moguća pomoću kriterija konvencionalnosti metaforičkih izričaja (v. 4.5).

U drugom se Steenovom koraku određuje doslovni dio metafore, tj. njezin sadržaj (Steen 1999b: 62-66; za definiciju sadržaja v. gore odlomak 2.2.2.3). Glavna poteškoća tog koraka odnosi se na određivanje sadržaja kod implicitnih kontekstualnih metafora, kod kojih se sadržaj ne nalazi u tekstu nego se može pretpostaviti iz konteksta na temelju vlastitog znanja. Rješenje tog problema nudi nam korpusna metoda metaforičkih obrazaca (v. dolje 5.2.3), koja pokazuje da su eksplicitne metafore sasvim dovoljne kod istraživanja konceptualnih metafora.

Treći korak odnosi se na određivanje usporedbe na kojoj se metafora zasniva, što Steen čini na temelju Millerove (Miller 1993) supstitucijske teorije (Steen 1999b: 66-71), koja kao temelj analize uzima zadana pravila u obliku logičkih sudova. Jedna od prednosti Steenove analize jest da u trećem koraku uzima u obzir gramatički oblik metaforičkog izričaja. U sljedećem koraku u opći oblik logičkog suda (dobiven na temelju gramatičkog oblika) unosi elemente iz metaforičkog izričaja. Premda supstitucijsku teoriju metafore ne smatramo odgovarajućom (v. drugo poglavlje), kao i Steen smatramo da je za potrebe post-hoc analize nužno izričito odrediti što se u metaforičkom izričaju povezuje s čim, da bismo na temelju toga mogli započeti konceptualnu analizu. Iako smatramo da je konceptualna metafora u osnovi nepropozicionalna, o njoj (barem na nekoj razini) ne možemo govoriti drukčije nego pomoću sudova, što uostalom pokazuju i nazivi preslikavanja koje koriste kognitivni lingvisti (usp. i Steen 1999c: 502). Ipak, ne smatramo da je metafore nužno izražavati logičkim jezikom, uobičajenim u propozicionalnoj analizi (jer to otvara mnoga pitanja objektivističke semantike; v. 2.1), nego ćemo se, za razliku od Steena, zadržati na prirodnom jeziku. Ipak, vjerujemo da je Steen na pravome tragu kad smatra da je gramatički oblik važan za metaforu, što pokazuju i korpusna istraživanja (v. 5.2.5). Stoga

---

⁷⁹ Steen se za prijenosnik koristi izrazom «metaforičko žarište» (Steen 1999b: 60-61) zbog terminoloških problema u komunikacijskoj analizi (Steen 1999c: 84-87). Budući da se komunikacijskom analizom nećemo baviti, ostali smo pri tradicionalnim terminima sadržaj i prijenosnik za jezične izraze (te izrazima polazna i ciljna domena za konceptualne metafore).

ćemo u našoj metodi uzeti u obzir gramatički odnos između sadržaja i prijenosnika, i to na temelju kognitivnolingvističke gramatičke analize.

U četvrtom koraku analize, Steen u duhu supstitucijske teorije određuje analogne odnose dijelova polazne domene s dijelovima ciljne domene. Teorijsku potvrdu za određivanje «analogija» Steen nalazi u supstitucijskoj teoriji. Utvrđivanje analogija zapravo je konceptualna analiza metafore, koja bi u teoriji konceptualne metafore mogla odgovarati određivanju opće sheme koja povezuje sva preslikavanja, ili, drugim riječima, općeg oblika konceptualne metafore. Smatramo da je Steen prerano od jezičnih podataka došao do konceptualnih, te da treba još jasnije razraditi prijelaz od jezičnog ka konceptualnom.

U petom koraku na temelju konceptualne i jezične analize određuju se preslikavanja u konceptualnoj metafori (Steen 1999b: 71-73). Za peti korak opet vrijedi ista zamjerka kao i za prethodni: jezični su se podaci bez operacionaliziranih kriterija pretpostavili kao temelj za konceptualnu analizu. Najzad, Steen ne uzima u obzir problem višeznačnosti prijenosnika ni djelomičnost preslikavanja (v. i. Semino, Heywood i Short 2004: 1286-1287, 1291). Stoga smatramo da valja «biti bliže» jezičnim podacima kod četvrtog i petog koraka, te odrediti načine njihove operacionalizacije u konceptualne kategorije.

Najzad, Steen spominje mogućnost utvrđivanja konvencionalnosti metafore kao šesti korak (Steen 1999b: 74), kod čega zapravo misli na raširenost konceptualne metafore (a ne jezičnog izričaja). Navedeni je podatak važan, jer svjedoči o organizaciji cjelokupnog metaforičkog sustava i mjesto pojedine konceptualne metafore u njemu. Ipak, dalekosežni zaključci o cjelokupnom sustavu nisu mogući na temelju ograničenog korpusa, pa bi tu valjalo biti izuzetno pažljiv.

5.2.2.2. Diskurzivni pristup: prednosti i nedostaci

Prednosti diskurzivnog pristupa konceptualnoj metafori odnose se na sustavan pristup izvoru, izričitost određivanja metaforičkih izričaja, te na jasan odnos jezičnog i konceptualnog. Sustavnost analize očituje se u tomu što diskurzivni pristup propisuje jasno određene korake na temelju kojih valja provesti analizu, što nije slučaj kod tradicionalnog konceptualnog pristupa tekstu. Da bi se održala sustavnost analize, diskurzivni pristup zahtijeva izričito odjeljivanje metaforičkih od nemetaforičkih izričaja, što je još jedna prednost diskurzivnog pristupa. Premda kriteriji odjeljivanja nisu sasvim u skladu s potrebama dijakronijske analize i s našim teorijskim polazištima, oni su ipak vrijedna

metodološka lekcija, a sadrže i neke važne opaske koje moramo uzeti u obzir. Najzad, diskurzivni pristup zacrtao je prve metodološke korake u tome kako od metaforičkih izričaja doći do konceptualne metafore, što je i jedno od ključnih pitanja u našem radu. Ipak, smatramo da upravo taj dio moramo detaljno razraditi.

S naše točke gledišta temeljni nedostaci diskurzivnog pristupa odnose se na nedovoljnu određenost uz odnos gramatike i metafore, problem višeznačnosti prijenosnika (s obzirom na određivanje polazne domene) te problem djelomičnih preslikavanja, koje smo već spomenuli ranije. Diskurzivni se pristup ne bavi ni globalnim pitanjima vezanim uz konceptualnu analizu. Smatramo da je u tom pogledu u prednosti konceptualni pristup. Nadalje, premda je pristup tekstu sustavan, izbor tekstova nije, pa diskurzivne studije nude zaključke samo za pojedine tekstove kojima se bave ne pretendirajući na opis «čitavog» jezika. Najzad, analiza je «ručna», a ne strojna, te zbog sporosti nije pogodna za obradu većih tekstova, koji bi mogli biti jezično reprezentativni za neko veće razdoblje ili grupu ljudi.

5.2.3. Korpusni pristup

Posljednji je pristup kojim ćemo se ovdje baviti korpusni, koji se temelji na strojnoj obradi velikog broja tekstova. Strojna obrada ima svojih jasnih prednosti pred ručnom obradom – počevši od brzine do količine podataka koji omogućuju sustavno zaključivanje o jeziku. U nastavku ćemo ukratko definirati korpus, opisati korpusnu metodu u istraživanju konceptualne metafore, te se ukratko pozabaviti prednostima i nedostacima korpusa sa stanovišta istraživanja konceptualne metafore.

Korpusom se smatra zbirka tekstova nekog jezika, koja je reprezentativna, ograničenog obima, strojno obradiva i koja ima standardne reference (McEnery i Wilson 1996: 21). Korpus je moguće strojno pretraživati, što znači da računalo iz zbirke tekstova može prikazati traženi pojam s pripadajućim kontekstom. Suvremeni korpusi uglavnom sadrže i označene gramatičke oblike, što proširuje mogućnost pretraživanja. Najzad, korpus nudi i mogućnost izračuna čestote traženog pojma, te popis kolokacija.

Postojeći korpusi ne omogućuju automatsko traženje konceptualnih metafora, budući da ih računalo ne zna samo prepoznati ili automatski označiti (a što je moguće za jezične oblike). Dakle, korpus omogućuje sustavno pretraživanje prema jezičnim ili gramatičkim, ali ne i konceptualnim kategorijama (premda postoje noviji korpus manjeg opsega koji omogućavaju i takva istraživanja; usp. npr. Wallington i dr. 2003 i radove skupine Pragglejaz (<http://letlx.let.vu.nl/project/pragglejaz/>) vezane uz Steenova diskurzivna

istraživanja). Zbog toga korpusno istraživanje konceptualne metafore znači pretraživanje korpusa da bi se iznašle pojedine riječi i/ili konstrukcije koje se koriste metaforički. Četiri su temeljne tehnike iznalaženja metaforičkih izričaja u korpusu (za prve tri v. Deignan 2005: 93; za četvrtu v. Stefanowitsch 2004, 2006):

17. pretraživanje pojedinih riječi iz polazne domene i traženje njezinih veza s ciljnom domenom na temelju konkordancija
18. ručno pretraživanje manjeg korpusa i potvrda podataka u većem korpusu
19. označavanje konceptualnih metafora za vrijeme stvaranja korpusa
20. pretraživanje pojedinih riječi iz ciljne domene i analiza metaforičkih obrazaca koji se uz nju javljaju (engl. *metaphorical-pattern analysis*)

U prvoj tehnici valja sastaviti popis riječi iz polazne domene koja se istražuje. Do popisa riječi može se doći na temelju ručne obrade abecednih i konceptualnih rječnika. Zatim se u korpusu traže metaforičke veze navedene riječi s riječima iz jedne ili više ciljnih domena (takva istraživanja su npr. Deignan 1995; Deignan 2003; Deignan i Potter 2004). Navedena metoda zapravo služi istraživanju dosega polazne domene, te može pridonijeti određivanju glavnog žarišta značenja i središnjeg znanja (v. 4.2.3). Prednost je ovog pristupa sustavnost jezičnih izvora (kao i kod svih korpusnih pristupa), gdje nam jezični podaci dopuštaju da na jezično utemeljen način dođemo i do hipoteza o sustavnosti konceptualnih metafora. Nedostatak je prve tehnike da ona nije u potpunosti utemeljena na korpusu, nego započinje podacima koji su skupljeni pomoću rječnika. Stoga je riječ o tehnici kojom se samo mogu potvrditi postavljene hipoteze i početni podaci – ako ne pretpostavimo neku vezu (pa ne uključimo riječi iz polazne domene) nećemo moći doći ni do podataka o njima.

Druga se tehnika temelji na ručnom pretraživanju manjeg korpusa koji se pregleda u cijelosti i u kojem se identificiraju sve jezične metafore. Na temelju takve analize jezične metafore i njezine kolokacije traže se u većem korpusu (takvo je istraživanje Cameron i Deignan 2003). Proširivanje istraživanja na veći korpus omogućuje djelomičnu automatizaciju procesa na temelju nekih strukturnih značajki jezičnih izraza pronađenih u manjem korpusu. Ipak, takva metoda ne izbjegava poteškoće kod početnog označavanja jezičnih izraza konceptualnih metafora, gdje valja slijediti jasne korake, poput onih koje je predložio G. Steen. Dakle, razlika između diskurzivnog pristupa i druge tehnike korpusnog pristupa jest u tome o kojem je izvoru riječ, pa se mogu dobiti sustavniji i širi ili uži rezultati, ali je bit pristupa zajedno s poteškoćama ostala ista.

Treća je tehnika zapravo ručna izrada označenog korpusa, koja je temelj za kasnije istraživanje konceptualnih metafora, a zapravo nije metoda istraživanja konceptualnih metafora. Prednosti su opet vezane uz potencijalnu sustavnost mogućih rezultata, a poteškoće su one koje smo upravo spomenuli, a vezane su uz jasne kriterije označavanja konceptualnih metafora.

Najzad, analiza metaforičkih obrazaca jest istraživanje eksplicitnih metafora vezanih uz neki izraz iz ciljne domene (takva istraživanja su Stanojević 1999; Stefanowitsch 2004, 2005, 2006). U toj tehnici u korpusu se pretražuje riječ (ili riječi) iz ciljne domene. Pronađene konkordancije grupiraju se semantički, prema metaforičkom obrascu u kojem se javlja tražena riječ. Na taj se način dobivaju jezični metaforički izrazi koji sadrže eksplicitne reference prema polaznoj i ciljnoj domeni, drugim riječima dobivaju se eksplicitne metafore. Prednost navedene metode u odnosu na druge korpusne metode jest da ona ne zahtijeva posebno dugu pripremu riječi koje će se istraživati, jer u većini slučajeva uz ciljnu domenu možemo jasno povezati riječ kojom se ona izražava. U tom je smislu riječ o istraživanju koje na najbolji način kombinira korpusnu metodu, od koje polazi (engl. *corpus-driven research*) i pristup koji svoje spoznaje potvrđuje na korpusu (engl. *corpus-based research*; Deignan 2005: 88-90). Stoga je riječ o najboljem mogućem polazištu za analizu metafora (za pregled prednosti v. Stefanowitsch 2006). Zato (može ali) ne mora služiti za provjeru prethodnih pretpostavki, nego je odgovarajuća i za opis većeg broja podataka. Ipak, valja se koristiti jasnim kriterijima postuliranja konceptualnih metafora na temelju jezičnih veza.

5.2.3.1. Prednosti korpusnog pristupa

Prednosti svih tehnika korpusnog pristupa su u sustavnosti jezičnih izvora i mogućnosti sustavnog pristupa izvorima. Budući da se korpus temelji na velikom broju tekstova moguće je dobiti razmjerno pouzdane podatke o frekvenciji pojedinih riječi ili gramatičkih konstrukcija, što omogućuje sustavne zaključke o konceptualnim metaforama, koji su mnogo pouzdaniji od introspekcije. Istraživanje korpusa moguće je jedino na temelju riječi (a ne konceptualnih metafora), pa je potrebno odrediti metaforičke jezične izraze na temelju jasnih kriterija. Prva i četvrta tehnika omogućavaju djelomičnu automatizaciju procesa iznalaženja konceptualnih metafora – bilo na temelju ciljne domene (četvrta tehnika) ili polazne domene (prva tehnika). To je još jedna prednost korpusnog pristupa. Na temelju navedenih prednosti i opisanih tehnika razvidno je da korpusna istraživanja omogućuju određivanje konvencionalnosti metaforičkih izričaja, sustavnosti i

djelomičnosti preslikavanja, te strukturnih (jezičnih) značajki metaforičkih izričaja, kojima se bavimo u nastavku.

5.2.3.1.1. Konvencionalnost metaforičkih izričaja

Određivanje konvencionalnosti metaforičkih izričaja odnosi se na jakost veze između polazne i ciljne domene za neki metaforički izričaj. Korpusni i semantički kriteriji omogućuju nam da jasno odredimo četiri razine konvencionalnosti (historijski metaforički izričaji, inovativni izričaji, konvencionalizirani izričaji i mrtvi metaforički izričaji), o čemu smo više govorili u prethodnom poglavlju (v. 4.5).

5.2.3.1.2. Sustavnost metaforičkih preslikavanja

Korpusna istraživanja omogućuju i određivanje sustavnosti metaforičkih preslikavanja. Ako se iz neke polazne domene koristi samo jedan izraz za neku ciljnu domenu, bez obzira na njegovu čestotu možemo zaključiti da je riječ o nesustavnom preslikavanju. Metaforičko preslikavanje smatrat ćemo sustavnim ako se koristi dva ili više izraza iz jedne polazne domene u jednoj ciljnoj domeni (Deignan 2005: 37). Podatak o sustavnosti metaforičkih preslikavanja omogućuje nam da zaključimo je li riječ o produktivnoj konceptualnoj metafori, koja ima neku ulogu u našem konceptualnom sustavu, ili o jednokratnoj metafori (engl. *one-shot metaphor*; Lakoff i Turner 1989: 91-92) čija je sustavna uloga u našem konceptualnom sustavu upitna. Kod sustavnih metaforičkih preslikavanja korpusni pristup olakšava nam popisivanje svih sadržaja vezanih uz neki prijenosnik ili neku ciljnu domenu, na temelju čega možemo doći do zaključaka o djelomičnosti preslikavanja (što nam onda može poslužiti kao zaključak o središnjim preslikavanjima u konceptualnoj analizi).

5.2.3.1.3. Strukturne značajke metaforičkih izričaja

Neka (malobrojna) korpusna istraživanja bave se strukturom metaforičkih izričaja, i to u okvirima prve i četvrte tehnike. Kod korištenja četvrte tehnike, Stefanowitsch (2004, 2005, 2006) samo navodi gramatičke okvire u kojima se javlja konceptualna metafora. Daljnja analiza ne zasniva se na gramatici nego na leksičkim jedinicama koje se javljaju u navedenim okvirima. Druga istraživanja pokazuju da gramatička struktura odražava konceptualne podjele (Glynn 2002; Deignan 2005: 145-167; Deignan 2006)⁸⁰, što je u

⁸⁰ Zanimljivo je da jedna od prvih studija koja je povezala proučavanje gramatičkih struktura s metaforom potječe još iz 1958. godine (Brooke-Rose 1958). U okvirima svojeg dekorativnog pristupa koji se bavi istraživanjem inovativnih metafora za potrebe evaluacije književnih djela, autorica pokazuje da postoje semantičke varijacije u metafori kod upotrebe različitih gramatičkih struktura u različitim vrstama riječi. Na

---

skladu s polazištima kognitivne lingvistike, a očituje se u promjeni vrste riječi kod metaforizacije i razlikama u gramatičkoj strukturi metaforičkih izraza (u odnosu na nemetaforičke). U nastavku govorimo o tim odnosima.

Jasno je da jezični oblici koji sudjeluju u stvaranju metaforičkog izričaja mogu biti vrlo različiti prema svojoj strukturi. Međutim, pitanje je postoje li neke gramatičke tendencije. Metaforički primjeri u teorijskim radovima iz različitih pravaca često kao prijenosnik navode imenicu, kao u poznatom Aristotelovom primjeru *Ahilej je lav*. Neka kognitivnolingvistička istraživanja koja su se koristila metodom ankete i upitnika navode slične primjere (npr. primjeri koje citira Kövecses 2000: 87-113). Ipak, istraživanja koja su se koristila prirodnim tekstovima (a ne izmišljenim rečenicama ili rečenicama dobivenim ciljanim anketama i upitnicima) pokazuju suprotno. Cameron (2003: 88) na temelju analiza snimaka prirodne interakcije u razredu navodi da je korištenje jedne imenice (bez dopuna) kao prijenosnika rijetko u govorenom jeziku, što potvrđuju i korpusni podaci (npr. za konvencionalne metafore). Korpusni podaci također pokazuju da u engleskome postoji tendencija prema razlici u vrsti riječi u doslovnoj i metaforičkoj upotrebi (Deignan 2005: 152-155). Tako, primjerice, u doslovnoj upotrebi riječi *fox* 'lisica' prevladavaju imenice, a u metaforičkoj glagoli (Deignan 2005: 154). Stoga bi takve gramatičke tendencije valjalo uvrstiti u sustavno ispitivanje konceptualnih metafora.

Korpusni pristup gramatičkim oblicima također pokazuje da osim razlika u vrsti riječi metaforičko značenje ima i drugih gramatičkih ograničenja. Tako se javljaju ograničenja u fleksiji (primjerice korištenje samo oblika množine u metaforičkom značenju; usp. Deignan 2005: 158, 160) i ustaljenosti metaforičkih (za razliku od neustaljenosti doslovnih) izraza (Deignan 2005: 160-161). Najzad, najčešća razlika upravo je ona koju smo u prethodnom poglavlju naveli kao definiciju konvencionaliziranih metafora (v. 4.5): metaforički je izraz dopunjen nekim izrazom koji ukazuje na ciljnu domenu (Deignan 2005: 161-162).

Valja imati na umu da su gramatička istraživanja koja smo naveli malobrojna, te da su ograničena jer se bave nekolicinom izraza u engleskome jeziku. Ipak, njihovi rezultati iz kognitivnolingvističke perspektive imaju mnogo smisla, jer se temelje na vezi (promjene) oblika i (promjene) značenja. To povlači da u istraživanju konceptualnih metafora svakako valja uzeti u obzir gramatički okvir sadržaja i gramatički oblik prijenosnika, koji bi u

---

taj način, Brooke-Rose zapravo predviđa jedno od suvremenih pitanja iz odnosa gramatike i metafore – a to je da gramatičke strukture odražavaju semantički razvoj.

metaforičkoj upotrebi mogao imati ograničenja koja se ne javljaju u doslovnoj upotrebi. Navedena ograničenja mogla bi poslužiti kod točnog određivanja prirode preslikavanja s polazne na ciljnu domenu.

5.2.3.2. Nedostaci korpusnog pristupa

Ipak, korpusni pristup ima i svojih nedostataka (za kratak pregled v. Deignan 1999: 196-199; v. i Stefanowitsch 2005). Ovdje ćemo se osvrnuti na nemogućnost istraživanja implicitnih metafora i neosjetljivost metode na tekstualne i tekstualno-konceptualne veze i specifičnosti domene koja se istražuje.

Opći je nedostatak to što korpusna analiza ne omogućuje iznalaženje implicitnih metaforičkih izraza. Ipak, s obzirom na gramatička svojstva implicitnih i eksplicitnih metaforičkih izraza, eksplicitni će izrazi najvjerojatnije biti različiti prema stupnju konvencionaliziranosti od implicitnih: dok će eksplicitni metaforički izrazi često biti konvencionalizirani (v. 4.5. i 5.2.3.1.3.) jer će se sastojati od sadržaja i prijenosnika u nekom gramatičkom odnosu, implicitni će izrazi biti historijske ili mrtve metafore (koje kao takve možemo potražiti u rječniku) ili inovativne metafore (rezultat procesa prerađivanja konvencionalnih metafora, pa ne moraju ukazivati na sustavnost). Nadalje, eksplicitne metafore pružaju jasnu vezu s ciljnom domenom, što kod implicitnih metafora nije slučaj (za cjeloviti pregled prednosti v. Stefanowitsch 2006). Zbog navedenih razloga, ali i zbog činjenice da iznalaženje implicitnih metafora zasada nije moguće automatizirati na zadovoljavajući način, u našem ćemo se radu usredotočiti isključivo na eksplicitne metaforičke izraze.

Specifični nedostaci odnose se na neprilagođenost metode na tekstualne i tekstualno-konceptualne veze i specifičnosti domene koja se istražuje. Kao i kod svakog istraživanja konceptualnih metafora, u korpusnom se istraživanju uglavnom ne može izravno pretraživati same konceptualne metafore (osim kod već označenih korpusa, v. gore 3. tehnika), nego isključivo njihove jezične izraze. Dakle, u skladu s Steenovim upozorenjem, valja imati jasne kriterije povezivanja jezičnih izraza s konceptualnim metaforama. Nadalje, premda su se neka istraživanja bavila strukturnim značajkama metaforičkih jezičnih izraza (v. 5.2.3.1.3.), gramatičke čimbenike valja na ujednačen i sustavan način uvesti u istraživanje konceptualne metafore, budući da nam mogu dati važne podatke o ustroju konceptualne metafore. Najzad, valjani konceptualni (a ne samo jezični) zaključci mogu se izvoditi jedino ako se uzmu u obzir specifičnosti domene koja se istražuje, što se, ovisno o vrsti specifičnosti i tipu ciljnog istraživanja, može učiniti na temelju

psiholingvističkih metoda ili drugih sekundarnih izvora. Upravo ćemo se na rješavanje tih nedostataka usredotočiti u cjelovitoj metodi istraživanja metafore.

5.3. Razrada: cjelovita metodologija tekstualnog istraživanja konceptualne metafore

U prethodnim smo odlomcima prikazali različite pristupe istraživanju konceptualne metafore, koji nude različite načine pristupa tekstu: od (djelomično) automatiziranog i sustavnog pristupa u korpusnoj analizi, do manje sustavnih i neautomatiziranih diskurzivnih i konceptualnih pristupa. Također je vidljivo da različiti pristupi nude i različite razine analize – od detaljne razrade tehnika pa do introspekcije. U nastavku ćemo govoriti o načinu spajanja prednosti različitih pristupa s ciljem čim jasnije operacionalizacije teorije konceptualne metafore. Cilj nam je doći do cjelovite metode istraživanja metafore koja bi ujedinila sve najbolje značajke raznih metoda istodobno smanjujući njihove nedostatke.

Prethodni nam je prikaz metodologije pokazao da postoje dvije razine istraživanja: tekstualna i konceptualna. Također smo vidjeli da nam različiti pristupi daju mogućnost pronalaženja i ispitivanja konceptualnih metafora pomoću različitih tehnika. Smatramo da cjelovita metoda tekstualnog istraživanja konceptualne metafore treba dati vremenski uređen slijed koraka, kako bi se došlo do čim točnijih jezično utemeljenih rezultata. Svaki korak imat će za cilj dati rezultat vezane uz jedan dio analize. Njihovom usporedbom i nadopunom doći će se do potpune slike konceptualnih metafora.

Smatramo da je cilj konceptualne analize konceptualnih metafora:

1. Odrediti pojedinosti vezane uz pojedine konceptualne metafore/metonimije, i to:
  1. Opći oblik konceptualne metafore
  2. Konvencionalnost konceptualne metafore
  3. Preslikavanja i njihova djelomičnost
  4. Detaljnost konceptualne metafore
2. Odrediti kulturne modele/scenarije vezane uz ciljnu domenu i njihove sudionike
3. Odrediti koje konceptualne metafore/metonimije sudjeluju u kojim dijelovima kulturnih modela/scenarija i u kojem su odnosu

Smatramo da tekstualna analiza metaforičkih izričaja mora uključiti sljedeće tekstualne elemente:

- A) Utvrđivanje sadržaja
- B) Utvrđivanje prijenosnika
- C) Utvrđivanje gramatičkih veza između prijenosnika i sadržaja
- D) Utvrđivanje konvencionalnosti jezičnih veza

Najzad, konceptualna i tekstualna analiza mora se odvijati u skladu sa specifičnostima istraživane domene na svim razinama. Drugim riječima, tekstualnoj i konceptualnoj analizi mora prethoditi preliminarno istraživanje koje će odrediti nemetaforičke pojmove vezane uz ciljnu konceptualnu domenu i njihove eventualne jezične posebnosti vezane uz korpus (primjerice različite načine pisanja, vrste riječi i sl.).

Na temelju ovih ciljeva istraživanja možemo doći do vremenski uređenog slijeda analize, koji će čim više automatizirati proces istraživanja konceptualne metafore, a s druge omogućiti da dođemo do čim detaljnijih rezultata. Pregled koraka nalazi se u tablici 5-2.

Tablica 5-2 Cjelovita metoda istraživanja metafore: slijed koraka analize

	<i>Konceptualna analiza</i>	<i>Tekstualna analiza</i>	<i>Tehnika</i>	<i>Rezultati</i>
I	Određivanje specifičnosti domene	Vrste riječi	Sekundarni izvori	Ciljni izrazi za istraživanje
II	1. Odrediti pojedinosti vezane uz pojedine konceptualne metafore/metonimije	A) Utvrđivanje sadržaja	Konkordancije ciljnih izraza i svih njihovih oblika	Sve veze u KWIC formatu
III			Semantičko-gramatička analiza konstrukcija s ciljnim izrazima	Podjela konstrukcija prema semantičko-gramatičkim funkcijama
IV		B) Utvrđivanje prijenosnika (u pojedinim skupinama konstrukcija) C) Utvrđivanje gramatičkih veza između prijenosnika i sadržaja	Semantička analiza konstrukcija na temelju sekundarnih izvora	Potencijalni metaforički izričaji u pojedinim semantičko-gramatičkim konstrukcijama
V	1.1. Opći oblik konceptualne metafore		Grupiranje izraza prema semantičkim sličnostima prijenosnika (na temelju sekundarnih izvora) i prema	Postuliranje općeg oblika konceptualne metafore

			semantičko-gramatičkim konstrukcijama	
VI	1.2. Konvencionalnost konceptualne metafore	D) Utvrđivanje konvencionalnosti jezičnih veza	Semantička i korpusna analiza metaforičkih izričaja na temelju sekundarnih izvora	Historijski, konvencionalizirani, inovativni i mrtvi metaforički izričaji
VII	1.3. Preslikavanja i njihova djelomičnost		Grupiranje jezičnih izričaja unutar istih postuliranih konceptualnih metafora	Moguća ograničenja: koji se dio polazne konceptualne preslikava na ciljnu
VIII	1.4. Detaljnost konceptualne metafore		(Konceptualna analiza, ovisi o IV koraku)	
IX	2. Odrediti kulturne modele/scenarije vezane uz ciljnu domenu i njihove sudionike		Analiza gramatičko-sintaktičkih konstrukcija (na temelju rezultata II koraka)	Sudionici scenarija
X			(Analiza tijeka radnje u naraciji, sekundarni izvori)	(Dijelovi scenarija)
XI	4. Odrediti koje konceptualne metafore/metonimije sudjeluju u kojim dijelovima kulturnih		(Povezivanje dijelova scenarija s konceptualnim metaforama)	(Razlozi djelomičnosti preslikavanja, mogući doprinos motivaciji metafore)

---

modela/scenarija i u kojem su odnosu			
--------------------------------------	--	--	--

Kao što je vidljivo iz tablice 5-2. u radu ćemo se koristiti novom cjelovitom metodom, koja kombinira diskurzivni, korpusni i konceptualni pristup. Iz diskurzivnog pristupa preuzeti su uređeni i eksplicitno navedeni koraci utvrđivanja metaforičkog i nemetaforičkog dijela nekog jezičnog izričaja. Iz korpusne analize prilagođeno je korištenje gramatičkih okvira i metaforičkih obrazaca, te načini određivanja konvencionalnosti izraza i metafora. Iz konceptualnog pristupa razrađeni su dijelovi interakcije kulturnih modela s različitim konceptualnim metaforama. Određivanje navedenih interakcija nije sasvim moguće na temelju tekstualne analize, nego valja uzeti u obzir analizu tijeka radnje u naraciji i sekundarne izvore. Najzad, poveznice dijelova scenarija s konceptualnim metaforama i metonimijama samo su hipoteze na temelju konceptualne i semantičke (ali ne i tekstualne) analize. Podrobnom primjenom pojedinih koraka na naš korpus pozabavit ćemo se u narednim poglavljima, gdje se bavimo ciljnom konceptualnom domenom LOVE u srednjoengleskome. Nakon prikaza rezultata dobivenih analizom, u tim ćemo poglavljima raspravljati i o općoj primjenjivosti pojedinog koraka i posljedicama za istraživanje drugih domena.

5.3.1. Nedostaci i prednosti modela cjelovitog istraživanja konceptualne metafore

Premda cjelovita metoda istraživanja konceptualne metafore rješava mnoge važne metodološke poteškoće kao i daje nova konceptualna rješenja (o čemu v. sljedeći odjeljak), dvije su točke u kojima bi navedenu metodu mogli poboljšati, što bi dodatno preciziralo rezultate (premda ne bi doprinijelo bitno različitim rezultatima od onih dobivenih ovom analizom): uključivanje implicitnih metafora i analiza svih metafora u tekstu.

Prvo, valjalo bi osmisliti metodu tako da može omogućiti istraživanje implicitnih a ne samo eksplicitnih metafora. Unatoč gore navedenim prednostima istraživanja eksplicitnih metafora, dodavanje implicitnih metafora dalo bi potpuniju sliku suodnosa konceptualnih metafora u jednom metaforičkom sustavu. Dakako, i implicitne bi metafore valjalo istraživati sustavno te proces automatizirati tako da je moguće obuhvatiti čim više podataka. Kao rješenje ove poteškoće vidimo istraživanje diskurzivnih označitelja konceptualne metafore (engl. *metaphoricity signals*; Wallington i dr. 2003), bilo u obliku pojedinih riječi (za engleski npr. riječ *literally*) ili, šire pojmovi, kao moguća tekstualna žarišta u diskursu gdje se javljaju metafore.

Drugo, cjelovita metoda istraživanja konceptualne metafore omogućuje istraživanje samo onih konceptualnih metafora koje su jasno vezane uz riječi iz pojedine ciljne

domene. Premda to ne znači da metoda ne dopušta provjeru postoji li sustav metafora vezan uz bilo koju riječ (koja nije nužno vezana uz neku ciljnu domenu), ipak bi valjalo napraviti usporedbu riječi koje su jasno vezane uz neku ciljnu domenu i nekih drugih koje nisu da bi se dobili jasni kvantitativni i kvalitativni rezultati koji bi svjedočili o pouzdanosti same metode.

Ipak, smatramo da je cjelovita metoda istraživanja konceptualne metafore pravi korak u smjeru rješavanja ograničenja vezanih uz automatizirano istraživanje konceptualnih metafora bez ranijih pretpostavki o postojanju metaforičkog sustava. Drugim riječima, metoda koju ovdje nudimo, kao što smo ukratko pokazali, omogućava nadogradnju koja će riješiti poteškoće vezane uz implicitne metafore i pouzdanost.

Svrha cjelovite metode istraživanja konceptualne metafore jest uspostaviti metodološku stabilnost koja bi omogućila usporedivost različitih istraživanja. U usporedbi s ostalim opisanim modelima naš metodološki aparat ima brojne prednosti:

21. nudi cjeloviti opis konceptualne metafore kao jezičnog i konceptualnog fenomena
22. daje jezične kriterije iznalaženja konceptualnih metafora za imenice i glagole
23. nudi gramatičke kriterije istraživanja potencijalnih metaforičkih obrazaca
24. djelomice automatizira pronalaženje metaforičkih izričaja u onomaziološkim istraživanjima
25. omogućuje zaključke o konvencionalnosti metafora i metaforičkih izričaja
26. daje poveznicu između jezičnog i konceptualnog na temeljima kognitivne gramatike
27. omogućuje zaključke o djelomičnosti preslikavanja na temelju jezičnih i konceptualnih podataka
28. omogućuje zaključke o međudjelovanju konceptualnih metafora i scenarija
29. omogućuje zaključke o konceptualnim ograničenjima metafora.

5.3.2. Zaključak: cjelovita metoda istraživanja metafore

Cilj je ovog poglavlja bio opisati i riješiti metodološke probleme istraživanja konceptualne metafore na teorijskoj razini i na razini procesiranja. U prvom smo djelu poglavlja pokazali da su, teorijski gledano, konceptualne metafore iz ranijih stadija jezika dostupne suvremenome istraživaču. Suvremeni istraživač može razumjeti ranije inačice jezika zbog istovrsnih spoznajnih procesa koji se u njemu koriste. Jedino što preostaje semantičkoj teoriji jest uspostaviti stabilnost i usporedivost različitih pristupa. To se

---

postiže korištenjem jedinstvenog teorijskog aparata utemeljenog na izriječkom utvrđenim metodološkim postavkama. U drugome dijelu govorili smo upravo o tome. Osvrnuli smo se na metode koje se rabe u konceptualnom, diskurzivnom i korpusnom pristupu konceptualnoj metafori, te istakli njihove prednosti i nedostatke. Svrha nam je bila zacrtati jedinstveni metodološki aparat, koji bi prevazišao sljedeće nedostatke dosadašnjih metoda:

30. djelomičnost rezultata uslijed korištenja samo jedne metode
31. nejasan odnos jezičnog i konceptualnog u nekim metodama
32. nedostatak automatskog pronalaženja

Smatramo da jedino pristup koji ujedinjuje sve navedene elemente može dati cjelovitu sliku konceptualnih metafora i metonimija. Najzad, predložili smo cjelovitu metodu istraživanja metafore koja daje jasno određene korake analize utemeljene na prednostima korpusne, gramatičke, diskurzivne i konceptualne metode, a čiji je cilj riješiti navedene nedostatke i kao rezultat dati integrirani model korištenja konceptualne metafore. U narednim ćemo poglavljima ispitati navedeni model na izvornom jezičnom materijalu.

6. Jezična analiza: semantičko-gramatičke konstrukcije

U ovom ćemo se poglavlju usredotočiti na određivanje specifičnosti domene kojom se bavimo te određivanje pojedinosti vezanih uz pojedine potencijalne metaforičke i metonimijske izričaje, odnosno na korake I. do III. u cjelovitoj metodi istraživanja koju smo naveli u prethodnom poglavlju (v. tablica 5-2). Drugim riječima, opisujemo sve jezične konstrukcije u kojima se javlja imenica *love* u korpusu i analiziramo njihove semantičko-gramatičke značajke. Cilj je poglavlja dvostruk. Prvo, navedene semantičko-gramatičke značajke ukazat će na potencijalnu metaforičnost pojedinih konstrukcija te na taj način olakšati daljnje istraživanje konceptualnih metafora koje opisujemo u sljedećem poglavlju. Drugo, usporedba rezultata ovog i sljedećeg poglavlja omogućit će nam neke globalne zaključke o odnosu jezičnih konstrukcija i konceptualnih metafora, na što ćemo se osvrnuti u devetom poglavlju.

Poglavlje je ustrojeno na sljedeći način. U prvom odlomku bavimo se općim značajkama korpusa. Zatim se bavimo prvim korakom – opisom jezičnih i konceptualnih specifičnosti domene LOVE, što nam je temelj za daljnju analizu. Na tekstualnoj se razini u nastavku bavimo utvrđivanjem sadržaja metaforičkih izričaja. Središnji odlomak poglavlja (odlomak 6.4.) prikazuje semantičko-gramatičku analizu konstrukcija na temelju njihovih semantičko-gramatičkih funkcija. Svaki pododlomak središnjeg dijela opisuje veze između elementa *love* i drugih elemenata, opisuje njihove semantičke odnose te govori o potencijalnoj metaforičnosti navedenih konstrukcija uz primjere. Na kraju poglavlja slijedi zaključak.

6.1. Opće značajke korpusa

Kao što smo naveli u uvodu, u radu se koristimo temeljnim korpusom (sastavljenim od raznorodnih vezanih tekstova na srednjoengleskome koji se bave temom ljubavi) te kontrolnim korpusom. Temeljni korpus utemeljen je na djelima iz srednjoengleskog razdoblja koja su dostupna u javnoj domeni te elektronički pretraživa. Stoga smo se odlučili za Corpus of Middle English Prose and Verse (dostupan na <http://quod.lib.umich.edu/c/cme/>). Riječ je zapravo o skupini tekstova (a ne o korpusu u uskom smislu riječi) iz srednjoengleskog razdoblja koji su skupljeni pri Sveučilištu u Michiganu.

Prednost je korištenja ove skupine tekstova a ne pojedinačnih tekstova ili izdanja ta što su elektronički dostupni te su tekstualno pouzdani, jer ih je uredila ista skupina

urednika (usp. <http://quod.lib.umich.edu/m/mec/about/>). Skupina tekstova trenutno se sastoji od ukupno 146 različitih vrsta tekstova, od poezije do proze i zakona (v. <http://quod.lib.umich.edu/c/cme/browse.html>). Ipak, pogled na bibliografiju pokazuje da se neki tekstovi pojavljuju više puta. Tako, primjerice, *Corpus of Middle English Prose and Verse* sadrži devet različitih izdanja Chaucerovih *Kanterburijskih priča*, više uređenih zbirki tekstova u kojima se pojavljuju dijelovi nekih djela i sl.

S obzirom na to, odlučili smo ograničiti korpus na ona djela u kojima smo preliminarnom pretragom utvrdili najviše pojavnica riječi *love* i to tako da se nijedno djelo ne ponavlja da ne bismo dobili nevažne rezultate, a s druge strane pazeći na zastupljenost različitih vrsta djela iz korpusa. Na taj način smo došli do korpusa koji se sastojao ponajviše od poetskih djela, jednog proznog literarnog teksta, nekoliko pravnih tekstova, pisama i drama. Uključena su sljedeća djela: *Confessio Amantis* Johna Gowera (Gower 1899), *Kanterburijske priče* Geoffreja Chaucera (Chaucer 1957), *A Revelation of Love* Juliana of Norwicha (Norwich 1976), *Hali Meidenhad* (Furnivall 1922), *An anthology of Chancery English* (Fisher, Richardson i Fisher 1984), skupina tekstova o engleskim cehovima (Smith 1870), engleska inačica djela *Gesta Romanorum* (Herrtage 1879), Pastonova pisma (Paston family 1971) i djelo s dramama (Beadle 1982). Budući da su navedena djela u slobodnoj domeni, skinuli smo ih u elektronskom formatu, te smo za korpusno pretraživanje koristili program Text Stat verzija 2.6 od 10. 10. 2005, također slobodno dostupan na: <http://www.niederlandistik.fu-berlin.de/textstat/>. Korpus nismo posebno uređivali ili izjednačavali sricanje za analizu, budući da nam cilj nisu bili statistički podaci nego konceptualna analiza, što znači da ukupni broježani podaci služe samo kao ilustracija. U korpusu se javilo ukupno oko 1 milijun riječi, s ukupno oko 80 000 različenica, od čega je pojavnica različitih *love* (u značenju) bilo ukupno oko 1900, što je izuzetno visoka frekvencija u usporedbi s podacima za razne historijske korpusne, gdje frekvencija *love* varira od 232 do 899 na 1 milijun riječi (Tissari 2003: 229).

Kontrolni korpus sastoji se od tri rječnika: rječnika srednjoengleskoga *Middle English Dictionary* (McSparran, Schaffner, Latta, i dr. 2001); dostupnog i u elektroničkom obliku na: <http://quod.lib.umich.edu/m/med/lookup.html>; u nastavku koristimo kraticu MED), drugog izdanja rječnika *Oxford English Dictionary* (Simpson, i Weiner 1989; u nastavku koristimo kraticu OED) i historijskog rječnika sinonima leksičkog polja LOVE (Coleman 1999). Kontrolni korpus koristit ćemo kod potvrđivanja je li neki izričaj metaforički, te u kojoj je mjeri konvencionalan.

Ovako izabran korpus ima nekoliko prednosti za naše istraživanje. Prvo, sva djela u njemu uvelike su vezana uz domenu LOVE, što znači da ćemo na temelju razmjerno malog broja tekstova uspjeti dobiti mnogo rezultata. Manji broj tekstova također je prednost, jer nam je to dopustilo da se detaljnije upoznamo s radnjom i likovima svakog teksta, što nam je olakšalo semantičko kodiranje podataka, omogućilo da usporedimo pretpostavljene scenarije s konceptualnim metaforama, te dopustilo konceptualnu analizu.

S druge strane, korištenje balansiranog dijakronijskog korpusa (poput Helsinki Corpus of English Texts) povećalo bi reprezentativnost dobivenih konceptualnih i metaforičkih odnosa za cijelo razdoblje srednjoeleskogoga. Ipak količina tekstova unutar korpusa smanjila bi mogućnost višestruke provjere rezultata, za što bi se bilo potrebno ograničiti na neki dio korpusa ili potkorpus, što bi reprezentativnost vratilo na razinu našeg temeljnog korpusa. Drugim riječima, naš primarni cilj razrade metodologije ne bi se promijenio. Tek nakon potpune razrade metode (što je cilj ovog istraživanja) ima je smisla koristiti na balansiranome dijakronijskom korpusu.

6.2. Specifičnosti domene LOVE

Tekstualna analiza koju smo zacrtali u prethodnom poglavlju zahtijeva pretraživanje korpusa da bi se našla sva okruženja u kojima se javlja tražena riječ – sadržaj vezan uz ciljnu domenu. Istraživanja koja se temelje na uspostavljanju konceptualnih metafora na osnovi jezičnih konstrukcija vezanih uz ciljnu domenu novija su, pa su stoga i razmjerno malobrojna (v. 5.2.3). Tim je studijama prvenstveni cilj bio dokazati prednosti te metode u odnosu na druge korpusne i ne-korpusne pristupe, pa proučavaju samo razmjerno jednostavne i jednoobrazne domene (npr. HAPPINESS u engleskom i njemačkom; v. Stefanowitsch 2004) ili samo jedan oblik složenije domene (npr. samo romantična ljubav; v. Stefanowitsch 2006), ne uzimajući u obzir moguću složenost domene. Nasuprot tomu, cilj je ovog istraživanja doći do najbolje moguće metode koja bi dala čim realniji i potpuniji prikaz domene koja se istražuje, pa stoga valja uzeti u obzir i njezinu složenost. Složenost domene LOVE očituje se na dvije razine: konceptualnoj i jezičnoj.

6.2.1. Konceptualna složenost domene LOVE

Konceptualna složenost domene LOVE očituje se u postojanju više vrsta ljubavi u srednjem vijeku i u srednjoeleskome. Primjerice, filozofski radovi dijele ljubav u srednjem vijeku na četiri vrste ljubavi, prema grčkome: *storge* (obiteljska ljubav), *philia* (prijateljstvo), *eros* (strastvena, seksualna ljubav) i *agape* (religijska ljubav) (Lewis 1946,

1977). Radovi koji se bave društvenom poviješću također spominju različite vrste ljubavi (Duby 1994; Paxson i Gravlee 1998).

Različite vrste ljubavi definiraju se prema različitim sudionicima, npr. članovima obitelji, prijateljima, ljubavnicima, bogu. Suvremena kognitivnolingvistička istraživanja temelje se na navedenim zaključcima, te opisuju ljubav u suvremenom engleskome i srednjoengleskome kao matricu domena koja ima više oblika: ljubav prema Bogu, ljubav Boga prema ljudima, romantična ljubav, prijateljska ljubav, seksualna ljubav/požuda, ljubav prema gospodararu, ljubav gospodarara prema podaniku, roditeljska ljubav i ljubav djece prema roditeljima (Coleman 1999; Bierwiazzonek 2002; Tissari 2003).

Konceptualna posljedica različitih vrsta ljubavi su i različiti načini ustroja scenarija ljubavi (v. 3.2.2.4 i 4.4.). Primjerice, razumno je pretpostaviti da će roditeljska ljubav prema djetetu biti različita prema trajanju načinu na koji se javlja i intenzitetu od romantične ljubavi ili požude. To povlači da su različite vrste ljubavi koje pronađemo u korpusu ustrojene prema različitim scenarijima. Sukladno tomu, za pretpostaviti je da će se navedena različitost očitovati i na razini konceptualnih metafora – primjerice metafore vezane uz trajanje ili intenzitet mogu biti važne u jednom scenariju, a sasvim nevažne u drugom. Ovakvo nas razmišljanje dovodi i do jezične razine: metaforički izričaji vezani uz pojedine vrste ljubavi trebali bi biti različiti.

Što se tiče samog istraživanja ove složene domene, dosadašnji kognitivnolingvistički radovi započinju konceptualnom a ne na jezičnom analizom – prvo se korpus dijeli na vrste ljubavi (prema značenju primjera), a tek nakon toga slijedi jezična analiza i analiza sličnosti i razlika između različitih vrsta (dijakronijsko istraživanje: Tissari 2003, a za suvremeni engleski Kövecses 1986; Bierwiazzonek 2002). Mi ćemo u ovome radu obrnuti taj postupak, te ćemo prvo istražiti jezične usporednice, te iz njih pokušati doći do zaključaka o konceptualizaciji vrsta ljubavi. To znači da ne krećemo od pretpostavke o različitosti u matrici domena, nego ćemo na temelju podataka pokušati doći do mogućih zaključaka o različitostima/sličnostima. Ipak, budući da ne postoji jezično utemeljen način pouzdanog i nejednoznačnog utvrđivanja o kojoj je vrsti ljubavi riječ, naše ćemo zaključke o složenosti domene u ovom smislu svesti samo na one za koje ćemo moći donijeti na temelju jezičnog materijala. Primjerice razmjerno je jednostavno utvrditi da je riječ o ljubavi prema Bogu ili božjoj ljubavi prema ljudima jer će jedan od sudionika morati biti Bog, nasuprot tomu teško je, a ponekad i nemoguće odrediti je li riječ o ljubavi prema

gospodaru ili, primjerice, prijateljskoj ljubavi. Istraživanje sudionika i scenarija, kao i zaključke o vezama jezičnih izraza s konceptualnim ostavljamo za sam kraj rada.

6.2.2. Jezična složenost domene LOVE

Jezična složenost odnosi se na različite jezične izraze koji upućuju na domenu LOVE u srednjoengleskome, na njihove oblike i na njihovo sricanje. Na ciljnu domenu LOVE izravno upućuju različiti jezični izrazi.⁸¹ Tako, primjerice, imamo imenice *paramōure*, *lōve*, *charitē*, glagole *lōven* i *paramōuren*, glagolske pridjeve *lōvyng* i *bilōved*, pridjeve *dērelī* i *lōvāble*, prilog *dērelī* itd (v. npr. Coleman 1999: 36-37 i natuknice za navedene riječi u MED-u). Nadalje, svi navedeni oblici dodatno su složeni različitim načinima sricanja, različitim gramatičkim oblicima te sinkretizmom oblika. Primjerice, imenica *lōve* uz taj (temeljni) oblik javlja se i kao *luve*, *louve*, *lufe*, *luffe*, *loufe*, *lofe*, *lufve*, *lowe*, *lufæ*, *leove*, *lofve*. Mogući oblici dativa i akuzativa jednine su *lōven*, *luven*, *lufe*, *lufæn*, *luffen*, a oblici za genitiv jednine i množinu su ranije navedeni oblici uz sufixs -s (dakle, npr. *lōves*, *luves*, *louves* itd.), te neki raniji oblici (*luven*, *luven*, *lōve*) (v. MED imenica *lōve*; za primjere sinkretizma glagola *lōven* v. Fischer, Kemenade, Koopman i Wurff 2001: 69).

U ovome smo se radu ograničili samo na imenicu *lōve* (koja upućuje na predočavanje ljubavi kao stvari) i na sve njezine oblike. Riječ je o izrazu koji uvelike prevladava u našem korpusu, te koji je izravno i jasno povezan s domenom LOVE. Glagol *lōven* i glagolski pridjev *lōvyng* (koji upućuju na predočavanje ljubavi kao relacije) i sve njihove oblike obrađujemo samo kod opisa kulturnog modela ljubavi u sljedećem poglavlju. Temeljni je razlog taj što ti oblici uglavnom ne ukazuju na konceptualne metafore, što je i za očekivati budući da se odnose na relaciju, te se odnose na polaznu domenu koju istražujemo (podrobnije o razlozima u 7. poglavlju). Pretragom korpusa dobili smo temeljni korpus od oko 2000 pojavnica izravno vezanih uz koncept LOVE. Budući da se svaka pojavnica javlja u različitim gramatičkim konstrukcijama (a neke i u više njih), temeljni je korpus dovoljno velik za donošenje zaključaka.

6.3. Utvrđivanje sadržaja: konkordancije

Prilagodba metode srednjoengleskome odnosila se na pretraživanje korpusa s obzirom na sve inačice pisanja glagola i imenice, te na sve gramatičke oblike glagola i imenice. Prema MED glagol *lōven* javlja se u sljedećim inačicama pisanja: *loven*, *love*,

⁸¹ Pregled jezičnih izraza vezanih uz ljubav od staroengleskoga do suvremenog engleskoga u obliku rječnika sinonima ustrojenog prema konceptualnim kriterijima daje Coleman 1999.

lovi, lovie, lovien, low, lowe, lowen, louf, loufe, luve, luven, luf, lufe, lufen, luffe, lof, lofe, lofen, luvan, luvie, luvien, luvian, luvize, luvizen, lufizenne, loveie, lovien, lofvie, lovize, lowien i livien. Mogući gramatički oblici su sljedeći: *lōvest, lufest, lōves, lōffes, luves, lufes, luffes, luvest, lufæst; lōveth, lōves, lōvet, lōvieth, lufeth, lōvies, luves, lufes, luffes, lovest, luveth, luvað, luveith, luvizeð, lufæð, lufat; lōveth, lōvet, lōvieth, lōweth, lōves, luves, lufes, luffes, lufs, luvieth, luvied, luvizeð, luvigeð, lufiæÐ, lufizæÐ, luveth, lofvieÐ, luvieth; lōved, lōvede, lōvet, lōvied, lōfed, lōfde, lōwed, lōwede, lōwet, luved, luvede, lufed, lufede, luffed, luffede, lōfet, luvd, luffet, lufode, lōfvede, lufde; luvedon, lufedon; ilōved, lōvet, ilōwed, ilōfed, iluved, ilufed, luffed, lufd, luffet, zeluved, ilōfeð, iluved; loving, lovinge, lofinge, lufing, lufinge, luffenge,* te složeni oblik *lovestou*.

Imenica *lōve* se u srednjoengleskome javljala u sljedećim inačicama *luve, louve, lufe, luffe, loufe, lofe, lufve, lowe, lufæ, leove, lofve*. Mogući gramatički oblici su *lōven, luven, lufe, lufæn, luffen*, te pravilni oblici množine uz dodavanje nastavka *-s* gore navedenim oblicima.

Od svih navedenih mogućnosti za glagol *lōven* u našem se korpusu javljaju sljedeće inačice i oblici: *love* (kao oblik u prezentu, infinitivu, i s modalom, ukupno 196 pojava), *lowe* (od 80 pojava 9 se pojava odnosi na značenje 'voljeti', uglavnom u prezentu i infinitivu, ostale se pojavnice odnose na druga značenja oblika, pogotovo 'nisko'), *loven* (56 pojava, uglavnom u prezentu množine i u infinitivu), *loves* (127 pojava, od čega samo jedna glagolska sa značenjem voljeti), *loved* (84 pojava, prošlo vrijeme), *lovede* (14 pojava, prošlo vrijeme), *lovyd* (1 pojava, prošlo vrijeme), *loveden* (2 pojava, prošlo vrijeme), *lovedyn* (1 pojava, prošlo vrijeme), *lovedest* (2 pojava, prošlo vrijeme). Pregled glagolskih oblika i njihovog broja je u tablici 6-1.

Tablica 6-1 Broj glagolskih oblika u korpusu

<i>Glagolski oblik</i>	<i>Broj pojava sa značenjem 'voljeti'</i>	
love	196	2,8%
loved	84	2,6%
loven	56	5,1%

	lovede	14	,8%
	lowe	9	,4%
	lovyd	6	,6%
	loveden	2	,5%
t	lovedes	2	,5%
	loves	1	,3%
n	lovedy	1	,3%
o	Ukupn	371	00%

Od svih mogućih oblika imenice *lōve* u našem korpusu javljaju oblici: *love* (1408 pojavnica), *luf* (6 pojavnica) *luffe* (10 pojavnica), *loves* (124 pojavnice s imenskim značenjem genitiva). Pregled imenskih oblika i njihovog broja nalazi se u tablici 6-2.

Tablica 6-2 Broj imenskih oblika u korpusu

<i>Imenski oblik</i>	<i>Broj pojavnica sa značenjem 'ljubav'</i>	
love	1408	1,0%
loves	124	,0%
luffe	10	,6%
luf	6	,4%
Ukupno	1548	00%

Najzad, među glagolskim oblicima javio se i oblik *lovyng* (u 17 slučajeva). Analizom je utvrđeno da nije riječ o pravom glagolskom obliku (participiju koji se kombinira s pomoćnim glagolom) i tako tvori neko vrijeme, nego o pridjevu (kao u primjeru «his lovyng lord» (5446))⁸² ili o gerundu (glagolskoj imenici, kao u primjeru «the gretnes of his lovyng» (5414)). Rezultati se nalaze u tablici 6-3.

Tablica 6-3 Broj oblika "lovyng" u korpusu

<i>Oblik</i>	<i>Broj pojavnica sa značenjem vezanim uz koncept LOVE</i>	<i>%</i>
lovyng (gerund)	10	58,8%
lovyng (pridjev)	7	41,2%
Ukupno	17	100%

6.4. Semantičko-gramatička analiza konstrukcija

U ovom ćemo se odlomku usredotočiti na jezične podatke, te ćemo uzeti u obzir sve moguće semantičko-gramatičke veze imenice *lōve* u konstrukcijama u kojima se javljaju (kao što smo naveli relacijske oblike *lōven* i *lōvyng* ostavljamo za kratku analizu kod kulturnih modela u 7. poglavlju). Cilj je ove metode dvostruk. Prvo, ona nam omogućava razmjerno jednostavnu formalizaciju i podjelu kombinacija koje se javljaju i to na temelju sintaktičkih i semantičkih kriterija (čiji opis dajemo u sljedećem odlomku). Drugo, svaka sintaktičko-semantička veza, odnosno konstrukcija u kojoj se javljaju navedene riječi, ima svoje semantičke značajke, koje su djelomično rezultat konstrukcije same (a ne samo rezultat riječi od kojih je konstrukcija sačinjena). Zato smatramo da je kod analize metaforičkih izraza važno zajedno analizirati jezične izraze koji pripadaju istoj konstrukciji, jer oni imaju iste značajke. Stoga je razumno za pretpostaviti da će se neke konceptualne metafore javljati samo u nekim jezičnim izrazima, dok se u drugima neće. Takav bi rezultat bio metodološki vrlo bitan, jer bi imao vrlo važne posljedice za djelomičnost metaforičkih preslikavanja.

⁸² Primjeri iz korpusa navedeni su uz dodijeljeni redni broj konkordancije, od 1-1548 za imenice te od 5000-5424 za glagole. U primjerima prenesenim izravno iz korpusa različiti načini pisanja nisu ujednačeni, nego je zadržan izvorni način pisanja kao u izvoru. Duljine i sl. navedeni su samo u citatima iz sekundarnih izvora.

Pregledali smo cijeli korpus te smo ga podijelili na temelju sintaktičkih i semantičkih kriterija da bismo dobili konstrukcije u kojima se javlja imenica *lõve*. Kao konstrukciju definirali smo bilo koju sintaktički složenu jedinicu na bilo kojoj razini složenosti (od skupa do rečenice). Kao temelj analize uzeli smo model gledanja i model strukture situacije (v. 3.4.2.), koji odgovara gramatičkoj jedinici rečenice. Drugim riječima, promatrali smo načine usidrenja jezičnih jedinica, sudionike, okolnosti radnje i shemu događaja, usredotočujući se na tražene jezične izraze kao na temelj.

Na prvoj razini složenosti promatrali smo semantičko-gramatičke odnose unutar imenske skupine u kojima je imenica *lõve* glava, odnosno promatrali smo funkcije referencije, kvantifikacije i kvalifikacije u odnosu na ključnu riječ *lõve*. Na drugoj smo razini provjerili je li imenica *lõve* (ili imenska skupina s glavom *lõve*) dio neke veće skupine u kojoj funkcionira kao dopuna (pa tako *love* može biti dopuna imenske skupine, prijedložne skupine i glagolske skupine). Na najvišoj smo razini složenosti promatrali odnose imenice *lõve* ili imenske skupine *lõve* kao jednog od dijelova sheme događaja. Analizirali smo sve rečenice u kojima se nalazi traženi izraz da bismo odredili o kojoj je shemi događaja riječ, te smo zatim analizirali funkciju traženog izraza (sudionik ili okolnost glagolske radnje).

6.4.1. Imenska skupina *lõve*

Unutar imenske skupine imenicu *lõve* sintaktički i semantički određuju različiti predatributi i zaatributi koji pripadaju različitim vrstama riječi, te vrše funkcije vezane uz određivanje referencije glave skupine, te uz njezinu kvantifikaciju i kvalifikaciju. U nastavku dajemo kratak pregled rezultata prema obliku predatributa i zaatributa, a zatim se bavimo njihovim funkcijama.

Od ukupnog broja 1548 pojavnica imenice *lõve* u korpusu, 931 primjer nije imao predatribucije, a preostalih 617 primjera javilo se uz jedan ili više predatributa. Uvelike su najbrojniji primjeri s jednim predatributom (ukupno 500), s dva predatributa javlja se 104 primjera, s tri predatributa javlja se 11 primjera, te 2 primjera s četiri predatributa. Kao predatributi javljaju se sljedeći elementi: posvojni elementi (posvojne zamjenice i imenice u genitivu), te različite vrste pridjeva, članovi i pokazne zamjenice i kvantifikatori. Uz pridjeve se u obrascima s više elemenata javljaju i intenzifikatori. Najzad, valja napomenuti da unatoč mogućnosti da se u srednjengleskome jave pridjevi u zaatributivnoj poziciji (Fischer, Kemenade, Koopman i Wurff 2001: 80), takvih primjera nije bilo u korpusu. Vidi tablice 6-4 do 6-7 za detaljniji opis.

Tablica 6-4 Predatribucija jednih elementom

<i>Element</i>	<i>Broj primjera</i>	<i>%</i>
Posvojna zamjenica	251	50,2%
Član	106	21,2%
Pridjevi	91	18,2%
Imenica u genitivu	28	5,6%
Kvantifikator	24	4,8%
Ukupno	500	100,0%

Tablica 6-5 Predatribucija dvama elementima

<i>Elementi</i>		<i>Broj primjera</i>	<i>%</i>
Član/Posvojni pridjev/Imenica u genitivu/Pridjev/Kvantifikator/Intenzifikator	Pridjev	78	75,0%
Kvantifikator	Posvojni pridjev	10	9,6%
Pridjev/Kvantifikator	Član	8	7,7%
Pridjev/Posvojni pridjev/Član	Imenica u genitivu	6	5,8%
Član/Posvojni pridjev	Kvantifikator	2	1,9%
Ukupno		104	100,0%

Tablica 6-6 Predatribucija trima elementima

<i>Elementi</i>			<i>Broj primjera</i>
Član	Pridjev	Pridjev	4
Kvantifikator	Član/Posvojna zamjenica	Pridjev	4

Intenzifikator	Pridjev	Član	1
Kvantifikator	Član	Imenica u genitivu	1
Član	Kvantifikator	Imenica u genitivu	1
Ukupno			11

Tablica 6-7 Predatribucija četirima elementima

<i>Elementi</i>				<i>Broj primjera</i>
Član/Pokazna zamjenica	Pridjev	Pridjev	Pridjev	2
Ukupno				2

Druga mogućnost atribucije u imenskom skupini jest zaatribucija, u kojoj se imenska skupina s glavom *love* javlja uz neku vrstu zaatributa. U našem se korpusu javilo ukupno 237 slučajeva zaatribucije. U najvećem broju slučajeva glava *love* javlja se uz zaatribuciju pomoću prijedloga *of* (npr. «the love of god» 'Božja ljubav' (1173)), te odnosnih rečenica (označenih odnosnim zamjenicama *that*, *which*, kompleksnom odnosnom zamjenicom *which that* ili bez relativne zamjenice; npr. «...LOVE that he hath achieved» (893) 'ljubav koju je postigao', «love, which min herte assaileth» (960) 'ljubav koja napada moje srce'; za povijesni razvoj i objašnjenja v. Fischer, Kemenade, Koopman i Wurff 2001: 91-93; Mustanoja 1960: 196-197). Vidi tablicu 6-8.

Tablica 6-8 Zaatribucija u korpusu

<i>Vrsta zaatribucija</i>	<i>Broj primjera</i>	<i>%</i>
of	129	55,4%
that	42	18%
Which	31	13,4%
which that	5	2,1%
bez relativne zamjenice	5	2,1%

drugo	21	9%
Ukupno	233	100%

Kao što smo već dali naslutiti kod predatribucije i zaatribucije najvažnije su nam funkcije što ih pojedini predatributi odnosno zaatributi vrše. Dakle, sintaktička analiza služi nam kao prvi korak k usustavljanju semantičkih kategorija.

Tri su temeljne vrste funkcija: referencija (usidrenje izraza unutar diskursa), kvantifikacija (broj stvari ili količina stvari) i kvalifikacija (pobliže označavanje značajki), kojima se redom bavimo u sljedećim odlomcima.

6.4.1.1. Funkcija referencije

Referencija se odnosi na usidrenje izraza unutar diskursa, odnosno riječ je o načinu informiranja sugovornika o tome na koji način može pristupiti nekoj jezičnoj jedinici u govornom izričaju (za usidrenje v. odlomak 3.2.1; a za umni pristup v. odlomak 3.2.3.1). Postoje različite vrste referencije: izraz može biti usidren kao neki neodređeni element skupa, kao neki neomeđeni dio skupa, kao neki određeni primjerak skupa, kao neki generički element (pa je riječ o nekom prototipnom primjerku ili o više istaknutih primjeraka iz skupa) itd. (za pojediniosti v. Radden i Dirven 2007: 87-112). Funkciji referencije u našem korpusu odgovara predatribucija posvojnima elementima, određenim i neodređenim članom, te nekim vrstama pridjeva.

6.4.1.1.1. Predatribucija posvojnima zamjenicom ili imenicom u genitivu

Posvojni elementi koji se javljaju u korpusu su posvojne zamjenice i imenice u genitivu. Budući da im je funkcija ista (tj. služe određivanju referencije izraza) obrađujemo ih zajedno. Posvojna zamjenica ili imenica u genitivu u najviše slučajeva stoji sama izravno ispred imenice *lōve* (npr. «my love» (650), «thi love» (1212), «mannes love» (615)), ali može stajati i ispred pridjeva («his blissid love» (80), «his curtes love» (95)). Javljaju se i neki drugi obrasci (npr. član + imenica u genitivu, itd.) ali u mnogo manjem broju primjera (v. tablicu 6-9).

Tablica 6-9 Predatribucija posvojnima izrazom

<i>Obrasci s posvojnima izrazom</i>	<i>Broj primjera</i>
Posvojni izraz	279

Posvojni izraz	Pridjev	21
Kvantifikator	Posvojni izraz	10
Ostalo		17
Ukupno		327

Posvojni izraz prema Langackeru (1987) definiramo kao točku koja nam omogućava umni pristup ciljnoj jedinici (u ovom slučaju jedinici *lōve*). Dakle, u primjeru «my love» (650) «love» je entitet kojem je pristup omogućen pomoću od ranije poznatog elementa, u izrazu označenog posvojnomo zamjenicom «my». Pristup ovisi o istaknutosti referentne točke, pa je najčešće riječ o živom biću unutar čijeg se konceptualnog područja nalazi ciljni entitet. Objašnjenje pomoću umnog pristupa rasvjetljava činjenicu da se u korpusu s posvojnomo izrazom mogu javiti različita značenja. Tako se, primjerice, posvojna zamjenica može koristiti za ljubav kao osjećaj:

(62) *His hote love was coold and al yqueynt* (488)

kao i metonimijski za osobu:

(63) *And than he / said to his love, that she shuld come, and / sitte by hym* (463)

U primjeru (62) «love» se odnosi na osjećaj što ga osjeća osoba, a u primjeru (63) na osobu. Oba se entiteta (*lōve* kao osjećaj u (62) odnosno *lōve* kao osoba u (63)) nalaze unutar domene osobe koja služi kao referentna točka za njihovo određivanje (označene pomoću posvojne zamjenice «his»). Budući da posvojni izraz služi samo kao točka pristupa ciljnoj imenici, to znači da posvojni izraz ne može služiti kao pokazatelj za određivanje nekih značajki ciljnog izraza, primjerice omeđenja. Ciljni izraz *lōve* tako može biti i omeđeni entitet (osoba u primjeru (63)) kao i osjećaj (čije je omeđenje nejasno, odnosno vjerojatno je riječ o neomeđenom entitetu).

Unatoč tomu što ne može govoriti o omeđenju, posvojna zamjenica odnosno imenica u genitivu mogla bi biti dobar način za određivanje postojanja eventualnih sudionika u relaciji *lōven*, budući da označava osobu unutar čijeg se konceptualnog područja relacija *lōven* može nalaziti. Tako bi se izraz «his hote love» u (62) svakako odnosio na ljubav koju prvi sudionik označen posvojnomo zamjenicom «his» osjeća prema nekoj drugoj osobi (koja je jasna iz šireg konteksta). Ipak, takav zaključak ne bi vrijedio za primjere poput (63) gdje nije riječ o relaciji nego o osobi, a poteškoće se javljaju i u slučajevima gdje se posvojni izraz realizira imenicom u genitivu:

(64) *Therefore, for Goddes love, se that thei ben holpyn* (291)

U primjeru (64) «Goddes» označava da se samostalan entitet «love» nalazi u konceptualnom području osobe označene genitivom, ali je zbog relacijske prirode entiteta *lōve* nemoguće sa sigurnošću utvrditi tko je prvi, a tko drugi sudionik u navedenoj relaciji. Točnije, ljubav koja se nalazi u konceptualnom području boga može biti ljubav koju je netko drugi tamo prenio (tj. ljubav prema bogu u kojoj je bog drugi sudionik), ali i ljubav koju bog osjeća prema nekome (tj. ljubav u kojoj je bog prvi sudionik).⁸³ Zbog navedenih problema u daljnjoj analizi nismo izvodili daljnje semantičke zaključke iz predatribucije imenice *lōve* pomoću posvojnog izraza.

6.4.1.1.2. Predatribucija članom

U većini slučajeva određeni i neodređeni član stoji sam ispred imenice, ali se javlja i u kombinaciji s pridjevom (član + pridjev + «love»). Javljaju se i neke druge kombinacije (kvantifikator + član + pridjev + «love» itd.) ali su one razmjerno malobrojne. Pregled s ukupnim brojem obrazaca nalazi se u tablici 6-10.

Tablica 6-10 Predatribucija članom

<i>Obrasci s članovima</i>		<i>Broj primjera</i>	<i>%</i>
Član (sam ispred imenice)		106	64,6%
Član	Pridjev	27	16,5%
Član	Drugi predatribut(i)	22	13,4%
Drugi predatribut(i)	Član	9	5,5%
Ukupno		164	100,0%

Značenje izraza ovisi o tome je li riječ o određenom ili o neodređenom članu. Određeni i neodređeni član tek se počeo šire upotrebljavati u srednjoengleskome, a u mnogim se slučajevima kada se danas član javlja u srednjoengleskom nije koristio član (v. npr. podatke Moralejo Gárate 2002: 300-301; Mossé 1952: 96-97).

Referencija koja se postiže pomoću određenog i neodređenog člana vrlo je složena u srednjoengleskome. Kod neodređenog člana kreće se od upućivanja na nekog jednog člana

⁸³ Kad se unutar konceptualnog područja nađe stvar koja ne dopušta relacijsko tumačenje, onda nestaju i ove nedoumice. Primjerice, kod genitivnog posvojnog izraza s ne-relacijskom imenicom moguće je samo jedno tumačenje. Tako u izrazu «goddes name» («alle they taken goddes // Name in ydel» (KT 597a) «name» se nikako ne može odnositi na nekog drugog sudionika.

skupa ili predstavnika vrste, pa do generičke referencije itd. (usp. značenja člana *a* i citate navedene u MED-u). Određeni član odnosi se na nekog određenog člana skupa koji je poznat iz konteksta ili se može odrediti pomoću nekih drugih elemenata, na stvari s jedinstvenom referencijom (poput Boga), generički itd. (v. značenja člana *the* i citate navedene u MED-u).

Pogledajmo dva primjera iz korpusa u kojima određeni i neodređeni član svjedoče o različitim načinima konceptualizacije imenice *love*. Na primjer u:

(65) *the love of hire* (1132)

određeni član «the» označava određenu ljubav – i to ljubav prema osobi označenoj posvojnomo zamjenicom «hire». Drugim riječima, «the» označava izdvajanje upravo navedene ljubavi (ili dijela ljubavi) iz ukupnog skupa svih (ili sve) ljubavi. Kao što pokazuje prethodna rečenica, određeni član koristi se za brojive i nebrojive imenice. U primjeru (66):

(66) *King David hadde many a love* (20)

neodređeni član «a» označava nekog jednog pripadnika iz skupa svih ljubavi.⁸⁴ Za razliku od primjera (65) riječ je o omeđenoj konceptualizaciji (koja se ovdje odnosi na osobu a ne na osjećaj), što je naglašeno kvantifikatorom *many*. Etimologija neodređenog člana (koja upućuje na broj jedan; v. OED) i njegova upotreba u srednjoengleskom (v. *a* u MED) potvrđuju da se neodređeni član koristi kod omeđenih konceptualizacija, tj. samo s brojivim imenicama.

Za istraživanje konceptualne metafore, nama je najvažnije što nam članovi mogu reći o posebnostima konceptualizacije koncepta LOVE. U tom smislu generičnost odnosno jedinstvenost referencije koju pokazuje određeni član nisu nam posebno važni, jer je riječ samo o načinu na koji se uspostavlja umni pristup, bez obzira na značajke sheme koncepta – pa se, kao što smo rekli, određeni član može koristiti i s omeđenim i neomeđenim konceptualizacijama. Nasuprot tomu, kod neodređenog člana osim uspostavljanja umnog pristupa elementu, važna je i njegova značajka omeđenosti – jer se neodređeni član može koristiti samo s omeđenim konceptualizacijama. Točnije, neodređeni član između ostalog služi omeđivanju pojedine konceptualizacije. Upravo je o tome riječ u gore navedenom primjeru (66) – omeđenost (i kvantifikacija pomoću «many») upućuju na brojivu

⁸⁴ Unatoč tome što je poredak u kojem je član modificiran kvantifikatorom kao u primjeru (5) nov u srednjoengleskome, ovim se pitanjem dijakronijski sintaktičari ne bave (Fischer, Kemenade, Koopman i Wurff 2001: 79-80).

konceptualizaciju entiteta *lōve*, što ima posljedica za njegovu mogućnost kombiniranja, a posljedično i za konceptualne metafore. Dakle, na temelju analize primjera u kojima imenica *lōve* kao predatribut ima neodređeni član bit će jedan od elemenata na temelju kojeg ćemo moći donijeti neke zaključke o omeđenosti u shemi koncepta LOVE, što će nam biti od koristi u određivanju temelja kulturnog modela LOVE u sljedećem poglavlju. Određeni član nam u tom postupku neće trebati.

6.4.1.1.3. Predatribucija pridjevima

Predatribucija koja označava referenciju može se izraziti i pridjevima poput *this*, *that* koji imaju referencijalno značenje. U korpusu se javljaju sljedeći referencijalni pridjevi: *this*, *that*, *which*, *sāme*, *ōther*, *swich*, *thilke*, *ēverī*. Njihovo referencijalno značenje potvrđeno je u MED-u u odgovarajućim natuknicama, a potvrđeno je i time što se isti oblici mogu koristiti i kao zamjenice (koje imaju isključivo referencijalnu – deiktičku ulogu). Neki primjeri su «that love» (1075), «thilke love» (1225)). Pregled obrazaca naveden je u tablici 6-11.

Tablica 6-11 Predatribucija pridjevom s funkcijom referencije

Obrasci s pridjevima s funkcijom referencije		Broj primjera	
Pridjev (sam ispred imenice)		37	64,9%
Član ⁸⁵ /Posvojni element/Kvantifikator	Pridjev	12	21,1%
Ostalo		8	14,0%
Ukupno		57	100,0%

Svi gore navedeni pridjevi svojim značenjem upućuju na način umnog pristupa elementu *lōve* ispred kojeg se nalaze. Tako se svi navedeni primjeri mogu odnositi na određenog člana nekog skupa, pa su prema tome slični određenom članu (usp. njihova značenja navedena u MED-u). Primjerice, u

(67) *and in this love our life is everlestand* (1232)

izraz «this love» odnosi se na točno određenu ljubav koja je poznata iz ranijeg konteksta, a «this» u navedenoj konstrukciji služi kao element za ostvarivanje umnog pristupa upravo

⁸⁵ Valja napomenuti da se javlja samo određeni član i to samo uz pridjev *sāme* 'isti'. To bi moglo upućivati na poseban status pridjeva *sāme*, koji bi zbog navedene značajke možda valjalo smjestiti u pridjeve s funkcijom kvalifikacije. Ipak, zbog njegova značenja ('isti'; v. MED natuknica *sāme*) i etimološke veze sa zamjenicom *sāme* (v. OED natuknica *sāme*) ubrojili smo ga u ovu skupinu.

toj od ranije poznatoj ljubavi. S obzirom da je riječ o načinu uspostavljanja umnog pristupa, pridjevi s funkcijom referencije neće nam biti važan dio naše analize.

Da zaključimo. Referencija se u srednjoengleskom označava pomoću više različitih sredstava: određenim i neodređenim članom, različitim vrstama posvojnih i drugih zamjenica te imenicama u genitivu. Referenciju objašnjavamo kao način umnog pristupa stvari. Sredstva koja se koriste u srednjoengleskome redom nemaju posljedica za konceptualizaciju sheme LOVE, osim neodređenog člana, koji je, osim što označava način umnog pristupa, i sredstvo omeđivanja. Stoga će nam kod određivanja sheme koncepta LOVE jedino on biti od koristi.

6.4.1.2. Funkcija kvantifikacije

Kvantifikacija se odnosi na broj primjeraka odnosno količinu nekog entiteta (koja se temelji na općoj ljudskoj sposobnosti uspoređivanja; v. 3.2.3.2). Pomoću različitih izraza koji funkcioniraju kao kvantifikatori označit ćemo o kojoj je količini neke neomeđene stvari riječ ili koji se broj nekih omeđenih stvari javlja u diskursu (za opći pregled v. Radden i Dirven 2007: 115-139). Analiza je pokazala da se u našem korpusu kvantifikacija označava pomoću pridjeva koji se javljaju kao predatributi imenici *lōve*. U nastavku dajemo pregled obrazaca i kratku raspravu.

6.4.1.2.1. Predatribucija kvantifikatorima

U kvantifikatore smo ubrojili pridjeve čije značenje jednoznačno upućuje na količinu ili broj primjeraka entiteta. Kao kvantifikatori imenice *lōve* u korpusu su se javili npr.: *lēsse, nō, ōn, mōre, manī, al*, itd. Kvantifikatori se javljaju sami izravno ispred imenice (npr. «alle love» (31)) ili ispred posvojne zamjenice ili člana (nakon kojih može a ne mora stajati kvalifikator, genitivni izraz ili član; npr. «all his love» (451)), «al hire hoote love» (487), «many a love» (20), «al the kinges love» (589)). Detaljni prikaz nalazi se u tablici 6-12.

Tablica 6-12 Predatribucija kvantifikatorom

<i>Obrasci s kvantifikatorima</i>		<i>Broj primjera</i>	<i>%</i>
Kvantifikator (sam ispred imenice)		24	43,6%
Kvantifikator	Posvojna	23	41,8%

		zamjenica/Pridjev/Član		
Član/Posvojna zamjenica		Kvantifikator	2	3,6%
Kvantifikator	Član/Posvojna zamjenica	Pridjev	4	7,3%
Ostalo			2	3,6%
Ukupno			55	100,0%

Pogledajmo dva primjera kvantifikacije (primjer (66) ponavljamo kao primjer (69) radi lakše usporedbe):

(68) *as muche of his / love as he yeveth to thilke creature, so muche / He bireveth fro god*

(6)

(69) *King David hadde many a love* (20)

U primjeru (68) imenica «love» kvantificirana je pomoću izraza «muche», koji se u srednjoengleskome uglavnom koristi s nebrojivim tvornim imenicama (kao što su krv, hrana i voda; v. MED natuknica *muche*). U primjeru (69) imenica «love» javlja se s kvantifikatorom «mani» koji se u srednjoengleskome koristi s omeđenim konceptualizacijama, o čemu u izrazu svjedoči neodređeni član «a», a što je razvidno i iz drugih upotreba (usp. MED natuknica *manī*).

Primjeri (68) i (69) pokazuju nam dvije različite konceptualizacije koje ovise upravo o različitim kvantifikatorima. U primjeru (68) riječ je o neomeđenoj i homogenoj konceptualizaciji entiteta *lōve*, što je vidljivo iz njezinog oblika jednine («love» a ne «loves») koji se nalazi u sprezi s kvantifikatorom «muche». Drugim riječima, *lōve* je ovdje konceptualizirana kao nebrojiva tvar, odnosno, konceptualno gledajući, ona je ovdje neomeđena i homogena (kao i u suvremenom engleskome «muche» zahtijeva oblik za množinu brojivih imenica, odnosno oblik jednine nebrojivih imenica). Nasuprot tomu, u primjeru (69) «meni» je znak brojivosti imenice, odnosno pojedinačne heterogene omeđene konceptualizacije. Ovisno o tome je li riječ o omeđenoj ili neomeđenoj konceptualizaciji (što je u nekim slučajevima vidljivo iz kvantifikacije), može se razlikovati referent imenske skupine, koji mora biti u skladu s konceptualizacijom. Tako omeđena konceptualizacija u (69) pospješuje tumačenje «love» kao metonimije za osobu (koja je prototipno omeđena), dok neomeđena konceptualizacija u (68) pospješuje shvaćanje «love» kao osjećaja. U skladu s tim, prema načelu nepromjenjivosti, za očekivati

su i ograničenja u mogućnostima metaforizacije. Primjerice, metafore koje označavaju intenzitet osjećaja ne bi se trebale pojavljivati s omeđenim konceptualizacijama (koje označavaju osobu).

Dakle, premda kvantifikatori neće izravno ukazivati na metafore, neke različitosti među kvantifikatorima s obzirom na brojivost i nebrojivost ukazivat će na različite konceptualizacije entiteta s kojim se pojavljuju. S obzirom na to, a u skladu s načelom nepromjenjivosti, kvantifikatori se mogu koristiti kao čimbenik koji će upućivati na ograničenja u načinima metaforizacije, pa ćemo ih koristiti kao sredstvo pojašnjavanja u problematičnim slučajevima u narednom poglavlju.

6.4.1.3. Funkcija kvalifikacije

Kod kvalifikacije pobliže određujemo značajke neke stvari, primjerice tako što ograničavamo kategoriju u koju navedena stvar pripada ili tako što dajemo dodatne podatke o navedenoj stvari (v. Radden i Dirven 2007: 141-169). Kvalificiranje neke stvari najsloženija je funkcija, te se u skladu s time može izraziti različitim jezičnim sredstvima. U našem je korpusu izražena predatributima (i to pridjevima) i zaatributima (različitim odnosnim i prijedložnim rečenicama) o kojima govorimo u nastavku. Na kraju odjeljka o kvalifikaciji bavimo se razlikom u stalnosti odnosa između predatributivne i zaatributivne kvalifikacije.

6.4.1.3.1. Kvalifikacija predatributivnim pridjevom

Pridjev kao predatribut stoji izravno ispred imenice «love», bilo sam («endles love» (108)) ili uz druge predatribute (najbrojniji su određeni i neodređeni član («the endles love» (109)) i posvojni izrazi («his pretious love» (1015))). U nekim slučajevima više pridjeva (najviše tri) može stajati izravno ispred imenice, uz neke druge predatribute (npr. «the hey, mervelous, singular love» (1035)); v. tablicu 6-13.

Tablica 6-13 Kvalifikacija pridjevom

<i>Obrasci s pridjevima</i>		<i>Broj primjera</i>	<i>%</i>
	Pridjev (sam ispred imenice)	47	39,5%
Član	Pridjev	27	22,7%
Posvojni izraz	Pridjev	21	17,6%
(Drugi predatribut(i))	Pridjev(i)	23	19,3%

Pridjev	Član	1	0,8%
Ukupno		119	100,0%

Kao što smo već naveli, u korpusu se ne javljaju primjeri s pridjevima kao zaatributima imenice *love*.⁸⁶ Kod predatribucijske kvalifikacije pridjevom, pridjev pobliže određuje imenicu. Drugim riječima, dolazi do integracije shematične strukture pridjeva sa shematičnom strukturom imenice, tijekom čega nastaje nova struktura koja nasljeđuje pojedine dijelove obje strukture i u kojoj nastaje novo značenje koje se temelji na međusobnoj prilagodbi dviju struktura (usp. Langacker 1987: 73-76). Semantički gledano, odnos pridjeva i imenice obično označava neku razmjerno stalnu značajku imenice (Radden i Dirven 2007: 145), određenu na temelju nekog kulturnog modela (ili idealiziranog kognitivnog modela), što pokazuju i dijakronijske studije pridjeva u srednjoengleskome (Moskowich-Spiegel Fandiño i Crespo García 2002: 166).

Pokažimo to na sljedećem primjeru iz korpusa:

(70) *the marvelous love of our maker* (623)

U ovome izrazu dolazi do integracije imenice «love» i pridjeva «marvelous» u jedinstvenu složenu strukturu (za potrebe ovog prikaza radi jednostavnosti ćemo zanemariti usidrenje pomoću «the» i zaatribuciju). Točnije, pridjev *merveillōus* 'uzvišen, veličanstven' (usp. MED natuknica *merveillōus*, 2. značenje) označava da je neki shematični entitet smješten visoko u skali prema kvaliteti uzvišenosti. U složenoj strukturi u «marvelous love» u (70) to je entitet «love». Prilagodba se u ovom slučaju odnosi na kvalitetu koju označava «marvelous». Osim na uzvišenost, izraz *merveillōus* može upućivati i na druge kvalitete: kad je nešto zastrašujuće, čudesno i sl. (usp. MED značenja 2, 3, i 4). U složenoj strukturi doći će do prilagodbe, odnosno biranja onog dijela kvalitativnog prostora koji je moguć ovisno o entitetu s kojim se *merveillōus* kombinira (i ostalog konteksta). Ipak, dio značenja koji označava veliki intenzitet navedene kvalitete u svim slučajevima ostaje isti (pa je to shematična baza izraza).

⁸⁶ Razlozi tomu su strukturni i semantički. Prvo, istraživanja pokazuju da je u srednjoengleskome broj pridjeva nakon glave skupine znatno manji (Fischer, Kemenade, Koopman i Wurff 2001: 80). Drugo, utvrđeni su i neki semantičko-strukturno-funkcionalni čimbenici pojavljivanja pridjeva nakon glave skupine (Fischer 2006), od kojih, čini se, mnogi jednostavno zbog semantičkih razloga ne mogu djelovati kod imenice *love*. Primjerice, u našem je korpusu vrlo mali broj neodređenih upotreba (npr. od ukupno 106 upotreba člana, samo se 14 puta koristi neodređeni član), što automatski isključuje djelovanje prvog čimbenika koji navodi Fischer (2006: 267)

Budući da značenje složene strukture ovisi o kulturnim modelima koje prizivaju elementi od kojih se konstrukcija sastoji, razumno je za pretpostaviti da složena struktura može biti i oprimjerenje neke konceptualne metafore. Tako primjerice u izrazu

(71) *the brennynges / love that he hath to oure lord jhesu / Christ* (7)

pridjev «brennynges» smješta entitet «love» u konceptualni prostor vatre, koji inače nije u njezinoj konceptualnoj bazi, pa će stoga biti mogućim izrazom konceptualne metafore. Podrobnija analiza ovakvih primjera uslijedit će u sljedećem poglavlju.

Kao što se može zaključiti iz prethodnih primjera i objašnjenja, svaki odnos imenice s pridjevom zahtijeva drukčiju analizu, koja se temelji na značenju pridjeva i imenice. S obzirom na to, predatribucija imenice *love* pomoću pridjeva može biti izraz konceptualnih metafora kao i drugih značajki kulturnog modela, te će taj odnos stoga biti uzet u obzir u semantičkoj analizi. Najzad, valja uzeti u obzir i semantičke značajke koje razlikuju predatribucijske od zaatribucijskih konstrukcija, čime ćemo se pozabaviti kasnije.

6.4.1.3.2. Kvalifikacija zaatributima

Drugi način kvalifikacije imenice *love* jest pomoću zaatributa. U korpusu se javilo ukupno 233 slučaja zaatribucije. U najvećem broju slučajeva glava *love* javlja se uz zaatribuciju pomoću prijedloga *of* (npr. «the love of god» (1173)), te odnosnih zamjenica *that*, *which* i *which that* («...love that he hath achieved» (893), «love, which min herte assaileth» (960)). Pregled pojedinih načina zaatribucije prikazan je u tablici 6-8 koju ovdje ponavljamo kao tablicu 6-14.

Tablica 6-14 Kvalifikacija zaatributima

Vrsta zaatribucija	Broj primjera	%
of	129	55,4%
that	42	18%
Which	31	13,4%
which that	5	2,1%
bez relativne zamjenice	5	2,1%
drugo	21	9%

Ukupno	233	100%
---------------	-----	------

Razmotrimo li značenje zaatributivnih konstrukcija, ono, dakako, ovisi o kojoj je zaatributivnoj konstrukciji riječ. U nastavku ćemo se ukratko usredotočiti na najvažnije značajke najčešćih konstrukcija: konstrukcije s *of*, te relativnih rečenica s *that* i *which*.

Općenito govoreći, konstrukcije s *of*, ako se koriste s imenicama označavaju neki odnos između dvije imenske skupine, primjerice odnos posjedovanja (MED natuknica *of* značenje 6 i 7), dijela i cjeline (MED natuknica *of* značenja 13, 14, 15), izvora radnje itd. (za pregled v. Mustanoja 1960: 395-399).

U slučaju konstrukcija *love of*, u korpusu prevladavaju izrazi tzv. genitiva objekta, u kojem konstrukcija s «of» označava objekt ljubavi (usp. MED natuknica *of* 12. značenje; općenito govoreći, «of» označava objekt neke radnje; v. OED natuknica «of» značenje X.). Na primjer:

(72) *For / Certes he maketh thilke feyned humilitee moore / For his profit than for any love of thy persone* (58)

(73) *So is he wounded to the deeth by love of / Oure enemy* (86)

U primjeru (72) «love of thy persone» znači relaciju ljubavi prema objektu «thy persone», a «love of / Oure enemy» u (73) je ljubav prema neprijatelju. U nekim je slučajevima vjerojatno riječ o subjektu radnje (za kognitivno objašnjenje navedene pojave u suvremenom engleskom v. Taylor 1994: 230-231). Tako je u primjeru:

(74) *we shal be rewardid in hevyn be the curtes love of our lord God almighty* (96)

vjerojatno riječ o božjoj ljubavi prema nama zbog koje ćemo biti nagrađeni (a ne o našoj ljubavi prema Bogu). Drugim riječima, u ovim slučajevima drugi entitet konstrukcije *love of* pokazuje sudionike u relaciji ljubavi. Od ukupno 129 primjera s konstrukcijom *of*, njih 117 ukazuje na sudionike. Njihovom semantičkom analizom i utjecajem na kulturni model pozabavit ćemo se kod analize kulturnog modela u 7. poglavlju.

U manjem broju slučajeva javljaju se i druge vrste odnosa, gdje konstrukcija s *of* ne označava drugog sudionika relacije. Tako u sljedećem primjeru:

(75) *... and shewid to hire þe love of his herte* (1154)

riječ «herte» priziva (metonimijski motiviran) kulturni model srca kao sjedišta za osjećaje (v. Niemeyer 2003; usp. i MED natuknica *herte* značenje 3a; riječ je o značenju koje je i danas aktualno u engleskome), pa onda «of» označava relaciju izvora (MED natuknica *of*

značenje 8a). Dakle, i u takvim slučajevima iz konstrukcije *s of* možemo doći do nekih zaključaka o značajkama kulturnog modela ljubavi.

Analiza konstrukcije *love of* pokazuje da je riječ o odnosu između dvaju entiteta kod kojeg oba entiteta igraju ključnu ulogu, a priroda odnosa ovisi o kojim je entitetima riječ. Ipak, mogli bismo reći da prvi entitet ograničava opseg domene o kojoj je riječ, dok drugi entitet bira odnosno označava dio navedene domene ili drugog znanja vezanog uz nju. Stoga su *of* konstrukcije metonimijske naravi. U našem je slučaju prvi entitet zadan. S obzirom da je riječ o osjećaju koji zbog svoje apstraktnosti teško može biti polazna domena za neku metaforičku vezu, drugi dio konstrukcije redovito metonimijski ističe neki dio kulturnog modela, primjerice sudionike (što ujedno pokazuje relacijski karakter koncepta, v. sljedeće poglavlje). S obzirom na to, o ovom ćemo gramatičkom odnosu govoriti kod određivanja kulturnog modela.

Kod odnosnih rečenica riječ je o odnosu kvalifikacije u kojemu poblize određujemo glavu imenske skupine uz pomoć neke situacije (Radden i Dirven 2007: 161-167). Pogledajmo jedan primjer iz korpusa:

(76) *the brennyng / love that he hath to oure lord jhesu (7)*

U primjeru (76) imenica «love» poblize je određena (odnosno kvalificirana) restriktivnom rečenicom koja se odnosi na situaciju: riječ je o ljubavi koju subjekt osjeća prema Isusu. U sljedećem primjeru:

(77) *For love, which that blind was evere, / Makth alle his servantz blinde also (255)*

Ljubav je također određena situacijom, ali je, za razliku od prethodnog primjera, riječ o dodatnim informacijama o ljubavi (što se vidi između ostalog iz zareza u kojima je umetnuta relativna rečenica), pa je riječ o nerestriktivnoj rečenici.

Budući da se kod zaatribucije relativnim rečenicama antecedent poblize određuje pomoću situacije, za njihovo se semantičko modeliranje potrebno koristiti modelom strukture situacije, kod kojeg određujemo o kojoj je situacijskoj shemi riječ, te, s obzirom na to, koje uloge u navedenoj shemi imaju pojedini elementi. To znači da je u primjerima zaatribucije pomoću relativnih rečenica antecedent sudionik u nekoj situacijskoj shemi, koja ga, ujedno, poblize određuje (te da na višoj razini navedeni izraz sudjeluje u cjelokupnoj rečenici). Tako je u primjeru (77) «love» situacijski određena kao sudionik (tema) u shemi fizičkog svijeta, gdje joj pripisujemo kvalitetu sljepoće. Rezultat je metaforička složena struktura, odnosno personifikacija. Na višoj razini, personificirani

entitet «love» može sudjelovati u shemi dinamike sile kao agens koji djeluje na temu («alle his servantz») čineći ih slijepima.

Ova nam objašnjenja pokazuju da u slučaju zaatribucije relativnim rečenicama može doći do metaforizacije, jer dolazi do kvalifikacije glave imenske skupine pomoću situacije. Da bismo odredili dolazi li do metaforizacije i o kakvoj je metafori riječ, morat ćemo semantički analizirati svaki primjer na temelju sheme strukture situacije, te odrediti semantičku ulogu koju *lõve* ima u navedenoj shemi. Sve što ćemo kasnije reći za analizu sheme strukture vrijedi i za zaatributivne konstrukcije s glagolom, pa ćemo stoga, da izbjegnemo ponavljanje, rezultate zaatribucije pomoću situacije prikazati ondje.

6.4.1.3.3. *Stalnost odnosa u kvalifikacijskim predatributima i zaatributima*

Opća je značajka svih zaatributivnih konstrukcija manja stalnost odnosa između glave imenske skupine i zaatributa nego što je to slučaj u predatribuciji. U predatribuciji do integracije dolazi na temelju svojstava predatributa i imenice, čija veza se uspostavlja samo supojavljivanjem i nije izrečena eksplicitnim sredstvima. Zbog toga je veza stalna i stabilna. Manjoj stalnosti zaatributivnih konstrukcija pridonosi činjenica da je riječ o situacijskoj kvalifikaciji glave imenske skupine. Dakle, u određenoj situaciji (koja može biti stalna ali i ograničenog trajanja) vrijedi neka veza eksplicitno određena glagolom (odnosno situacijskom shemom). Zaključak o većoj stalnosti predatributivnih od zaatributivnih konstrukcija u skladu je i s ikoničnim načelom blizine odnosno udaljenosti (Tabakowska 2001), prema kojem su stalnije veze bliže glavi, a manje stalne veze udaljene od nje.

Za semantičku analizu to znači da valja obratiti pozornost na moguće razlike u konceptualizacijama koje se javljaju s zaatributima i u drugim kombinacijama. Primjerice, očekujemo da se neke semantičke osobine pripisane pomoću predatributa neće javljati ili će se javljati rjeđe kao zaatributi (i obrnuto). Takav zaključak ima važne posljedice za metaforičke konceptualizacije, jer može imati posljedice za gramatičku distribuciju konceptualnih metafora. Time ćemo se pobliže pozabaviti u raspravi u predzadnjem poglavlju.

6.4.2. **Srednja razina: imenica *lõve* kao dio veće skupine**

Na srednjoj razini možemo promatrati skupinu *lõve* kao dio neke veće skupine koja njome upravlja. Drugim riječima, imenska skupina *lõve* može biti dopuna glagolske ili prijedložne skupine ili predatribut imenske skupine.

Kad je imenska skupina *lōve* dopuna glagolskoj skupini onda funkcionira kao sudionik radnje, što pokazuje središnju ulogu glagola u određivanju sheme događaja. Imenskom skupinom *lōve* kao dijelom glagolske skupine stoga se bavimo samo u odlomku posvećenom imenici *lōve* kao dijelu sheme događaja. Napominjemo da tu ubrajamo i neke prijedložne glagole (za kriterije v. dolje).

Kad je imenska skupina *lōve* dopuna prijedložne skupine, njezina funkcija u rečenici ovisi o kojem je prijedlogu riječ, te u kojem je odnosu prijedložna skupina s drugim skupinama u rečenici. Prijedložna skupina može biti zaatribut neke veće imenske skupine (npr. «the schip of love» (739)). U korpusu se javljaju takvi primjeri ponajviše s prijedlogom *of* koji, kao što smo rekli, pokazuje odnos između dviju imenskih skupina. Korpus pokazuje da odnosi između imenskih skupina u *of* konstrukciji mogu biti dosta različiti, pa stoga mogu ukazivati i na konceptualne metafore. Navedeni primjer ukazuje na konceptualizaciju ljubavi kao broda, pa bi u takvim slučajevima bilo važno provjeriti koliko daleko navedena konceptualizacija ide u rečenici. Tako u gore navedenom primjeru čitava rečenica glasi:

(78) *The Schip of love hath lost his Rother, / So that he can no reson stiere.* (739)

te se u njoj vidi da se konceptualizacija širi i na kormilo kao dio broda («rother»), te na radnju upravljanja («stiere»). Na taj ćemo način moći donijeti neke zaključke o djelomičnosti metaforičkih preslikavanja. Dakle, u navedenim ćemo slučajevima proširiti analizu konkordancija i gramatičkih odnosa imenske skupine *lōve*, te ćemo promotriti i ostale odnose u rečenici (i to u sljedećem poglavlju kod analize metafora). Valja naglasiti da nam je upravo analiza konkordancija i gramatička analiza omogućila izdvajanje ovih odnosa kao posebnih, što je doprinos barem djelomičnom ukazivanju na moguće posebne metaforičke odnose.

Prijedložna skupina može biti dio imenskog predikata, u slučaju da je predikat kopula, kao u:

(79) *but we be not alway in pese and in love* (527)

U (79) prijedložna skupina «in love» dopuna je kopuli «be» jer označava (metaforičko, apstraktno) mjesto glagolske radnje, pa je prema tome sudionik (u shemi materijalnog svijeta). Ako glagol nije kopula (niti prijedložni glagol), onda je prijedložna skupina okolnost, koja može opisivati mjesto, vrijeme, razloge itd. Tim se slučajevima bavimo u kasnijim odlomcima (kod *lōve* kao dijela sheme događaja, v. dolje).

Najzad, *lõve* može biti dopuna imenskoj skupini; i u tom je slučaju najčešće riječ o genitivu imenice (često označenog oblikom *lõves*). Tako u primjeru:

(80) *So that of loves maladie / Sche makth diverse melodie* (1508)

glava imenske skupine «maladie» 'bolest' pobliže je označena genitivnim oblikom «loves», koji je opisuje (za pregled značenja genitiva v. Mustanoje 1960: 79-91)⁸⁷. Semantički gledano odnos je sličan onome u primjeru (78) s prijedlogom *of*, pa ćemo navedene primjere analizirati zajedno.

Dakle, na drugoj ćemo razini složenosti promatrati imenicu ili imensku skupinu *lõve* kao predtribut veće imenske skupine ili kao dio prijedložne skupine u sklopu veće imenske skupine. Broj pojedinih slučajeva naveden je u tablici 6-15.

Tablica 6-15 *Lõve* kao dio veće imenske i prijedložne skupine

<i>Vrsta odnosa</i>	<i>Broj primjera</i>	<i>%</i>
Dio prijedložne skupine s <i>of</i> (kao dio veće imenske skupine)	188	58,4%
Predtribut imenske skupine	109	33,8%
Dio prijedložne skupine s drugim prijedlozima (kao dio veće imenske skupine)	25	7,8%
Ukupno	322	100%

Imenica *lõve* javlja se kao predtribut drugoj imenici ako se nalazi u genitivnom obliku *loves*. U korpusu se javilo 109 primjera (v. tablica 6-15). Sintaktički gledano o navedenim se primjerima ne može reći ništa posebno što bi pridonijelo njihovoj semantičkoj analizi i analizi konceptualnih metafora. Iz semantičke perspektive riječ je o kvalifikaciji glave pomoću predtributa *lõve*, koji (u većini slučajeva) kategorizira glavu imenske skupine. Tako je, primjerice, *bol* u korpusu kategorizirana predtributom: «*loves peyne*» (1425) 'ljubavna bol', te je na taj način pobliže određena kao psihološka bol koja je uobičajena u ljubavi (a ne fizička bol ili kakva druga psihološka bol), a slično objašnjenje vrijedi i za primjer (80). Ovakve semantičke veze mogu nam ukazati na neke značajke koncepta LOVE ili s njime vezanih konceptualnih metafora. Tako u navedenom primjeru

⁸⁷ Premda u posljednje vrijeme ima mnogo istraživanja vezanih uz dijakronijski razvoj genitiva (npr. Rosenbach 2002; Allen 2003), istraživanja značenja genitiva i njihovih konceptualnih veza su rijetka (v. npr. Koike 2006 i literaturu koja je ondje navedena).

osjećaj ljubavi može biti uzrokom boli, što može ukazivati na značajku kulturnog modela ljubavi, a, ako odemo i korak dalje, na konceptualnu metonimiju BOL ZA LJUBAV.

Sličan odnos predatribuciji pomoću genitiva imenice *lōve* jest zaatribucija pomoću prijedložne skupine s glavom *of* i dopunom *lōve*. U korpusu se javilo 188 primjera s konstrukcijom *of* i dopunom *lōve* kao dijelom veće imenske skupine. Riječ je o zaatributivnoj konstrukciji koja kvalificira glavu skupine. Kao što smo naveli ranije, *of* konstrukcije mogu pokazivati različite odnose između dviju imenica. Kod slučajeva gdje je *lōve* glava skupine, (v. gore primjere (72)-(74) i raspravu o njima), značenja su razmjerno ograničena, jer *of* konstrukcija zapravo metonimijski ističe određeni dio kulturnog modela LOVE. Kod konstrukcija kojima se bavimo ovdje i metaforički je odnos moguć, budući da prvi entitet nije zadan, te ne mora biti apstraktan. Dvije su mogućnosti: prvo, pomoću *of* konstrukcije ističemo neke metonimijske veze unutar kulturnog modela LOVE, ili drugo, pomoću *of* konstrukcije ističemo neke metaforičke veze između koncepata. Metonimijske veze vidljive su u primjerima poput:

(81) ...*And ye be fre from al the peine / Of love* (979)

koji prema značenju usporedan s upravo razjašnjenim primjerom «loves peine», jer ističe metonimijsku vezu između boli i ljubavi.⁸⁸ Metaforičke veze vidljive su npr. u primjeru (78), te u drugim primjerima kao što je:

(82) *be fire of be love of god* (1159)

gdje se ističu metaforičke veze između domena ljubavi i vatre. S obzirom na rečeno, analiza ovih konstrukcija bit će važan dio analize konceptualnih metafora (i metonimija).⁸⁹

Najzad, *lōve* se javlja kao dio prijedložne skupine s nekim drugim prijedlogom, u sklopu veće imenske skupine, kao u:

(83) *Servant in love* (505)

Takvih je primjera u korpusu razmjerno malo (ukupno 24, v. tablica 6-15), a javljaju se ponajviše s prijedlozima *in* (v. primjer (83)) i *to*:

(84) *Nature techeth me the weie / To love* (1302)

⁸⁸ Dva su primjera različita prema stalnosti odnosa, tj. ikoničnosti. Dok primjer s genitivom pokazuje razmjerno stalan odnos (pa očekujemo manji broj različitih konstrukcija koje su uglavnom metonimijski povezane), kod *of* konstrukcije očekujemo manje stabilne odnose (koje mogu biti i metaforičke prirode). Dakako, kao što pokazuje navedeni primjer, neki će se izrazi preklapati.

⁸⁹ Ovdje valja napomenuti da se upravo u navedenim konstrukcijama vidi i struktura veza između konceptualnih metonimija i metafora, te zapravo, metonimijski temelj metafora (v. 4.2.4.).

Semantički gledano navedeni prijedlozi označavaju shematičnu konceptualizaciju ljubavi (*in* kao nekog općeg stanja, *to* kao cilja u shemi IZVORA, PUTA I CILJA), a glava imenske skupine označava shematični entitet koji se nalazi u navedenom stanju (kod prijedloga *in*) odnosno put ili entitet usmjeren prema ljubavi (kod prijedloga *to*). To znači da ćemo moći analizirati konceptualne metafore u navedenim primjerima, a rezultate ćemo moći povezati s drugim konceptualizacijama u kojima je *lōve* dopuna prijedloga, ali se ne nalazi u sklopu veće imenske skupine. Također ćemo promotriti na koji je način glava imenske skupine vezana uz navedene konceptualizacije.

Rasprava o skupini *lōve* kao dijelu neke veće skupine koja njome upravlja pokazala je da semantički odnosi koji se javljaju mogu ukazivati na konceptualne metafore i metonimije. Dakle, ako je *lōve* predatribut ili zaatribut nekoj imenici, onda on ukazuje na moguće metaforičke i metonimijske veze koncepta LOVE. Stoga će navedena razina biti važan dio sljedećeg poglavlja koji se bavi metaforama i metonimijama.

6.4.3. Imenica *lōve* kao dio sheme događaja

Najzad, na najvišoj razini složenosti promatrali smo odnose imenice *lōve* (ili imenske skupine *lōve*) kao jednog od dijelova sheme događaja. Analizirali smo sve rečenice u kojima se nalazi traženi izraz da bismo odredili je li traženi izraz sudionik ili okolnost, te smo zatim analizirali o kojoj je shemi događaja riječ.

6.4.3.1. *Lōve* kao sudionik glagolske radnje

Sintaktički gledano, ako se imenska skupina s glavom *lōve* javlja kao dopuna glagolske skupine, imenski dio predikata ili subjekt, onda je sudionik u situacijskoj shemi. Imenska skupina s glavom *lōve* dopuna je glagolu kada u rečenici funkcionira kao (izravni ili neizravni) objekt ili prijedložni objekt (s različitim vrstama prijelaznih glagola) i imenski dio predikata (s kopulativnim glagolima).⁹⁰ Napominjemo da se ovdje nećemo baviti dijakronijskim promjenama reda riječi niti njegovim značajkama u srednjoengleskome (za pregled v. Fischer, Kemenade, Koopman i Wurff 2001: 160-172). Također se nećemo baviti poteškoćama vezanim uz određivanje veze prijedloga/čestice s glagolom (za pregled poteškoća u suvremenom engleskome, v. Quirk, Greenbaum, Leech i Svartvik 1985: 1150-1168; povijesni pregled prijedložnih glagola u Visser 1970: 387-410), nego ćemo kao kriterij uzeti podatke iz MED. Ako je u MED-u neki glagol naveden s česticom kao zasebno značenje ili dio značenja smatrat ćemo ga jednom cjelinom.

⁹⁰ Za historijski pregled kopulativnih glagola u engleskome v. Visser 1970: 170-279.

Pogledajmo nekoliko primjera. U (85) «love» je izravni objekt glagola *graunten*, u (86) «love» je prijedložni objekt glagola *knouen of*, a u primjeru (87) «love» je imenski dio predikata kao dio kopulativnog glagola *bēn*:

(85) *she hir love hym graunted atte laste* (341)

(86) *Bot he ... / Hath knowe of love bot a lite* (740)

(87) *And that was love* (1339)

U korpusu se javilo ukupno 528 sintaktičkih obrazaca u kojima je imenska skupina s glavom *lōve* dopuna glagolu, od čega se imenica *lōve* javila kao objekt 446 puta, a kao imenski dio predikata 82 puta (v. tablicu 6-16).

Imenska skupina s glavom *lōve* javlja se i kao subjekt rečenice s različitim vrstama glagola. Tako se u primjeru (88) *love* pojavljuje kao subjekt prijelaznog glagola *senden*, u (89) *love* je subjekt neprijelaznom glagolu *cōmen*, a u (90) subjekt kopulativne konstrukcije s glagolom *bēn*:

(88) *Love his grace wol noght sende / To that man which dar axe non* (234)

(89) *And if my love come not to-morowe at his our* (670)

(90) *love was without begynnyng, is, and shall be without endyng* (42)

U nekim se slučajevima u korpusu javljaju primjeri kod kojih nije lako odrediti je li *lōve* subjekt perfektne konstrukcije, kopulativne konstrukcije s jasnim pridjevnim značenjem, ili pasiva. Kao kriterijem služili smo se podacima iz MED-a. Tako je u (91):

(91) *which love was never slakid, no never shall* (1357)

«slakid» particip glagola *slāken* koji u primjeru odgovara značenju 'oslabjeti' navedenom pod 4. (v. MED natuknica *slāken*, v (1)), a s obzirom na podatke iz MED-a to smo svrstali u perfektnu konstrukciju. Nasuprot tomu, u primjeru

(92) *The love is nou so unavised* (1192)

oblik «unavised» pravi je glagolski pridjev (sa značenjem 'nepromišljen, nagao'), kako prema podacima iz MED-a (v. MED natuknica *unavīsede*, ppl I (a)), tako i prema činjenici da se javlja s intenzifikatorom «so». Najzad, u:

(93) *all Þe love is lost Þat I hadde to him* (1155)

riječ je o pasivnoj konstrukciji s glagolom *lōsen* 'iščeznuti, izgubiti' (v. MED natuknica *lōsen* v(2) 4.) U korpusu se javlja 201 primjer u kojima je imenska skupina *lōve* subjekt (v. tablicu 6-16).

Tablica 6-16 Imenska skupina *lōve* kao dopuna glagolu

<i>Funkcija imenske skupine</i>	<i>Broj primjera</i>	
Objekt	446	1,2%
Imenski dio predikata	82	1,2%
Subjekt	201	7,6%
Ukupno	729	100%

Kao što smo već ranije naznačili, sintaktičke funkcije nisu dovoljno detaljne za semantičku analizu, jer su nedovoljno osjetljive na semantiku glagola i shemu situacije koja se javlja. Tako sa stanovišta sintaktičkih funkcija nema razlike između primjera (88) i (90), jer je u oba «love» subjekt. Iz semantičke perspektive, primjer (88) odnosi se na dinamiku sile u kojoj subjekt «love» djeluje kao pokretač koji ima vlastitu volju – drugim riječima riječ je o personifikaciji. Nasuprot tomu, u primjeru (90) riječ je o opisu ljubavi kao entiteta koji postoji u fizičkom svijetu, kojem se pripisuje samo značajka trajanja. Dakako, slična opaska vrijedi i za pasivne i aktivne rečenice – premda je u (93) «love» subjekt, njegova je semantička uloga teme ista kao i uloga objekta u aktivnoj rečenici s navedenim glagolom u primjeru

(94) *and lese the love of his lord god* (1100)⁹¹

Stoga ćemo sve slučajeve u kojima je *lōve* sudionik analizirati pomoću sheme strukture situacije, u kojoj razlikujemo shemu materijalnog svijeta, psihološkog svijeta i shemu dinamike sile. Na temelju opisa funkcije imenice *lōve* u shemi događaja moći ćemo doći do njezinih značajki koje ćemo zatim moći klasificirati prema metaforičnosti.

U tablici 6-17 nalazi se pregled broja primjera koji opimjeruju svaki od tri sheme za imenicu *lōve* kao sudionika radnje. Zasebno su uvrštene zaatributivne konstrukcije koje smo analizirali pomoću sheme situacije, te ukupni rezultati.

⁹¹ Naravno, ista semantička uloga ne znači i istu konceptualizaciju na razini situacije, jer dvije gramatičke konstrukcije nemaju isto značenje s obzirom na istaknutost te lik i pozadinu.

Tablica 6-17 Broj obrazaca prema shemi situacije

<i>Shema situacije</i>	<i>Broj primjera</i>	<i>Broj primjera (zaatribucija)</i>	<i>Ukupno</i>	<i>%</i>
Dinamika sile	423 (58%)	42 (43,8%)	465	56,4%
Fizički svijet	260 (35,7%)	51 (53,1%)	311	37,7%
Psihološki svijet	46 (6,3%)	3 (3,1%)	49	5,9%
Ukupno	729	96	825	100%

U nastavku ćemo detaljno opisati svaku pojedinu shemu, uz raspravu o semantičkim ulogama te mogućnostima metaforizacije. Na kraju ćemo se osvrnuti na odnos shema u korpusu.

6.4.3.1.1. Shema dinamike sile

Shemu dinamike sile karakterizira postojanje izvora energije (agensa) koji silom djeluje na samoga sebe i na druge entitete. Kod djelovanja na sebe riječ je o agensovom kretanju (Radden i Dirven 2007: 291-292). Evo jednog primjera iz korpusa:

(95) *And if my love come not to-morowe at his our* (670)

u kojem riječ *love* služi kao metonimija za osobu, a glagol *cōmen* 'doći' označava dolazak. Kod djelovanja na druge entitete može biti riječ o njihovom pomicanju prema nekom (apstraktnom ili fizičkom) cilju od strane agensa. Primjerice u:

(96) *And yet hath love (...) / Broght hem hyder bothe for to dye* (309)

entitet *love* je uzrokovao dolazak Arcite i Palamona na određeno mjesto («broght hem hyder»). Djelovanje agensa može se očitovati i kao prijenos nekog elementa prema primatelju. Tako u (97) agens (označen zamjenicom «I») odbija dati (što je označeno glagolom *yeven* 'dati') ljubav nekoj drugoj osobi (označenoj zamjenicom «hire»):

(97) *I ne schal hire yive (...) / Mi love* (639)

Najzad, dinamika sile može se odnositi na djelovanje agensa silom na temu (često pomoću nekog sredstva). Model biljarske kugle označava tipičan prijenos te vrste. Primjerice, u (98), «love» je personificirani agens koji je zabio («ystiked», particip glagola *stiken* 'zabiti, ubosti') strelicu («dart») kroz srce osobe o kojoj je riječ («my...herte»):

(98) *Love hath his firy dart so brennyngly / Ystiked thurgh my trewe, careful herte* (4)

Agens ne mora biti osoba ili personificirani entitet, kao što to pokazuje primjer (99), u kojem je *lõve* sila koja utječe na čovjeka (što je vidljivo iz značenja glagola *constreinen* 'prisiliti, natjerati, dominirati, ograničiti'; v. MED natuknica *constreinen*, v):

(99) *He was with love unwys constreigned* (1377)

Dakle, u dinamici sile uvijek je riječ o nekoj promjeni stanja (ili mjesta) koja je uzrokovana nekom silom. Promjenu stanja svojom silom izaziva agens, koji je najčešće osoba, ali može biti i neka vrsta prirodne sile ili uzroka. Sila može uzrokovati kretanje samog agensa, u kojem slučaju se javljaju uloge cilja i puta (i neke druge, poput brzine i sl., što ovisi o glagolima); može djelovati na neki entitet (trpitelj) pomoću nekog sredstva, ili može djelovati na neki entitet koji pod utjecajem sile bude prenesen prema primatelju. Drugim riječima, da bismo mogli donijeti neke zaključke o mogućnostima metaforizacije entiteta *lõve* moramo odrediti koju ulogu ima u shemi. Pregled uloga u shemi dinamike sile nalazi se u tablici 6-18.

Tablica 6-18 Pregled uloga entiteta *lõve* u shemi dinamike sile

<i>Uloga u dinamici sile</i>	<i>Broj primjera</i>	<i>Broj primjera (zaatribucija)</i>	<i>Ukupno</i>	<i>%</i>
Tema	234 (59,7%)	21 (50%)	255	58,8%
Agens (izvor energije)	108 (27,5%)	16 (38,1%)	124	28,6%
Cilj	21 (5,4%)	0 (0%)	21	4,8%
Ostalo (primatelj, mjesto, sredstvo)	29 (7,4%)	5 (11,9%)	34	7,8%
Ukupno	392	42	434	100%

Valja samo naglasiti da ćemo u daljnjoj raspravi zanemariti razlike u postotku primjera između *lõve* kao sudionika na razini rečenice (kolona «broj primjera» u tablici 6-18) i *love* kao sudionika u zaatributivnoj konstrukciji (kolona «broj primjera (zaatribucija)» u tablici 6-18), nego ćemo se usredotočiti na ukupne rezultate. Razlog tomu je veliki nesrazmjer između ukupnog broja primjera u navedene dvije skupine, koji ne dopušta usporedbu rezultata.

Činjenica da se entitet *lõve* javlja kao tema u većini slučajeva nije iznenađujući. Naime, uloga teme u dinamici sile označava da na taj entitet djeluje neka vrsta shematične

sile. Drugim riječima, u navedenim se slučajevima *lōve* nužno smatra nekom stvari (a ne relacijom), budući da sila može djelovati na stvar a ne na relaciju. To je prva razina metaforizacije (koju ćemo pobliže razmotriti u sljedećem poglavlju). Drugo, razina shematičnosti odnosno detaljnosti glagola ukazuje na daljnje stupnjeve metaforizacije entiteta. Primjerice, glagol *gēten* 'dobiti' vrlo je shematičan glagol, jer se može koristiti s različitim vrstama fizičkih i apstraktnih tema (usp. natuknica *gēten*, v. 1. u MED-u). S obzirom na to, njegovo korištenje s entitetom *lōve* ne može nam dati nikakve dodatne informacije o samome entitetu *lōve*. S druge strane, neki glagoli koriste se gotovo isključivo s osobama ili metonimijama za osobe; tako, primjerice, glagol *quēmen* u:

(100) *he ... was freissh his love forto qweme (401)*

odnosi se na zadovoljavanje neke osobe ili služenje nekoj osobi da bi joj se zadovoljili zahtjevi (v. *quēmen*, v. značenje 1a u MED-u), pa je zato u ovom slučaju riječ o metonimiji za osobu ili personifikaciji. Stoga nam manje shematični glagoli u tom smislu mogu reći nešto više o mogućim metaforičkim konceptualizacijama entiteta *lōve*.

Entitet *lōve* kao agens odnosno izvor energije sljedeći je prema broju primjera. Navedena konceptualizacija označava da je entitet *lōve* taj koji primjenjuje neku silu na temu (v. primjere (98) i (99) gore). Iz perspektive konceptualnih metafora, ova konceptualizacija znači da *lōve* valja shvatiti, na sasvim shematičnoj razini, kao entitet koji je sposoban biti izvorom sile – bilo kao personificirani entitet (u (98)), koji može silom djelovati na entitete oko sebe kao i svaka osoba, ili kao neka vrsta sile (kao u (99)), čija narav nije nužno detaljno određena, ali koja može imati neke značajke. Primjerice, jedna od značajki ljubavi kao sile jest da uzrokuje loše psihofizičko stanje neke osobe, odnosno bol. U primjeru:

(101) *So is he wounded to the deeth by love of / Oure enemy (86)*

glagol *wōunden* označava nanošenje emocionalne boli (v. MED natuknica *wōunden*, v. značenje 5.). Opis dinamike sile i ulog entiteta love u ovom nam slučaju omogućava da na najvišoj razini shematičnosti predvidimo postojanje konceptualne metafore LOVE IS A FORCE, koja ima svoje detaljnije izričaje ovisno o značajkama glagola i entiteta na koji djeluje. Tako može biti riječ o sili ili agensu koja uzrokuje bol i patnju (kao u (101)), što je ujedno i najčešća konceptualizacija, pa do sile koja utječe na nečije kretanje:

(102) *...he was stered to and fro / Of love (940)*

(glagol *stēren* odnosi se u doslovnom značenju na upravljanje brodom, v. natuknica *stēren*, v(1) u MED-u).

Entitet *lōve* kao cilj odnosi se na mjesto kamo agens stiže (u shemi izvora, puta i cilja), odnosno na apstraktno shvaćeni cilj koji agens želi postići. *Lōve* se kao cilj javlja kao objekt glagola poput *achēven* ili *atteinen*:

(103) ...*thou mihtest love achieve...* (642)

Činjenica da se *lōve* javlja kao cilj omogućuje nam da zaključimo jedino da agens može željeti postići ljubav, što nije posebice važna ili karakteristična informacija iz perspektive konceptualnih metafora i ne omogućuje nam da donosimo neke metaforičke zaključke. Ipak, riječ je o jednoj vrsti znanja vezanoj uz kulturni model ljubavi.

Posljednje tri konceptualizacije odnose se na *lōve* kao primatelja, mjesto i sredstvo. *Lōve* kao primatelj odnosi se na shemu prijenosa u kojoj se neki konkretni ili apstraktni predmet (odnosno energija) biva prenesen prema entitetu *lōve*. Entitet *lōve* tako može biti personifikacija odnosno metonimija za osobu, primjerice u:

(104) *he ... said to his love* (450)

«love» se odnosi na osobu kojoj subjekt («he») nešto kaže (oblik «said» glagola *seien* 'reći'), dakle prima apstraktni predmet – poruku. Entitet *lōve* najčešće je primatelj energije, a koristi se s glagolom *serven* 'služiti', kao u:

(105) *Bot, Sone, if thou wolt love serve* (1396)

Entitet *lōve* kao mjesto odnosi se na shemu kretanja unutar dinamike sile. Za razliku od cilja, kod mjesta konceptualizacija je statična. Ipak, nije riječ o fizičkom svijetu budući da postoji neka sila koja «drži» neki entitet «u ljubavi». Najčešće se javlja glagol *kepen* 'držati':

(106) *in the same love he [God] kepith us* (1028)

U (106) agens (Bog) «drži» temu («us» 'nas') «u ljubavi». S metaforičkog stanovišta ljubav je u takvim primjerima ljubav konceptualizirana kao neka vrsta spremnika, bez posebne razrade. Mali broj primjera ljubavi kao sudionika ne dopušta nam da donesemo druge zaključke, pa ćemo raspravu o ljubavi kao o spremniku ostaviti za kasnije (kod prikaza konceptualizacija fizičkog svijeta).

Konceptualizacija ljubavi kao sredstva javlja se u izuzetno malom broju primjera (samo njih 5), a u njima je *lōve* sredstvo koje se koristi da bi se djelovalo na agensa. Ipak, budući da se entitet *lōve* tu javlja samo kao figurativno sredstvo, zapravo je riječ o sili kojom neka druga sila samo upravlja. Primjerice u:

(107) *Whan kinde assaileth the corage / With love* (1382)

entitet *kīnde* 'priroda, instinkti' napada (*assailen* 'napasti') *corage* 'srce' pomoću ljubavi. Dakle, «love» nije prototipično sredstvo, već je i tu metaforički konceptualizirano kao neka vrsta sile.

Ova rasprava i primjeri pokazuju nam da kod dinamike sile entitet *lōve* može biti metaforički konceptualiziran kao neka vrsta objekta odnosno stvari, kao osoba (metonimijski ili personifikacijom), kao neka vrsta sile ili spremnika. Sve su navedeno izuzetno shematične metafore koje vrijede za mnoge koncepte, ali će nam njihov kvantitativni i kvalitativni odnos ukazati na neke značajke koje su karakteristične upravo za entitet *lōve*. Što se tiče općeg metodološkog cilja rada, postoje indikacije da je smisleno istraživati semantičku ulogu apstraktnog entiteta u semantičkom obrascu, jer se navedene uloge poklapaju s mogućim konceptualnim metaforama. O navedenoj ćemo tvrdnji pobliže raspravljati kasnije.

6.4.3.1.2. Shema fizičkog svijeta

Vratimo li se na tablicu 6-17 vidjet ćemo da je drugi obrazac po brojnosti obrazac fizičkog svijeta. U obrascu fizičkog svijeta govorimo o nekim značajkama nekog entiteta, o posjedovanju entiteta, o mjestu gdje se entitet nalazi i dr. (za detaljan pregled v. Radden i Dirven 2007: 272-281). U našem se korpusu entitet *lōve* javlja u dvije uloge: teme i mjesta (v. tablicu 6-19).

Tablica 6-19 Pregled uloga entiteta *love* u shemi fizičkog svijeta

<i>Uloga u fizičkom svijetu</i>	<i>Broj primjera</i>	<i>Broj primjera (zaatribucija)</i>	<i>Ukupno</i>	<i>%</i>
tema	228 (89%)	40 (78,4%)	268	87,3%
mjesto	28 (11%)	11 (21,6%)	39	12,7%
Ukupno	256	51	307	100%

U prototipnom primjeru rečenice koja pripada fizičkome svijetu pripisujemo neku osobinu nekom entitetu pomoću vrlo shematične relacije označene kopulativnim glagolom.⁹² Primjerice, u:

(108)...*Love is swete* (492)

⁹² Kao i kod dinamike sile, zanemarit ćemo pojedinačne razlike između zaatributivnih i nezaatributivnih konstrukcija zbog nesrazmjera u broju primjera, te ćemo se usredotočiti samo na ukupne rezultate.

opisujemo entitet ljubav kao sladak («swete»). Osim značajki entiteta (obično označenih pridjevima), shema fizičkog svijeta dopušta nam da odredimo kategoriju kojoj neki entitet pripada. Tako je u:

(109) *Love is an occupacion / which ... / Scholde every gentil herte have (8)*

Ljubav kategorizirana kao aktivnost («occupacioun») koja je potrebna svakom srcu («herte»). Oba sudionika u opisanim relacijama označeni su kao tema (odnosno i subjekt i imenski dio predikata vrše semantičku ulogu teme). Iz perspektive konceptualne metafore, čini se da će se entitet *lōve* moći javiti kao metafora jedino ako je označen kao subjekt i tema, odnosno ako je *lōve* pojam koji definiramo ili pobliže određujemo, a ne ako se on koristi kao značajka koja određuje neki drugi entitet. U slučaju kada je *lōve* tema i imenski dio predikata, riječ je redovito o metonimiji za osobu, kao u:

(110) *pou be my love (668)*

ili o ljubavi kao o osjećaju:

(111) *And that is love, of which I mene / To trete (576)*

Navedena je opaska sasvim u skladu s uobičajenim tradicionalnim metaforama koje su se davale kao prototipni primjeri, i u skladu s općim oblikom konceptualne metafore. Dakle, kažemo li «A je B», entitet A je ciljna domena koju metaforički opisujemo pomoću domene B. Budući da je ljubav prototipična ciljna domena (jer je apstraktni osjećaj), nije za očekivati da će se u slučaju obrazaca *X bēn lōve* neki apstraktni entitet definirati pomoću (već ionako apstraktnog) koncepta LOVE. U tim će se slučajevima, dakle, *lōve* konceptualizirati kao osjećaj (u (111)) ili metonimija za osobu (u (110)). Takav zaključak povlači i vrlo jasnu jednosmjernost našeg korpusa, barem u navedenom segmentu, što ukazuje da je kod entiteta *lōve* u srednjoengleskome dvosmjernost tek teorijska mogućnost koja se ne javlja (ili javlja vrlo rijetko) u diskursu. Ako idemo korak dalje, to povlači i određenu konvencionalnost svih konceptualizacija gdje je *lōve* ciljna a ne polazna domena. Što se tiče nekih pobližih zaključaka o mogućim konceptualnim metaforama, njih ćemo ostaviti za sljedeće poglavlje. Valja samo napomenuti da su konceptualizacije u slučaju dviju tema slične konceptualizacijama kod kvalifikacije, ali da zbog čimbenika ikoničnosti (odnosno manje stalnosti veze dviju tema) očekujemo više različitih konceptualnih metafora nego u slučaju kvalifikacije.

Druga je mogućnost koja se javlja u korpusu označavanje smještaja nekog entiteta u nekom drugom entitetu (ali, za razliku od sheme dinamike sile, bez utjecaja sile). Uloga

mjesta nije naročito česta, te se javlja tek u desetak posto slučajeva (v. tablicu 6-19). Na primjer, u:

(112) ...*we be verily in peace and in love* (539)

subjekt («we» 'mi') smješten je u metaforičkom prostoru ljubavi, što je označeno pomoću prijedloga «in» 'u' i kopule *bēn* 'biti'. Apstraktni prostor ljubavi konceptualiziran je kao spremnik, što je uobičajena konceptualizacija za stanja, odnosno izraz konceptualne metafore STANJA SU MJESTA. Stoga konceptualizacija ljubavi kao spremnika nije posebice karakteristična za entitet ljubav, te je vrlo shematična. Prijedlog *in* najčešći je način označavanja mjesta u korpusu.

Dakle, rezultati za fizički svijet ukazuju na to da postoje neka konceptualno-gramatička ograničenja vezana uz poziciju entiteta *lōve* u obrascu fizičkog svijeta s obzirom na mogućnost njegove metaforizacije. O tim ćemo ograničenjima pobliže govoriti kasnije. Nadalje, konceptualne metafore ovisit će o vrsti entiteta koji se koristi u obrascu, što je u skladu s našim zaključcima vezanim uz kvalifikaciju i konceptualne metafore. Najzad, ako *lōve* ima ulogu mjesta, to ukazuje na konceptualnu metaforu STANJA SU MJESTA.

6.4.3.1.3. Shema psihološkog svijeta

Najzad, ljubav se javlja i u shemi psihološkog svijeta, ali samo u nešto manje od 6% slučajeva. U shemi psihološkog svijeta glagol označava neko psihološko stanje doživljača, pa je stoga za pretpostaviti da će se u većini slučajeva *lōve* javiti kao tema, što se pokazalo točnim (v. tablicu 6-20).

Tablica 6-20 Pregled uloga entiteta *lōve* u shemi psihološkog svijeta

<i>Uloga u psihološkom svijetu</i>	<i>Broj primjera</i>	<i>Broj primjera (zaatribucija)</i>	<i>Ukupno</i>	<i>%</i>
tema	42 (93,3%)	2 (66,7%)	44	91,7%
doživljač	3 (6,7%)	1 (33,3%)	4	8,3%
Ukupno	45	3	48	100%

Tablica 6-20 pokazuje da entitet *lōve* u velikoj većini slučajeva služi kao tema – drugim riječima, neki doživljač osjeća, percipira ili poznaje osjećaj ljubavi.⁹³ Velika većina glagola u korpusu odnosi se na umno shvaćanje odnosno poznavanje ljubavi, primjerice *knouen* 'znati' ili *foryēten* 'zaboraviti', kao u:

(113) *she for yate the love of hir husbonde (1175)*

U primjeru (113) doživljač («she») zaboravlja («foryate») ljubav svog muža («hir husbonde»). U slučajevima ljubavi kao teme, izraz *lōve* odnosi se na sam osjećaj ljubavi, kao u primjeru (113), ili na osobu:

(114) *Anon his love he so foryat, / As thogh he hadde it nevere knowe (413)*

U (114) izraz «his love» vjerojatno je metonimija za voljenu osobu. Navedene se mogućnosti javljaju i kod drugih glagola, primjerice *sēn* 'vidjeti'.

U tri slučaja izraz *lōve* je doživljač koji osjeća nešto. Riječ je o slučajevima personifikacije ljubavi:

(115) *For love hateth nothing more... (233)*

Glagol *hāten* 'mrziti' zabilježen je gotovo isključivo s doživljačima (v. *hāten*, v. u MED-u), osim toga intenzitet vidljiv iz izraza *mōre* 'više' nije u skladu s drugim načinima konstrukcije značenja.

Što se tiče konceptualnih metafora, izraz *lōve* kao tema u shemi psihološkog svijeta ne nudi gotovo nikakve mogućnosti metaforizacije, budući da je riječ o "prirodnoj" temi u navedenoj shemi – jer je ljubav osjećaj. Jedina se mogućnost odnosi na moguću metonimiju (v. primjer (114)). U slučaju kad je *lōve* doživljač riječ je o personifikaciji.

Dakle, entitet *lōve* javlja se u različitim ulogama u svim trima shemama. Raspravi o ulogama entiteta *lōve* u pojedinim shemama pokazala je da neke uloge omogućuju jasnu metaforizaciju, dok neke druge ne dopuštaju ili nisu uobičajene kao metaforičke. Naše pretpostavke provjerit ćemo u poglavlju 8, gdje ćemo dati pregled veza između pojedinih razina opisanih u ovom poglavlju i metafora opisanih u sljedećem.

Sada kad smo pobliže opisali svaku od shema i uloge entiteta *lōve* u pojedinim shemama, ostaje nam još da pobliže raspravimo raspodjelu broja primjera prema shemama. Pogledajmo još jednom tablicu 6-17 koju ovdje ponavljamo kao tablicu 6-21.

⁹³ Kao i kod prethodnih shema, zanemarit ćemo pojedinačne razlike između zaatributivnih i nezaatributivnih konstrukcija zbog nesrazmjera u broju primjera, te ćemo se usredotočiti samo na ukupne rezultate.

Tablica 6-21 Broj obrazaca prema shemi situacije

<i>Shema situacije</i>	<i>Broj primjera</i>	<i>Broj primjera (zaatribucija)</i>	<i>Ukupno</i>	<i>%</i>
Dinamika sile	423 (58%)	42 (43,8%)	465	56,4%
Fizički svijet	260 (35,7%)	51 (53,1%)	311	37,7%
Psihološki svijet	46 (6,3%)	3 (3,1%)	49	5,9%
Ukupno	729	96	825	100%

Već smo rekli u nekoliko navrata da zbog velikog nesrazmjera između broja primjera u zaatributivnim i nezaatributivnim konstrukcijama teško možemo donositi valjane zaključke o relativnim razlikama koje se javljaju među njima. Ipak, možemo pretpostaviti da razlika između ukupnog broja zaatributivnih i nezaatributivnih konstrukcija vjerojatno proizlazi iz razmjernosti stalnosti konceptualizacije koja proizlazi iz zaatributivne konstrukcije. Zaatributivna konstrukcija služi pripisivanju neke razmjerno ustaljene i nekontroverzne značajke jer ne otvara mogućnost rasprave o tome u kojoj mjeri ta značajka odgovara entitetu kojem je pripisana. Primjerice u:

(116) *neuertheles þow arte come from fer contrees for grete fervente love þat hathe I-bene a-twene vs of longe tyme. (137)*

entitet «love» nalazi se između dvoje ljudi, što je označeno zaatributivnom konstrukcijom s «þat». Značajka entiteta *lõve* – to da se nalazi između dvoje ljudi – nije prijeporna i ne dopušta propitivanje. Za razliku od toga, nezaatributivna konstrukcija omogućuje potpunu definiciju i opravdanje pripisivanja neke značajke entitetu o kojem se govori. Primjerice, u (56) sljepoća ljubavi nije samo pripisana entitetu «love» nego je i pobliže opisana:

(117) *Thus love is blind and can noght knowe / Wher that he goth, til he be falle (1234)*

To ne znači da se u nezaatributivnim konstrukcijama neće javiti opisi poput onih koji se javljaju u zaatributivnima, pa (118) opisuje «love» na isti način kao i (116), ali je i ovdje vidljiva tendencija bližeg i detaljnijeg opisa:

(118) *And thus betwen the wel and wo / To schip he goth, his wif with childe, / The which was evere meke and mylde / And wolde noght departe him fro, / Such love was betwen hem tuo. (1046)*

Iz svega navedenog očekujemo da će se kod zaatributivnih konstrukcija općenito javiti manji broj primjera, te da će različitosti unutar primjera biti manje. Nadalje, za pretpostaviti je da se u zaatributivnim konstrukcijama neće javiti konceptualizacije koje ne

postoje u nezaatributivnim konceptualizacijama. Pretpostavljamo da je razmjerno veći broj primjera sheme fizičkog svijeta kod zaatributivnih konstrukcija također rezultat opisanih čimbenika, jer shema fizičkog svijeta pogoduje većoj stalnosti situacije zbog shematične veze između entiteta. Tome je uzrok semantika glagola – kopula je u svojoj osnovi shematičnija od gotovo bilo kojeg glagola koji sudjeluje u dinamici sile. Drugim riječima, dolazimo do logičnog zaključka da će detaljnije veze biti manje stalne, dok će shematičnije veze biti stalnije. O tome ćemo raspravljati u raspravi u 9. poglavlju.

Većina primjera iz korpusa pripada shemi dinamike sile i fizičkog svijeta, a tek mali broj shemi psihološkog svijeta. Mali broj primjera u shemi psihološkog svijeta razumljiv je, jer postoji glagol *lōven* koji dopušta da se govori o osjećaju ljubavi. Drugi glagoli koji su vezani uz shemu psihološkog svijeta (u kojima je entitet *lōve* tema) mogu se uglavnom svesti na glagol *lōven*. Drugim riječima, nema potrebe korištenja navedene sheme. Manji broj primjera također ukazuje da se entitet *lōve* rijetko metaforizira kao objekt koji možemo percipirati. Nasuprot tomu, sheme dinamike sile i fizičkog svijeta omogućavaju stavljanje entiteta *love* u relaciju s drugim entitetima i njegovo bliže opisivanje. Upravo velik broj primjera koji pripadaju navedenim shemama upućuju na činjenicu da je riječ o apstraktnom entitetu. Velik broj primjera vezanih uz dinamiku sile pokazuju da shema sile igra važnu ulogu u opisivanju osjećaja ljubavi, što je u skladu sa zaključcima za suvremeni engleski (Kővecses 2000) i rani suvremeni engleski (Tissari 2003: 366). Najzad, primjeri vezani uz shemu fizičkog svijeta pokazuju da postoji potreba bližeg određivanja ljubavi (kao primjerka neke kategorije ili njezinog opisa). Navedena je shema pogodna za izricanje metafora (budući da je ljubav apstraktni entitet). Potreba bližeg određivanja ljubavi (koje je, dakle, uglavnom metaforičko) vjerojatno je djelomično vezana uz činjenicu da u korpusu prevladavaju književni tekstovi.

6.4.3.2. *Lōve* kao okolnost glagolske radnje

Kada imenska skupina s glavom *lōve* vrši funkciju priložne oznake, semantički gledano riječ je o okolnosti. Sintaktički gledano, imenska skupina s glavom *lōve* (ili imenica *lōve*) javlja se kao dio prijedložne skupine, kao u: «for love» (1096), «in love» (558), «to love» (1282), itd. Ipak, valja ponoviti da svaki entitet *lōve* koji slijedi nakon prijedloga nije nužno okolnost, budući da u nekim slučajevima može biti i dopuna glagola (za primjere i raspravu v. gore). U tablici 6-22 naveden je pregled prijedloga koji se javljaju u prijedložnim skupinama s funkcijom okolnosti, a u tablici 6-23 nalazi se isti pregled za zaatributivne konstrukcije.

Tablica 6-22 Prijedlozi s entitetom *lõve* kao okolnošću glagolske radnje

<i>Prijedlog</i>	<i>Broj primjera</i>	<i>%</i>
for	218	59,1%
in	62	16,8%
of	36	9,8%
to	15	4,1%
with	11	3,0%
ostalo	27	7,3%
Ukupno	369	100%

Tablica 6-23 Prijedlozi s entitetom *lõve* kao okolnošću glagolske radnje (zaatribucija)

<i>Prijedlog (zaatribucija)</i>	<i>Broj primjera (zaatribucija)</i>
Of which	3
By that	3
In which	2
For whom	1
without	1
Ukupno	10

Usporedba tablice 6-22 i 6-23 jasno pokazuje mnogo veći broj nezaatributivnih konstrukcija koje funkcioniraju kao okolnost glagolske radnje. To je razumljivo, s obzirom na semantiku okolnosti glagolske radnje. Okolnost radnje dio je scenerije, tj. najmanje je povezana sa središnjim dijelom sheme (sudionicima i ukotvljenjem). S obzirom na to, scenerija nije pogodna za izricanje pomoću zaatributivnih konstrukcija koje označavaju razmjernu semantičku stalnost. Zbog malog broja zaatributivnih primjera okolnosti, ubrojiti ćemo ih k nezaatributivnim primjerima.

Kao što smo već pokazali i za ostale razine, ni kod okolnosti ne postoji jednoznačna korespondencija između elemenata strukture i njihovih semantičkih funkcija. Tako,

primjerice, premda *for* najčešće izražava razlog, može se koristiti i kod izražavanja namjere. Pogledajmo dva primjera:

(119) ...*A lusti ladi hath to wyve, / Which natheles for gold he tok / And noght for love*
(163)

Rečenica izriče radnju u kojoj je agens (označen zamjenicom «he») uzeo za ženu jednu lijepu damu («a lusti ladi»; tema) zbog novca, a ne zbog ljubavi («for gold ... [a]nd noght for love»), a navedena prijedložna skupina označava razlog zbog kojeg se dogodila glagolska radnja. Nasuprot tomu u sljedećem primjeru:

(120) *For trusteth wel that dukes, erles, kynges / Were gadered in this noble compaignye, / For love and for encrees of chivalrye.* (214)

plemstvo se okuplja radi ljubavi (i širenja viteštva), pa «for love» označava namjeru. Zbog toga ćemo se u nastavku usredotočiti na semantiku.

Za potrebe ovog rada, kao i ranije, koristit ćemo se definicijama vrsta okolnosti što ih nude Radden i Dirven (2007: 303-332). Tablica 6-24 daje pregled svih okolnosti koje se izražavaju prijedložnom skupinom u kojoj se nalazi entitet *love* u nezaatributivnim i zaatributivnim konstrukcijama. U nastavku ćemo se pozabaviti svakom pojedinom okolnosti.

Tablica 6-24 Entitet *love* kao okolnost glagolske radnje

<i>okolnost</i>	<i>broj primjera (uključujući zaatribuciju)</i>	<i>%</i>
razlog	207	54,6%
mjesto	66	17,4%
uzrok	37	9,8%
namjera	23	6,1%
okolnost	25	6,6%
način	21	5,5%
Ukupno	379	100%

U više od polovice slučajeva entitet *love* javlja se u prijedložnim skupinama koje izražavaju razlog zbog kojeg se neka radnja dogodila (v. primjer (119)). Razlog definiramo kao izricanje epistemičke kauzalne veze između dvaju događaja – odnosno veze koja

pokazuje govornikovo stanovište (Radden i Dirven 2007: 327). Razlog je u našem korpusu uglavnom izražen pomoću prijedloga *for*. Pogledajmo još jedan primjer:

(121)...*Coomen somme of his neighebores that / Diden hym reverence moore for drede than for / Love, as it happeth ofte.* (2)

Izraz *dōn reverence* (v. natuknica *dōn v(1)*, značenje br. 8.) označava izražavanje ili pokazivanje poštovanja prema nekome. Dakle, u primjeru (121) «drede» 'strah' (a ne ljubav) je razlog zbog kojeg «neighebores» 'susjedi' izražavaju poštovanje prema osobi (označenoj zamjenicom «hym»). Općenito rekavši, primjer izražava govornikov stav da ljubav može dovesti do nekih reakcija ljudi. Promotrimo li sve primjere priložne oznake razloga vidimo da se ljubav smatra razlogom različitih radnji što ih ljudi čine. Ipak, način na koji se to događa nije pobliže objašnjen u primjerima priložnih oznaka razloga. Stoga je teško tvrditi da navedeni primjeri daju izravne dokaze o konceptualnim metaforama. Mogli bismo eventualno reći da je priložna oznaka razloga konzistentna s predodžbenom shemom SILE, pa bismo imali konceptualnu metaforu RAZLOG JE (DRUŠTVENA) SILA, kao rezultat konceptualne integracije metafore RAZLOZI SU UZROCI (Lakoff i Johnson 1999: 215-217) i metafore UZROK JE SILA (v. npr. Lakoff 1993: 220-228; Lakoff i Johnson 1999: 184-187). Takav zaključak u skladu je s konceptualizacijom entiteta *lōve* kao agensa, ali za njega ne postoje izravni dokazi među primjerima s priložnom oznakom razloga. Naime, kao agens *lōve* je sudionik, a sila kojom utječe na temu jest jasno usmjerena, neraspršena, pa stoga ima i jasne posljedice (npr. *patnju*; v. primjere (98), (101)). Kad je *lōve* razlog, onda je riječ o dvostrukom odmaku: prvo, *lōve* je dio scenerije a ne središta događaja; drugo, njegov utjecaj na radnju stvar je procjene govornika. U središtu radnje vidljiv je samo raspored sudionika, a opis razloga (koji je dio scenerije) zapravo je način subjektivizacije (Langacker 1990). Budući da je subjektivizacije moguća kod bilo kojeg rasporeda sudionika, *lōve* kao razlog ne ograničava mogući raspored elemenata, osim što ih veže uz nužno voljom određene radnje (pa samim time i uz dinamiku sile), jer je jedino uz takve radnje moguće dati razloge. Drugim riječima, kod *lōve* kao razloga očekujemo različite posljedice, koje će imati zajedničko jedino to da su vezane uz dinamiku sile. Upravo to se potvrđuje i u našem korpusu.

Budući da je priložna oznake uzroka blisko vezana uz priložnu oznake razloga, odmah ćemo se pozabaviti i njome. Priložnom oznakom uzroka smatramo onu kauzalnu vezu koja se odnosi na psihofizičko stanje osobe o kojoj je riječ (Radden i Dirven 2007:

327). Uzrok se u našem korpusu također izriče prijedlogom *for*. Pogledajmo sljedeći primjer:

(122) *This parissh clerk, this amorous Absolon, / That is for love alwey so wo bigon...*
(146)

U (122) zaljubljeni Absolon («amorous Absolon») zbog ljubavi je tužan (v. MED natuknica *wō-bigōn*, *adj.*). Dakle u uzroci su sve one veze kod kojih radnja nije određena voljom sudionika, odnosno nad kojom čovjek nema kontrolu. Tu smo ubrojili i metaforičke ekstenzije. Primjerice, u:

(123) *Forthi, mi Sone, it is no wonder / If thou be drunke of love... (820)*

pijanstvo shvaćamo kao stanje u kojem čovjek nema kontrolu nad sobom, a njezin uzrok je ljubav. Drugim riječima, doživljač prolazi neku psihofizičku promjenu stanja uslijed činjenice da je scenerija u kojoj se nalazi određena ljubavlju. Dakle, uzrok smo vezali uz shemu psihološkog svijeta. Budući da kod uzroka nije riječ o subjektivizaciji, promjena stanja mora biti dostupna svima (a ne samo govorniku) na temelju konvencionalnog znanja, pa je stoga uzrok blisko vezan uz (metaforički) kulturni model ljubavi. S obzirom na to, priložna oznaka uzroka obuhvaća ograničen broj promjena stanja konvencionalno vezanih uz kulturni model ljubavi, pa samim time upućuje na značajke kulturnog modela ljubavi. Priložna oznaka uzroka može biti konzistentna s detaljnim konceptualnim metaforama koje su dio ustroja kulturnog modela, kao što je primjer (123) konzistentan s metaforičkom vezom pijanstva i ljubavi, koja je potvrđena drugim izrazima («drunkeschipe of love» (827)). Ipak, konzistentnost ne znači nužno i izravno upućivanje na konceptualnu metaforu, jer veza scenerije i sudionika nije bliska poput ostalih dosad obrađenih veza. Stoga ćemo je koristiti samo kao dodatni dokaz kojim ćemo potvrditi postojanje konceptualnih metafora određenih pomoću drugih sredstava. Najzad, valja napomenuti da je, baš kao i kod razloga, uzrok konzistentan s konceptualizacijom pomoću konceptualne metafore uzroka kao shematične sile.

Priložna oznaka mjesta druga je prema broju primjera (v. tablicu 6-24). Mjesto shvaćamo kao fizičko ili apstraktno područje u kojem se nalazi entitet o kojem je riječ. Naravno, u našem slučaju mjesto se odnosi na apstraktno a ne fizičko područje:

(124) *...we shal sen that we were never hurt in his love (442)*

U primjeru (124) osobe (označene zamjenicom «we») nikad nisu bile ozlijeđene dok su se nalazile u njegovoj (ovdje: božjoj) ljubavi (označeno izrazom «in his love»). Drugim riječima, ovdje je «love» apstraktno mjesto. U korpusu je priložna oznaka mjesta

uglavnom izražena prijedložnim izrazom *in*, koji, kao i u suvremenom engleskome, izražava trodimenzionalnost lika drugog plana (Radden i Dirven 2007: 309-310, 312-313). Trodimenzionalnost zapravo odgovara predočavanju apstraktnog prostora kao mjesta na temelju konceptualne metafore STANJA SU MJESTA. Za razliku od prethodne priložne oznake, gdje konfiguracija scenerije nije bila važna, kod mjesta presudna je konfiguracija scenerije (koja određuje da je riječ o mjestu). Najzad, valja naglasiti da je *lōve* tu dio scenerije a ne sudionik – odnosno u ovom slučaju *lōve* ne definira smještaj lika prvog plana (kao kod rečenica sheme materijalnog svijeta) nego smješta konfiguraciju lika prvog i drugog plana u sceneriju. Što se tiče odnosa konceptualne metafore mjesta kao sudionika i scenerije, trodimenzionalnost spremnika određena je na jednak način u oba slučaja.⁹⁴

Namjera se odnosi na postizanje neke željene konfiguracije u svijetu na temelju onoga što činimo. Namjere su vezane uz cilj – cilj se izričito odnosi na fizičko ili metaforičko mjesto na koje želimo stići (Radden i Dirven 2007: 330-331), dok je kod namjernih rečenica riječ o još daljnjoj gramatikalizaciji, pa se najčešće koristi prijedlog *for*. Tako je i u srednjengleskome. Pogledajmo jedan primjer iz korpusa:

(125) *Therefore gothe, and make a turnement amonge you for her love, and he shall have the victorie, shall haue her to wyf (323)*

Primjer (125) označava namjeru – osvajanje ljubavi lijepe žene («for her love»), što je dodatno pokazano i drugim dijelom rečenice (tkogod pobjedi uzet će je za ženu). Gledajući iz kognitivnogramatičke perspektive, u slučaju namjere *lōve* je dio scenerije koji (baš kao i kod razloga) obuhvaća cijelu konfiguraciju sudionika i opisuje njezin mogući apstraktni «smjer». Dok se cilj kao sudionik odnosi samo na jedan od elemenata (željeno stanje), namjera obuhvaća čitavu relaciju smještajući je u usmjereni epistemički umni prostor koji doprinosi nečemu. Dakle, razlika između priložne oznake razloga i namjere odnosi se na projiciranu prethodnost ili posljedičnost relacije u glavnoj rečenici. Sličnost između razloga i namjere (epistemičnost, tj. subjektivizacija) vezana je i uz korištenje istog prijedloga *for*. Sa stanovišta konceptualnih metafora, priložna oznaka načina vezana je uz kulturni model, tj. kazuje da je osoba spremna učiniti različite vrste radnji da bi dobila nečiju ljubav. Drugim riječima, namjera pokazuje da je ljubav nešto što netko želi, i za što je spreman nešto učiniti. Ovakva je konceptualizacija konzistentna s raznim (metaforičkim

⁹⁴ Razlika između dvije konceptualizacije proizlazi jedino iz toga što se smješta u apstraktno mjesto i koja je njegova uloga u konfiguraciji. U slučaju sudionika, mjesto je lik drugog plana u kojem je smješten lik prvog plana (stvar), a u slučaju scenerije mjesto je dio scenerije u kojem je smještena konfiguracija lika prvog i drugog plana (relacija).

i metonimijskim) aspektima ljubavi, ali ne upućuje izravno niti na jedan. S obzirom na to, namjerom ćemo se pozabaviti kod rasprave o kulturnom modelu.

Manji broj slučajeva otpada na dvije preostale priložne oznake: okolnost i način glagolske radnje. Okolnost glagolske radnje odnosi se na zamišljanje radnje unutar okvira koji uključuje relaciju među sudionicima (Radden i Dirven 2007: 326) i na taj način određuje cijeli događaj. Pogledajmo sljedeći primjer:

(126) *My Sone, I am assigned hie / Be Venus the godesse above, / Whos Prest I am touchende of love (718)*

Izraz «touchende of love» ('s obzirom na ljubav', v. MED natuknica *tōuchinge*, prep. značenje 2) uokviruje čitavu relaciju između sudionika izraženu u ostatku rečenice: osoba je svećenik ljubavi, a sve to odnosi se na ljubav. Što se tiče metaforičke analize, navedeni nam primjeri mogu pomoći jedino kod određivanja kulturnih modela, jer nam govore koje vrste relacija mogu biti uokvirene ljubavlju kao okolnošću. Način glagolske radnje ne javlja se kao nesudionička uloga kod Raddena i Dirvena, ali mi preuzimamo tradicionalnu definiciju koja je dovoljna za naše potrebe i uskladiva s kognitivnom analizom. Način shvaćamo kao kvalitativni opis relacije izražene predikatom (Silić i Pranjković 2005: 308). Pogledajmo jedan primjer:

(127) *he beholdith his hevenly tresure with so grete love (303)*

U navedenom primjeru radnja promatranja opisana je načinskom oznakom «with so grete love» 's toliko velikom ljubavlju'. S kognitivnog stanovišta, riječ je o razmjerno složenoj priložnoj oznaci, kod koje dolazi do konceptualne integracije dvaju kulturnih modela – onoga označenog relacijom *beholden* 'gledati' i onog označenog priložnom oznakom «with so grete love» 's toliko velikom ljubavlju'. U integriranom prostoru dobivamo novi kulturni model u kojem su oči (odnosno pogled) odraz onoga što se zbiva u nama. Navedena složenost dopušta da se *love* kao načinska priložna oznaka koristi samo s glagolima govorenja, promatranja ili različite vrste ponašanja (npr. «This word was seid with more love» (646) 'ova je riječ izrečena s više ljubavi'; «doon ... reverence withouten love» (1393) 'pokazati poštovanje'), odnosno samo s onim kulturnim modelima koji su uskladivi sa značajkama ljubavi. Drugim riječima, ljubav se ovdje izriče kao kulturni model koji je moguće pokazati izvanjskim znakovima, ali nam priložna oznaka načina ne može reći ništa o konceptualnim metaforama.

6.5. Zaključak

U ovom poglavlju analizirali smo konstrukcije u kojima se javila imenica *lõve* na temelju njihovih semantičko-gramatičkih značajki. Cilj nam je bio pokušati predvidjeti konstrukcije koje imaju metaforički potencijal (koje će poslužiti kao temelj daljnje analize).

Pronašli smo tri razine semantičko-gramatičkih konstrukcija: imensku skupinu s glavom *lõve*, imenicu *lõve* kao dio veće skupine, te imenicu *lõve* kao dio sheme događaja. Analiza je pokazala da predatributi koji određuju referenciju i kvantifikaciju nemaju posljedica za metaforička predočavanja, osim kao potencijalno sredstvo omeđivanja, pa će se koristiti samo u tom smislu. Na konceptualne metafore izravno ne upućuje ni imenska skupina s glavom *lõve* kao okolnost glagolske radnje na razini sheme događaja. Sve ostale konstrukcije mogu potencijalno upućivati na različite vrste metaforičkih predočavanja. Dakle, u ovom smo koraku izbacili neke konstrukcije koje ne upućuju na konceptualne metafore. Nadalje, nakon analize u sljedećem koraku, semantičko-gramatička analiza omogućit će nam neke globalne zaključke o odnosu jezičnih konstrukcija i konceptualnih metafora, na što ćemo se osvrnuti u devetom poglavlju.

7. Konceptualne metafore u korpusu

U prethodnom smo se poglavlju pozabavili prvim, drugim i trećim korakom analize prema shemi navedenoj u poglavlju 5 (cjelovita metodologija). To znači da smo došli do podjela konstrukcija prema semantičko-gramatičkim funkcijama. U ovom ćemo se dijelu pozabaviti koracima vezanim uz konceptualnu metaforu, odnosno utvrditi ćemo koji su izrazi iz pojedinih semantičko-gramatičkih skupina (utvrđenih u prethodnom poglavlju) metaforički a koji nisu. Zatim ćemo izraze grupirati prema općem obliku konceptualne metafore (5. korak), te se pozabaviti konvencionalnošću konceptualne metafore (6. korak), preslikavanjima i njihovom djelomičnošću (7. korak) te detaljnošću konceptualne metafore (8. korak).

S obzirom na navedeno ovo poglavlje ima nekoliko ciljeva. Prvo, cilj nam je odvojiti metaforičke od nemetaforičkih izraza prema pojedinim skupinama. Zatim nam je cilj postulirati pojedine konceptualne metafore koje se javljaju u korpusu i odrediti njihove značajke s obzirom na vrstu i broj semantičko-gramatičkih konstrukcija u kojima se javljaju. To će nam omogućiti da u sljedećem poglavlju provjerimo zadane metodološke postavke – omogućavaju li semantičko-gramatički temelji donošenje zaključaka o ograničenjima metaforičkih preslikavanja.

Na početku poglavlja raspravljamo o određivanju standarda koji će nam poslužiti kao temelj u odjeljivanju metaforičkih od nemetaforičkih izraza. Zatim dajemo pregled pojedinih izraza koji se javljaju u svakoj semantičko-gramatičkoj konstrukciji. U središnjem dijelu poglavlja na temelju standarda izraze iz svih skupina dijelimo u grupe prema pojedinim shematičnim i detaljnim konceptualnim metaforama, te se bavimo njihovom konvencionalnošću, preslikavanjima i detaljnošću konceptualne metafore.

7.1. Odvajanje metaforičkih od nemetaforičkih izraza: temeljna konceptualizacija kulturnog modela LÖVE

Da bismo u korpusu mogli odvojiti nemetaforičke od metaforičkih izraza općenita definicija konceptualne metafore nije sasvim dovoljna. Naime, povezivanje dviju različitih domena zahtijeva određivanje što sve pripada u jednu domenu, a što je sve vezano uz neku drugu domenu. Kao i kod svake interpretacije, i ova ovisi o znanju osobe koja interpretira podatke. Ipak, rezultate koji su valjani, pouzdani i usporedivi s drugim istraživanjima, moguće je postići ako se izričito odredi nemetaforički konceptualni temelj domene/kulturnog modela koji se istražuje (pa moguća metaforička i metonimijska

proširenja proizlaze iz temeljnih definicija). Upravo ćemo od toga krenuti u ovom poglavlju – opisat ćemo ono što ćemo uzeti kao nemetaforički temelj kulturnog modela ljubavi u srednjoengleskome. Drugim riječima, moramo jasno odrediti što ćemo uzeti kao shematični nemetaforički dio kulturnog modela LÖVE, čije ćemo onda druge dijelove moći odrediti kao metaforičke, metonimijske ili doslovne. Naši se zaključci temelje na istraženom korpusu te na sekundarnim izvorima. Valja napomenuti da ćemo u ovome dijelu pretpostaviti samo minimalnu strukturu koja nam je potrebna za zaključivanje o metaforičnosti pojedinih izraza. Pozabavit ćemo se relacijskim značajkama u konceptu LÖVE (odnosom konceptualizacija kulturnog modela kao relacije i stvari), te temeljnim dijelovima kulturnog modela – sudionicima (brojem i vrstom) i samom «ljubavnom vezom».

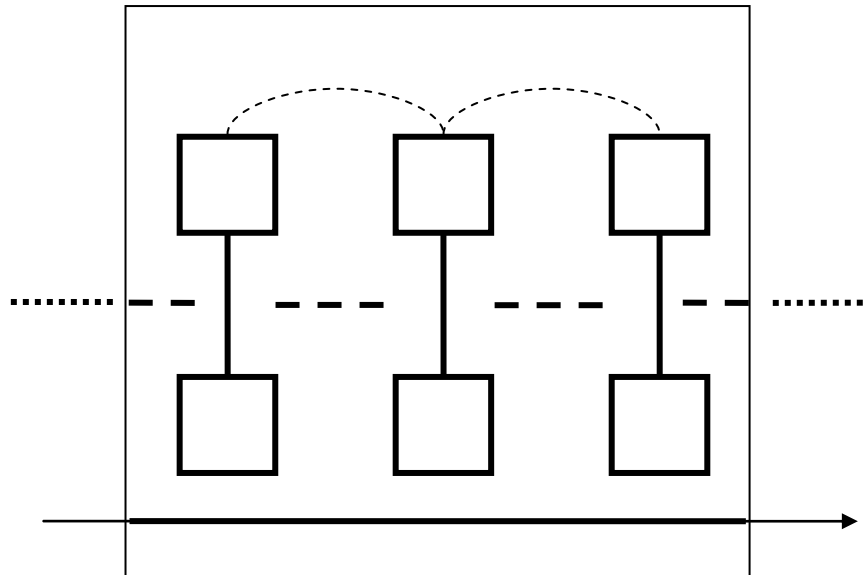
7.1.1. Relacijske značajke koncepta LÖVE

Pitanje ovog dijela jest je li prototipična konceptualizacija kulturnog modela LÖVE relacijska ili nije. Da podsjetimo: pojedine entitete ili događaje možemo konceptualizirati kao stvari ili relacije. Stvari su entitete koje predočavamo kao razmjerno stalne bez promjena u vremenu, a relacije predočavamo kao vezu nekih stvari tijekom vremena (v. odlomak 3.2.3.4). Gramatički gledano, imenice su gramatikaliziran način prikazivanja entiteta kao stvari, a ukotvljeni glagolski oblici obično prikazuju događaje kao relacije. Dakle, najjednostavnija pretpostavka bila bi da na temelju određivanja broja imeničkih odnosno glagolskih oblika riječi *love* odnosno *loven* možemo doći do sheme kulturnog modela LÖVE. U prethodnom smo poglavlju (5.1.3) učinili upravo to, a rezultati su pokazali da je broj glagolskih oblika otprilike tri puta manji od imeničkih (v. tablice 6-4, 6-5 i 6-6). Glagolska karakterizacija koncepta LÖVE označava da se koncept LÖVE u navedenim slučajevima konceptualizira kao relacija koja protječe u određenom vremenu. Drugim riječima, u relaciji mora sudjelovati barem jedan sudionik (v. sljedeći odjeljak), a relacija mora protjecati kroz neko vrijeme. U slučaju ukotvljenih glagolskih oblika vrijeme relacije je profilirano, pa je riječ o postupnom praćenju u kojem se razaznaju pojedini stadiji relacije. Tako u primjeru:

(128) *that faire knyght I love so mekell (5022)*

oblik «love» je u prezentu (tj. ukotvljen je u trenutku govorenja), a njegovo vrijeme trajanja je profilirano (v. sliku 7-1) i proteže se izvan neposrednog opsega semantičke strukture oko vremena govorenja (v. 6.1.3.). Na slici 7-1 «love» je simbolično prikazan kao proces od tri faze (broj faza određen je konvencijom). U svakoj je fazi relacija prikazana

kao veza između dvaju entiteta (u ovom slučaju subjekta «I» i objekta ljubavi «faire knyght»), a iscrtkana linija prikazuje njihovu istovjetnost (što je u skladu s vrstom procesa, v. dolje). Proces izlazi izvan neposrednog okvira (prikazanog kvadratom), što prikazuju točkaste linije s obje strane okvira. Najzad, podebljani dio vremenske linije pokazuje sekvencijalni vremenski profil (ilustracija prema Langacker 1987: 247).

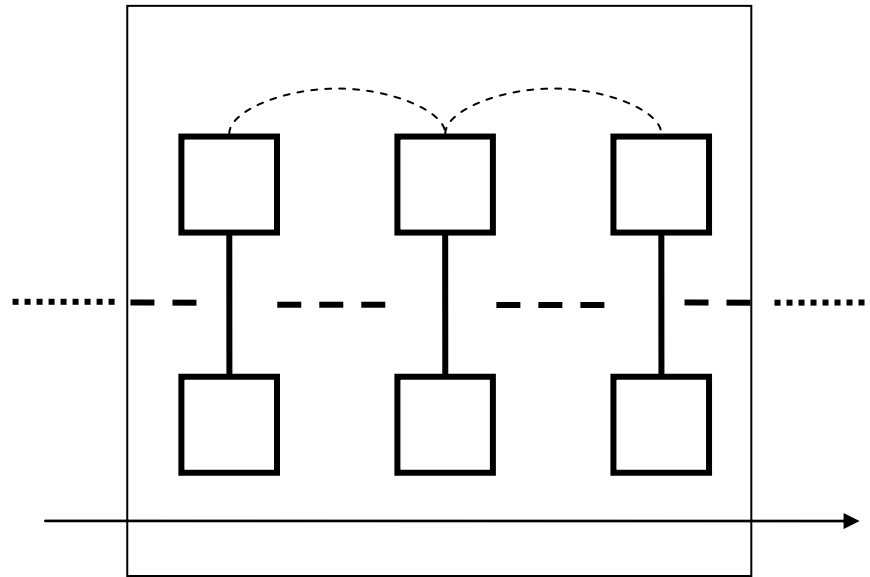

Slika 7-1. Glagol *lōven*

Za razliku od toga, u pridjevskom obliku «lovyng», premda se razlučuju faze procesa, vrijeme nije profilirano, pa je stoga promatranje sažeto. To se primjerice vidi u:

(129) *our swete, kynde and ever lovyng moder (5448)*

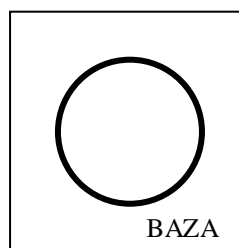
U primjeru (129) glagolski pridjev «lovyng» karakterizira «moder» kao 'osobu koja voli'. Iz primjera je razvidno da je riječ o relaciji (javlja se barem jedan sudionik, «moder»), međutim njezino trajanje nije profilirano nego je rezultat sažimanja. Kod sažimanja razaznajemo dijelove procesa, ali njihovo trajanje ne doživljavamo dinamički (kao radnju koju možemo prekinuti ili u koju možemo umetnuti drugu radnju) nego statički (kao ukupno sagledavanje svih dijelova procesa). Znači, sažimanje rezultira gubljenjem vremenskog profila radnje, ali ne i njezinog relacijskog karaktera. Shematski prikaz na slici 7-2 istovjetan je slici 7-1 (relacija između dva entiteta, istovjetnost dijelova procesa, izlazak van neposrednog opsega semantičke strukture), ali ne prikazuje postupno praćenje već sažimanje jer vrijeme nije profilirano (što je prikazano vremenskom linijom koja nije podebljana kao na prethodnoj slici).

Slika 7-2. Pridjev *lōvyng*

Imenski oblici temelje se na shematičnoj konceptualizaciji LÖVE kao stvari, pa se relacijski i temporalni karakter koji se pojavljuju u glagolu uopće ne odražavaju u profiliranome dijelu:

(130) *love is a gretter lawe, by my pan, / Than may be yeve to any erthely man (3)*

Imenica «love» u primjeru (130) ne profilira relaciju (premda to ne znači nužno da se relacija ne nalazi u njezinoj bazi), niti profilira vrijeme (premda, opet valja naglasiti, vrijeme može biti jedna od domena u njezinoj bazi). Na slici 7-3 prikazana je tipična nerelacijska ne-temporalna stvar (prema Langacker 2005: 9), gdje masno otisnuti krug označava stvar profiliranu u odnosu na konceptualnu bazu označenu kvadratom:

Slika 7-3. Shematični prikaz imenice *lōve*

Ipak, u korpusu se javljaju primjeri u kojima imenica *lōve* dopušta dodavanje sudionika i u imeničke konceptualizacije koje bi trebale biti nerelacijske. Na primjer izraz «to me» u:

(131) *...hath swich love to me... (1128)*

pokazuje sudionika u relaciji («me» je drugi sudionik). To ujedno znači da u nekim strukturama u kojima se javlja imenica *lōve* možemo prepoznati sudionike relacije, što može značiti da je i imenica djelomično relacijska u svojoj bazi.

Pogledajmo pregled brojčanog odnosa glagolskih, pridjevnih i imeničkih pojavnica iz korpusa (podaci su uzeti iz ukupnog zbroja u tablicama u odlomku 6.2. u prethodnom poglavlju):

Tablica 7-1 Broj imenskih, glagolskih i pridjevnih oblika u korpusu

<i>Oblik</i>	<i>Broj oblika</i>	<i>%</i>
Imenski oblici	1548	80,0%
Glagolski oblici	371	19,2%
Particip/gerund	17	0,9%
Ukupno	1936	100%

Brojčani pregled rezultata pokazuje da prevladava imenska – odnosno nerelacijska – karakterizacija koncepta LÖVE. To je vjerojatno uzrokovano značajkama korpusa, tj. korpusom koji je prvenstveno sastavljen od poetskih tekstova (budući da imenska konceptualizacija omogućuje lakše opisivanje značajki koncepta, što je u skladu s poetskom funkcijom jezika). Ipak, kao što smo rekli, postoje naznake da je temeljna motivacijska struktura koncepta relacijska. Jedna od temeljnih relacijskih značajki jest postojanje sudionika, te se njima bavimo u nastavku.

7.1.2. Sudionici u konceptu LÖVE

Pogledajmo nekoliko imenskih i glagolskih konceptualizacija koncepta LÖVE u srednjoengleskome:

(132) *For I mi ladi love so (5013)*

(133) *a man sholde loven his wyf as crist / Loved hooly chirche (5222)*

(134) *love is a gretter lawe, by my pan, / Than may be yeve to any erthely man (3)*

(135) *Love is a thyng as any spirit free (13)*

U primjeru (132) javlja se prijelazna upotreba glagol *lōven*, kod koje se jasno vidi relacija između dvaju sudionika: prvi je sudionik «I», a drugi «mi ladi». U primjeru (133) prvi je sudionik «a man» a drugi «his wyf». Nasuprot tomu, primjeri (134) i (135) pokazuju da imenice ne izražavaju odnose među stvarima nego same stvari. Stoga imenice

ne zahtijevaju izražavanje sudionika, te s obzirom na to uglavnom ne nude gramatička sredstva da bi se označili sudionici. Primijenimo li to na imenicu *lōve*, ona bi s toga gledišta bila entitet koji ne ovisi ni o kojem drugom entitetu i koji može stajati sam za sebe. Tako u (134) i (135) niti jedan dio primjera ne daje ni na kakav način do znanja da bi *lōve* valjalo predočiti kao relacijski entitet. Premda je kod imenice sudionike nemoguće iščitati iz obaveznih gramatičkih struktura kao kod glagola, ipak ih je u nekim slučajevima moguće rekonstruirati iz leksičko-gramatičkih obrazaca, o čemu je bilo riječi u prethodnom poglavlju (v. odlomak 6.2.1.2.1.). Kod nekih je imeničkih konstrukcija s «love» moguće razmjerno nejednoznačno odrediti da je riječ o sudioniku u relaciji. Tako se imenica *lōve* javlja s tzv. genitivom objekta, u kojem konstrukcija s *of* označava objekt ljubavi, kao i u slučaju prijedloga *to* (5.1.4.1.4.). U skladu s tim, proveli smo analizu sudionika kod glagola *lōven* i imenice *lōve*. Utvrđivanje sudionika omogućit će nam da dođemo do nekih temeljnih značajki strukture koncepta LÖVE, što će nam pak biti jedan od smjerokaza koji ukazuje na neke mogućnosti metaforizacije u navedenom konceptu.

Budući da glagoli označavaju relacije, očekivali smo da će se među glagolskim upotrebama javiti jedan ili dva sudionika. Rezultati potvrđuju tu hipotezu. U korpusu se javilo ukupno 371 primjera glagolskih oblika. Glagolske se upotrebe prema broju sudionika mogu podijeliti u dvije skupine:

33. obrasci u kojima se javljaju dva sudionika (ukupno 292 primjera)
34. obrasci u kojima se javlja samo prvi sudionik (ukupno 79 primjera)

Evo nekoliko primjera iz prve skupine, u kojima su jasno izrečena oba sudionika:

(136) *For I mi ladi love so (5013)*

(137) *... a man sholde loven his wyf ... (5222)*

(138) *I love the dowter of the Emperoure (5166)*

U primjerima prvi sudionik (S₁; osoba koja voli) je «I» (u (136) i (138)) i «a man» (u (137)). Drugi sudionik (S₂; objekt ljubavi) je «mi ladi» (u (9)), «his wyf» (u (10)) i «the dowter of the Emperoure» (u (138)).

U drugoj se skupini javljaju primjeri poput:

(139) *Forthi, my Sone, if thou wolt love, / It sit thee wel to leve Pride (5078)*

(140) *Love, if thee list, for I love and ay shal (5026)*

u kojima je prvi sudionik izrečen («thou» u (12) i «I» u (13)), a drugi sudionik nije.

Kod imenica iz korpusa smo izdvojili sve one slučajeve kod kojih se imenica *lōve* javlja s prijedlozima *of* ili *to*. Od ukupno 1548 imeničkih upotreba javilo se 159 upotreba s navedenim prijedlozima (10,3% od ukupnog broja imeničkih upotreba). Napominjemo da smo kod imenica uzeli u obzir samo one slučajeve kod kojih je bilo jasno da postoje dva sudionika. Stoga se u rezultatima javlja samo jedan obrazac (s dva sudionika). Kao što smo naveli ranije, zbog objektivnog i subjektivnog značenja konstrukcija s prijedlogom *of*, u nekim slučajevima nije bilo moguće odrediti koji je od sudionika prvi, a koji drugi. Te smo slučajeve ubrojili u nejasne, a bilo ih je ukupno 11. Dakle, dva se sudionika javljaju u 148 slučajeva. U ostalih 1389 slučajeva sudionici nisu označeni gramatičkim sredstvima ili moguća gramatička sredstva nisu pouzdana (odnosno moguće određivanje sudionika ovisi o pragmatičkim i kontekstualnim činiteljima koje bismo morali promatrati pojedinačno a ne kao cjelinu). Rezultati su prikazani u tablici 7-2.

Tablica 7-2 Broj imenskih obrazaca s jasno odredivim sudionicima

<i>Imenski obrazac</i>	<i>Broj</i>	<i>%</i>
Dva sudionika	148	93,1%
Nejasno	11	6,9%
Ukupno	159	100,0%

Najzad, samo kratka napomena o vrstama ljubavi u korpusu. Semantička analiza vrste sudionika pokazala je da je u obrascima s dva sudionika prva osoba u većini slučajeva osoba (91%). Drugi sudionik je osoba u 58% slučajeva i bog u 23% slučajeva. Ova analiza sudionika (ali i vrsta korpusa, koji se sastoji od poetskih tekstova koji govore o ljubavi) upućuju nas da će u korpusu najbrojniji biti primjeri koji se odnose na romantičnu ljubav, koju slijedi ljubav prema bogu. Navedeni podatak bit će nam važan kod određivanja scenarija u osmom poglavlju.

7.1.3. Kvantitativne i kvalitativne značajke koncepta

Kod rasprave o relacijskim značajkama koncepta LÖVE rekli smo da relacija izlazi izvan neposrednog opsega semantičke strukture, što smo prikazali točkicama izvan kvadrata na slici 7-1. Također smo konvencionalne tri faze procesa nacrtali kao iste. Na taj smo način prikazali kvantitativne i kvalitativne značajke koncepta – omeđenost / neomeđenost i heterogenost / homogenost (općenito o omeđivanju i heterogenosti / homogenosti kod imenica i glagola v. Langacker 1987: 260-261).

Kod glagola u engleskome omeđenost / neomeđenost i heterogenost / homogenost veže se uz interakciju značenja samog glagola (leksički aspekt, *aktionsart*) i trajnosti gramatičkih oblika glagola (gramatički aspekt). Inherentno neomeđeni procesi u jednostavnom prezentu označavaju radnju koja se odnosi na pravu sadašnjost, uključujući i trenutak govorenja. Tako u:

(141) *For trewli, fader, I love oon / So wel with al myn hertes thoght (5010)*

radnja glagola *lōven* uključuje trenutak govorenja. Neomeđenost procesa vidljiva je iz njegovog trajanje za vrijeme trenutka govorenja, koje počinje nešto prije trenutka govorenja i traje nakon završetka trenutka govorenja. Neomeđeni se procesi mogu koristiti baš na taj način jer su razmjerno stabilni – tj. nemaju kvalitativno različite faze tijekom svog trajanja. Drugim riječima, njihova stabilnost proizlazi iz homogenosti. Detaljan opis odnosa omeđenih i neomeđenih konceptualizacija kod glagola *lōven* zahtijevao bi posebno istraživanje interakcije leksičkog i gramatičkog aspekta u srednjoengleskome, što nadilazi razmjere ovog rada. Stoga ćemo na temelju semantičkih podataka pretpostaviti da je glagola *lōven* neomeđen i homogen, a ovdje ćemo se ukratko osvrnuti na imenicu *lōve*.⁹⁵

Kod imenice *lōve* kvantitativne i kvalitativne se značajke jezično ostvaruju kao brojivost i nebrojivost, o čemu smo raspravljali kad smo govorili o predatribuciji kvantifikatorima (u odlomku 6.4.1.2.1). Tamo smo zaključili da se s kvantifikatorima javlja omeđena i neomeđena konceptualizacija (ovisno o kvantifikatoru). To nam omogućuje da donesemo dva zaključka. Prvo, kod imenice *lōve* obje su konceptualizacije moguće, što znači da će obje konceptualizacije biti moguće i kod metaforičkih i metonimijskih konceptualizacija *lōve*. Drugo, omeđeno ili neomeđeno predočavanje, u skladu s načelom nepromjenjivosti, može utjecati na način metaforizacije i metonimizacije – omeđeno predočavanje pospješivat će omeđene metaforizacije i metonimizacije, a neomeđeno neomeđene.

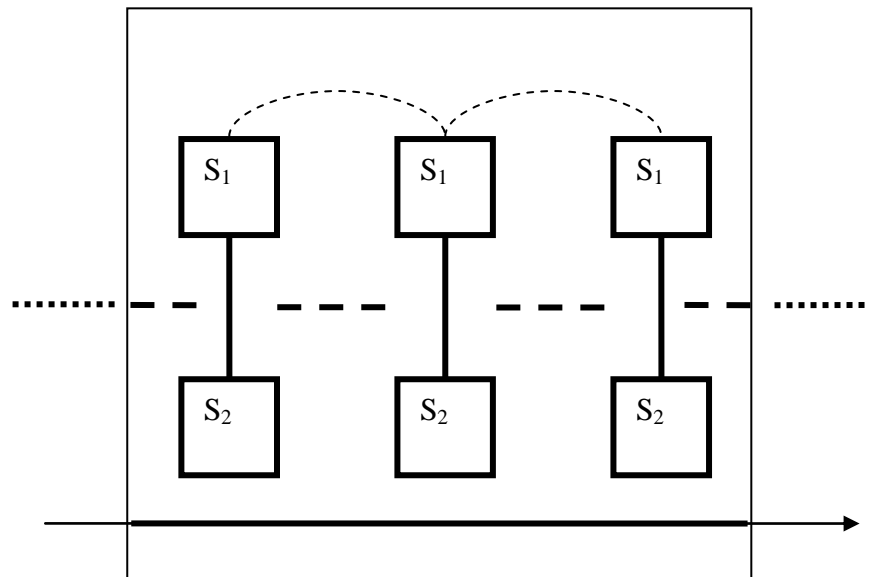
7.1.4. Rasprava: temeljna shema kulturnog modela LÖVE

Na temelju gore opisanih značajki pokušat ćemo odrediti odnos navedenih konceptualizacija u shemi koncepta LÖVE. Točnije, pokušat ćemo odrediti temeljnu

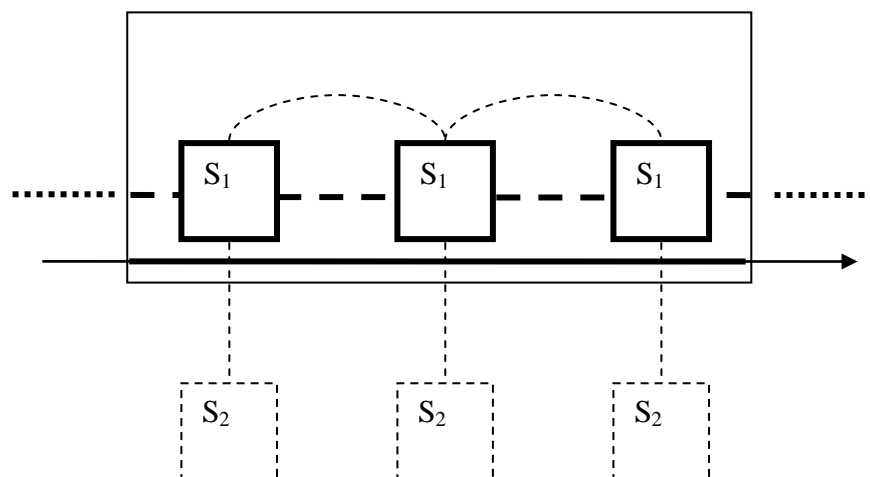
⁹⁵ Neformalno možemo reći da se glagol *lōven* u korpusu uopće ne koristi u perifrastičnom prezentskom obliku *be+ing* (oblik «lovynge» u korpusu ne javlja se kao particip). Pretpostavimo li da je značenje oblika *be+ing* u srednjoengleskome isto kao i danas (na što upućuje Visser 1973: 1924), onda je to pokazatelj da je *lōven* homogen i neomeđen (pa nije uobičajen u trajnoj konstrukciji, jer bi to označavalo dvostruko označavanje neomeđenosti). Ipak, korištenje *be+ing* konstrukcije u srednjoengleskome ipak nije tako pravilno kao danas, s obzirom da je riječ o konstrukciji koja se tek počela pojavljivati (usp. Mustanoja 1960: 593-597).

shematičnu konceptualizaciju koju ćemo uzeti kao doslovnu i temeljnu za stvaranje metaforičkih i metonimijskih konceptualizacija.

Relacijske konceptualizacije s obzirom na broj sudionika pokazuju postojanje dviju konstrukcija: semantički prijelazne konstrukcije s dva sudionika i semantički neprijelazne konstrukcije s jednim sudionikom. Prikaz relacijske konceptualizacija s dva sudionika istovjetan je slici 7-1 (koju ovdje ponavljamo kao sliku 7-4). Kod glagolske konceptualizacije s jednim sudionikom, drugi sudionik se ne pojavljuje (v. sliku 7-5).

Slika 7-4. Relacija *lōven* s dva sudionika

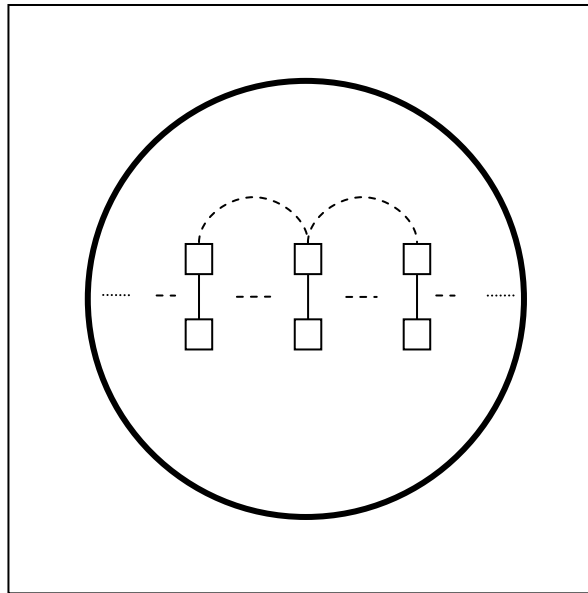

Slika 7-5. Relacija *lōven* s jednim sudionikom

Na slici 7-4 relacija *lōven* prikazana je kao relacija s dva sudionika (S_1 i S_2). Prvi je sudionik relacije (S_1 , osoba koja voli) uvijek profiliran, i u slučaju prijelazne i neprijelazne konstrukcije. U slučaju prijelazne konstrukcije profiliran je i drugi sudionik (S_2 , voljena osoba), a čitava njihova konfiguracija nalazi se u neposrednog opsegu semantičke

strukture. U neprijelaznoj konstrukciji (slika 7-5) konfiguracija elemenata ostaje ista, ali drugi sudionik ostaje izvan neposrednog opsega semantičke strukture, premda je prisutan u maksimalnom opsegu semantičke strukture. Zato je na slici 7-5 drugi sudionik označen crtkanom linijom, a kvadrat koji označava neposredan opseg semantičke strukture obuhvaća samo prvog sudionika. Dakle, slike 7-4 i 7-5 pokazuju odnos između dviju shema, koji smo odredili kao pomak neposrednog opsega semantičke strukture.

Kod imenske konceptualizacije ni relacijska ni vremenska narav po definiciji ne bi trebale biti vidljive u neposrednom opsegu semantičke strukture. Ipak, kao što smo pokazali, u nekim je slučajevima imenicu *lōve* moguće kombinirati s prijedlozima koji označavaju sudionike relacije. Naša pragmatička znanja dopuštaju nam da inače shematičnu vezu između dviju imenica (na primjer označenu pomoću konstrukcije *s to* ili *of*) protumačimo kao vezu između dvaju sudionika. Također je moguće kombinirati imenicu s vremenskim pridjevima (npr. «endles love» (111)). To ukazuje da je temeljna konceptualizacija koncepta LÖVE relacijska, pa zato relaciju LÖVE koja ima sudionike S_1 i S_2 i koja traje određeno vrijeme t koje izlazi izvan okvira gledanja uzimamo kao doslovni temelj za daljnje konceptualizacije. *Lōve* kao imenica nastaje omeđivanjem dijela ili cjeline relacijske konfiguracije, te eventualnim daljnjim doslovnim, metonimijskim ili metaforičkim proširenjima ili razradama. Predlažemo sljedeći shematični prikaz imenice *lōve*:

Slika 7-6. *Löve* kao stvar

Na slici 7-6 najveći kvadrat označava okvir gledanja. Relacija između dvaju sudionika (označena povezanim kvadratima, kao i ranije) omeđena je i profilirana, što je označeno podebljanom linijom. Na temelju ovih konfiguracija elemenata došli smo do standarda koji smatramo doslovnim i na temelju kojeg možemo izdvojiti doslovne, metonimijske i metaforičke konceptualizacije.

U nastavku ćemo dati pregled konceptualnih metafora i nekih nemetaforičkih konceptualizacija što se javljaju u korpusu. Pregled metaforičkih predočavanja ustrojen je oko shematičnih i detaljnih konceptualnih metafora. Shematične metaforičke konceptualizacije kojima se bavimo su: manipuliranje entitetom LÖVE u konceptualnom području koje upućuju na konceptualnu metaforu LÖVE JE PREDMET, zatim opis konceptualne metafore LÖVE JE SILA, personifikacije, konceptualne metafore LÖVE JE SLUŽBA te ostalih metaforičkih predočavanja. U odlomku 7.7. govorimo o nemetaforičkih konceptualizacijama. Na kraju poglavlja je zaključak.

7.2. Metaforičke konceptualizacije: manipuliranje entitetom LÖVE u konceptualnom području

U ovom odlomku obrađujemo najrašireniji odnos entiteta *löve*, koji se javlja na svim jezičnim razinama, a riječ je o predočavanju entiteta *löve* kao neke omeđene stvari ili, u detaljnijoj konceptualizaciji, kao predmeta. Dakle, bavimo se shematičnom konceptualnom metaforom LÖVE JE PREDMET, njezinim detaljnijim metaforičkim predodžbama, te

različitim nemetaforičkim predodžbama koje su konzistentne s navedenom predodžbom. Obradu započinjemo opisom općenite manipulacije omeđenim entitetom *lõve*, koja je konzistentna sa shematičnom konceptualnom metaforom LÕVE JE PREDMET. Zatim se usredotočujemo na detaljnije predodžbe manipulacije, u kojima je istaknuta vrijednost LÕVE kao predmeta. Uz detaljnije manipulacije bavimo se i drugim metaforičkim i nemetaforičkim konceptualizacijama koje su u skladu s njima, a koje ukazuju na to da ljubav želimo postići (odnosno metaforički kupiti, dobiti, osvojiti i sl.). U odlomku 7.1.3. bavimo se drugim manje brojnim značajkama entiteta *lõve* kao predmeta, koje se odnose na druge aspekte ciljnog koncepta. Odjeljak završavamo opisom smještaja entiteta *lõve* u prostoru, što će nam poslužiti kao uvod u shematičnu konceptualnu metaforu LÕVE JE SILA i srodne konceptualizacije.

Opis u nastavku ustrojili smo prema semantičkim značajkama izraza. Valja naglasiti da naši rezultati potvrđuju hipotezu da postoji općeniti suodnos jezičnih struktura i shematičnosti odnosno detaljnosti konceptualizacija. Najshematičniji (pa samim time i najmanje metaforički) odnos realizira se kod entiteta *lõve* kao sudionika glagolske radnje (i to u shemi materijalnog svijeta). Kod zaatributa te imenskih i prijedložnih skupina odnos je detaljniji, dok je najdetaljniji (i najmetaforičniji) kod predatribucije. O tom aspektu našeg rada raspravljat ćemo na odgovarajućim mjestima u čitavome poglavlju.

7.2.1. LÕVE kao omeđeni entitet

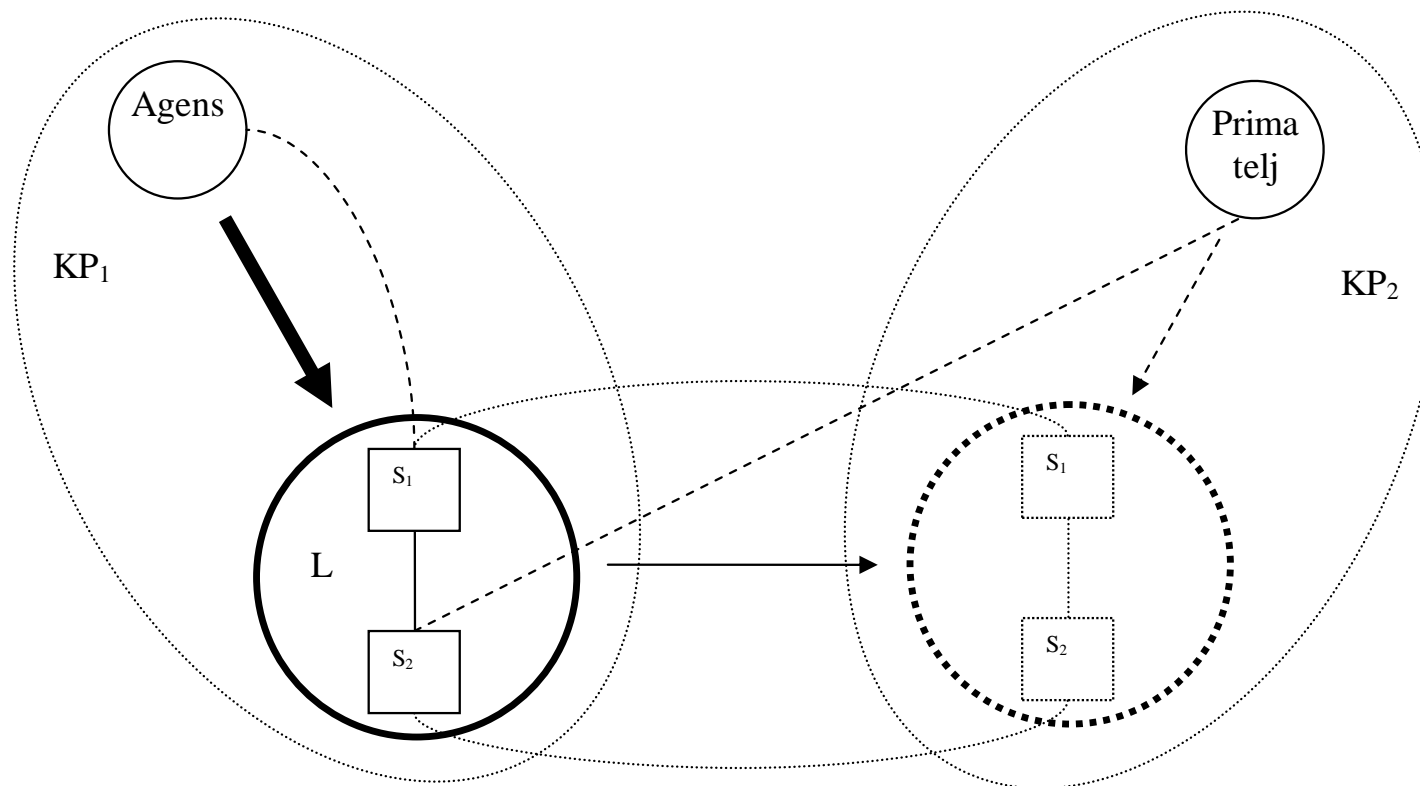
Imenica *lõve* se u mnogim slučajevima kombinira s glagolima koji označavaju smještanje nekog elementa unutar konceptualnog područja govornika ili manipulacijom elementom koji se nalazi unutar konceptualnog područja govornika. Primjerice, u rečenicama poput:

(142) *And Palamon, that hath swich love to me (1050)*

izraz «hath swich love to me» konstrukcija je u kojoj glagol *haven* označava relaciju koja dopušta vrlo shematične odnose posjedovanja, što potvrđuju sekundarni izvori (značenje *haven* može se odnositi na fizičke predmete, osobe, osjećaje, želje itd.; v. MED natuknica *haven*, v.). *Haven* je zapravo referentna točka za lokaciju entiteta *lõve*, a entitet *lõve* konceptualizira se kao dio Palamonovog konceptualnog područja. Osoba može manipulirati entitetom koji je smješten unutar njezinog konceptualnog područja. Pogledajmo što to znači za način na koji predočavamo jednu rečenicu s tipičnom kombinacijom glagola *yeven* 'dati' i imenice *lõve*:

(143) *as muche of his / love as he yeveth to thilke creature (6)*

Primjer (143) prikazan je na slici 7-8. Glagol *yeven* predočit ćemo kao prijenos tematskog elementa iz konceptualnog područja agensa u konceptualno područje primatelja (u skladu s uobičajenom dativnom konceptualizacijom; usp. Maldonado 2002). Odnose umnog pristupa označavamo pomoću crtkane elipse koja označava konceptualni prostor agensa odnosno primatelja (KP_1 i KP_2), unutar čijeg dosega se nalazi tematski element. Agens djeluje silom (debela strelica) na entitet ljubav (L), koji bude prenesen (puna strelica) iz konceptualnog područja agensa u konceptualno područje primatelja. Predočavanje entiteta *lõve* kao predmeta omogućuje da on bude prenesen kao jedinstveni element (označen punom crtom u KP_1 i crtkano u KP_2). Entitet *lõve* ima neprofiliranu relacijsku bazu, koju smo, radi jednostavnosti, ovdje pokazali kao odnos dvaju sudionika (S_1 i S_2), a ne kao konfiguraciju tri elementa (međutim dva su prikaza ekvivalentna). Točkaste linije između sudionika u KP_1 i KP_2 pokazuju njihovu identičnost. Najvažniji dio dijagrama su crtkane linije između S_1 i agensa te S_2 i primatelja. Bez navedenih veza koje se temelje na relacijskoj bazi stvari *lõve* ne bi bilo moguće zaključiti da je agens (označen zamjenicom «he» u primjeru (143)) ujedno i prvi sudionik relacije *lõven* (tj. njezin doživljač), koji osjeća ljubav za primatelja u relaciji *yeven* 'dati' (primatelj je označen izrazom «thilke creature» u (143)). Drugim riječima, relacijski odnos kao temelj stvari *lõve* konceptualno je integriran s glagolom *yeven* u primjeru, te ga na taj način djelomice organizira.

Slika 7-7 Integracija elemenata u primjeru (143)

U korpusu se javlja razmjerno velik broj konstrukcija u kojima je riječ o manipulaciji entitetom *lõve* unutar konceptualnog područja. Najshematičnija relacija manipulacije jest označavanje da se entitet nalazi unutar konceptualnog područja, što je označeno glagolom *haven* koji pripada shemi materijalnog svijeta. Kod ostalih glagola riječ je o djelovanju sile na entitet *lõve* unutar konceptualnog područja. Najshematičnije djelovanje sile jest ono kod kojeg se entitet *lõve* prenosi iz jednog konceptualnog područja u drugo (kao kod glagola *yeven* gore, glagola *casten*, *senden*, itd.) ili kad bude maknut iz nekog konceptualnog područja (npr. označeno glagolom *taken*). Pregled konceptualizacija i konstrukcija nalazi se u tablici 7-3.⁹⁶

Tablica 7-3 Prenošenje omeđenog entiteta *lõve*⁹⁷

<i>Vrsta djelovanja u konceptualnom području</i>	<i>Konstrukcija</i>
Postojanje u konceptualnom području	Y haven (a) X (of/to) (+ zaatribucija)
Ulazak/izlazak iz konceptualnog područja (uslijed neke poznate/nepoznate sile)	Y geten X, Y taken (of) X, Y yeven X, Y seten / casten / senden / yelden / beren / graunten / holden X (to) / Y profren X / Y binimen X / leten X aweie / X ben ivel bisetten / X ben sheuen / Y sheuen of X / Y sheuen X to Z / Y sheuen X (to) / Y taken X aweie / Y leien (aside) X / Y remuen X out of Z / Y lesen X / X ben losen / Y bireven X / X ben gon / Y ben withouten X

Na prvi se pogled čini da shematičnost glagola koji se koriste da bi označili što se dešava s entitetom *lõve* ne dopušta nikakve opće zaključke. Pogledamo li ih поближе zamijetit ćemo da navedene konstrukcije pokazuju da se entitet *lõve* konceptualizira kao omeđeni apstraktni predmet koji se nalazi unutar konceptualnog područja sudionika (glagol *haven*), ali da u mnogim slučajevima pokazuje usmjerenost prema drugome sudioniku, koja je označena prepozicijom *to* (kao što je vidljivo iz primjera (143)). To je u skladu s relacijskom konceptualizacijom *lõve* s dva sudionika, ali ujedno pokazuje i njihovu

⁹⁶ U tablicama dajemo samo neke konceptualizacije. Potpuni podaci nalaze se u dodatku. Brojčane podatke i odnose metaforičkih i nmetaforičkih konceptualizacija obrađujemo u predzadnjem poglavlju.

⁹⁷ U pregledu konstrukcija slovo X označava element *lõve*, a slovo Y nekog drugog sudionika konstrukcije. Glagoli su navedeni u infinitivu.

asimetričnost. Odnos između prvog i drugog sudionika u navedenim je konceptualizacijama asimetričan: prvi je sudionik nužan za ove konceptualizacije entiteta *lōve*, jer je entitetu *lōve* nemoguće pristupiti bez prvog sudionika kao referentne točke. Takva konceptualizacija u skladu je s doslovnim značenjem *lōve* kao osjećaja kojeg je nemetaforički nemoguće zamisliti bez osobe koja ga osjeća – *lōve* je osjećaj (pa se temeljno zamišlja kao da proizlazi iz jednog čovjeka), i po tome je sličan osjećaju sreće, tuge i sl. Drugi je sudionik konceptualno neophodan, ali je njegovo postojanje predvidivo jer proizlazi iz konceptualne strukture entiteta *lōve*. Nadalje, njegova je uloga uvijek uloga teme, a broj i vrsta entiteta prema kojima *lōve* može biti usmjerena ograničen je vrstama ljubavi i kontekstom. Znači da je konceptualna asimetričnost prvog i drugog sudionika tolika da dovodi do sintaktičke neobaveznosti drugog sudionika. Asimetričnost je također vidljiva i iz činjenice da je prvi sudionik uvijek taj koji na neki način manipulira entitetom *lōve* – pa ga tako on baca (*casten*), daje (*yeven*), šalje (*senden*), gubi (*losen*), itd. Premda ovi izrazi upućuju na predočavanje entiteta *lōve* kao nekog shematičnog omeđenog entiteta, neke izrazite značajke kao predmeta nije nužno pretpostaviti zbog shematičnosti glagola s kojima se javlja.

Što se tiče konvencionalnosti možemo reći da je riječ o izuzetno konvencionalnom predočavanju, na što upućuje broj različitih konstrukcija i njihova brojnost u korpusu (v. deveto poglavlje i Dodatak). Također je važno dodati da je riječ o izuzetno shematičnim predočavanjima. S obzirom da prevladavaju glagolske konstrukcije dinamike sile (v. Dodatak), to nam potvrđuje našu pretpostavku da su one najshematičnije (s obzirom na njihovu udaljenost od imenice *lōve*). Upravo zbog shematičnosti nema smisla previše raspravljati niti o djelomičnosti preslikavanja.

7.2.2. LŌVE JE VRIJEDAN PREDMET: razmjena, davanje i uzimanje predmeta

Manipulacija entitetom *lōve* može biti i nešto detaljnija, na što upućuju glagoli koji se odnose na dobivanje ljubavi kao rezultat neke radnje, primjerice kupovanja. Objasnimo na primjeru:

(144) *To telle his ladi how he boghte / Hire love (384)*

U (144) ljubav je dobivena odnosno nabavljena (v. *buien*, v. u MED-u) na određeni način. Drugim riječima, da bi se dobila ljubav neke osobe, valja u zamjenu učiniti neku drugu radnju ili dati neki (apstraktni, fizički) predmet koji će se smatrati odgovarajućom zadovoljstvom za ljubav. Slično se dešava i kod primjera glagola *purchasen* 'nabaviti':

(145) *Bot love which is so purchaced / Comth afterward to litel pris (83)*

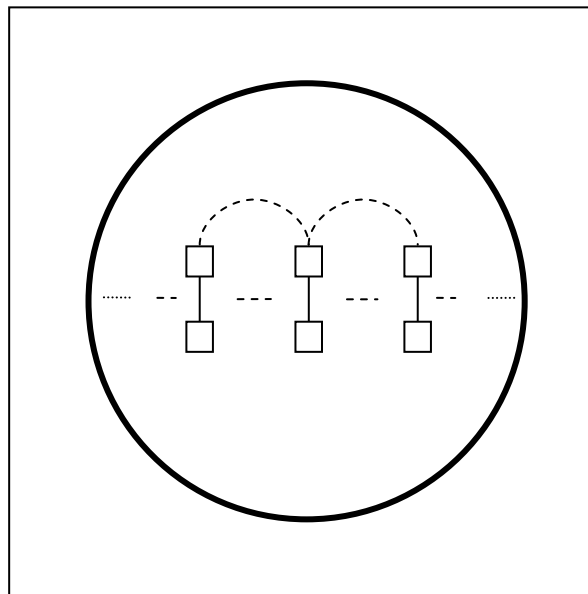
Primjeri (144) i (145) pokazuju da se *lōve* predočava kao entitet koji se uslijed sudionikovih postupaka može premjestiti u njegovu domenu. Kako se sve bliže približavamo imenici *lōve*, tako se javljaju sve detaljnije konceptualizacije. Primjerice, predočavanja koja se javljaju kod imenice *lōve* kao dijela veće imenske skupine i kod predatribucije dopuštaju konceptualizaciju *lōve* kao stvari koja se može posjedovati:

(146) *In full possession of love / Yit was I nevere hier tofore (775)*

U primjeru (146) «full possession of love» 'posjedovanje ljubavi' zapravo se odnosi na zaljubljenost, a u primjeru (147) «owene love» 'vlastita ljubav' (v. *ouen*, *adj.* u MED-u) je ljubav koja se nalazi unutar domene sudionika – boga (označenog genitivom «goddes»):

(147) *Foryet nat this, for goddes owene love (1008)*

Ovi primjeri pokazuju da ljubav možemo predočiti i kao predmet koji se posjeduje, tj. kao entitet koji se nalazi unutar domene sudionika jer tamo «prirodno» pripada. Shematični prikaz gore navedenih konceptualizacija odgovara prikazu ljubavi kao stvari (slika 7-6 koju ovdje ponavljamo kao sliku 7-8).

Slika 7-8. *Lōve* kao stvar

Na istom tragu dolazi do konceptualizacija ljubavi kao dragocjene stvari. Primjerice, ljubav se može predočavati kao riznica (*tresor ... Of love (954)*), poklon (*loves yifte (1438)*) ili kao posebno vrijedna stvar (u primjeru *dereworthy love (105)*). Ipak, detaljna predočavanja ljubavi kao dragocjenosti koja se odnose na cjelinu omeđene stvari nisu konvencionalna – primjeri su pojedinačni, javljaju se samo kod jednog autora (kao *loves yifte* kod Gowera), a sekundarni ih izvori ne navode kao konvencionalne. Kod primjera

dereworthy love metaforički je status upitan – riječ *dere-worthe* koristi se prvenstveno za apstraktne stvari i boga, a tek u manjoj mjeri za konkretne stvari (v. OED natuknica *dearworth*, *adj.* i MED natuknice *dere-worthe*, *adj.*) – pa je vjerojatno riječ o historijskoj metafori. Upravo činjenica da se *dere-worthe* koristi za apstrakcije omogućuje njezino korištenje sa cjelovitom konceptualizacijom koncepta LÖVE (umjesto s konceptualizacijom dijelova koncepta, o čemu govorimo u sljedećem odlomku). Slična je i predatribucija s *worthi* 'vrijedan', ali se kod te riječi u korpusu javljaju dvije konceptualizacije. Vrijednost se pripisuje voljenoj osobi kao u:

(148) *Mi worthi love and lord also (1400)*

gdje se «*worthi love*» odnosi metonimijski na osobu (o čemu ćemo raspravljati kasnije), a vrijednost se može pripisivati i apstraktno zamišljenoj ljubavi, kao u primjeru:

(149) *And many a worthi love is grieved / Thurgh bacbitinge of fals Envie (1399)*

gdje se govori o tome kako osjećaj ljubavi (u nekom određenom slučaju) može trpjeti (glagol *greven*) zbog zavisti («*envie*»). Ipak, za razliku od prethodnih primjera pridjev *worthi* ne odnosi na određivanje vrijednosti putem standarda novca, nego je riječ o usporedbi jednakosti dvije vrijednosti (bez obzira na standard). Ovdje ćemo samo zaključiti da se vrijednost koncepta LÖVE kao cjeline rijetko mjeri pomoću standarda materijalne vrijednosti predmeta (npr. novcem). Međutim, to ne znači da se vrijednost koncepta LÖVE ne procjenjuje, nego samo ukazuje da se za procjenu koriste drugi standardi (što ćemo vidjeti u nastavku).

U prethodnim konceptualizacijama omeđeni entitet *löve* nalazi se u domeni jednog od sudionika – osobe koja voli ili voljene osobe. Ako se *löve* predočava kao cjeloviti omeđeni entitet onda ga osoba u čijoj se domeni nalazi može prenositi u neku drugu domenu prema vlastitom nahođenju, što je vidljivo u jezičnim izrazima prikazanim u tablici 7-3 i na slici 7-8. Prenošenje cjelovitog entiteta može se odvijati i prema zakonitostima trgovinske razmjene, kao što je vidljivo iz glagola *buien* i *purchasen*. Trgovinska razmjena konceptualno je vezana uz predočavanja u kojima se osjećaj ljubavi prikazuje kao vrijedan predmet koji se nekome može dati ili pokloniti. Osim na temelju trgovinske razmjene do ljubavi voljene osobe (koja se nalazi u domeni voljene osobe) može se doći i ponašanjima koja se konceptualiziraju kao osvajanje. Dvije su konceptualizacije u temelju slične, jer ponašanja koja se predočavaju kao temelj razmjene mogu biti ista. Razlika je u isticanju: kod trgovinske razmjene drugi je sudionik voljan

dopustiti prijenos ljubavi u domenu prvog sudionika, dok kod osvajanja drugi sudionik to čini bez obzira na svoju volju. Pogledajmo jedan primjer:

(150) *Me neded nat do lenger diligence / To wynne hir love (342)*

U primjeru (150) osoba koja voli kaže da se više ne mora truditi («me neded nat to lenger diligence») da bi osvojila ljubav voljene osobe. Prvi dio citata pokazuje da osvajanje ljubavi zahtijeva neku vrstu truda, a ako je trud dovoljan voljena osoba će biti dužna dati svoju ljubav prvome sudioniku. Pogledajmo jedan dulji citat koji to potvrđuje:

(151) *Ther was a knyght that loved and dide his payne / To serve a lady in his beste wise; /
And many a labour, many a gret emprise / He for his lady wroghte, er she were
wonne. (V(F)FT 730-733)*

Riječ je o pasusu iz Posjednikove priče u Chaucerovim Kantenburijskim pričama. U toj priči dama Dorigen ima udvarača Arveragusa, koji je nižem društvenom položaju od Dorigen, pa je riječ o tipičnoj dvorskoj ljubavi. Arveragus čini stvari koje su uobičajene u procesu udvaranja u tradiciji dvorske ljubavi, a ta se ponašanja obično opisuju kao služba (ovdje označeno izrazom «dide his payne / To serve a lady in his beste wise» 'trudio se da bi služio dami na najbolji mogući način'. Arveragusovo služenje obuhvaća mnogo različitih usluga («many a labour, many a gret emprise / He for his lady wroghte») dok nije osvojio Dorigen («er she were wonne»). Valja reći da je navedeni citat izvan našeg korpusa budući da se glagol *wynnen* u primjeru ne javlja uz imenicu *lōve* koju smo istraživali, pa bi do njega bilo moguće doći jedino putem pomnog čitanja. Predočavanje je, naravno, nešto drugačije nego u našim primjerima: riječ je o osvajanju osobe, a ne o osvajanju (nečije) ljubavi (kao u (150)). Unatoč tomu, citat izrijeком pokazuje što je potrebno kao preduvjet osvajanja nekoga odnosno nečije ljubavi, što jasno upućuje na shemu ravnoteže, te pokazuje na vezu s konceptualnom metaforom LÖVE JE SLUŽBA, upućujući ujedno na važnost tradicije dvorske ljubavi.

Najzad, pogledajmo pregled konstrukcija koje se javljaju u ovoj konceptualizaciji:

Tablica 7-4 LÖVE JE VRIJEDAN PREDMET

<i>Vrsta djelovanja u konceptualnom području</i>	<i>Konstrukcija</i>
Posjedovanje ljubavi / nedostatak ljubavi	challengen X, possession of X / lack of X

Kupovanje/nabavljanje ljubavi / trošenje ljubavi	Y buien X / X ben buien, Y purchasen X, X ben wasten, Y wasten X
Osvajanje (nečije) ljubavi	Y winnen (of) X / X ben winnen (to Y)
Oduzimanje ljubavi	Y ben deceiven of X
Ljubav kao dragocjeni predmet	Y ben rewarden bi X, richesse of X, tresor of X, loves yifte / yifte of X / mede of X, dere-worthe X / worthi X
Nadomještanje ljubavi	compensen X, X aquiten

Vratimo se još jednom na konceptualne temelje navedenih izraza i konceptualnih veza između njih. Ljubav se ovdje konceptualizira kao omeđena stvar koja se nalazi unutar konceptualnog područja sudionika (*haven löve*) ili koja dolazi ili odlazi iz konceptualnog područja sudionika (*geten löve, losen löve*) uslijed nekih sila na koje sudionik ne može utjecati. *Löve* se može konceptualizirati i kao stvar unutar konceptualnog područja kojom sudionik može manipulirati na način na koji želi. U tom je slučaju riječ o konceptualizaciji s dva sudionika, u kojoj dolazi do prijenosa entiteta *löve* od jednog sudionika ka drugome. Jedan od sudionika koji nema ljubav unutar svojeg konceptualnog područja želi dobiti ljubav, a drugi sudionik, unutar čijeg se područja ljubav nalazi, može je dati – vlastitom voljom (npr. glagoli *geten, yeven*), na temelju razmjene dobara (glagoli *buien, purchasen*) ili silom (glagol *winnan*). Budući da se ljubav može dati, moguće ju je konceptualizirati kao vlasništvo (*possession of love*), dar (*loves yifte*) ili dragocjenost (*richesse of love*).

Brojnost konceptualizacija pokazuje da je riječ o konvencionalnom predočavanju (v. Dodatak). Također, pojavljivanje nekih konstrukcija u sekundarnim izvorima pokazuje da su neka od predočavanja u većoj mjeri karakteristična za koncept LÖVE. Predočavanja su i detaljnija, što je u skladu s navedenim zaključkom. Ovdje se javlja i više različitih predočavanja nego ranije, te veći broj jezičnih konstrukcija – od glagolskih do predatribucije, što je također u skladu sa zaključkom o većoj detaljnosti predočavanja. Veća detaljnost predočavanja trebala bi značiti i veću djelomičnost preslikavanja. Da je tomu uistinu tako svjedoče primjeri, koji se usredotočuju na vrijednost entiteta i njegovu razmjenu a ne i na sudionike u razmjenu ili mjesto razmjene; slično vrijedi i za konceptualizaciju osvajanja, oduzimanja ili krađe ljubavi. Drugim riječima, polazna domena je uistinu vrijedan predmet, a ne primjerice scenarij kupovanja, scenarij rata itd.

Što se tiče motivacije, temelj svih navedenih metafora jest predočavanje ljubavi kao omeđenog entiteta. Njegovo premještanje u konceptualnom prostoru odvija se pod utjecajem sile kojom agens djeluje na predmet (u slučaju prenošenja, što je prikazano na slici 7-7 za glagol *yeven* u primjeru (143)). U detaljnijim konceptualizacijama *lōve* predočavamo kao neku vrstu vrijednog predmeta kojim manipuliramo na temelju nekih kulturnih modela – primjerice, razmjene dobara kao kod glagola *buien* i *purchasen*. Osoba koja želi kupiti nečiju ljubav ponaša se na određeni način, što osoba u čijoj se domeni ljubav nalazi vrednuje na temelju osobnih i kulturno-uvjetovanih prosudbi. Prosuđivanje se odvija na temelju predodžbene sheme RAVNOTEŽE (za iscrpan opis v. Johnson 1987: 73-100) – ljubav se može prenijeti (odnosno kupiti) samo ako je postignuta ravnoteža između ponašanja osobe koja želi dobiti ljubav i osobe u čijoj se domeni ljubav nalazi. To je utemeljeno na shvaćanju ravnoteže kao dobre i vrijedne (prema konceptualnoj metafori RAVNOTEŽA JE VRIJEDNA STVAR; Krzeszowski 1997: 126-128). Na ovakvu je konceptualizaciju u 14. i 15. stoljeću utjecala ranija ekonomizacija ljubavi i braka (u staleškom i financijskom smislu; Duby 1994), vjerojatno kao posljedica širih društvenih i povijesnih promjena (npr. porasta utjecaja trgovaca na društveni život). Kod osvajanja nečije ljubavi u konceptualizaciji se dodatno javlja predodžbena shema SILE. Sudionik koji želi osvojiti nečiju ljubav mora koristiti takva konvencionalna ponašanja koja u stanovitoj situaciji na voljenu osobu mogu utjecati silom kojoj voljena osoba, zbog društvenih normi i vlastite procjene, nije u stanju odoljeti, pa zbog toga prepušta ljubav iz svoje domene u domenu prvog sudionika.

Važno je istaknuti da prenošenje ljubavi iz konceptualnog područja prvog sudionika u konceptualnu domenu drugog sudionika djeluje u skladu sa zakonitostima konceptualne integracije. S jedne strane, ljubav slijedi zakonitosti vezane uz prenošenje predmeta, jer uslijed djelovanja sile ili uslijed razmjene robe biva prenesena iz konceptualnog područja jednog sudionika u konceptualno područje drugog sudionika. S druge strane, ljubav zadržava svoju vlastitu konceptualnu strukturu s obzirom na sudionike, usmjerenost i konvencionalna ponašanja. Dati nekome ljubav znači zavoljeti nekoga, tj. učiniti nekoga drugim sudionikom (voljenom osobom) u relaciji ljubavi u kojoj je prvi sudionik osoba koja voli; istom logikom osvojiti nečiju ljubav znači postati nečijom voljenom osobom. Drugim riječima, davanje, kupovanje i osvajanje ljubavi temelji se na želji postizanja uzajamnosti ljubavi, što je dio kulturnog modela ljubavi kako danas tako i u srednjem vijeku (za opis scenarija ljubavi u suvremenom engleskom v. Kövecses 1986 i Bierwiczzonek 2002).

7.2.3. Konceptualizacije u skladu sa željom za postizanjem ljubavi

Ovdje ćemo se još ukratko pozabaviti drugim konceptualizacijama koje su u skladu s tumačenjem ljubavi kao pozitivne vrijednosti koju želimo postići. Prvo ćemo se osvrnuti na metonimijske konceptualizacije dijelova koncepta LÖVE kao vrijednog predmeta, koje su u skladu s predočavanjima čitavog entiteta LÖVE kao vrijednog predmeta. Zatim ćemo govoriti o metaforičkim i nemetaforičkim predočavanjima LÖVE kao nečega što želimo. Najzad ćemo se ukratko komentirati konceptualizaciju LÖVE kao razloga, te ćemo pokazati da je ona u skladu sa shemama RAVNOTEŽE i SILE.

7.2.3.1. Metonimijske konceptualizacije dijelova koncepta LÖVE kao vrijednog predmeta

Neka metonimijska predočavanja vezana uz koncept LÖVE također su konzistentna s konceptualizacijom LÖVE kao vrijednog predmeta. Kao što smo pokazali, LÖVE je relacija između dvaju sudionika (pa se sukladno tomu voljena osoba može prikazivati kao vrijedna stvar). Nadalje, jedno od znanja vezanih uz ljubav jest da je ona povezana uz intimne seksualne odnose (što je vrijedilo i za srednjoenglesko razdoblje, v. Coleman 1999). Upravo se ta dva aspekta koncepta LÖVE, koji su metonimijski vezani uz cjeloviti koncept, mogu prikazivati kao vrijedni predmeti.

Prvo ćemo se pozabaviti metonimiziranjem sudionika relacije. U rečenici:

(152) *I am youre owene love and eek youre wyf (1007)*

pridjev «owene» upućuje na osobu koja je s drugom osobom povezana ljubavlju (v. MED natuknica *ouen*, *adj.*, značenje 3 (c)). Da je riječ o osobi potvrđuje i preostali dio primjera, gdje osoba kaže da je supruga muškarcu kojem se obraća («and eek youre wyf»). Drugim riječima, izraz «your owene love» u (152) metonimijski upućuje na voljenu osobu, odnosno na jednog od sudionika relacijskog kulturnog modela LÖVE. S obzirom da smo pretpostavili temeljnu relacijsku narav kulturnog modela, ovaj odnos (CJELINA ZA DIO) smatramo metonimijskim. Valja reći da je moguća i interpretacija u kojoj izraz «youre owene love» smatramo konceptualnom metaforom LJUBAV JE STVAR, koja je zatim specificirana metonimijom CJELINA ZA DIO da bismo došli do konceptualne metafore VOLJENA OSOBA JE VLASNIŠTVO. Ipak, unatoč jasnoj povijesnoj i sinkronijskoj vezi izraza *own* s vlasništvom (v. *own*, *a.* u OED-u), skloniji smo reći da je riječ o metonimijskom odnosu referencije. Dva su razloga našoj tvrdnji. Prvo, nema drugih jezičnih uputnica u primjeru koje bi upućivale na nužnost metaforičke konceptualizacije, a metonimija je

temeljniji odnos od konceptualne metafore (v. odlomak o metonimijskom temelju metafore u 4. poglavlju). Drugo, pretpostavljanje konceptualne metonimije ne znači da ona nije konzistentna s konceptualnim metaforama ili da ne omogućuje daljnja metaforička proširenja. Drugim riječima, u analizi zagovaramo čim jednostavnija (a time i konceptualno realnija) rješenja na temelju zadanih teorijskih načela. Voljena osoba (kao dio relacije *lōven*) može se predočavati i kao vrijedna stvar:

(153) "*what! deer love, whi makest þow hit nowe so straunge to me? late me come in, I pray þe.*" (100)

Primjer (153) dio je dijaloga između dviju osoba koje se vole, u kojem osoba koja voli moli voljenu osobu da jeпусти u kuću. Iz primjera se jasno vidi da se izraz «deer love» odnosi na voljenu osobu kojoj se govornik obraća. Što se tiče referencije izraza riječ je o metonimiji, budući da se izraz «deer love» odnosi na voljenu osobu. S druge strane, upotreba riječi *dere* 'skup, drag' u srednjoengleskome je konvencionalna metafora, jer su u to doba doslovna značenja skupoće uobičajena i konvencionalna, te se javljaju kao usporedna apstraktnim značenjima (v. MED *dere*, adj.).⁹⁸ Sličnih se primjera javlja nekoliko u korpusu (v. tablicu 7-5). Svi primjeri koji se javljaju gramatički pripadaju predatribuciji, te su mnogo detaljniji nego raniji primjeri koji izravno upućuju na konceptualne metafore.

Tablica 7-5 Voljena osoba kao vlasništvo / vrijedan predmet

<i>Vrsta djelovanja u konceptualnom području</i>	<i>Konstrukcija</i>
Voljena osoba kao vlasništvo / vrijedan predmet	ouen X, dere X, worthi X

Druga je mogućnost da se kao vrijednu stvar predočava seks kao jedan od mogućih aspekta ljubavi. U tim je slučajevima riječ prvenstveno o predočavanju uzimanja entiteta LÖVE putem krađe, kao u izrazima «Robberie / Of love» (951) 'pljačka ljubavi' i «Supplant of love» (737) 'otuđenje ljubavi'. Sukladno tome, javljaju se i konceptualizacije jednog sudionika koji od nekoga «silom otima ljubav» – odnosno predočavanja silovatelja kao otimača («raviner / of love» (948); v. MED natuknica *ravinour*, n.). U navedenim je primjerima razmjerno jasno vidljiva komponencijalnost izraza: krađa (pljačka, otuđivanje) odnosi se na uzimanje silom suprotno volji osobe od koje se nešto uzima, a izraz *lōve*

⁹⁸ Danas riječ *dear* znači gotovo isključivo drag, a skupoća je sasvim zastarjelo značenje. Sličan razvoj – od doslovne skupoće prema razini koliko je nešto nekome drago – vidi se i u slavenskim jezicima; npr. riječ *drogi* u poljskome još uvijek znači 'drag' i 'skup'. To može upućivati da je riječ o širem procesu metaforizacije.

metonimijski se odnosi na seks (kao jedno od uobičajenih ponašanja u ljubavi). Navedenih je primjera u korpusu tek nekoliko, a prikazani su u tablici 7-6.

Tablica 7-6 Otimanje ljubavi kao silovanje

<i>Vrsta djelovanja u konceptualnom području</i>	<i>Konstrukcija</i>
Otimanje ljubavi kao silovanje / Otimač kao silovatelj	robberie of X / gete sesine of X / supplaunt of X / raviner of X / thief to X

Svi navedeni metonimijski primjeri konzistentni su s ranijim primjerima, a odnos između temeljne metaforičke i ove konceptualizacije je metonimijski: cjelina koncepta LÖVE može biti metaforizirana kao vrijedan predmet, baš kao i njezini dijelovi – sudionici i ponašanja. Na taj način konceptualne metafore i metonimije zajedno tvore konzistentan sustav. Ovdje valja dodati da metaforičke i metonimijske konceptualizacije ukazuju na različite aspekte scenarija – dok metonimije ukazuju na erotsku ljubav, metafore ukazuju na romantičnu ljubav te ljubav prema bogu.

Najzad, valja se osvrnuti i na odnos jezičnog i konceptualnog u primjerima kojima smo se bavili u prethodnim odlomcima. Što je jezična veza između ciljnog koncepta i prijenosnika izravnija to je detaljnija metaforička/metonimijska konceptualizacija. Na početku je bila riječ o shematičnim glagolima i njihovim objektima, koji su nam dopustili jedino zaključak o omeđenosti entiteta *lōve* kao stvari. Druge konstrukcije osim glagolskih ovdje uopće nisu sudjelovale. Glagolske konstrukcije zaslužne su za konceptualizaciju *lōve* kao predmeta koji se može razmjenjivati kupovinom, a imenske skupine u kojima je *lōve* dopuna i predatributivne konstrukcije s glavom *lōve* dovode nas do najdetaljnijih konceptualizacija u kojima je čitavi koncept ili dio koncepta LÖVE predočen kao vrijedna stvar. U nastavku ćemo se pozabaviti nekim drugim detaljnim predočavanjima.

7.2.3.2. Želja za postizanjem ljubavi – nemetaforička i metaforička predočavanja

Neke konstrukcije pokazuju sudionikovu želju za postizanjem ljubavi, od kojih je dio nemetaforičkih ili su historijske metafore, a dio metaforičkih. Sve navedene konceptualizacije u skladu su s opisanim predočavanjima u kojima se ljubav predočava kao neka vrijedna stvar. Pogledajmo jedan nemetaforički primjer:

(154) *With guile he hath his love sped (427)*

U primjeru (154) subjekt «he» uspio je osvojiti voljenu osobu na prijevaru. Glagol *speden* razmjerno je detaljan u srednjoengleskome i znači uspjeti dobiti ljubav ili osvojiti voljenu osobu. To je značenje ujedno i konvencionalno u srednjoengleskome (v. MED natuknica *speden*, v), a etimološki podaci ne upućuju na historijsku ili mrtvu metaforu (prvotno etimološko značenje navedeno u OED-u je uspjeti, v. OED natuknice *speed*, v. i *speed*, n.). Nedostatak (konvencionalne) metaforičnosti vrijedi i za druge glagole koji smo ovdje ubrojili, a koji se odnose na iskazivanje želje za ljubavlju (npr. *desiren X*), potrebe za ljubavlju (npr. *neden X*), te traženja/moljenja za ljubav (npr. *preien X*). Neki od navedenih glagola upućuju (izravno ili neizravno) na shemu IZVORA, PUTA I CILJA (v. i 5.1.4.1.7). Pregled konstrukcija nalazi se tablici 7-7.

Tablica 7-7 Postizanje ljubavi: nemetaforička predočavanja

<i>Vrsta djelovanja u konceptualnom području</i>	<i>Konstrukcija</i>
Postizanje ljubavi	Y achieve X / Y attein (to) X / Y speden (of) X / Y drauen to X / Y drauen toward X, Y awaiten X / X ben awaited
Nemogućnost postizanja ljubavi	Y warnen X of Z
Želja za ljubavlju	Y desiren (of) X / Y longen X / Y willan X / Y loven X / Y haven wille of X / Z listen X, Y preien (Z) of X, Y coveiten X / Y craven X, covoitise of X
Potreba za ljubavlju	haven nede to X / neden X / Y (biginnen) failen (of) X / Y suffisen X, Y perishen withouten X
Tražiti ljubav / Moliti ljubav	Y sechen (of) X / Y sechen wei unto X / Y preien (of) X / Y bisechen (Z of) X
Obećati ljubavi	Y bihoten Z X

Želja za postizanjem ljubavi može se predočiti i metaforički, kad našu želju za ljubavlju predočavamo kao glad odnosno žeđ. Tako se u korpusu javljaju primjeri *...to lese of love his appetit (777)* 'izgubiti apetit za ljubav' i *Whan that the thurst of love him cawhte (833)* 'kad ga je uhvatila ljubavna žeđ'. Sukladno tomu, ljubav se zapravo predočava kao neka vrsta hrane (npr. *loves food (1517)*), koja ima svoj ugodan okus (što je u skladu s time da je želimo; npr. *sweetness of love (878)*). Primjeri se nalaze u tablici 7-8.

Tablica 7-8 Metafore LÖVE JE HRANA i LÖVE JE PIĆE

<i>Vrsta djelovanja u konceptualnom području</i>	<i>Konstrukcija</i>
løve je hrana	appetit of X, famine of X, sweetness of X, Xs food, X ben swete
Ljubav je piće	thirst of X

Navedena je metafora konvencionalna u srednjoengleskome – broj primjera nije velik, ali primjeri dolaze iz različitih izvora i uglavnom nisu pojedinačni, a ta je konceptualna metafora potvrđena i u suvremenom engleskome (Kövecses 1986: 13, 27; Bierwiczzonek 2002: 137).⁹⁹ Riječ je o konceptualnoj metafori na detaljnijoj razini od ranijih konceptualnih metafora, jer obuhvaća ograničen broj predočavanja – drugim riječima, njezina predočavanja su djelomična. Središnje znanje temelji se na iskustvenoj vezi jake želje s gladi, a djelomičnost se odnosi samo na prikaz jednog sudionika koji želi ljubav, s tim da je drugi sudionik izvan okvira gledanja (što je u skladu s jednom od konceptualizacija koje smo našli). Detaljnost navedenih konceptualnih metafora odražava se i u tome da se javljaju jezične konstrukcije koje su uglavnom na razini imenice *løve* kao dijela veće imenske skupine.

7.2.3.3. Okolnosti koje upućuju na shemu RAVNOTEŽE

Na shemu RAVNOTEŽE također jasno upućuje korištenje imenice *løve* kao razloga glagolske radnje. U prethodnom smo poglavlju (v. 5.1.4.1.7) vidjeli da je konceptualizacija entiteta *løve* kao razloga glagolske radnje najbrojnija među okolnostima (s 54.6%). Također smo detaljno protumačili da se djelovanje *løve* kao razloga može objasniti kao konzistentno s predodžbenom shemom SILE pomoću konceptualne metafore RAZLOG JE (DRUŠTVENA) SILA. Sada kad smo pobliže objasnili međudjelovanje predodžbene sheme SILE i RAVNOTEŽE u izrazima poput *winnen love* možemo dodati da utjecaj ljubavi kao društvene sile ovisi o procjeni jakosti navedene sile od strane osobe na koju se izričaj

⁹⁹ Najzad, valja navesti da se i u srednjoengleskome, baš kao i u suvremenom engleskome javljaju dva oblika navedene metafore: osim konceptualizacije čitave relacije ljubavi kao žeđi/gladi, voljena osoba može se također predočiti kao neka vrsta hrane. Primjerice, u primjeru iz Mlinarove priče, Absolon doziva svoju (nesuđenu) ljubav Alisoun na sljedeći način: «What do ye, hony-comb, sweete Alisoun, / My faire bryd, my sweete cynamome?» (I(A)MT 3698-3699), tj. naziva je saćem meda i slatkim cimetom. Ipak, navedeni primjeri nisu ušli u naš korpus budući da je riječ o implicitnim primjerima metafore (koji se ne pojavljuju uz imenicu *love*). Konceptualno gledajući smatramo da je riječ o metonimijskom detaljnijem predočavanju temeljne metafore koja se javlja u našem korpusu.

odnosi. Procjena jakosti temelji se na shemi RAVNOTEŽE. Element procjene jasno je vidljiv u tome što se ljubav kao razlog često koristi u izrazima koje možemo svesti na opći oblik «učiniti nešto za ljubav». Tako u sljedećem primjeru iz Chaucerove Štitonošine priče kraljeva kćer Canace moli sokolicu da siđe s drveta (kako bi joj mogla pomoći):

(155) *For goddes love, com fro the tree adoun (283)*

Njezina molba izražena je najčešćim od navedenih izraza, «for goddes love» 'za božju ljubav'. Canacee preklinje sokolicu da siđe s drveta za ljubav božju. Uopćeno rekavši, božja je ljubav društvena sila (predodžbena shema SILE), a Canace računa da će njezino spominjanje sokolica (na temelju predodžbene sheme RAVNOTEŽE) procijeniti kao dovoljnu protutežu radnji koju Canace traži da sokolica učini (siđe s drveta). Slično objašnjenje primjenjivo je na sve primjere u kojima se *love* predočava kao razlog, što pokazuje da su predodžbene sheme RAVNOTEŽE i SILE važni u predočavanju ljubavi u srednjoengleskome.

7.2.4. Druge značajke entiteta LÖVE kao predmeta

Druga detaljna sredstva predočavanja entiteta *love* kao predmeta pokazuju neke aspekte koncepta LÖVE koje se odnose na značajke predmeta poput veličine, tvrdoće, količine itd. Navedene konceptualizacije drugačije su od prethodnih budući da uglavnom ne tvore sustav različitih jezičnih izraza, nego se temelje većinom na predatribuciji imenice *love* ili imenskim skupinama u kojima je *love* dopuna. Njihova je detaljnost u skladu s našom općom hipotezom o odnosu između konceptualizacija i konstrukcija. Prvo ćemo se pozabaviti brojnijim primjerima (veličinom, tvrdoćom i količinom predmeta), a zatim nekim manje brojnim primjerima.

7.2.4.1. Veličina predmeta

U primjerima poput:

(156) *The grete love which I have (297)*

ljubav se konceptualizira kao neka vrsta velike stvari, što je vidljivo iz etimološki prvotnih značenja riječi *great* (usp. OED natuknica *great, a.*), ali i iz različitih skupina stvari za koje se pridjev *grete* koristi u srednjoengleskome (većina značenja vezana su uz fizičke stvari, a tek nekoliko skupina značenja uz apstraktne stvari; v. MED natuknica *grete, adj.*). Broj primjera u korpusu (javlja se ukupno 14 takvih konstrukcija kod predatribucije) pokazuje da je riječ o razmjerno čestom sklopu riječi. Činjenica da je značenje sklopa opisano u rječniku (ne samo za ljubav nego za različite emocije) i činjenica da apstraktna i fizička značenja supostoje u srednjoengleskome upućuje da je riječ o konvencionalnoj metafori, a

ne inovativnoj (jer konstrukcija ne bi bila opisana kao konstrukcija) niti historijskoj (jer metaforička i nemetaphorička značenja ne bi supostojala). Konceptualno gledajući, riječ je o detaljnoj razradi konceptualizacije prema kojoj je LÖVE omeđena stvar – ovdje se LÖVE smatra predmetom koji ima dimenziju veličine. Veličina predmeta preslikava se na intenzitet osjećaja.¹⁰⁰ Navedena je konceptualna metafora uobičajena i u suvremenom engleskom za bilo kakvu vrstu apstraktnog predmeta. Neki primjeri navedeni su dolje u tablici 7-9 (v. dolje).

7.2.4.2. Tvrdoća predmeta

Dobrostiva i brižna ljubav boga prema ljudima ili izražava se izrazom «tender love», kao u:

(157) ... *the gret tender love that our lord hath to mannes soule* (1056)

Prijenos je temeljno metaforički: ljubavi kao predmetu pripisujemo značajku mekoće. Tomu u prilog ide temeljno značenje riječi *tender*, koje se odnosi na mekoću fizičkih stvari (v. MED *tender*, *adj.*) i činjenica da se LÖVE konvencionalno predočava kao predmet u mnogim konceptualizacijama koje opisujemo u ovom poglavlju. Valja dodati da se *tender* može konvencionalno koristiti uz različite vrste apstraktnih stvari (a ne samo osjećaj ljubavi; usp. OED *tender*, *a.*), pa je riječ o razmjerno konvencionalnoj metafori. Tumačenje «tender love» kao nježnog ponašanja stvar je pragmatičkog metonimijskog prijenosa. Inače, način na koji se ponašamo jedan je od važnih aspekata scenarija ljubavi o čemu ćemo govoriti u narednom poglavlju).

Sličan je i izraz «meke love» (618) 'dobrostiva, milosrdna ljubav', međutim, za razliku od prethodnog, riječ je o mrtvoj metafori. Naime, podaci iz MED-a pokazuju da se u srednjoengleskome redovito koristi kao opis značajki ljudi i njihovih ponašanja (v. MED *mēk*, *adj.*), a etimološki podaci pokazuju (OED *meek*, *a.*) da etimološki temeljno fizičko značenje vezano uz mekoću stvari uopće nije zabilježeno u engleskome, nego tek u kognatima iz drugih jezika. To nas navodi na zaključak da u slučaju «meke love» riječ o metafori koja je mrtva u razdoblju srednjoengleskoga. Navedena se metafora javlja i u suvremenom engleskom

¹⁰⁰ Intenzitet je jedan od važnih aspekata osjećaja, pa je opisan i drugim jezičnim sredstvima koji su dio konceptualizacije LOVE kao SILE (v. 7.3.).

7.2.4.3. Količina

U korpusu se javljaju i metaforički primjeri koji pokazuju da se ljubav kao predmet može kvantificirati:

(158) *Hou that hire weyhte of love unevene / Is unto thin (797)*

U primjeru (158) «weyhte of love» odnosi se na količinu ljubavi (pregled primjera je dolje u tablici 7-9). To je razmjerno konvencionalno predočavanje, budući da se *weyhte* odnosi na težinu i/ili količinu neke tvari, bilo fizičke bilo apstraktne (usp. MED natuknica *weyhte n(1)*, značenje 5.). Također valja istaknuti da je navedena konceptualizacija u skladu s drugim konceptualizacijama LÖVE s kvantifikatorima u predatribuciji, koje smo opisali u 5.1.4.1.3. Dakle, činjenica da LÖVE možemo kvantificirati na različite načine proizlazi iz konceptualizacije LÖVE kao omeđene stvari, što je temelj detaljnijeg predočavanja LÖVE kao predmeta.

7.2.4.4. Ostale značajke predmeta

Najzad, u korpusu se javljaju i druge konceptualizacije, kod kojih je tek jedan do dva primjera svake (bez konceptualizacija koje bi ih dodatno podržavale), što pokazuje da je riječ o manje konvencionalnim ili inovativnim izričajima. U ovu skupinu spadaju pridjevi *newe* i *olde* koji se odnose na starost predmeta, odnosno metaforički na neko ograničeno trajanje relacije. Tu dolazi do izražaja omeđenost *lōve* kao stvari. Pogledajmo jedan primjer:

(159) *But amonge all other thyngys i praye yow be ware þat þe olde love off Pampyng
renewe natt (984)*

U ovom primjeru *lōve* je predočena kao relacija koja može trajati neko određeno vrijeme, što pokazuje dvostrukost – s jedne strane riječ je o omeđenoj stvari, a s druge o relaciji (koja ima trajanje). U primjeru neka relacija ljubavi je završila (pa ju govornik naziva «olde love» 'stara ljubav'), ali postoji mogućnost da se ona obnovi («renewe»), tj. ponovno počne. Pregled jezičnih konstrukcija i značajki obrađenih u ovom odlomku naveden je u tablici 7-9.

Najzad, u korpusu se javlja i velik broj primjera u kojima se *lōve* opisuje kao neka vrsta apstraktnog mjesta u kojem se može nalaziti neki entitet. Tradicionalno se navedeno predočavanje naziva konceptualnom metaforom SPREMNIKA, u kojoj se entitet *lōve* smatra spremnikom za ljude ili druge entitete (v. odlomak 6.4.3.1.2. i 6.4.3.2.). Ipak, navedena konceptualizacija javlja se samo uz prijedlog *in* u srednjoengleskome, što znači da nije

karakteristična za entitet *lōve*, nego da ju omogućuje prijedlog *in* i *to* na temelju neke druge shematične konceptualizacije. Ta shematična konceptualizacija jest konceptualna metafora STANJA SU MJESTA, koja se temelji na sposobnosti povezivanja apstraktnog i fizičkog prostora. Drugim riječima smatramo da je navedeno predočavanje premalo karakterističnosti i detaljno da bi bilo nazvano konceptualnom metaforom – ono samo upućuje na činjenicu da *lōve* smatramo stanjem. S obzirom na navedeno o njoj nismo ovdje raspravljali.

Tablica 7-9 Druge značajke LÖVE kao predmeta

<i>Vrsta djelovanja u konceptualnom području</i>	<i>Konstrukcija</i>
Veličina predmeta	grete X / inestimable X, X ben grete/lesse, amenusen X
Tvrdoća	tender X, Xs tenderness
Količina	weighte of X, abundance of X, plentevous X

Što se tiče konvencionalnosti jezičnih izraza, ona je razmjerno velika za sve tri navedene konceptualizacije. Njihova detaljnost i djelomičnost također su velike, što se vidi iz malog broja različitih primjera. Najzad, djelomičnost i detaljnost potvrđuju se i u rasponu jezičnih konstrukcija, koje se uglavnom svode na predatribuciju.

7.2.5. Smještaj entiteta LÖVE u prostoru

Posljednja skupina izraza koji upućuju na značajke entiteta *lōve* kao predmeta odnose se na njegov smještaj u prostoru. Tako se entitet *lōve* se može konceptualizirati kao neka vrsta apstraktnog predmeta koja se nalazi između dvaju sudionika:

(160) *ther shulde be no trew love bitwene vs (1318)*

entitet *lōve* je apstraktni predmet koji se nalazi između («bitwene») osobe koja voli i voljene osobe (označenih riječju «vs» 'nas'). Za razliku od prethodnih konceptualizacija ovdje je uloga dvaju sudionika simetrična – oba sudionika služe kao lik drugog plana za smještanje lika prvog plana – entiteta *lōve*. I ova se konceptualizacija temelji na relacijskom shvaćanju entiteta *lōve* – riječ je o entitetu koji se javlja u konceptualizaciji s dva sudionika. U korpusu se javljaju i detaljnije konceptualizacije:

(161) *I have wel levere evere to suffre wo / Than I departe the love bitwix yow two (1097)*

U (161) konceptualizacija je prostorna: u emocionalnom prostoru (koji odgovara fizičkom prostoru) nalaze se Dorigen i Arveragus povezani entitetom *lõve* konceptualiziranom kao vezom koju je moguće prekinuti («departe»; usp. OED natuknica *depart*, v. značenje I. 4.). Na prostorno predočavanje kao veze dodatno upućuje i izraz «bitwix». Navedeni primjeri pripadaju konceptualnoj metafori LÕVE JE VEZA. U korpusu se javlja i razrada navedene konceptualne metafore u kojoj se LÕVE konceptualizira kao lanac. Metafora LÕVE IS A CHAIN kod Chaucera dolazi iz Boethiusovog *Consolatio Philosophiae* (koji je, *nota bene*, upravo Chaucer preveo na srednjoengleski). «Cheyne of love» 'lanac ljubavi' ((701), (702)) zapravo je razrada predodžbene sheme VEZE, a javlja se u Vitezovoj priči kada Theseus objašnjava način na koji funkcionira svijet (koji jasno pokazuje srednjovjekovnu filozofiju). Pogledajmo dulji citat:

The Firste Moevere of the cause above,
 Whan he first made the faire cheyne of love,
 Greet was th' effect, and heigh was his entente.
 Wel wiste he why, and what therof he mente;
 For with that faire cheyne of love he bond
 The fyr, the eyr, the water, and the lond
 In certeyn boundes, that they may nat flee (...) (I(A)KT
 2987-2993)

Konceptualizacija pozitivnih odnosa među ljudima (poput ljubavi) kao veze u emocionalnom prostoru omogućila je ovu razradu, u kojoj je veza razrađena u lanac, a akteri nisu ljudi nego četiri elementa. Vatra, zrak, voda i zemlja u srednjem su se vijeku smatrali primitivnim gradivnim elementima čitavog svijeta i njihova je ravnoteža bila ključna za postojanost svijeta, ljudsko zdravlje i sl. Zanimljivo je napomenuti da citati koje MED navodi pod «cheyne of love» svi potječu od Chaucera (tj. nema citata od drugih autora; usp. MED natuknica *love*, *n*). Pregled primjera koje pripadaju u ovo predočavanje prikazan je u tablici 7-10.

Tablica 7-10 LÕVE JE VEZA

Vrsta djelovanja u konceptualnom području	Konstrukcija
Smještaj entiteta <i>lõve</i> između sudionika	X (ben) bitwene Y & Z

Uspostavljanje veze između sudionika	afficchen X / X fastened to Y, cheyne of X
Kidanje veze između sudionika	breken X / X ben breken / X and Y ben parted asundre / X ben departen / Y departen X / Y maken departinge in X / Y twinnen X

Konceptualno gledajući, ako se u nekom umnom prostoru supojavljaju dva entiteta, samo njihovo supojavljivanje dovoljno je da ih shvatimo kao međusobno povezane (Langacker 1987: 200), za što je odgovorna predodžbena shema VEZE. U relaciji *löven* u apstraktnom prostoru emocija supojavljaju se dva sudionika (osoba koja voli i voljena osoba), što nam omogućuje da predodžbenu shemu VEZE koristimo kod predočavanja ljubavi. Konceptualnom se metaforom relacija dvaju entiteta u fizičkom prostoru preslikava na dvoje ljudi u emocionalnom prostoru. Baš kao što udaljavanje dvaju predmeta u fizičkom prostoru znači prekidanje njihove veze, tako udaljavanje dvoje ljudi i prekidanje veze znači nastupanje odnosa koji više nisu intimni. Aksiološki gledano, svi odnosi koji su na pozitivnom polu skale (npr. ljubav, prijateljstvo) smatraju se VEZOM, koju može prekinuti neki postupak, te na taj način nastupaju odnosi koji su na negativnom polu skale (svađa, neprijateljstvo). Tako se i domena LOVE u suvremenom engleskome i srednjoengleskome shvaća kao VEZA. Ovo potvrđuju i psihološki dokazi postojanja konceptualne metafore LOVE IS A LINK za govornike suvremenog engleskog (usp. npr. rezultate studija 1. i 2. u Aron i Westbay 1996: 536-539).¹⁰¹

Ruku pod ruku uz predodžbenu shemu veze javlja se predodžbena shema dio-cjelina, koja je motivacija konceptualne metafore LOVE IS UNITY. Prema Kövecsesu (1986: 62-67) konceptualna metafora LOVE IS UNITY središnja je metafora u shvaćanju koncepta LOVE u suvremenom engleskom¹⁰², iz koje proizlaze važne posljedice metaforičkog shvaćanja ljubavi. Primjerice, neki dio cjeline ne može (ispravno) funkcionirati sâm, pa stoga ni ljubavnik (nepotpun bez svoje voljene osobe; Kövecses 1986: 64) ne može funkcionirati: ljubav se, stoga, nameće kao potreba. Nadalje, da bi dva dijela mogla postati cjelina, jedan mora točno odgovarati u drugi. Iz toga proizlazi dvojnost u shvaćanju ljubavi: postoji istinska ljubav (*true love*; Kövecses 1986: 67), koja je jedina idealna i prava i kod koje je

¹⁰¹ Dapače, postoji i psihološka teorija nazvana *attachment theory* (teorija povezanosti), koja predodžbenu shemu VEZE uzima kao psihološki realistično objašnjenje shvaćanja raznih koncepata, između ostalog i ljubavi (usp. Shaver, Hazan i Bradshaw 1988; Hazan i Shaver 1990).

¹⁰² Kod Bierwiazzoneka (2002: 112) naziv preslikavanja je LOVERS ARE PARTS OF A WHOLE.

prijanjanje dijelova savršeno. Kod svih ostalih vrsta ljubavi poklapanje dijelova nije savršeno, te ih stoga shvaćamo kao zamjenjive (Kövecses 1986: 67). Naš srednjoeleski korpus, međutim, ne nudi jednoznačne potvrde suvremene konceptualne metafore LJUBAV JE CJELINA (poput Kövecsesovog primjera *We are one*). Jedini primjer koji bi mogao upućivati na konceptualnu metaforu LJUBAV JE CJELINA javlja se s glagolom *onen* 'sjediniti':

(162) *for he will that we be turnyd and onyd to him in love as he is to us. (553)*

Ipak, sva tri primjera iz korpusa vezani su uz mistično sjedinjenje s Bogom u ljubavi, što znači da je entitet *lōve* ovdje okolnost glagolske radnje predočena kao apstraktno mjesto. Sekundarni izvori značenje ovog glagola opisuju vezano upravo uz mistično sjedinjenje osobe s Bogom (te miješanje nekih dvaju uglavnom nejasno omeđenih entiteta), a sjedinjenje ljubavnika uopće se ne spominje kao konvencionalno (v. MED natuknica *onen*, v. i OED natuknica *one*, v.). Zbog toga možemo reći da je u najboljem slučaju riječ o predočavanju koje je konzistentno s konceptualnom metaforom LJUBAV JE CJELINA, ali nije nužno neodvojivo i konvencionalno vezano uz koncept LŌVE. To je u skladu i s konceptualnim podacima vezanim uz odnos predodžbene sheme VEZE i DIO-CJELINA. Naime, predodžbena shema VEZE igra ključnu ulogu u predodžbenoj shemi DIO-CJELINA, budući da dva entiteta povezana međusobnom vezom možemo opaziti (pa onda i predočiti) kao jednu cjelinu, bilo prema funkcionalnom modelu, modelu podijeljene cjeline ili prema modelu u kojem je riječ o *ad-hoc* dijelovima (tj. dijelovima koji nisu iskustveno konvencionalni; Górska 1999: 82). Dakle, predodžbena shema VEZE, čini se, jednostavnija je od predodžbene sheme DIO-CJELINA, pa se stoga nepojavljivanje konceptualizacije LJUBAV JE CJELINA može objasniti na taj način. Također valja imati na umu da Kövecsesova (1986, 2000) metoda istraživanja suvremenog engleskog nije jezična nego konceptualna, pa je njegov zaključak o središnjosti konceptualne metafore LJUBAV JE CJELINA rezultat introspekcije, a ne i sustavnog istraživanja empirijskih podataka. Najzad, naši se podaci podudaraju s podacima Tissari (2003: 381), koja u ranom suvremenom engleskom nije našla primjera konceptualne metafore LJUBAV JE CJELINA.¹⁰³ Dakle, u

¹⁰³ Neki primjeri iz Chaucera pokazuju nam da se u srednjoeleskome vjerojatno javlja konceptualna metafora BRAK JE CJELINA (kao primjerice u opisu braka: «They moste nedes lyve in unitee.» (IV(E)MRT 1333-1334). Muž i žena su jedno tijelo (*o flessch*; IV(E)MRT 1335), a jedinstvo tijela (mistično, a ne seksualno) vezano je uz kršćanstvo. Ipak, u srednjem vijeku prototipni brak nije bio nužno vezan uz ljubav (vidi npr. Vauchez 2000, natuknica *love*, ali usp. i *The Canterbury Tales*, npr. Trgovčeva priča, Mlinareva priča), tako da navedeni primjeri nisu vezani uz ljubav.

korpusu se javljaju primjeri konceptualne metafore LJUBAV JE VEZA, ali ne i konceptualne metafore LJUBAV JE CJELINA.

Što se tiče odnosa između konceptualne metafore LJUBAV JE VEZA i sheme entiteta *lōve* valja reći da je konceptualna metafora LJUBAV JE VEZA u skladu s relacijskim temeljem entiteta *lōve*, jer se zasniva na stvaranju suodnosu dvaju sudionika. Drugim riječima, riječ je o konceptualno jednostavnom načinu prikazivanja relacije između dvaju sudionika kao entiteta koji se nalazi između njih, a koji može biti pokidana.

Gledamo li odnos jezičnih sredstava i konvencionalnosti te shematičnosti, primjećujemo da su glagolski izrazi konvencionalni i shematični. Od drugih se izraza javlja samo konceptualizacija pomoću imenskog izraza («*cheyne of love*») koja je detaljnija od glagolskih predočavanja, ali je ujedno i manje shematična. To ukazuje na činjenicu da konceptualna metafora LJUBAV JE VEZA ne igra tako značajnu ulogu u predočavanju entiteta *lōve*. Razlog tomu je vjerojatno činjenica da relacijska narav koncepta ne zahtijeva posebnu metaforizaciju, već se može adekvatno prikazati kao dio drugih konceptualnih metafora i metonimija koje opisuju odnos dvaju sudionika (npr. *LÖVE JE VRIJEDAN PREDMET*).

7.3. Metaforičke konceptualizacije: *LÖVE kao sila*

Druga velika podskupina konceptualnih metafora i nemetaforičkih izraza koji se javljaju u korpusu vezana je uz predočavanje entiteta *lōve* kao neke vrste shematične ili detaljne sile koja utječe na zaljubljenu osobu. *Lōve* je konceptualiziran kao bilo kakav entitet koji na neki način može utjecati na zaljubljenu osobu. U rečenici poput:

(163) *endles love made hym to suffir (112)*

lōve je entitet uslijed kojeg zaljubljena osoba pati, a metaforička sila ljubavi očituje se u kauzalnoj konstrukciji s glagolom *maken*. Na sličan način u primjeru:

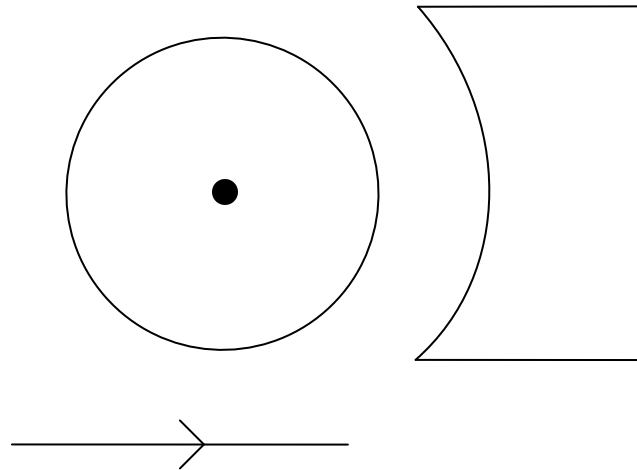
(164) *thei wol noght to love obeie (1244)*

poslušnost prema ljubavi (označena glagolom *obeien*) rezultat je shematične sile koju entitet *lōve* vrši na zaljubljenu osobu. U nekim je primjerima jasno vidljiva jačina sile entiteta *lōve* kojoj se suprotstavlja zaljubljena osoba:

(165) *Bot yet he was noght of such myht / The strengthe of love to withstonde (722).*

U (165) zaljubljena osoba nije dovoljne snage («*he was noght of such myht*») da bi izdržala silu ljubavi («*the strengthe of love to withstonde*»). Ovdje je riječ o tipičnom opisu

dinamike sile u Talmyjevom smislu: sila agonista i antagonista suprotstavljena su jedna drugoj – antagonistova je sila jača i zbog nje se agonist pomiče. Temeljna shema u Talmyjevoj notaciji (Talmy 2000: 414) izgleda ovako:

Slika 7-9. Shema dinamike sile: *lõve* kao antagonist, a zaljubljena osoba kao agonist (crtež prema Talmy 2000: 414)

Na crtežu agonist je označen krugom a odnosi se na zaljubljenju osobu, koja ima tendenciju mirovanja (označenu crnom točkom). Ljubav je antagonist, a označena je konkavnim likom. Znak plus označava da je sila antagonista veća. Rezultat dinamike sile prikazan je na pravcu ispod agonista na kojem strelica označava pomak. Drugim riječima, uslijed djelovanja antagonista – ljubavi, agonist (zaljubljena osoba) mijenja stanje od tendencije mirovanja ka kretanju. U tablici 7-11 navedeni su neki oblici uz opise konceptualizacija.

Tablica 7-11 LÕVE JE SILA

<i>Vrsta djelovanja u konceptualnom području</i>	<i>Konstrukcija</i>
Jačina sile entiteta <i>lõve</i>	strengthe of X, X ben mighti, Xs might, vertu of X...
Entitet <i>lõve</i> kao sila koja nadjačava zaljubljenju osobu	Y ben taken in X, Y ben bistad with X, X assailen Y...
Entitet <i>lõve</i> kao sila koja preuzima kontrolu nad radnjama i ponašanjima zaljubljene osobe	X maken Y, X maken Y Z, X sufferen Y...

U nekim slučajevima ljubav se predočava kao detaljnija sila koja uzrokuje različita stanja u kojima ne kontroliramo svoje postupke ili svoje tijelo. Riječ je o detaljnijim konceptualizacijama entiteta *lōve* kao bolesti, boli, ludosti, pijanstva itd. Primjerice u:

(166) *Anon the wylde loves rage, / In which noman him can governe (1439)*

izraz *loves rage* odnosi se na žudnju u ljubavi (MED, natuknica *rage*, *n* značenje 6), ali je temeljno značenje ove riječi (koje je uobičajeno u razdoblju srednjoeengleskoga) ludost (v. MED natuknica *rage*, *n*). S obzirom na to, taj smo primjer ubrojili u detaljnu konceptualnu metaforu LJUBAV JE LUDOST, koja je dio shematične konceptualne metafore LJUBAV JE SILA.¹⁰⁴ Riječ je o konceptualizaciji koja ističe nemogućnost kontrole (dok je u stanju ljubavne zaludenosti zaljubljena osoba ne može kontrolirati svoje ponašanje: «in which noman him can governe»). Osim kao ludost ljubav se konceptualizira i kao bol («loves peine» u (167)):

(167) *And thus himself he gan tormente / With such desese of loves peine (1468)*

Riječ je o razmjerno često konceptualizaciji, koju potvrđuje i Cappellanusova definicija dvorske ljubavi (ljubav je urođeni proces patnje). Evo pregleda konceptualizacija:

Tablica 7-12 Detaljne konceptualizacije ljubavi kao sile

<i>Vrsta djelovanja u konceptualnom području</i>	<i>Konstrukcija</i>
LŌVE JE LUDOST	X ben unbesein of reson, Xs rage, sotie of X
LŌVE JE PIJANSTVO	dronkeschipe of X
LŌVE JE BOLEST	Xs maladie, remedies of X
LŌVE JE BOL	Xs peine, peine of X, strife of X, Xs throu...

Što se tiče vrste jezičnih izraza, u konceptualizacijama ljubavi kao sile prevladavaju glagolske i zaatributivne konstrukcije, a javlja se i određeni broj konstrukcija u kojima je *lōve* dio imenske skupine. Predatributivne konstrukcije uopće se ne javljaju. To nije iznenađujuće, budući da se najbrojnija glagolska shema događaja – dinamika sile – semantičko-gramatički temelji na dinamici sile, odnosno na nesimetričnom odnosu agonista i antagonista. U tom smislu shematični odnos između lika prvog i drugog plana odgovara konceptualnoj metafori LJUBAV JE SILA. Konstrukcije u kojima je *lōve* dio

¹⁰⁴ Metafora LJUBAV JE LUDOST javlja se i u suvremenom engleskome kod Lakoffa i Johnsona (1980: 49) pod nazivom LOVE IS MADNESS, kod Kövecsesa (1986: 91-92) pod nazivom LOVE IS INSANITY i kod Bierwaczzoneka (2002: 132) pod nazivom LOVER IS AN INSANE PERSON.

imenske skupine detaljnije su od glagolskih konstrukcija. Razlika u detaljnosti vidljiva je iz tablica 7-11 i 7-12. Tablica 7-11 odnosi se na shematična predočavanja koja su prvenstveno izražena gramatičkim sredstvima. Tablica 7-12 pokazuje detaljnija predočavanja, a ona su izražena konstrukcijama u kojima je *lõve* dio imenske skupine. To je još jedna potvrda podudarnosti predočavanja i jezičnih struktura.

Konceptualno gledajući, predočavanje ljubavi kao sile motivirano je činjenicom da zaljubljena osoba ne može kontrolirati hoće li se zaljubiti niti može kontrolirati svoje ponašanje tijekom ljubavi. To je u skladu s Kövecsesovim zaključcima za suvremeni engleski o nemogućnosti kontrole emocija i vlastitih ponašanja unatoč pokušajima (Kövecses 1986: 62, 87-88; Kövecses 2000). Konceptualna metafora LJUBAV JE SILA nije se dijakronijski promijenila, a njezine razrade (bolest, ludost, pijanstvo) prisutne su i konvencionalne i u suvremenom engleskome (Kövecses 1986, 2000; Bierwiazzonek 2002). Ljubav je u semantičkom smislu zbivanje jer nema agensa nego se događa čovjeku, a shvaćanje ljubavi kao sile temelji se na temeljnoj konceptualnoj metafori ZBIVANJA SU RADNJE (usp. Lakoff i Turner 1989: 72-80) prema kojoj se zbivanja, koja nemaju agensa, shvaćaju kao radnje koje pokreće neki agens (v. i odlomak 4.3.1.).

7.4. Metaforičke konceptualizacije: personifikacija

Pripisivanje ljudskih osobina stvarima ili pojavama vrlo je čest način metaforizacije. Čovjek je prototipni agens mnogih radnji, pa je onda uslijed konceptualne metafore ZBIVANJA SU RADNJE za očekivati da će se mnoge pojave metaforizirati da bi se pokazalo njihovo djelovanje. Drugim riječima, personifikacija je često detaljna razrada konceptualne metafore LÕVE JE SILA. Ipak, mi smo odlučili sve nejasne slučajeve ubrojiti u shematičniju konceptualnu metaforu LÕVE JE SILA nego u detaljniju personifikaciju. Tako smo u personifikaciji ubrojili samo one primjere kod kojih je personifikacija najvjerojatnije tumačenje, ali uglavnom u slučajevima gdje agentivnost entiteta *lõve* nije temeljna. Tako u primjeru:

(168) *For love is blynd alday, and may nat see. (217)*

entitetu ljubavi pripisuje se sljepoća, što je značajka ljudi. Ovdje smo ubrojili i predočavanja koja se odnose na osjećaje tipične upravo za ljude:

(169) *For love hateth nothing more / Than ... (233)*

U primjeru (169) ljubav se konceptualizira kao osoba koja ima osjećaje – kojoj se nešto može sviđati odnosno ne sviđati (usp. *haten*, v. 1. u MED-u). U nekim slučajevima

konstrukcija kao cjelina upućuje na personifikaciju temeljen odnosa dinamike sile. Primjerice, premda se glagol *senden* može koristiti i uz agense koji nisu osobe, konstrukcija *senden grace* koristi se isključivo uz osobe. Stoga u:

(170) ...*love his grace wol thee sende* (1241)

smatramo da je entitet *lōve* personificiran, jer je riječ o slanju znaka ili znamenja zaljubljenosti osobi što redovito rade osobe (v. citate pod *grace*, *n* (značenje 4a) u MED-u). Pregled nekih temeljnih konceptualizacija nalazi se u tablici 7-13.

Tablica 7-13 Personifikacija ljubavi

<i>Vrsta djelovanja u konceptualnom području</i>	<i>Konstrukcija</i>
Odnos dinamike sile (ljubav kao agens)	Xs grace, grace of X, Xs heste, X senden grace to Y, X techen Y, ...
Ljubav kao doživljač	X haten Y, X haven lust, Xs draught,
Ljudske karakterne i/ili fizičke značajke	X ben blind, treue X

Pogledamo li jezične izraze kod personifikacije koriste se sve vrste jezičnih izraza, što pokazuje da je riječ o nešto detaljnijoj konceptualizaciji koja, s jedne strane, ima elemente dinamike sile (glagolske konstrukcije), a s druge strane ima detaljnije značajke koje se mogu odnositi na ljude (predatribucija, imenske skupina). Drugim riječima, kod personifikacije ne postoji jedinstvenost konceptualizacija kao kod prethodne konceptualne metafore. To može značiti da je personifikacija preuzak ili preširok zajednički nazivnik. Ipak smatramo da je unatoč različitosti personifikacija najprirodnije rješenje zbog konceptualnih razloga.

Konceptualno govoreći, personifikacija je uobičajen način metaforizacije različitih vrsta agensa, što pokazuju mnoge metaforičke analize, naročito poezije. Personifikacija se često slaže s drugim metaforama i/ili nemetaforičkim znanjima koji su vezani uz neko zbivanje (Lakoff i Turner 1989: 74-75). Upravo je to razlog zbog kojeg smatramo da je riječ o prirodnom objašnjenju različitih primjera. Polazna domena OSOBE strukturira ciljnu domenu LÖVE tako da u skladu s načelom nepromjenjivosti relacija LÖVE dobiva neke ljudske osobine. Razlog tomu je što se relacija *lōven* konceptualizira kao zbivanje nad kojim nemamo kontrole. Pomoću metafore ZBIVANJA SU RADNJE shvaćamo je kao radnju,

uzrokovanu nekim agensom. Da bi agens odgovarao nemogućnosti kontrole osjećaja ljubavi, moramo ga konceptualizirati kao jačeg od zaljubljenog čovjeka na kojeg djeluje. Ako je riječ o razradi personifikacije, razrada mora biti zasnovana na nekom nemetaforičkom znanju ili metafori u kojoj postoji konceptualizacija u kojoj se javljaju jača i slabija osoba. U personifikacije ovdje ubrajamo samo one konceptualizacije koje ne upućuju jasno na domenu služenja gospodaru (o čemu ćemo govoriti u narednom odlomku). Druga konceptualizacija (ljubav kao doživljač) zapravo se odnosi samo na kompatibilnost ili nekompatibilnost ljubavi s nekim drugim predočavanjima, pa je riječ o korištenju personifikacije kao načina isticanja odnosa kulturnih modela. Najzad, treća konceptualizacija (fizičke i karakterne značajke osobe) sastoji se samo od dvije temeljne konstrukcije – ljubavi kao slijepa osoba i ljubavi kao odane osobe. Ljubav kao slijepa osoba u skladu s kulturnim modelom, jer ističe dvostrukost ljubavi – s jedne strane ljubav kontrolira ponašanje zaljubljene osobe, a s druge ne bira koga će obuhvatiti (drugim riječima ne možemo kontrolirati hoćemo li se zaljubiti niti kako ćemo se ponašati dok smo zaljubljeni, Kövecses 1986: 87-88). Ljubav kao odana osoba (*treue love*) ovdje smo ubrojili zbog značenja riječi *treue* koja se odnosi na osobe (v. *treue*, *adj.* u MED-u), ali je lako moguće da je riječ o metonimijskom odnosu u kojem se ponašanje osobe u ljubavi prenosi koristi za opis relacije.

Podaci iz suvremenog engleskog (Bierwiazzonek 2002: 144-145), u engleskome se personifikacija ljubavi javlja ili nerazrađena ili kao neka razrada koja je u skladu s drugim polaznim domenama metaforičkog sustava domene LÖVE. Drugim riječima, na shematičnoj razini personifikacija ljubavi iz srednjoengleskog korpusa ne razlikuje se po nastanku i vrsti od personifikacija u suvremenom engleskom. Razlike se očekuju zbog važnosti kulturnih modela koji sudjeluju u nastanku detaljnih predočavanja – primjerice očekujemo da će metafore uslijed Velikog lanca bića biti brojnije i važnije u srednjoengleskome.

7.5. Metaforičke konceptualizacije: LÖVE JE SLUŽBA

Konceptualna metafore LÖVE JE SILA i dio predočavanja u personifikaciji ljubavi ističu nemogućnost kontrole zaljubljene osobe putem temeljne sheme dinamike sile (u metafori LÖVE JE SILA) ili njezine razrade (u personifikaciji). Nedostatak kontrole važan je dio predočavanja ljubavi, jer se osim u navedene dvije konceptualizacije javlja i kao temelj konceptualne metafore LÖVE JE SLUŽBA. Tako u:

(171) *Sone, if thou wolt love serve (1396)*

zaljubljena osoba (označena imenicom «sone», pa zamjenicom «thou») služi ljubavi. Zato se zaljubljene osobe mogu konceptualizirati i kao sluge ljubavi:

(172)... *Servantz to love...* (1253),

a ljubav se može predočiti kao gospodar:

(173)...*love is lord in every place...* (247)

U konceptualnu metaforu LÖVE JE SLUŽBA ubrojili smo ljubav kao različite vrste gospodara – od shematičnog izraza *lord* (kao u (173)) do detaljnijih izraza *king* 'kralj' i *quene* 'kraljica', a valja dodati da se u korpusu javljaju i brojni primjeri izraza *god of love* te *goddesse of love* (koji se odnose na Kupida odnosno Veneru) koje smo također ubrojili ovdje. Najzad, tipičan odnos službe značajka je dvora, pa na ovu konceptualnu metaforu ukazuje i izraz *loves court* 'dvor ljubavi'. Neki jezični izrazi koji se javljaju u korpusu prikazani su u tablici 7-14.

Tablica 7-14 Jezični izrazi konceptualne metafore LÖVE JE SLUŽBA

<i>Vrsta djelovanja u konceptualnom području</i>	<i>Konstrukcija</i>
Zaljubljena osoba je sluga	Y ben servant to X, clerk of X, Xs servant, servant in/to X
Ljubav je gospodar	god of X, goddes of X, X ben lord/maister, lord of X, maistresse of X
Dvor ljubavi	Xs court

Dakle, u konceptualnu metaforu LÖVE JE SLUŽBA ubrojili smo sve one jezične izraze koji jasno upućuju na domenu službe – odnosno na gospodara, slugu i sceneriju gdje je navedeni odnos uobičajen. To pokazuje da je riječ o razmjerno konvencionalnoj konceptualnoj metafori, na što upućuju i sekundarni izvori. Riječ je o konceptualnoj metafori na srednjoj razini shematičnosti, budući da se sastoji od nekoliko konceptualizacija (prikazanih u tablici 7-14), pa i njezina djelomičnost nije velika (sva središnja znanja su preslikana).

Što se tiče konceptualnih razloga razvoja ove metafore ima ih nekoliko. Vidjeli smo da nemogućnost kontrole nad osjećajem rezultira brojnim konceptualnim metaforama, od kojih je temeljna LÖVE JE SILA. Konceptualna metafora LÖVE JE SLUŽBA detaljna je razrada navedene metafore, jer pokazuje odnos između jače osobe i slabije osobe (agonista i

antagonista) kao hijerarhijske organizacije. U istraživanom razdoblju hijerarhijska organizacija uobičajena je na dvoru te u kršćanstvu. Upravo su ta dva izvora kulturni dio motivacije konceptualne metafore LÖVE JE SLUŽBA. Prvi je izvor kršćanstvo, odnosno Biblija, gdje se bog konceptualizira kao onaj koji dominira (usp. engl. naziv *lord* za boga), a ljudi kao oni kojima se dominira (za primjere usp. Bierwiazonek 2002: 122). To je u skladu i s kulturnim modelom Velikog lanca bića koji uvelike vrijedi u ovom razdoblju (usp. Lakoff i Turner 1989: 160-213; Krzeszowski 1997: 64-74). Drugi je izvor, vezan uz pretkršćansko razdoblje, i očituje se, na primjer, u staroengleskoj poeziji: radi se o ljubavi prema svome gospodararu (Lewis 1946: 9-10). Oba ova načina konceptualizacije mogli su biti odgovorni za «feudalizaciju ljubavi» (Lewis 1946: 2) naročito u tradiciji dvorske ljubavi.¹⁰⁵ Budući da je konceptualna metafora LÖVE JE SLUŽBA razrada konceptualne metafore LÖVE JE SILA, to znači da je vezana uz doživljaj nemogućnosti kontrole. Podudarnost dominacije nad zaljubljenom osobom (od strane gospodara ili božanstva) i doživljaja nemogućnosti kontrole zaljublivanja i ponašanja tijekom ljubavi konceptualni su temelji navedene metafore.

U suvremenom su engleskom sva navedena predočavanja sasvim razumljiva i velikim dijelom jednaka. Metaforičko zaključivanje o ljubavi na osnovu temelju sheme SILE uobičajeno je i danas (Bierwiazonek 2002: 125). Razlike su uvjetovane kulturom, te nastaju kao rezultat kulturne važnosti pojedinih koncepata – boga, feudalne organizacije itd. Stoga je za pretpostaviti da navedena metafora u suvremenom engleskome neće imati jednaku važnost kao i srednjoengleskome.

7.6. Ostale metaforičke konceptualizacije

Opisom konceptualne metafore LÖVE JE SLUŽBA iscrpili smo konceptualizacije domene LÖVE koje imaju veći broj primjera. Preostala su nam dva metaforička predočavanja koja su nešto manje brojna, i to LÖVE JE VATRA i LÖVE JE PUTOVANJE. Njima ćemo se ukratko pozabaviti u narednim odlomcima.

7.6.1. Konceptualna metafora LÖVE JE VATRA

Konceptualna metafora LÖVE JE VATRA metaforički opisuju intenzitet ljubavi kao vrućinu vatre. Tako se temperatura metaforički odnosi na intenzitet – čim je temperatura

¹⁰⁵ Feudalizacija ljubavi vezana je i uz razvoj pojma braka u srednjem vijeku. Razvoj dominacije muškaraca u braku može se povezati s uvjetima nasljeđivanja i miraza (usp. Duby 1994), što objašnjava doseg metafore, koja se, čini se, koristi i za ljubav i za brak; usp. npr. sljedeći citat iz Chaucera: «Thus hath she take hir servant and hir lord, / Servant in love, and lord in mariage. (V(F)FT 792-793).

viša, intenzitet ljubavi je veći, a čim je temperatura niža i ljubav je manja. Pogledajmo jedan primjer:

(174) *That al hire hooote love ... and hir fir / Be queynt (487)*

Predatribucijski izraz «hooote love» odnosi se na jaku ljubav, a nestanak ljubavi (odnosno smanjenje njezina intenziteta) izraženo je glagolom *queinten* (oblikom «yqueynt»), koji se u ME odnosi na gašenje vatre (usp. OED natuknica *quench*, v.). U korpusu se intenzitet ljubavi označava ograničenim repertoarom izraza koji su prikazani u tablici 7-15.

Tablica 7-15 Konceptualna metafora LJUBAV JE VATRA

<i>Vrsta djelovanja u konceptualnom području</i>	<i>Konstrukcija</i>
Vrućina ljubavi, vatra ljubavi kao intenzivna ljubav	hote X, brenninge X, fervent X, X ben hot, Y ben hot of X, fir of X, firy dart/rage of X
Smanjenje intenziteta ljubavi kao gašenje vatre	X ben queinten

Prema jezičnim izrazima koji se javljaju u korpusu riječ je o razmjerno jednoobraznoj konceptualnoj metafori, koja se koristi samo kod opisa intenziteta ljubavi. Ipak, naš korpus pokazuje da je riječ o metafori koja se može lako proširiti, što je vidljivo u obliku *X ben queinten*. Letimičan pogled na neke implicitne metafore koji su izvan našeg velikog korpusa zbog jezičnih kriterija pokazuje da postoje i brojni drugi načini proširenja, o čemu ćemo više govoriti kod opisa rezultata metodom ponnog čitanja. Ovi primjeri pokazuju da je riječ o razmjerno plodnoj konceptualnoj metafori.

Metafora LÖVE JE VATRA nastala je na temelju proširenja primarne metafore AFFECTION IS WARMTH (DRAGOST JE TOPLINA), koja je povezana s jednim od osnovnih iskustava – iskustvom topline dodira (npr. majke; Lakoff i Johnson 1999:50). Intenzitet emocija povezan je s toplinom – čim nam je netko draži vezu opisujemo kao topliju, a čim nam je netko manje drago vezu opisujemo kao hladniju. Riječ je o, čini se, razmjerno univerzalnom konceptu vezanom uz emocije (Kövecses 2000), koji se javlja u mnogim jezicima kako dijakronijski tako i sinkronijski. Metafora LÖVE JE VATRA preživjela je netaknuta iz srednjoengleskoga do današnjih dana, te smo je bez poteškoća u stanju razumjeti. Proširenje topline na vatru vezano je uz intenzitet i naše znanje da je vatra velike vrućine (pa metafora LÖVE JE VATRA odgovara ljubavi kao intenzivnoj emociji).

7.6.2. Konceptualna metafora LÖVE JE PUTOVANJE

Ovo je jedna od vrlo bitnih metafora koje se javljaju u današnje doba u engleskom jeziku i jedna je od metafora koje su u kognitivnoj tradiciji analizirane od samoga početka (Lakoff i Johnson 1980: 44-45). U našem se korpusu javljaju samo dva jezična izraza koji bi mogli spadati u ovu metaforu, a to su «*schip of love*» (739) 'brod ljubavi' i «*the way of love*» (883) 'put ljubavi'. I dok bi za prvi primjer razmjerno lako mogli prihvatiti kao izraz konceptualne metafore LÖVE JE PUTOVANJE, kod drugog je primjera to nešto teže, jer je konzistentan s predočavanjem bilo kojeg koncepta kao putovanja, što je vidljivo i u samom primjeru:

(175) *there are iij. waies, that is, the way of wisdom, the way of strengthe, and the way of love (883)*

Dakle, ne možemo jednoznačno tvrditi da se u našem javlja konceptualna metafora LÖVE JE PUTOVANJE. Takav zaključak ne čudi, jer je konceptualna metafora LÖVE JE PUTOVANJE u suvremenom engleskom postulirana na temelju introspekcije a ne jezičnog istraživanja, stoga ne možemo sa sigurnošću tvrditi niti u kojoj je mjeri prisutna u suvremenom jeziku. Također, kod navedene metafore postoji problem što je utemeljena na shematičnijoj metafori ŽIVOT JE PUTOVANJE, koja se temelji na predodžbenoj shemi IZVOR-PUT-CILJ, pa je u suvremenom jeziku bez nekih dodatnih jezičnih kriterija nemoguće jasno razgraničiti pripada li neki izraz polaznoj domeni ljubavi ili života (budući da je život domena koja obuhvaća ljubav). Isti problemi vrijede i za srednjoengleski.

Ovom smo konceptualnom metaforom završili s pregledom metaforičkih predočavanja koja se javljaju u korpusu. U nastavku ćemo se ukratko pozabaviti nekim nemetaforičkim predočavanjima koja su nam dostupna putem ove metode.

7.7. Pregled najčešćih nemetaforičkih konceptualizacija

U ovom ćemo se poglavlju ukratko osvrnuti na nemetaforičke i metonimijske konceptualizacije koje se javljaju u našem korpusu. Njihov je opis važan jer se odnosi na način predočavanja kulturnog modela kao cjeline, te u nekim slučajevima može biti u sprezi s metaforičkim predočavanjima. Pregled smo ustrojili oko aspekata kulturnog modela na koji se odnose. U prvom odlomku bavimo se opisima trajanja relacije. Zatim opisujemo vrednovanje relacije. Nakon toga bavimo se opisima govorenja o ljubavi i znanja što je ljubav, a na kraju raspravljamo o metonimiji gdje se *lōve* odnosi na osobu.

7.7.1. Trajanje relacije

U ovu skupinu ubrojili smo pridjeve koji upućuju na ljubav kao na relaciju beskrajnoga trajanja ili pridjeve koji upućuju na vrijeme nastanka relacije ljubavi. Primjerice u:

(176) *the endles love that was without begynnyng, and is, and shal be ever. (109)*

izraz «endles» odnosi se na trajanje ljubavi, te upućuje na nemetaforičko svojstvo kulturnog modela. Naime, temeljna je konceptualizacija ljubavi u srednjoengleskome (i u suvremenom engleskom) relacijska (v. prethodno poglavlje; o odnosu vremena i prostora kod ljubavi v. i Tissari 2003: 345-346). Također, sekundarni izvori pokazuju da se pridjev *endeles* u srednjoengleskome koristi sasvim uobičajeno za relacije i za stvari (v. MED natuknica *endeles, adj*), dapače OED bilježi vremenska značenja kao prvotna (v. OED natuknica *endless, a*). Nadalje, kontekst nekih od primjera (pa tako i onog navedenog pod (49)) upućuju na vrijeme, a ne na prostor (npr. značenje izraza *begynnyng, n*; v. MED). Da bismo navedenu vezu mogli smatrati metaforičkom, morali bismo pretpostaviti da je koncept LÖVE prvenstveno nerelacijske prirode (tj. da je stvar), te da se pridjev *endeles* odnosi prvenstveno na stvari (a ne relacije), što bi bilo utemeljeno na konceptualnoj metafori VRIJEME JE PROSTOR. S obzirom na sve navedeno, primjeri poput (176) upućuju na nemetaforičko svojstvo kulturnog modela. Važno je napomenuti da se ističe neograničeno trajanje ljubavi kao svojstvo kulturnog modela kršćanske ljubavi (ljubav prema bogu, ljubav boga prema ljudima ili milosrdnu ljubav ljudi prema drugim ljudima uslijed vjere). Osim pridjeva u predatribuciji koji označavaju trajanje javlja se i nekoliko pridjeva u zaatribuciji te primjeri glagolskih konstrukcija iz sheme materijalnog svijeta. Pregled odabranih primjera naveden je u tablici 7-16.

Tablica 7-16 Konstrukcije koje upućuju na trajanje ljubavi

<i>Vrsta djelovanja u konceptualnom području</i>	<i>Konstrukcija</i>
Neograničeno trajanje relacije	endeles X, ever-lasting X, continuant X, eternal X, infinite X, lastinge X, onbegunne X, X ben without begynnyng
Početak relacije	X biginnen
Trajanje relacije	X lasten

7.7.2. Poznavanje ljubavi, govorenje o ljubavi, ponašanje u ljubavi

Izraz *lōve* u srednjoengleskome ne odnosi se samo na osjećaj, nego se odnosi i na različite vrste ponašanja vezanih uz navedeni osjećaj. Ponašanja vezana uz ljubav su konvencionalna, a proizlaze iz toga kako konceptualiziramo djelovanje ljubavi na čovjeka. Neke konceptualizacije odgovaraju današnjima – kada smo zaljubljeni želimo biti s osobom koju volimo itd. Neke konceptualizacije odnose se na konvencionalne načine pokazivanja ljubavi, koji se u srednjem vijeku razlikuju od sadašnjih – primjerice služenje osobi koju se voli u okviru tradicije dvorske ljubavi. Na te dvije konceptualizacije upućuju izrazi koji se odnose na poznavanje ljubavi. Pogledajmo jedan primjer:

(177) *This clerk was cleped hende nicholas. / Of deerne love he koude ... (102)*

U ovom primjeru opisan je zgodni Nicholas, koji zna običaje tajne ljubavi, odnosno zna kako zavesti ženu tako da se to ne sazna. Drugi primjeri odnose se na činjenicu da smo svjesni nečije ljubavi prema nama – znanje se ovdje ne odnosi na vještinu nego na mogućnost spoznavanja ljubavi. Tako se primjer (178) odnosi na poznavanje božje ljubavi:

(178) *... knowing his everlesting goodnes and his blisfull love... (73)*

O ljubavi možemo i govoriti, kao u primjeru:

(179) *...of thi love tell me plein (1203)*

Drugim riječima, budući da je ljubav dostupna našem umu, dostupna nam je i kao tema razgovora.

Jedno od konvencionalnih znanja vezanih u srednjem vijeku jest da se u ljubavi valja ponašati na način koji je doličan i u skladu s pravilima, pogotovo ako je riječ o dvorskoj ljubavi. Dapače, Capellanusova knjiga *Fin Amor* zapravo se sastoji od pravila udvaranja u dvorskoj ljubavi. To se odražava i u jezičnim konstrukcijama vezanim uz ljubav. Primjerice, u rečenici:

(180) *And kepeth in semblaunt alle his observaunces / That sownen into gentillesse of love (707)*

«gentillesse of love» odnosi se na nježno ponašanje koje je karakteristično za ljubav. U tablici 7-17 dajemo prikaz nekih konstrukcija koje su vezane uz poznavanje ljubavi, govorenje o ljubavi i ponašanje u ljubavi.

Tablica 7-17 Konstrukcije koje upućuju na poznavanje ljubavi i govorenje o ljubavi

Vrsta djelovanja u konceptualnom području	Konstrukcija
---	--------------

Poznavanje ljubav	aqueinten with X, knouen of X, thenkan of X, Y foryeten X, Y ben lerned of X, Y connen of X...
Govorenje o ljubavi	touchende of X, Y reden of X, Y seien X, Y tellen of X, word of X, Y treten of X...
Ponašanje u ljubavi	Y feinen X, Y techen X, evidence of X, gentillesse of X, lesson of X, manere of X...

7.7.3. Procjena relacije *lōven* na temelju različitih standarda

U konstrukcijama koje ubrajamo u procjenu relacije *lōve* riječ je o različitim mahom nemetaforičkim konceptualizacijama koje opisuju vrijednost ljubavi. Općenito uzevši, vrijednost se opisuje pomoću predatribucijskih izraza koji se metonimijski odnose na neki kulturni model koji se sastoji od jasne aksiološke komponente, drugim riječima opisuju se pozitivno i negativno vrednovana ljubav. Pogledajmo obje konceptualizacije i standarde koji se koriste za njihov opis.

Izrazito pozitivne značajke ljubavi opisane su kao dolične prema standardima vezanih uz prirodne, božje i zakonitosti dvorskog ponašanja. Primjerice, «kinde love» u:

(181) *Cupide..accordant to nature../ Transformeth Iphe into a man, / Wherof the kinde love he wan / Of lusti yonge Iante his wif. (585)*

odnosi se na ljubav vezanu uz prirodni poredak (izraz *kinde* je etimološki vezana uz prirodu; v. *kinde*, *n.* u MED-u), odnosno uz ono što se smatra prirodnim moralnim zakonom (v. *kinde adj.* značenje 4 (b) u MED-u). Primjeri poput «blissid love» (76) metonimijski su vezani uz boga (temeljno značenje glagola *blessen* označava davanje blagoslova (v. MED *blessen*, *v.*, od čega nastaje particip *blessed* koji se koristi u istom značenju; v. MED natuknica *blessed*, *ppl.*). Izraz «blissid love» 'blagoslovljena ljubav' metonimijski se odnosi na pozitivno aksiološko vrednovanje boga i njegove ljubavi. Izrazito pozitivnu procjenu imaju i one vrste ljubavi koje su vezane uz dvor i dolično ponašanje na dvoru. Primjer konstrukcije iz korpusa koja ukazuje na ponašanja u ljubavi i njegovu pozitivnu procjenu na temelju dostojanstvena i dolična ponašanja dvorjana jest «curtes love» (95), koji se u našem primjeru odnosi na pristojnost i dobrostivost, a vezana je uz riječ *court* 'dvor' (usp. MED natuknica *curteis*, *adj.*). Preostali primjeri pozitivnih konceptualizacija također metonimijski upućuju na jedan od navedenih standarda, premda

na različite načine (primjerice upućujući na čistoću («pure love» (1017)), čudesnost božje ljubavi («mervelous ... love» (1035)), itd.).

Nasuprot duhovnosti i doličnim ponašanjima dvorjana su ljubavna ponašanja vezana uz drugu stranu opisanih aksioloških skala – grešna, nedolična ljubav. Dok smo u prethodnom odlomku uglavnom govorili o duhovnoj ljubavi, ovdje je riječ o onim vrstama ljubavi koje su vezane uz tjelesno. Primjerice, u:

(182) *and ofte tym spake to hire of synfull love (1051)*

izraz «synfull love» konvencionalno se odnosi seks kao vrstu ponašanja, što se postiže metonimijskim upućivanjem na ono što se smatra grijehom (pa odatle negativna evaluacija navedenog ponašanja). Slično značenje ima i izraz «inordynate love» u primjeru:

(183) *Anon he spake / of inordynate love, and she consented to hym; and he slept wit her (572)*

što se vidi i iz nastavka rečenice («he slept wit her» je izraz koji je i danas uobičajeni metonimijski eufemizam). Izraz *inordinate* odnosi se na nedostatak uravnoteženosti i poretka, što se procjenjuje negativno (v. MED natuknica *inordinate, adj.*). Na seks kao vrstu ponašanja odnosi se i kombinacija «amorous love» (v. MED natuknica *amorous, adj.*). Najzad, primjeri poput «erthli love» 'zemaljska ljubav' (124) odnose se na ono što je suprotno od božje ljubavi (prema kulturnom modelu velikog lanca bića; v. MED natuknica *ertheli, adj.* značenje 1). Pregled primjera prema podjeli na pozitivno i negativno i standardima nalazi se u tablici 7-18.

Tablica 7-18 Vrednovanje ljubavi

<i>Vrsta djelovanja u konceptualnom području</i>	<i>Konstrukcija</i>
Pozitivna procjena prema standardima prirodnosti, doličnosti, boga itd.	kinde X, blissid X, courteis X, mervellous X, pure X, clene X...
Negativna procjena prema standardima prirodnosti, doličnosti, boga itd.	erthli X, fleshlich X, inordinate X, sinful X...

7.7.4. Metonimija LÖVE ZA VOLJENU OSOBU

Za kraj smo ostavili najčešću i vrlo konvencionalnu metonimijsku konceptualizaciju u kojoj se izraz *lōve* odnosi na osobu koja sudjeluje u relaciji *lōven*. Primjerice u:

(184) *Now with his love, now in his colde grave / Allone, withouten any compaignye (388)*

Palamon se žali da je maločas bio sa svojom voljenom («Now with his love»), a da je sada sam u hladnom grobu bez ikoga. U navedenom primjeru izraz «love» odnosi se na voljenu osobu. Takvih je primjera u korpusu razmjerno velik broj, te su ravnomjerno raspoređeni po svim vrstama konstrukcija. Izabrane konstrukcije navedene su u tablici 7-19.

Tablica 7-19 Metonimija LÖVE ZA VOLJENU OSOBU

<i>Vrsta djelovanja u konceptualnom području</i>	<i>Konstrukcija</i>
Metonimija löve za voljenu osobu	Y ben POSS X, Y ben untreu to X, Y plesen X, X hoten, Y assoten upon X, faireste X, worthi X...

Konceptualno gledajući metonimije za osobu vrlo su česte i sasvim konvencionalne, pa uopće ne čudi da se javljaju i ovdje. Sasvim su razumljive i u suvremenom jeziku, te se ni po čemu ne razlikuju od srednjoengleskoga.

U ovom smo se dijelu pozabavili nekim temeljnim nemetaforičkim konceptualizacijama koje su vezane uz izraz «love». Riječ je o konceptualizacijama koje se odnose na trajanje relacije, mogućnost razgovora o ljubavi i razmišljanje o njoj, vrednovanje relacije putem različitih standarda, te najzad, metonimiju u kojoj se izraz löve koristi za zaljublenu osobu. Sve su konceptualizacije u skladu s kulturnim modelom LÖVE ili njegovim dijelovima. Predočavanja vezana uz trajanje odnose se na relacijski temelj koncepta, o kojem smo govorili ranije. Mogućnost razgovora i razmišljanja o ljubavi nije ništa iznenađujuće, budući da su nam svi kulturni modeli po svojoj definiciji dostupni za razgovor i razmišljanje. Vrednovanje putem različitih standarda potvrđuje važnost aksiologije kao elementa kulturnog modela (u skladu s tvrdnjama Krzeszowskog (1997, 1999)). Najzad, metonimija LÖVE ZA VOLJENU OSOBU koristi izraz koji se koristi za cijeli kulturni model kao opis dijela kulturnog modela i to sudionika, koji je (budući da je osoba i sudionik) istaknut dio kulturnog modela.

7.8. Zaključak

U ovom smo poglavlju analizirali konceptualne metafore putem korpusno-gramatičke metode na temelju semantičko-gramatičkih skupina utvrđenih u prethodnom poglavlju. U prvom smo odjeljku analizirali shemu koncepta LÖVE da bismo utvrdili doslovni standard koji nam je poslužio kao kriterij za određivanje metaforičnosti

konceptualizacija. Pokazali smo da je temeljna konceptualizacija koncepta LÖVE relacijska, odnosno da ima sudionike S_1 i S_2 i trajanje t koje izlazi izvan okvira gledanja. Pokazali smo da imeničko predočavanje nastaje omeđivanjem dijela ili cjeline relacijske konfiguracije, te eventualnim daljnjim doslovnim, metonimijskim ili metaforičkim proširenjima ili razradama. U preostalim smo se odjeljcima bavili mahom metaforičkim predočavanjima, koje smo podijelili u sljedeće skupine: LÖVE KAO PREDMET, LÖVE KAO SILA, personifikacija, LÖVE KAO SLUŽBA i ostale metaforičke konceptualizacije. Opisali smo jezične izraze koji čine pojedine konceptualizacije, opisali smo njihovu konvencionalnost, te smo se bavili djelomičnošću preslikavanja i detaljnošću konceptualne metafore. Uz svaku konceptualnu metaforu opisali smo i način na koji ona djeluje – što izražava – te motivaciju. O tome aspektu bit će više riječi u devetom poglavlju. Što se tiče odnosa jezičnog i konceptualnog, naši rezultati potvrđuju da pripadnost pojedinoj semantičko-gramatičkoj skupini može utjecati na detaljnost konceptualne metafore, odnosno da se detaljnija predočavanja, u skladu s načelom ikoničnosti, javljaju u jezičnim vezama koje su bliže ciljnome izrazu. To ujedno povlači da ih je tu i manji broj, čime ćemo se također detaljnije pozabaviti u devetom poglavlju.

Semantičko-gramatička analiza omogućila nam je i izdvajanje nekih nemetaforičkih konceptualizacija, kojima smo se ovdje pozabavili kako bismo pokazali da su u skladu s važnijim metaforičkim predočavanjima i shemom entiteta *löve*. Tako smo pokazali da su brojne nemetaforičke konceptualizacije u skladu s predodžbenim SHEMAMA sile i RAVNOTEŽE u kulturnom modelu LÖVE. Ostale nemetaforičke konceptualizacije vezane su uz trajanje relacije, spoznavanje ljubavi i govorenje o njoj, aksiološkim elementima kulturnog modela i metonimijom LÖVE ZA VOLJENU OSOBU.

Na taj smo se način pozabavili elementima jezičnog i konceptualnog i njihovog odnosa u integriranome modelu konceptualne metafore. Da bismo dobili cjelovitu sliku, sve navedene elemente moramo povezati u jedinstveni model. To nećemo moći ako ne odredimo međusobni odnos među konceptualnim metaforama. Za taj zadatak poslužit će nam analiza dijela korpusa metodom pomnog čitanja, čime se bavimo u sljedećem poglavlju.

8. Konceptualna analiza pomnim čitanjem

Kao što smo najavili u prvom poglavlju, cjelovita analiza materijala jest zbir rezultata gramatičko-korpusne metode i konceptualne analize na temelju pomnog čitanja. Glavni nedostaci pomnog čitanja su nemogućnost automatizacije procesa istraživanja i nemogućnost točnog određivanja uz koji je ciljni koncept vezana neka implicitna metafora. Prednost pomnog čitanja jest obuhvaćanje čitavog teksta, mogućnost iznalaženja svih implicitnih i eksplicitnih metafora vezanih uz neki koncept, te mogućnost određivanja odnosa među konceptualnim metaforama u jednom odlomku diskursa. Pomno čitanje omogućuje nam i da istražimo promjene u korištenju konceptualnih metafora u diskursu, te da točnije odredimo dijelove scenarija.

U ovom ćemo poglavlju iskoristiti glavne prednosti metode pomnog čitanja. Nedostatke metode zaobilazimo tako što je koristimo kao potvrdu i dopunu već postojećih rezultata. Poglavlje ima dva temeljna cilja. Prvi je utvrditi javljaju li se neki jezični izrazi koji nisu bili obuhvaćeni ranijom metodom, odnosno javljaju li se neke implicitne konceptualne metafore koje bi mogle bitno promijeniti naše ranije rezultate. Drugi je cilj odrediti faze u scenariju ljubavi, te međusobni odnos među konceptualnim metaforama u pojedinim dijelovima scenarija. Na taj ćemo način obuhvatiti sve korake cjelovite analize i doći do integriranog modela konceptualne metafore.

Budući da metoda pomnog čitanja zbog dugotrajnog postupka nije pogodna za analizu većeg korpusa, ovdje smo se ograničili na sljedeće priče iz Chaucerovih *Kanterburijskih priča*: Vitezovu priču (KT), Mlinarevu priču (MT), Trgovčevu priču (MRT), Štitonošinu priču (ST) te Posjednikovu priču (FT). Priče za obradu izabrane su zbog jasno istaknute ljubavne tematike. Ograničeni korpus koji smo koristili kod konceptualne analize ujedno je i dio cjelovitog korpusa koji smo koristili kod gramatičko-korpusne analize. Stoga ćemo ovdje u raspravi uglavnom zaobilaziti eksplicitne metafore s ključnom imenicom *lđve*, jer smo ih opisali ranije, a usredotočit ćemo se na implicitne metafore.

U prvom odjeljku poglavlja ukratko ćemo prikazati konceptualne metafore pronađene u pričama uz raspravu razlika i sličnosti s metaforama pronađenim u cjelovitom korpusu. Analizu smo ustrojili na isti način kao u prethodnome poglavlju. U drugom odjeljku postuliramo scenarij ljubavi koji proizlazi iz pomnog čitanja, te opisujemo svaki dio scenarija uz opis interakcije scenarija i konceptualnih metafora. Na kraju poglavlja slijedi zaključak.

8.1. Analiza konceptualnih metafora pomnim čitanjem

Cilj ovog odlomka jest dopuniti odnosno problematizirati raniju analizu. Odlomak započinjemo prikazom ljubavi kao omeđenog entiteta kojime možemo manipulirati u konceptualnom prostoru. Zatim se bavimo predočavanjima ljubavi kao sile (koju ne možemo kontrolirati) i personifikacijom. Slijedi prikaz metafore LÖVE JE SLUŽBA, te metafora LÖVE JE VATRA i LJUBAVNICI SU ŽIVOTINJE. Na kraju odlomka slijedi kratka rasprava.

8.1.1. LÖVE kao omeđeni entitet

Kao što je vidljivo iz sedmog poglavlja, jezični izrazi konceptualizacije ljubavi kao omeđenog entiteta zasnovani su na glagolskim kombinacijama u kojima je *love* objekt. Navedeni primjeri nisu smješteni visoko na skali metaforičnosti, pa valja reći da nedostatak automatizacije procesa iznalaženja konceptualnih metafora otežava analizu navedenih primjera kod pomnog čitanja. Stoga se čini da je konceptualna analiza pogodnija za konceptualne metafore na detaljnijoj razini, koje su ujedno i nešto više na skali metaforičnosti. U nastavku se bavimo predočavanjima ljubavi i voljene osobe kao vrijednog predmeta (i njihove razmjene), ljubavi kao osvajanja, te ljubavi i voljene osobe kao hrane.

8.1.1.1. *Löve* kao vrijedan predmet: razmjena dobara

Kao što smo rekli, riječ je o konceptualnoj metafori zasnovanoj na predodžbenoj shemi RAVNOTEŽE i SILE. Primjeri sakupljeni konceptualnom analizom daju nam bolji uvid u scenarij dvorske ljubavi, jer daju eksplicitni opis kulturnih sila koje utječu na (ne)postizanje ljubavi. Najvažnija konvencionalna kulturna sila koja sprečava ljubav, brak ili fizičku vezu je nejednakost staleža muškarca i žene. Nejednakost staleža mogu uravnotežiti osobine zaljubljene osobe. Valja napomenuti da do ujednačavanja ravnoteže mora doći u očima osobe s višim staležom. Primjerice u MRT Januarie bira svoju buduću ženu. Nakon što se odlučio za May zbog njenog izgleda («fresshe beautee», «age tendre» itd. (IV(E)MRT 1601))¹⁰⁶ i osobina (npr. «wise governaunce» i «gentillnesse» (IV(E)MRT 1603)), svoj izbor mora objasniti prijateljima:

He seyde ther was a mayden in the toun,

¹⁰⁶ Reference na citate navodimo prema sustavu koji smo preuzeli od Pratta (1966). Rimski broj i slovo u zagradi odnose se na dva načina oznake dijela kojem citat pripada, troslovna oznaka odnosi se na jednu od pet priča (prema sljedećem ključu: KT = Vitezova priča, MT = Mlinareva priča, MRT = Trgovčeva priča, ST = Šitonošina priča, FT = Posjednikova priča), a broj na stih. U primjerima zadržano je izvorno sricanje.

Which that of beautee hadde greet renoun,
 Al were it so she were of smal degree;
 Suffiseth hym hir youthe and hir beautee. (IV(E)MRT 1623-
 1626)

Unatoč tome što je ravnoteža narušena zbog nejednakosti staleža (May je «of smal degree» (IV(E)MRT 1625)), njemu je dovoljna njezina mladost i ljepota («Suffiseth hym hir youthe and hir beautee» (IV(E)MRT 1626)). Slična je situacija i na samome početku FT (V(F)FT 730-743), gdje se Arveragus udvara Dorigen.

Ther was a knyght that loved and dide his payne
 To serve a lady in his beste wise;
 And many a labour, many a gret emprise
 He for his lady wroghte, er she were wonne.
 For she was oon the faireste under sonne,
 And eek ther to come of so heigh kyndrede
 That wel unnethes dorste this knyght, for drede,
 Telle hire his wo, his peyne, and his distresse.
 But atte laste she, for his worthynesse,
 And namely for his meke obeysaunce,
 Hath swich a pitee caught of his penaunce
 That pryvely she fel of his accord
 To take hym for hir housbonde and hir lord,
 Of swich lordshipe as men han over hir wyves. (V(F)FT 730-
 743)

Arveragus je na nižem staleškom položaju od Dorigen, koja je iz visokog staleža («of (...) heigh kyndrede» (V(F)FT 735)). Arveragus je Dorigenin sluga, sukladno metafori LÖVE JE SLUŽBA, što se vidi iz njegovog ponašanja (npr. «meke obeysaunce» (V(F)FT 739)). Njegovo ponašanje podiže Arveragusovu metaforičku vrijednost («worthynesse» (V(F)FT 738)). Stoga Dorigen na osnovi vlastitih osjećaja («pitee» (V(F)FT 740)) može prihvatiti Arveragusa za muža.

Siromaštvo je također jedna od konvencionalnih sila koje sprečavaju brak ili ljubav. U KT Palamon («a povre bachelor» (I(A)KT 3085)) postaje dostojan Emilie zbog svojih djela (tj. svoje vjerne službe sukladno metafori LJUBAV JE SLUŽBA) i zbog svog visokog

staleža (Palamon je iz kraljevske obitelji). O Palamonovoj «worthynesse» zbog služenja Emilie govori Arcita tik prije svoje smrti:

(...) As in this world right now ne knowe I non
 So worthy to ben loved as Palamon,
 That serveth yow, and wol doon al his lyf.
 And if that evere ye shul ben a wyf,
 Foryet not Palamon, the gentil man. I(A)KT (2793-2797)

Nekoliko godina kasnije, nakon što je vrijeme žalovanja za Arcitom prošlo, Theseus nagovara Emilie da uzme Palamona za muža sljedećim riječima:

(...) He is a kynges brother sone, parde;
 And though he were a povre bachelor,
 Syn he hath served yow so many a yeer,
 And had for yow so greet adversitee,
 It moste been considered, leeveth me;
 For gentil mercy oghte to passen right. I(A)KT 3084-3089)

Kao što smo rekli, protiv Palamona jest činjenica da je on samo «a povre bachelor» (V(F)FT 3085). Međutim, on je ujedno i sin kraljeva brata (V(F)FT 3084) te dugogodišnji vjeran Emiliejin «sluga». Emilie mora prihvatiti da je ravnoteža uspostavljena te ga prihvatiti za muža.

Siromaštvo može biti argument protiv uzvraćanja nečije ljubavi i u vanbračnim vezama. U MRT Damian se zaljubljuje u May, ženu svoga gospodara, te joj u stihovima IV(E)MRT 1936-1943 potajno daje pisamce u kojem izjavljuje svoju ljubav. May odlučuje «to love hym best of any creature» (IV(E)MRT 1984), bez obzira na to što će drugi misliti, i unatoč tomu što je Damian siromašan. Evo čitavog citata:

«Certejn,» thoughte she, «whom that this thyng displese,
 I rekke nat, for here I hym assure
 To love hym best of any creature,
 Though he namoore hadde than his sherte.» (IV(E)MRT
 1982-1985)

Sukladno metafori LÖVE JE SLUŽBA, žena ima pravo od muškarca tražiti različite usluge. Tako u FT Dorigen od Aureliusa u zamjenu za svoju ljubav traži da makne sve stijene s obale Bretanje (V(F)FT 992-996). Iako je ženino pravo u dvorskoj ljubavi ne prihvatiti

muškarca bez obzira na usluge koje on učini (pa je stoga dvorska ljubav slobodna), Dorigen se (nerazborito) odriče tog prava obećavši Aureliusu da će ga voljeti:

I seye, whan ye han maad the coost so clene
 Of rokkes that ther nys no stoon ysene,
 Thanne wol I love yow best of any man,
 Have heer my trouthe, in al that evere I kan. (V(F)FT 995-
 998)

Ljubav se, dakle, u ovom primjeru konceptualizira kao roba koja ima određenu specifičnu vrijednost.

Specifična vrijednost ljubavi ili znakova ljubavi može se mjeriti i u konkretnim jedinicama. U svim gore navedenim primjerima u umnim prostorima vrednovali su se apstraktni entiteti: nečija djela, osobine, i sl. Međutim, uspostava ravnoteže može biti vezana i uz materijalno, što se naročito vidi u MT, gdje Absolon pokušava osvojiti Alisoun. U jednom trenutku Absolon nudi Alisoun zlatni prsten u zamjenu za poljubac:

«Why, nay,» quod he, «God woot, my sweete leef,
 I am thyn Absolon, my deerelyng.
 Of gold,» quod he, «I have thee broght a ryng.
 My mooder yaf it me, so God me save;
 Ful fyn it is, and therto wel ygrave.
 This wol I yeve thee, if thou me kisse.» (I(A)MT 3792-
 3797)

Razmjena je djelomično materijalna: poljubac (kao znak ljubavi) konceptualizira se kao roba koja je zamjenjiva za materijalni vrijedan predmet, tj. zlatni prsten.

Naša analiza i primjeri pokazuju da konceptualna analiza metafore LÖVE JE RAZMJENA DOBARA metodom pomnog čitanja podržava zaključke gramatičko-korpusne metode, a to je da predodžbene sheme RAVNOTEŽE i SILE imaju ključnu ulogu kod navedene konceptualne metafore. Ono što konceptualna analiza pridonosi navedenoj analizi jest mogućnost detaljnijeg određivanja entiteta koji služe kod određivanja vrijednosti ljubavi, što se prvenstveno čini na temelju usluga (što je u skladu s konceptualnom metaforom LÖVE JE SLUŽBA). Što se tiče predodžbene sheme SILE, iz citata je vidljivo da društvene okolnosti djeluju kao sila na mogućnost ostvarivanja ljubavi i braka, što pokazuje kulturnu usađenost kulturnog modela LÖVE.

8.1.1.2. Metonimija VOLJENA OSOBA KAO VRIJEDAN PREDMET

U skladu s prethodnom konceptualnom metaforom jest i metonimija u kojoj se voljena osoba može predočavati kao vrijedan predmet. Uz izraze navedene u prethodnom poglavlju, u manjem se korpusu javlja i opis voljene osobe pridjevom *deere*, 'skup, drag':

Hym thynketh verrailly that he may see
 Noees flood come welwyng as the see
 To drenchen Alisoun, his hony deere. (I(A)MT 3615-3617)

Kratka etimološka analiza riječi *deere* pokazuje da su citati vezani uz skupoću stvari stariji, a postepen prelazak prema značenju vrijednosti za osobe, pa za voljene osobe desio se u 10.-11. stoljeću (v. OED natuknica *dear*, *al*). Na navedenu metonimiju upućuje i izraz *deerlyng* 'voljena osoba', koji je vjerojatno historijska metafora (v. OED natuknica *darling*).

Drugim riječima, rezultati analize metodom pomnog čitanja sasvim su u skladu s rezultatima korpusno-gramatičke metode za navedenu metonimiju. Metoda pomnog čitanja u ovom slučaju poslužila je samo kao nadopuna ranijih rezultata primjerima. Najzad, valja samo zamijetiti da se metonimija javlja uz konceptualnu metaforu LÖVE JE HRANA, na što ćemo se osvrnuti kasnije.

8.1.1.3. LÖVE JE OSVAJANJE

Korpusno-gramatičkom metodom pokazali smo da se u našem korpusu javljaju primjeri u kojima osoba koja voli osvaja nečiju ljubav. Primjeri implicitnih metafora koji se javljaju u manjem korpusu (samo dva primjera) odgovaraju navedenome, osim što se ljubav predočava jasnije kao borba dvaju sudionika: dvoje ljubavnika nalaze se u međusobnoj borbi u kojoj jedan od njih pobjeđuje, tj. osvaja drugog. Iz domene rata prenesena je nejednakost uloga: jedna je od osoba aktivnija od druge, jedna napada, druga se brani. Prvi je primjer pripovjedačev komentar na «osvajanje» žena u MT, nakon Absolonovih (neuspješnih) pokušaja pridobivanja Alisoun. Riječ «wonnen» ('osvojiti'; u I(A)MT 3381) jasno priziva domenu rata:

For som folk wol be wonnen for richesse,
 And somme for strokes, and somme for gentillesse. (I(A)MT
 3381-3382)

Drugi je primjer iz FT, a odnosi se na Arveragusovo osvajanje Dorigen. Zbog korištenja riječi «wonne» (u V(F)FT 733) citat je usporedan prethodnom primjeru, ali je jasnije

sudjelovanje dvaju osoba: Arveragusa («knyght» u V(F)FT 730) i Dorigen («lady» u V(F)FT 731):

Ther was a knyght that loved and dide his payne
 To serve a lady in his beste wise;
 And many a labour, many a gret emprise
 He for his lady wroghte, er she were wonne. (V(F)FT 730-733)

Najzad, valja reći da konceptualna analiza manjeg korpusa pokazuje i niz primjera kod kojih nije sasvim jasno je li riječ o konceptualnoj metafori ili nije. Pogledajmo sljedeći primjer iz ST:

And after wol I speke of Algarsif,
 How that he wan Theodora to his wif (...) (V(F)ST 663-664)

Kod ovog primjera, za razliku od ranija dva, nije sasvim jasno je li riječ o metaforičkoj ili nemetaforičkoj upotrebi glagola *winnen*. Način na koji je Algarsif osvojio Theodoru može biti isključivo metaforički, tj. Algarsif (sukladno pravilima dvorske ljubavi) može za svoju damu činiti različita djela da bi zadobio njenu naklonost, tj. osvojio je. Međutim, borba može biti i nemetaforička: možda se Algarsif mora boriti protiv nekog suparnika, koji isto tako želi Theodoru za ženu. U KT ima mnogo slučajeva gdje je riječ isključivo o fizičkom obračunu sa suparnikom. Uzmimo sljedeći primjer, u kojem će Palamon («he» u I(A)KT 1485) napasti Tebu ne bi li osvojio Emilie:

And shortly, outhere he wolde lese his lif,
 Or wynnen Emelye unto his wyf. (I(A)KT 1485-1486)

Pohod na Tebu nije metaforički, a žena se ne osvaja pomoću «richesse» ili «gentillesse» (kao u I(A)MT3381-3382). Riječ je o nemetaforičkom osvajanju grada, koje je, ipak, usko povezano s metaforičkim i nemetaforičkim osvajanjem žene. Naime, jedini način da Palamon dođe do Emilie jest preko Theseusa, njezinog brata, koji je ujedno i kralj Tebe. Dolazak do Emilie preko Theseusa jedno je od osnovnih konvencionalnih znanja o svijetu srednjeg vijeka: muškarci u potpunosti upravljaju sudbinom žene (bilo da se radi o roditeljima, braći ili kasnije muževima; Duby 1994: 7-8). Tako, da bi se ispunio srednjovjekovni scenarij ljubavi, tj. da bi Palamon mogao oženiti Emilie, on na neki način mora privoljeti Theseusa. Budući da je upravo pobjegao iz Theseusovog zatočeništva (te zbog ranijeg sukoba s njim), Palamon smatra da je jedini izlaz osvojiti Tebu i svrgnuti Theseusa i tako dobiti potpunu kontrolu nad njegovim kraljevstvom, a to uključuje i

kontrolu nad Theseusovom sestrom. Osvajanje Emilie nema veze s pridobivanjem njezinih osjećaja, nego samo s dobivanjem kontrole nad njom. Slične konceptualizacije, vezane uz fizičku borbu, javljaju se i u drugim primjerima (I(A)KT 2110-2116; I(A)KT 2257-2258; I(A)KT 2398-2399; V(F)ST 667-669). Ipak, nakon nemetaforičke borbe slijedi metaforička borba. Primjerice, u KT nakon što je Palamon osvojio Emilie u borbi s Arcitom, ipak prolaze dvije godine prije nego što dolazi do ispunjenja scenarija (tj. braka), a i tada Theseus posreduje, nagovarajući Emilie da uzme Palamona za muža. Dakle, moguće je zaključiti da u KT prve nemetaforičke borbe služe kao natjecanje za dobivanje «prava» na metaforičku borbu za Emilie. Palamon i Arcita, dakle, bore se za pravo pokušaja osvajanja Emilie: njihove prve borbe, stoga, možemo smatrati posve nemetaforičkim. Razlog nemetaforičkim borbama je dvostruk: s jedne strane to je tradicionalna monogamnost vezana uz kršćanstvo, a s druge ekonomski i staleški razlozi koji prevladavaju u srednjem vijeku (Duby 1994).

Što se tiče odnosa rezultata ove s rezultatima ranije analize, konceptualna analiza opet potvrđuje gramatičko-korpusnu. Nemetaforički dio rezultata iz konceptualne analize u skladu je s nemetaforičkim rezultatima gramatičko-korpusne analize i pokazuje da zaljubljena osoba želi postići ljubav.

8.1.1.4. LÖVE JE HRANA I VOLJENA OSOBA JE HRANA

Metafora LÖVE JE HRANA u suvremenom se engleskome javlja u dva oblika. U prvom preslikavanju sama ljubav konceptualizira se kao hrana (Kövecses 1986: 13), što se temelji na isticanju želje za postizanjem ljubavi te je metonimijski utemeljeno u shematičnijoj konceptualnoj metafori JAKA ŽELJA JE GLAD. U drugom preslikavanju voljena osoba konceptualizira se kao hrana (Kövecses 1986: 27, Bierwiazzonek 2002: 137) – riječ je zapravo o metonimijskoj razradi cjelovite konceptualne metafore. U gramatičko-korpusnom istraživanju javila se samo prva konceptualizacija, što je razumljivo zbog prirode korpusa (istraživanja imenice *love* koja se uglavnom odnosi na cijelu relaciju *loven*). Nasuprot tomu, u malom korpusu metoda pomnog čitanja daje nam pristup implicitnim metonimijama i metaforama koje se odnose na zaljubljeniu i voljenu osobu kao dijelove relacije *loven*. Zbog toga je u tom korpusu češća druga konceptualizacija. U njoj voljenu osobu (u našim primjerima redovito ženu) muškarac uvijek konceptualizira kao nešto slatko. U MT riječ je o medu (I(A)MT 3617), saćima meda (I(A)MT 3698) i cimetu (I(A)MT 3699):

This sely carpenter bigynneth quake;

Hym thynketh verrailly that he may see
 Noees flood come welwynge as the see
 To drenchen Alisoun, his hony deere. (I(A)MT 3614-3617)

«What do ye, hony-comb, sweete Alisoun,
 My faire bryd, my sweete cynamome?
 Awaketh, lemman myn, and speketh to me!...» (I(A)MT
 3698-3700)

Hrana o kojoj je riječ nije uvijek određena, pa se tako u dva primjera navodi samo njezin slatki okus. U KT Arcita se na samrti obraća Emilye:

Fare wel, my sweete, foo, myn Emelye! (I(A)KT 2780)

U MT Absolon smatra da je Alisoun slatka:

To looke on hire hym thoughte a myrie lyf,
 She was so propre and sweete and likerous. I(A)MT 3344-
 3345)

I najzad, u FT kada Aurelius priznaje Dorigen svoju ljubav, obraća joj se riječju «sweete»:

I ne have as now no leyser moore to seye;
 Have mercy, sweete, or ye wol do me deye!» (V(F)FT 977-
 978)

Preostale primjere koji se javljaju u malom korpusu su konceptualne integracije: pridjev «sweete» dodaje se nekoj imenici koja se ne koristi kao hrana, ali se zasebno koristi (u okvirima drugih konceptualnih metafora) kao opis voljene osobe. Riječ «sweete» javlja zajedno s nekom riječju koja se metonimijski koristi kao opis voljene osobe, najčešće je riječ o ptici («bryd») ili golubici («dowve») kao u sljedećim primjerima:

Lemman, thy grace, and sweete bryd, thyne oore! (I(A)MT
 3726)

Rys up, my wyf, my love, my lady free!
 The turtles voys is herd, my dowve sweete;
 The wynter is goon with his reynes wete.
 Com forth now, with thyne eyen columbyn! (IV(E)MRT
 2138-2141)

Kao što smo naveli, motivacija preslikavanja ljubavnika na hranu je metonimijska, a utemeljena je na konceptualnoj metafori LÖVE JE HRANA koja označava želju za ljubavlju. Dakle, metoda pomnog čitanja omogućuje nam da dopunimo gramatičko-korpusnu metodu primjerima detaljnog metonimijskog predočavanja u kojem se voljena osoba konceptualizira kao slatka hrana.

8.1.2. Metafora LÖVE JE SILA

Shematična konceptualna metafora LÖVE JE SILA javlja se uglavnom kao glagolski izraz uz imenicu *love*, pa je stoga dostupan kao eksplicitna metafora u gramatičko-korpusnoj analizi. Konceptualna analiza pomnim čitanjem otkriva nam mnoge detaljnije primjere implicitnih konceptualnih metafora u kojima se LÖVE predočava kao neka vrsta sile na koju zaljubljena osoba ne može utjecati. Gotovo u svim slučajevima predočavanje je rezultat konceptualne integracije. U nastavku ćemo navesti nekoliko primjera.

U primjeru:

And over al this, to slen me outrely,
 Love hath his firy dart so brennyngly
 Ystiked thurgh my trewe, careful herte,
 That shapen was my deeth erst than my sherte. (I(A)KT
 1563-1566)

personificirana ljubav naoružana lukom i strijelom poslala je vatrenu strijelu na Arcitu da bi ga ubila. Riječ je o konceptualnoj integraciji više metafora. Riječ «love» se ovdje odnosi na Kupida koji je naoružan lukom i strijelom, što je konvencionalno znanje koje je u skladu s detaljnom razradom konceptualne metafore LÖVE JE SILA. Ubijanje ne samo da je posljedica konceptualne metafore LÖVE JE SILA, nego je u skladu sa srednjovjekovnom konceptualizacijom dvorske ljubavi kao urođenog procesa patnje (kako ljubav definira Andreas Cappellanus).

U skladu s konceptualizacijom u kojoj čovjek nema utjecaja na ljubav je i konvencionalno prikazivanje Kupida kao krilatog stvora s lukom i strijelom:

Biforn hire stood hir sone Cupido;
 Upon his shulders wynges hadde he two,
 And blynd he was, as it is often seene;
 A bowe he bar and arwes brighte and kene. (I(A)KT 1963-
 1966)

Luk i strijele, te gađanje ljudi strijelama konzistentni su i s metaforom LÖVE JE PROTIVNIK i naglašavaju ljudsku nemoć pred ljubavlju.¹⁰⁷

Nemoć pred ljubavlju ističe se i tako što se relacije *lōven* konceptualizira kao omča, zamka (srednjoengleski «las»), a čovjek kao lovina koja bude ulovljena («caught»). U sljedećem primjeru Theseus je upravo naišao na Arcitu i Palamona kako s bore, te im kaže:

And therfore, syn I knowe of loves peyne,
 And woot how soore it kan a man distreyne,
 As he that hath ben caught ofte in his laas,
 I yow foryeve al hoolly this trespaas (...) (I(A)KT 1815-
 1818)

Theseus dobro poznaje ljubav, jer je često bio uhvaćen u njenu zamku («caught ofte in his laas» (I(A)KT 1817)). Riječ je o razradi personifikacije (kao isticanja nemogućnosti kontrole) u konceptualnu metaforu LÖVE JE LOVAC.¹⁰⁸ Da je temelj metafore personifikacija potvrđuje sljedeći primjer, u kojem ljubavnu zamku sada priprema Venera, božica ljubavi. Citat je pripovjedačev opis Venerinog hrama iz KT:

Thus may ye seen that wisdom ne richesse,
 Beautee, ne sleighte, strengthe, hardynesse,
 Ne may with Venus holde champartie,
 For as hir list the world may she gye.
 Lo, al thise folk so caught were in hir las,
 Til they for wo ful ofte seyde "Alas!" (I(A)KT 1947-1952)

Ulovljeni ljudi («folk» u I(A)KT 1951) su zaljubljeni ljudi, a zamka («las» u I(A)KT 1951) je relacija *lōven*. U oba primjera značajna je upotreba pasivnog oblika «caught» koji profilira nemogućnost bijega od ljubavi: ljubav ne «hvata» ili «pokušava uhvatiti», nego su zaljubljene osobe uvijek neminovno «uhvaćene».

U manjem korpusu javljaju se i primjeri konceptualne metafore LJUBAV JE LUDOST koja također naglašava nemogućnost kontrole. U sljedećem primjeru opisano je Arcitino

¹⁰⁷ Ovdje valja dati kratku bilješku o konceptualnim metaforama LÖVE JE OSVAJANJE i LÖVE JE PROTIVNIK. Tradicionalno riječ je o metafori koja se naziva LÖVE JE RAT, a koja ima dvije konceptualizacije – osvajanje voljene osobe (Lakoff i Johnson 1980: 49) i nemogućnost kontrole vlastitih osjećaja (Kövecses 1986: 98). Ipak, kao što smo pokazali, smatramo da je riječ o dvije konceptualne metafore zbog različite motivacije i značenja.

¹⁰⁸ Ovdje vrijedi ista bilješka kao i za konceptualnu metaforu LJUBAV JE RAT. Tradicionalna literatura spominje dvije konceptualizacije metafore LJUBAV JE LOV, koja ističe želju za voljenom osobom (Bieriawacznek 2002: 135-136) i nemogućnost kontrole osjećaja (Kövecses 1986: 62), ali mi smatramo da je riječ o dvije metafore koje smo nazvali LJUBAV JE LOV i LJUBAV JE LOVAC.

ponašanje kada je udaljen od svoje voljene Emilie, koje je više od bolesti («rather lyk manye», I(A)KT 1374), te se daje, prema standardima razdoblja izuzetno točan, medicinski opis njegova stanja (usp. bilješka uz stih 1376 u Pratt 1966: 39):

And in his geere for al the world he ferde,
 Nat oonly lik the loveris maladye
 Of Hereos, but rather lyk manye,
 Engendred of humour malencolyk,
 Biforen, in his celle fantastik.
 And shortly, turned was al up so doun
 Bothe habit and eek disposicioun
 Of hym, this woful lovere daun Arcite. (I(A)KT 1372-1379)

Kod susreta Palamona i Arcite neposredno prije njihove borbe, Arcita kaže Palamonu da bi se borio s njim odmah da Palamon nije bolestan i lud od ljubavi:

And seyde thus; "By God that sit above,
 Nere it that thou art sik and wood for love... (I(A)KT 1599-
 1600)

Najzad, u Tezejevom govoru dvojici ljubavnika, on između ostalog tvrdi da su ljudi koji vole nužno luckasti:

But all moot been assayed hoot or coold;
 A man moot been a fool, or yong or oold;
 I woot it by myself ful yore agon,
 For in my tyme a servant was I oon. (I(A)KT 1811-1814)

Dakle, i u manjem je korpusu među implicitnim metaforama potvrđena konceptualna metafora LÖVE JE LUDOST koja je pronađena gramatičko-konceptualnom metodom u većem korpusu.

U manjem se korpusu javlja i konceptualna metafora LÖVE JE BOLEST, prvenstveno u opisu zaljubljene osobe kao bolesnika. Primjerice, Damyan (koji se zaljubio May) redovno je opisan kao *sīk* 'bolestan' kao u:

This sike Damyan in Venus fyr
 So breneth that he dyeth for desyr... (IV(E)MRT 1875-1876)

I Arcita opisuje Palamona kao ludog od ljubavi:

...thou art sik and wood for love... (I(A)KT 1600)

Među implicitnim metaforama javljaju se i one koje su sukladne predočavanjima koja smo našli kod eksplicitnih metafora, tj. da se ljubav opisuje kao bolest i to riječima «siknesse»:

Up riseth Damyan the nexte morwe;
Al passed was his siknesse and his sorwe. (IV(E)MRT 2009-2010)

i «maladie»:

Of paramours he sette nat a kers;
For he was heeled of his maladie. (I(A)MT 3756-3757)

Konceptualna metafora LÖVE JE BOL koja se javlja u velikom korpusu uvelike je prisutna i kad se primijeni metoda pomnog čitanja. Koriste se iste riječi (npr. *peine* 'bol'), samo bez nužnog predatributa ili zaatributa *lōve* koji je jasan iz konteksta. Tako se u primjeru:

But there I lete hym wepe ynogh and pleyne,
Til fresshe May wol rewen on his peyne. (IV(E)MRT 1781-1782)

riječ «peyne» odnosi na Damyanovu ljubavnu bol. Ljubavna bol često je razrađena i integrirana s drugim metaforama. Primjerice u:

Almoost he swelte and swowned as he stood,
So sore had Venus hurt hym with hir brond,
As that she bar it dauncyng in hir hond;
And to his bed he wente hym hastily. (IV(E)MRT 1776-1779)

Venera je žezlom ranila Damjana, pa je on obolio i morao otići u krevet. Riječ je o integraciji personifikacije, razrade konceptualne metafore LÖVE JE VATRA (jer je Venerino žezlo vatreno), i konceptualne metafore LÖVE JE BOL. Konceptualna integracija vidljiva je i u sljedećem primjeru, u kojem Emelyna ljepota ranjava Arcitu u srce:

He cast his eye upon Emelye,
And therwithal he bleynte and cride, «Ah!»
As though he stongen were unto the herte. (I(A)KT 1077-1079)

U ovom primjeru integriran je konvencionalni razlog zaljubljivanja (ljepota žene) s metonimijom srca kao sjedišta za osjećaje te s konceptualnom metaforom LÖVE JE BOL.

Najzad, gramatičko-korpusnom metodom nismo došli do primjera koji jasno povezuju tugu i patnju s ljubavlju, što je srednjovjekovna definicija dvorske ljubavi koju daje Andreas Cappellanus. Dakle, više nije riječ o fizičkoj boli nego o emocionalnom stanju (koje s fizičkim stanjem može biti povezano konceptualnom metaforom koja psihičku patnju veže s fizičkom). Naš manji korpus nudi nam jasne primjere navedenih konceptualizacija. Sljedeći su stihovi iz Posjednikove priče opis Aureliosove ljubavi za Dorigen:

He was despeyred; no thyng dorste he seye,
 Save in his songes somewhat wolde he wreye
 His wo, as in a general compleynyng;
 How that he dorste nat his sorwe telle,
 But langwissheth as a furye doth in helle;
 And dye he moste, he seyde, as dide Ekko
 For Narcisus, that dorste nat telle hir wo. (V(F)FT 943-952)

Imenice «wo», «sorwe» i glagol *languishen* jasno upućuju na njegovu tugu i patnju – odnosno, metaforički, na ljubav prema Dorigen. Damyan iz Trgovčeve priče zaljubljen je u May, te također pati, a njegova je ljubav izjednačena s tugom:

How shaltow to thy lady, fresshe May,
 Telle thy wo?... (IV(E)MRT 1871-1872)

Reći nekome svoju tugu (*tellen wo*, *seyen wo*, *tellen sorwe*) znači priznati svoju zaljubljenost u nekoga (neki primjeri u: V(F)FT 737, 943-952; IV(E)MRT 1872, I(A)KT 1146). Čak i Absolon u humorističnoj Mlinarevoj priči svoju zaludenost opisuje kao tugu (u stihu I(A)MT 3701). Daljnje dokaze za konceptualnu metaforu LÖVE JE PATNJA daju i uobičajeni opisi Chaucerovih ljubavnika kao «woful» (npr. Arcite u I(A)KT 1379 i Damyana u IV(E)MRT 1866.¹⁰⁹

Dakle, u manjem korpusu metodom pomnog čitanja potvrdili smo konceptualnu metaforu LÖVE JE BOL, te smo dodatno našli primjere konceptualne metafore LÖVE JE PATNJA. Navedene konceptualne metafore su bliske, a njihovu vezu omogućava konvencionalna konceptualna metafora koja povezuje emocionalne događaje i učinke s fizičkima. Konceptualne metafore LÖVE JE BOL i LÖVE JE PATNJA očito profiliraju učinke koje ljubav ima na zaljubljenju osobu pa smo ih stoga pronašli više u manjem korpusu, jer

¹⁰⁹ Za patnju u dvorskoj ljubavi v. Love 2002.

nam je metoda pomnog čitanja omogućila iznalaženje metafora vezanih uz sudionike, što nam istraživanje samo imenice *lōve* ne omogućuje.

8.1.3. Personifikacija

Svi primjeri koji se javljaju kod personifikacije ljubavi su primjeri eksplicitnih metafora, što znači da su nam bili dostupni u prethodnoj analizi. Tome je tako zbog same definicije personifikacije koju smo koristili – personifikaciju smo, prema Lakoffu i Turneru (Lakoff i Turner 1989: 72-80), definirali kao predočavanje agentivnosti u slučajevima kada je objektivno nema. Agentivnost je vidljiva iz sheme dinamike sile, koja mora navesti glagol i personificirani entitet – dakle, riječ je o eksplicitnoj metafori.

8.1.4. LÖVE JE SLUŽBA

Kod metafore LÖVE JE SLUŽBA metoda pomnog čitanja korpusno-gramatičkoj metodi dodaje i neke nove primjere. Naime, u korpusno gramatičkoj-metodi iznašli smo primjere zaljubljene osobe kao slugu, te (personificirane) ljubavi kao gospodara. Analiza metodom pomnog čitanja potvrđuje navedenu konceptualizaciju, te nam pokazuje da postoji i metonimijska konceptualizacija kod koje je muškarac sluga koji služi nekoj dami (koja je obično na višem položaju u društvenoj ljestvici), a ne personificiranoj ljubavi. U nastavku ćemo se pozabaviti primjerima obiju konceptualizacija.

8.1.4.1. Zaljubljena osoba služi personificiranoj ljubavi/bogu ljubavi

U ovoj konceptualizaciji gospodar je personificirana ljubav, odnosno bog ili božica ljubavi. Osim eksplicitnih primjera koje smo opisali ranije, metoda pomnog čitanja učinila nam je dostupne i izraze koji nisu gramatički vezani uz imenicu *lōve*. Tako se u KT bog ljubavi opisuje kao gospodar, što je u skladu s konceptualnom metaforom LÖVE JE SLUŽBA:

«The god of love, a, benedicitee!

How myghty and how greet a lord is he!...» (I(A)KT 1785-1786)

U MRT Januarie postaje Venerin vitez, što prema srednjovjekovnim standardima znači da joj mora služiti:

And Venus laugheth upon every wight,

For Januarie was bicomme hirr knyght, (...) (IV(E)MRT 1723-1724)

Slično je i u FT, gdje je Aurelius opisan Venerin sluga:

This lusty squier, servant to Venus,

Which that ycleped was Aurelius (...) (V(F)FT 937-938)

Konceptualna metafora LÖVE JE SLUŽBA jasno je povezana s konceptualnom metaforom LÖVE JE RAZMJENA DOBARA, jer se za služenje dobiva novac. Pogledajmo sljedeći primjer iz KT, gdje bog ljubavi daje plaću Palamonu i Arciti za njihovu službu:

Thus hath hir lord, the god of love, ypayed
Hir wages and hir fees for hir servyse! (I(A)KT 1802-1803)

Dakle, metoda pomnog čitanja jasno je potvrdila postojanje konceptualizacije u kojoj je muškarac sluga bogu ili božici ljubavi. Osim toga, metoda pomnog čitanja otkrila nam je i drugu konceptualizaciju, o kojoj ćemo govoriti u nastavku.

8.1.4.2. Zaljubljena osoba služi voljenoj osobi

Metoda pomnog čitanja otkrila nam je i konceptualizaciju prema kojoj muškarac nije sluga personificiranoj ljubavi, nego osobi u koju je zaljubljen. To je predočavanje sasvim u skladu s dvorskom ljubavi kao kulturnom pozadinom konceptualne metafore LÖVE JE SLUŽBA. Pogledajmo primjere iz malog korpusa.

Ljubav je za Palamona i Arcitu gotovo u potpunosti izjednačena sa služenjem dame koju vole. Arcita riječi «love» i «serve» izriče u jednome dahu (kao u I(A)KT 1397), a ponekad je dovoljno koristiti samo «serve» da bi se opisao njegov osjećaj (a ujedno i ponašanje) prema Emilie (kao u I(A)KT 1231):

Ne for the drede of deeth shal I nat spare
To see my lady, that I love and serve.
In hire presence I recche nat to sterve. (I(A)KT 1396-1398)

Oonly the sight of hire, whom that I serve,
Though that I nevere hir grace may deserve,
Wolde have suffised right ynough for me. (I(A)KT 1231-1233)

U FT, Dorigen ima dvoje slugu: Arveragusa i Aureliusa. Oba je puta riječ o tipičnoj dvorskoj ljubavi, jer su i Aurelius i Arveragus su na nižem društvenom položaju od Dorigen, te zato jer obojica čine stvari koje su uobičajene u procesu udvaranja. Arveragusovo služenje obuhvaća mnogo različitih usluga, prije nego što Dorigen pristane na brak:

Ther was a knyght that loved and dide his payne

To serve a lady in his beste wise;
 And many a labour, many a gret emprise
 He for his lady wroghte, er she were wonne. (V(F)FT 730-
 733

I Aureliusovo udvaranje Dorigen slijedi pravila dvorske ljubavi. U dvorskoj ljubavi žena je u poziciji moći, te ima pravo tražiti različite usluge od muškarca. Tako Dorigen u skladu s načelima dvorske ljubavi i kao posljedica metafore LÖVE JE RAZMJENA DOBARA može Aureliusu postaviti uvjet: ako makneš sve stijene s obale Bretanje (što je on dužan učiniti u skladu sa shvaćanjem LÖVE kao SLUŽBE), ja ću ti se predati (u skladu sa shvaćanjem usluga i ljubavi kao robe za razmjenu). Evo čitavog odlomka:

«Aurelie,» quod she, «by heighe God above,
 Yet wolde I graunte yow to been youre love,
 Syn I yow se so pitously complayne.
 Looke what day that endelong Britayne
 Ye remoeve alle the rokkes, stoon by stoon,
 That they ne lette ship nor boot to goon,-
 I seye, whan ye han maad the coost so clene
 Of rokkes that ther nys no stoon ysene,
 Thanne wol I love yow best of any man (...) (V(F)FT 989-
 997)

I u ST se vidi da je služenje sastavni dio ljubavi. Sokolica priča Canacee o tome kako se zaljubila u sokola koji ju je prevario. Njegovu ljubav sokolica opisuje kao «service» (V(F)ST 524):

Til he so longe hadde wopen and compleyned,
 And many a yeer his service to me feyned (...) (V(F)ST 523-
 524)

Jedan se jasan primjer ovog načina konstruiranja značenja javlja i u MT. Absolon pokušava pridobiti svoju ljubljenu Alisoun. Njegovo se udvaranje zasniva na dvije metafore. Osnovna metafora koja se javlja je LÖVE JE SLUŽBA. Drugi aspekt udvaranja obuhvaća metafora razmjenu dobara. Metafora LÖVE JE SLUŽBA, osim što je u osnovi udvaranja (pa su svi Absolonovi činovi njezine posljedice), izravno je izražena u stihu I(A)MT riječju «page»:

He woweth hire by meenes and brocage,

And swoor he wolde been hir owene page (...) (I(A)MT
3375-3376)

Dakle, kod metafore LÖVE JE SLUŽBA metoda pomnog čitanja potvrdila nam je postojanje konceptualizacija koje smo našli i korpusno-gramatičkom metodom, te je pokazala da postoji i konceptualizaciju koju nismo našli ranije, kod koje zaljubljena osoba služi osobi u koju je zaljubljena. Tu konceptualizaciju nismo mogli naći korpusno-gramatičkom metodom zbog jezičnog ograničenja koje smo zadali na samome početku, a to je imenica *lōve*, koja nam nije omogućila izravni pristup sudionicima i mogućim metaforizacijama sudionika. Dakle, nije nužno riječ o ograničenju korpusno-gramatičke metode.

8.1.5. LÖVE JE VATRA

Rezultati korpusno-gramatičke analize pokazali su da je konceptualna metafora LÖVE JE VATRA (koja opisuje intenzitet ljubavi) razmjerno proširena konceptualna metafora. To potvrđuje i korpus implicitnih konceptualnih metafora. Pogledajmo nekoliko primjera.

U sljedećem primjeru iz KT Marsova ljubav prema Veneri s Arcitinom ljubavlju prema Emylie. Na konceptualnu metaforu ljubav je vatra upućuje glagol *brennan*:

For thilke fyr that whilom brente thee,
As wel as thilke fyr now brenneth me,
And do that I tomorwe have victorie. (I(A)KT 2403-2405)

Posebice je zanimljiv i sljedeći primjer iz Trgovčeve priče, koji se temelji na konceptualnoj integraciji raznih metafora, između ostalog i konceptualne metafore LÖVE JE VATRA. Riječ je o opisu svadbene večere na kojoj pleše boginja ljubavi Venera držeći u ruci baklju kojom ozljeđuje Damyana koji obolijeva od Venerine vatre – tj. zaljubljuje se. Pogledajmo cijeli primjer uz komentare. Prvo se opisuje kako je Venera na svadbenoj večeri plesala držeći *firbrond* (baklja, zapaljeni komad drveta) u ruci. *Firbrond* jasno je povezan s vatrom, te je proširenje metafore LÖVE JE VATRA:

And Venus laugheth upon every wight, (...)
And with hir firbrond in hir hand aboute
Daunceth bifore the bryde and al the route. (IV(E)MRT
1723-1728)

Tokom svoga plesa, Venera je bakljom ozlijedila Damyana tako da je odmah obolio i morao otići u krevet:

Almoost he swelte and swowned as he stood,

So sore had Venus hurt hym with hir brond,
 As that she bar it dauncyng in hir hond;
 And to his bed he wente hym hastily. (IV(E)MRT 1776-
 1779)

Damyán je, dakle, bolestan od Venerine vatre, koja je toliko intenzivan da je Damyanov život u opasnosti:

This sike Damyan in Venus fyr
 So breneth that he dyeth for desyr,
 For which he putte his lyf in aventure. (IV(E)MRT 1875-
 1877)

Pokušajmo neformalno proslijediti način zaključivanja koristeći umne prostore (prikaz će biti pojednostavljen, jer će se u obzir uzimati isključivo elementi koji su vezani uz razvoj metafore). Započinjemo s umnim prostorom u kojem Venera pleše u ruci držeći *firbrond*. Svaki je element u umnom prostoru, dakako, definiran na osnovi pozadine našeg znanja (tj. profilira određeni dio neke domene). Na taj način *firbrond* profilira dio domene VATRA, a srednjevjekovno konvencionalno znanje o Veneri vjerojatno priziva činjenicu da je Venera božica ljubavi. Sljedeći umni prostor, u kojem Damyan «Almoost (...) swelte and swowned as he stood» (IV(E)MRT 1776) višestruko je integrirani prostor. S jedne strane navedeni prostor priziva konceptualnu metaforu LÖVE JE VATRA i LÖVE JE BOLEST, budući da je *sweltan* prema OED u srednjeengleskom korišten i kao oznaka intenziteta osjećaja (u značenju 'umrijeti, ginuti'), ali i kao opis velike vrućine. S druge strane, objašnjenje fizičkih učinaka ljubavi pripisuje se Veneri koja je Damyana ozlijedila bakljom (kao što smo naveli, i ovaj je prostor integriran). Najzad, posljednji je prostor integracija navedenih dviju metafora, čija je konzistencija vrlo visoka. U posljednjem prostoru, Damyan je bolestan (metafora LÖVE JE BOLEST) zbog Venerine vatre (metafora LÖVE JE VATRA). Ovdje dolazi zaključivanja na temelju logike višestruko-integriranog prostora: vatrom ranjeni Damyan u životnoj je opasnosti zbog intenziteta vatre. Bitno je naglasiti da je jedno od konvencionalnih znanja vezanih uz način funkcioniranja svekolikog svijeta u Chaucerovom razdoblju vezan uz četiri elementa: vatru, vodu, zrak i zemlju. Kada su elementi u potpunoj ravnoteži osoba je zdrava, kada je ravnoteža poremećena dolazi do oboljenja. I ovo je, vjerojatno, jedno od znanja koje je u navedenom primjeru omogućavalo lako povezivanje metafore LÖVE JE BOLEST i metafore LÖVE JE VATRA.

Dakle, konceptualna metafora LÖVE JE VATRA potvrđena je i metodom pomnog čitanja. Kao i u nekim ranijim primjerima, metoda pomnog čitanja učinila nam je dostupnima neke primjere konceptualnih integracija koji su nam ostali nedostupni u prethodnoj analizi.

8.1.6. LJUBAVNICI SU ŽIVOTINJE

Riječ je o depersonifikaciji, u kojoj se voljena osoba izjednačava sa životinjom. Navedeni primjeri zbog ograničenja istraživanja samo na riječ *love* nisu nam bili dostupni u korpusno-gramatičkoj metodi. U korpusu se javljaju četiri neproširena primjera ove metafore, od kojih se tri javljaju u MT i to kada se Absalon obraća Alisoun nazivajući je «faire bryd» (I(A)MT 3699) ili «sweete bryd» (I(A)MT 3726, 3805). Posljednji se primjer javlja u MRT, kada se Januarie obraća May, gdje je May opisana kao «dowve» i «columbyn» (IV(E)MRT 2139, 2141). Zanimljivo je dodati da je u sva četiri primjera riječ o izravnom obraćanju voljenoj osobi, a ne o njezinom opisu, što sugerira da je riječ o vrlo ograničenoj upotrebi.

Ipak, do preslikavanja ljubavnika na životinje može doći i u proširenjima kod kojih se opisuje ponašanje ljubavnika depersonifikacijom i izjednačavanjem s ponašanjem životinja. Ovdje nije nužno riječ o domeni LÖVE, nego jednostavno o depersonifikaciji koja se temelji na središnjem znanju o nekim životinjama. Ako središnje znanje ili ono na što se cilja nije jasno, onda to valja izrijekom spomenuti. Pogledajmo jedan iz niza Absalonovih pokušaja osvajanja Alisoun, u kojem se Absalonova patnja za Alisoun uspoređuje s janjetom koje traži vime:

No wonder is thogh that I swelte and swete;

I moorne as dooth a lamb after the tete. (I(A)MT 3703-3704)

Činjenica da je Absolon izjednačen sa životinjom ne proizlazi iz preslikavanja ljubavnika na životinje nego je samo konzistentno s tim preslikavanjem.

Još zanimljiviji primjer metaforičke konzistencije je sljedeći, isto tako iz MT, u kojem pripovjedač komentira Absolonovo ponašanje prema Alisoun (he = Absolon; she = Alisoun):

I dar wel seyn, if she hadde been a mous,

And he a cat, he wolde hire hente anon. (I(A)MT 3346-3347)

U ovome primjeru imamo složenu inovativnu metaforu, u kojoj je Absolon izjednačen s mačkom koji lovi Alisoun, tj. miša. I ova je metafora u svojoj osnovi zasnovana na shematičnom središnjem znanju koje omogućuje depersonifikaciju, tj. konceptualizaciju

čovjekova ponašanja kao ponašanja životinja. Središnje znanje vezano uz miševe i mačke očito je u srednjoengleskom jednako kao i danas. Međutim, ova metafora osim što je konzistentna s predočavanjem ljubavnika kao životinja također je konzistentna i s izrazima (metaforičkim, nemetaforičkim) koji profiliraju želju zaljubljene osobe za voljenom osobom.¹¹⁰

Metafora LJUBAVNICI SU ŽIVOTINJE, kao što smo već naglasili, temelji se na shematičnijoj depersonifikaciji, koja je poznata još iz razdoblja Aristotela i njegovog klasičnog primjera *Ahilej je lav*. Depersonifikacije su vezane uz konvencionalno središnje znanje o pojedinim životinjama. Konceptualna metafora LJUBAVNICI SU ŽIVOTINJE prikazuje ljubavnikovu ljubav prema ljubavnici. Zanimljivo je da je objašnjenje središnjeg znanja koje je u srednjoengleskome vezano uz «dowves» izraženo je u dva citata. Konvencionalno znanje vezano je uz konceptualizaciju ponašanja «dowves» kada su izgube svog «partnera», što je vidljivo iz sljedećih primjera:

Ywis, lemman, I have swich love-longynge,
That lik a turtel trewe is my moornynge.
I may nat ete, na moore than a mayde.» (I(A)MT 3705-3707)

For neither after his deeth, nor in his lyf,
Ne wolde he that she were love ne wyf,
But evere lyve as wydwe in clothes blake,
Soul as the turtle that lost hath hire make. (IV(E)MRT 2077-
2080)

Dakle, ponašanje «turtle» odnosno «dowve» (riječ je o istoj ptici) kada je izgubila svog partnera je takvo da se u srednjoengleskom povezuje uz tugu kada se izgubi voljenu osobu.

Što se tiče nepojavljivanja navedene konceptualne metafore u korpusno-gramatičkom istraživanju, već smo rekli da je razlog tomu ustroj istraživanja. Budući da smo korpusno-gramatičko istraživanje temeljili samo na riječi *lōve*, nije ni bilo za očekivati da ćemo doći do većeg broja primjera u kojima se metaforiziraju sudionici (za koje se obično koriste druge riječi). To se pokazalo i u slučaju upravo opisane konceptualizacije.

¹¹⁰ U suvremenom engleskom javlja se konceptualna metafora *lōve* je *lov*, u kojoj se voljena osoba konceptualizira kao lovina koju lovi njezin ljubavnik (Bierwiazzonek 2002: 135-136). Ipak, osim ovog primjera koji je konzistentan s navedenom konceptualnom metaforom, u našem se korpusu ta metafora ne javlja.

8.1.7. Zaključak

U ovom smu odlomku prikazali analizu konceptualnih metafora metodom pomnog čitanja. Analiza je potvrdila postojanje konceptualizacije ljubavi kao omeđenog predmeta, sile, osobe, službe, vatre i ljubavnika kao životinja, što je u skladu sa zaključcima iz prethodnog poglavlja. Gledajući detaljnije, proučavanje dijelova teksta omogućilo nam je da dođemo do specifičnih odnosa između metaforičkih i nemetaforičkih konceptualizacija. Tako smo kod predočavanja ljubavi kao razmjene dobara došli do kulturnih čimbenika koji uvjetuju predodžbene sheme SILE i RAVNOTEŽE, te smo pokazali vezu između predočavanja razmjene dobara i službe. Kod predočavanja ljubavi kao hrane pronašli smo i predočavanje voljene osobe kao hrane, što je bilo isključeno u semantičko-gramatičkoj analizi zbog izbora imenice *lõve*. Kod konceptualne metafore LÕVE JE SILA bavili smo se većim brojem detaljnih predočavanja, te smo našli detaljno predočavanje LÕVE JE PATNJA koje se nije javilo u ranijoj analizi. Potvrdili smo središnjost konceptualne metafore LÕVE JE SLUŽBA, te smo došli do dodatne konceptualizacije (u odnosu na raniju metodu) prema kojoj zaljubljena osoba služi voljenoj osobi. Najzad, pronašli smo predočavanje ljubavnika kao životinja koje nam je bilo ranije nedostupno.

S globalnog stanovišta, rezultati korištenja metode pomnog čitanja omogućili su nam pristup dodatnim predočavanjima¹¹¹, zamijećivanje detaljnih predodžbi i analizu promjena konceptualizacija u diskursu i njihovog međudjelovanja. Navedene posebnosti pomnog čitanja proizlaze iz specifičnosti same metode. Budući da se ne koriste gramatički kriteriji kod određivanja metaforičkih jedinica, metoda pomnog čitanja pogodna je za istraživanje odlomaka vezanog teksta. Stoga smo u nekim primjerima analize slijedili razvoj predočavanja u diskursu, što smo neformalno analizirali pomoću konceptualne integracije. To nam omogućuje da donosimo zaključke o međudjelovanju različitih predočavanja u diskursu i o tome što pojedini izraz profilira. Najzad, metodom pomnog čitanja bile su nam dostupne i neke metaforičke konceptualizacije i nemetaforički kulturni čimbenici kao dijelovi scenarija. O njihovom međudjelovanju u okvirima scenarija ljubavi govorimo u sljedećem odlomku.

¹¹¹ Dodatna predočavanja bila bi nam dostupna i u gramatičko-korpusnoj metodi da smo se odlučili za istraživanje jezičnih izraza koji obuhvaćaju svaki dio sheme. Stoga nam je metoda bliskog čitanja zapravo poslužila kao prečica u tom smislu, koji je još dodatno dopustio istraživanje implicitnih metafora.

8.2. Istraživanje scenarija LÖVE

Istraživanje manjeg broja tekstova metodom pomnog čitanja također nam je omogućilo da analiziramo stadije u razvoju ljubavi koji se javljaju u tekstovima. Na taj način kostur općeg shvaćanja ljubavi u srednjoeengleskome (koji smo dobili istraživanjem sheme u šestom poglavlju) možemo dodatno precizirati da bismo dobili vremenski uređeni kulturni model, tj. scenarij. U scenariju svaka od faza ima neke metaforičke i/ili nemetaforičke posljedice. Budući da svi analizirani testkovi pripadaju tradiciji dvorske ljubavi (osim, strogo gledajući, Mlinareve priče, koja se izruguje toj tradiciji, ali svejedno sadrži elemente njezina izraza), ovdje ćemo se pozabaviti upravo scenarijem dvorske ljubavi. Dvorska ljubav Chaucerov je ekvivalent romantične ljubavi, koja ionako prevladava u našem korpusu, o čemu smo govorili u prethodnom poglavlju (v. 7.1.2.).

Za suvremeni engleski postoje dva opisa scenarija romantične ljubavi: Kövecsesov (1988: 95-96, 103-104) i Bierwiazzonekov (2002: 85-88). Oba autora razlikuju scenarij koji opisuje istinsku, idealnu ljubav te scenarij koji opisuje tipičnu ljubav. Idealna je ljubav za govornike engleskoga entitet koji dolazi izvan jedinke, koji se javlja sam od sebe (ničim izazvan) te koji odmah dostiže svoj maksimalni intenzitet. Istinska je ljubav od samog početka uzajamna, a niti jedan od ljubavnika je ne može kontrolirati. Tipična ljubav različita je od idealne ljubavi prema tomu što se voljena osoba ne pojavljuje, nego je valja tražiti. Slijedi nedostatak kontrole, ljubav postaje uzajamna (ako se uzajamnost nije javila na početku). Nakon nekog vremena tipična se ljubav sankcionira brakom, te je slijede scenariji braka, djece i sl.

U ovom ćemo odlomku pokušati izdvojiti i opisati scenarij dvorske ljubavi koji se javlja u korpusu. U prvom ćemo dijelu na temelju korpusa i literature pokušati dati opis idealnog scenarija dvorske ljubavi te zatim scenarij koji proizlazi iz korpusa i njegove varijacije.

8.2.1. Scenarij dvorske ljubavi

Kulturološki gledano, dvorska ljubav obuhvaća ljubavna ponašanja koja su se javila u Francuskoj tijekom 11. i 12. stoljeća. U dvorskoj ljubavi vitezovi koji su živjeli u dvorcu svojeg gospodara i njegove supruge udvarali su se gospodarovoj supruzi na različite načine. Objekt njihova udvaranja, supruga feudalnog gospodara, bila je uvijek nedostupna i redovito iz više klase. Udvaranje je teklo prema određenim pravilima: vitezovi bi svoja različita djela posvećivala feudalnoj gospodarici, koja je bila u povlaštenom položaju te je

od njih mogla zahtijevati različite usluge. Žena je, dakle, tu imala dominantnu ulogu. Muškarci u vezi konvencionalno su bili prikazivani kao sluge koji neizmjereno pate za svojom voljenom i nedostižnom damom. Duby (1994: 34, 57, 62) tvrdi da cilj dvorske ljubavi nije brak ili seks već učenje stvaranja prijateljstva među vitezovima koji su se natjecali za suprugu feudalnog gospodara.

Temeljne značajke scenarija dvorske ljubavi koje su važne u našem slučaju su da on nikad ne obuhvaća fizički odnos između ljubavnika i voljene osobe, da je u osnovi jednostran (tj. muškarac se zaljubljuje u ženu, a žena to može iskorištavati) te da se ljubav shvaća kao urođeni proces patnje (prema definiciji Andreasa Capellanus). Kod pojavljivanja prave ljubavi najvažniji je osjet vid, pa Capellanus navodi da slijepe osobe ne mogu voljeti. Vid je važan budući da ljepota izaziva ljubav. Nadalje, pojavljivanje prave ljubavi jest nešto nad čim čovjek nema kontrolu. Pojavljivanje ljubavi je jednostrano: javlja se samo kod muškarca. Žena se kao aktivni dio scenarija (a ne pasivni objekt ljubavi) javlja tek u drugom dijelu. Najzad, valja zamijetiti da scenarij dvorske ljubavi kako je opisan u literaturi nema cilj, ispunjenje ili završetak. Riječ je o obrascu koji se neprestano ponavlja. Scenarij dvorske ljubavi obuhvaća:

SCENARIJ DVORSKE LJUBAVI

- I. Pojavljivanje ljubavi. Voljena osoba je iz višeg staleža. Ljubav nije uzajamna.
  - a. Ljubav odmah dostiže maksimalni intenzitet.
  - b. Ljubavnik vjeruje da ne može živjeti bez voljene osobe.
  - c. Ljubavnik osjeća neke fizičke i mentalne posljedice ljubavi koje izaziva voljena osoba.
- II. Ljubavnik pokorno služi voljenoj osobi.

8.2.2. Scenarij ljubavi u Chaucerovim pričama

Scenarij ljubavi koji je potvrđen u korpusu zasniva se na scenariju dvorske ljubavi, ali se od njega razlikuje na nekoliko načina. Osnovna je razlika što scenarij ima cilj, odnosno što dolazi do njegovog ispunjenja u braku ili u erotskoj ljubavi. U nastavku izdvajamo glavne dijelove scenarija te opisujemo svaki pojedini dio.

SCENARIJ LJUBAVI KOD CHAUCERA

- I. Zaljubljivanje (dovoljno je vidjeti osobu).
- II. Zaljubljenost

- a. Ljubav nije uzajamna.
  - b. Voljena osoba čini se nedostižnom, a ljubavnik želi biti blizu voljene osobe.
  - c. Ljubavnikovi osjećaji: intenzivna patnja i žudnja.
  - d. Ljubavnik osjeća neke fizičke posljedice intenzivnosti osjećaja te ne može kontrolirati um ni tijelo.
  - e. Ljubavnik želi svojim ponašanjem pridobiti ljubav voljene osobe: želi joj služiti i spreman je umrijeti za nju.
  - f. Ljubavnikovo ponašanje: služenje voljenoj osobi. Ljubavnik stalno misli o voljenoj osobi.
- III. Voljena osoba zamjećuje da je ljubavnik voli.
- IV. Procjena ljubavnikovog ponašanja.
- a. Ako je muškarčevo ponašanje dostojno ljubavi voljena se osoba smiluje nad njim, a scenarij se nastavlja dijelom V.
  - b. Ako je voljena osoba procijenila da ljubavnikovo ponašanje nije dostojno ljubavi, zadaje mu neki zadatak. Scenarij se vraća na točku II.
- V. Žena daje ljubav muškarcu.
- VI. Ljubav postaje uzajamna.
- a. Ljubavnik i voljena osoba žele biti blizu jedno drugog.
  - b. Ljubavnik i voljena osoba su sretni ako su blizu.
  - c. Ljubavnik i voljena osoba su nesretni ako dođe do njihova razdvajanja ili mogućnosti razdvajanja.
  - d. Ljubavnik i voljena osoba žele ispunjenje scenarija u braku ili seksu.
- VII. Ispunjenje u braku ili seksu.

8.2.2.1. Zaljubljivanje

Zaljubljivanje je prvi dio scenarija ljubavi kod Chaucera. U početnom su dijelu scenarija dva važna čimbenika. Prvo, zaljubljivanje se zasniva na osjetilu vida, te drugo, proces zaljubljivanja nije moguće kontrolirati.

Važnost vida u ljubavi nasljeđena je iz scenarija dvorske ljubavi, a u korpusu najjasnije je pokazuju primjeri iz KT. Primjerice, Palamon u I(A)KT 1077-1079 kroz prozor ugleda Emelie i odmah osjeti bol ljubavi:

He cast his eye upon Emelya,
 And therewithal he bleynte and cride, «Ah!»
 As though he stongen were unto the herte. (I(A)KT 1077-
 1079)

Izričito objašnjenje povezanosti vida sa zaljublivanjem slijedi u nastavku. Naime, kao što objašnjava Palamon, ljepota Emelie jest takva da joj se ne može odoljeti. Ljepota kroz Palamonovo oko (metonimija za vid) odmah prodire do srca (metafora SRCE JE SADRŽATELJ OSJEĆAJA). Ljepota Emelie uzrok je Palamonove tuge:

But I was hurt right now thurghout myn eye
 Into myn herte; that wol my bane be.
 The fairnesse of that lady that I see
 Yond in the gardyn romen to and fro
 Is cause of al my cryng and my wo. I(A)KT 1096-1100)

Dakle, voljena osoba mora biti lijepa, a ljepota se smatra osnovom za zaljublivanje. Važnost ljepote žene kao osnove zaljublivanja vidljiva je iz svih priča u korpusu: usp. npr. I(A) KT 1114-1118, V(F)FT 734, V(E)MRT 1580-1581, V(E)MRT 1601-1602, V(F) ST 34 i parodija ljepote u opisu Alisoun I(A)MT 3233-3270.

Drugi čimbenik koji se javlja u procesu zaljublivanja jest nedostatak kontrole ljubavnika (muškarca) nad tim procesom: zaljublivanje u srednjoeuropskoj nije voljna radnja. Nedostatak kontrole nad zaljublivanjem odražava se u različitim metaforičkim sredstvima, primjerice u personifikaciji ljubavi kao Kupida koji gađa zaljublvenu osobu svojom strelicom ili kao Venere koja ranjava Damyana svojom bakljom.

8.2.2.2. Zaljubljenost

Nakon zaljublivanja muškarca slijedi zaljubljenost. U tom dijelu scenarija razaznajemo nekoliko ključnih čimbenika koji se ponavljaju u svim pričama: ljubav nije uzajamna, a voljena osoba na neki je način nedostižna. Ljubavnik želi biti blizu voljene osobe, te budući da nije blizu nje intenzivno pati. Intenzivnost osjećaja za ljubavnika ima neke fizičke i psihičke posljedice koje ljubavnik ne može kontrolirati. Najzad, ljubavnik svojim ponašanjem nastoji pridobiti ljubav voljene osobe.

Neuzajamnost ljubavi preuzeta je kod Chaucera iz scenarija dvorske ljubavi. Prihvatimo li DUBYJEVO objašnjenje da je dvorska ljubav u Francuskoj služila učvršćivanju prijateljskih veza između vitezova – podanika jednog gospodara, onda je neuzvratanje ljubavi od strane gospodarove supruge bilo funkcionalno jer je omogućavalo upravo takvo učvršćivanje. U Chaucerovom scenariju ljubavi neuzajamnost više nije funkcionalna, budući da ni u jednoj priči nije riječ o učvršćivanju veza podanika istog gospodara, iako priče imaju različite zajedničke elemente sa scenarijem dvorske ljubavi u tom pogledu. Primjerice, u FT riječ je o jednom vitez (Arveragus) koji želi steći naklonost neudane žene višeg staleža (Dorigen). Razlike su očite: nema više vitezova, žena je iz višeg staleža, ali nije udana. U nastavku FT riječ je o jednom vitez (Aurelius) koji žudi za udanom ženom (Dorigen): opet nije riječ o više vitezova, a Dorigen nije žena Aureliusovog feudalnog gospodara, niti je, kako se kasnije pokazuje, sasvim nedostižna. Slične se situacije javljaju i u drugim pričama, u kojima nisu zadovoljeni svi uvjeti scenarija dvorske ljubavi: nije riječ o gospodarevoj supruzi (KT), gospodarova supruga nije nedostižna (ST, MRT, MT), nema više osoba koji se bore za damu (MRT) i sl.

Nedostižnost voljene osobe također je nasljeđe scenarija dvorske ljubavi. U scenariju dvorske ljubavi nedostižnost dame za vitezove uzrokovana je staleškom zaprekom. Riječ je o razlici u društvenom položaju viteza i dame: vitez je u nižem položaju od dame, pa je stoga nije dostojan. Upravo ovdje izgleda leži jedna od osnova metafore LÖVE JE SLUŽBA, središnje metafore scenarija dvorske ljubavi. Naime, da bi postao dostojan svoje dame vitez joj mora služiti. Međutim služenje dami osuđeno je na propast, a vitez nikada ne može postati dostojan dame, jer je ona (prema ondašnjim pogledima na brak) vlasništvo svojeg muža. Kod Chaucera nedostižnost voljene osobe prvenstveno se javlja kao posljedica metafore LÖVE JE SLUŽBA. U Chaucerov je tekst iz ranijeg razdoblja prenesena metafora, a njezin uzrok (nedostižnost) pretvorio se u posljedicu. Prototipna nedostižnost, uzrokovana razlikom u staležu, pri tom je označena u KT (Palamon je vitez, a Emilie je kraljeva sestra) i FT (Arveragus je vitez, a Dorigen je «of so heigh kyndrede» V(F)FT 735). Ipak ni u jednoj priči nedostižnost nije potpuna, jer uvijek dolazi do nastavka scenarija (ljubav postaje uzajamna) i do njegovog ispunjenja u braku ili seksualnoj vezi. Možemo zaključiti da se u Chaucerov tekst iz ranijeg razdoblja ne prenosi uzrok (nedostižnost zbog staleške razlike), nego njegova posljedica (metafora LÖVE JE SLUŽBA), koja postaje uzrokom nedostižnosti. Dakle, dolazi do metonimijske zamjene mjesta. Takvo prenošenje pokazuje da se pogledi na ljubav u Chaucerovo doba mijenjaju u odnosu na

ranije razdoblje: odnosno dolazi do prenošenja konceptualne metafore, ali se ne prenosi nužno njezino ukotvljenje.

Upravo se zbog nedostižnosti voljene osobe i neuzajamnosti u scenariju dvorske ljubavi ljubav određuje kao urođeni proces patnje. Patnja traje tijekom čitavog scenarija, budući da je nedostižnost dame apsolutna i ne može se promijeniti. Patnja i žudnja za voljenom osobom kod Chaucera se razlikuju od scenarija dvorske ljubavi jer ne traju tijekom čitavog scenarija. Scenarij dvorske ljubavi kao i Chaucerov scenarij zasnivaju se na predodžbenoj shemi SILE. U dvorskoj je ljubavi privlačna sila koja privlači ljubavnika k voljenoj osobi zapriječena nepremostivom zaprekom staleža. Chaucerov se scenarij ljubavi u tom pogledu približava suvremenosti. Naime, zapreku koja je uzrok intenzivnoj patnji i žudnji kod Chaucera baš kao i u današnjem scenariju moguće je prevazići: Emilie i Palamon kao i Arveragus i Dorigen se vjenčaju, a Damyan i May te Nicholas i Alisoun uživaju u «bisynesse of myrthe and in solas» (I(A)MT 3654). Zapreka djelovanju privlačne sile jest nedostatak uzajamnosti ljubavi u prvom dijelu scenarija ili, ako je scenarij prešao stadij IV.a., nedostupnost voljene osobe. U oba slučaja dolazi do patnje ljubavnika i žudnje za voljenom osobom. Primjerice, u KT Palamon je tužan vitez sve dok ne dođe do njegova braka s Emilie u I(A)KT 3071, u FT sretan život počinje tek nakon braka (V(F)FT 744) itd. U IV.a. dijelu scenarija zapreke koje uzrokuju tugu su, na primjer, velika fizička udaljenost voljene (kad je Dorigen u V(F)FT 817 tužna jer je Arveragus otišao u ratni pohod), i psihološko-fizička zapreka (Damyan tuguje za May jer joj se ne može sasvim približiti zbog Januarica koji je neprestano vezan uz nju (IV(E)MRT 2097).

Patnja i žudnja za voljenom osobom izuzetno su intenzivni te se očituju u ekstremnim fizičkim i umnim stanjima koje ljubavnik ne može kontrolirati. Fizička su stanja, npr. vrućina, bolest i bol, a umna su stanja ludost i pijanstvo, koja se javljaju u konceptualnim metaforama.

Najzad u stadiju zaljubljenosti ljubavnik teži tomu da na neki način svrati pozornost voljene osobe na sebe. Kada ga voljena osoba primijeti i shvati da je muškarac u nju zaljubljen dolazimo do ključne točke scenarija, koju opisujemo u sljedećem odjeljku.

8.2.2.3. Voljena osoba zamjećuje da je ljubavnik voli

Ovo je prijelomna točka scenarija jer je prepoznavanje ljubavi od strane voljene osobe preduvjet za nastavak scenarija (za opis prijelomnih točki v. Bierwiczzonek 2002: 86). Do ovog je trenutka scenarij bio jednostran (samo je ljubavnik bio svjestan svoje

ljubavi), a ljubav je bila neuzajamna i neuzvrćena. Voljena osoba prepoznaje ljubavnikovu ljubav na temelju nekih više ili manje pouzdanih signala. Ti su signali konvencionalni, a odnose se na ljubavnikova ponašanja koja su u skladu s ranijim dijelovima scenarija. Riječ je o ponašanjima vezanim uz različite fizičke i umne manifestacije ljubavi i različita ljubavnikova ponašanja koja su konvencionalno povezana s očitovanjem ljubavi (prvenstveno služenje u skladu s metaforom LÖVE JE SLUŽBA, ali i druga konvencionalna očitovanja, primjerice «songs, compleintes, roundels, virelayes» (V(F)FT 948).

Postupak izričitog prepoznavanja ljubavnikova ponašanja kao ljubavi opisan je, primjerice, u ST («god of loves ypocrite» = sokol, pripovjedač = sokolica):

Right so this god of loves ypocrite
 Dooth so his cerymonyes and obeisaunces,
 And kepeth in semblaunt alle his observaunces
 That sownen into gentillesse of love. (V(F)ST 514-517)

Dakle, različita ljubavnikova ponašanja bez greške se prepoznaju kao konvencionalna; a za prepoznavanje (a kasnije i dobivanje) ljubavi potrebni su «cerymonyes», «obeisaunces» i «observaunces».

8.2.2.4. Voljena osoba procjenjuje ljubavnikovo ponašanje i služenje

Nakon što je voljena osoba zamijetila da je ljubavnik voli, dolazi do procjene ljubavnikova ponašanja na kojoj se temelji odluka hoće li žena muškarcu uzvratiti ljubav ili ne. Uzvrćanje ljubavi se u svim pričama (osim u ST, gdje scenarij završava na V. koraku) odnosi na dopuštanje žene da dođe do sljedećeg prijelomnog trenutka scenarija, tj. do njegova ispunjenja u braku ili seksu. Žena tumači muškarčeva ponašanja, koja su posljedica različitih konceptualnih metafora (v. gore). Tumačeći ih ujedno ih i procjenjuje na osnovi predodžbenih shema SILE i RAVNOTEŽE. Ovisno o različitim kulturološkim i situacijskim elementima (na temelju metafore LÖVE JE RAZMJENA DOBARA), žena osjeti sažaljenje nad muškarcem.

Upravo je sažaljenje ključni element koji razlikuje mušku i žensku ljubav. Muškarac se kod Chaucera zaljubljuje bez svoje volje, kao posljedica igre bogova, pogođen strijelom ljubavi i sl., što ukazuje da je ljubav muškarcu izvanjska i da nad njom nema nikakvu kontrolu. Za razliku od toga, ženska ljubav kod Chaucera proizlazi iz sažaljenja žene nad muškarčevom patnjom uzrokovanom njegovim stanjem zaljubljenosti (koje je u skladu s

drugim metaforama). Žena, dakle, također ne može kontrolirati ljubav, ali zbog svoje prirode: sažaljenje je, naime, isključivo ženska odlika. U korpusu se isključivo žene sažaljevaju nad muškarcima. Iz toga proizlazi da su uloge muškarca i žene u scenariju ljubavi različite: ljubav se prvo javlja kod muškaraca, a tek onda kod žena. Kod muškaraca ljubav se definira metaforama gubitka kontrole i fizičkih i umnih posljedica, a kod žena kao sažaljenje nad muškarcima. Činjenica da je sažaljenje bitna ženska odlika u ljubavi izrijeckom je spomenuta u KT, gdje Tezej sažaljenje karakterizira kao žensko («wommanly pitee» u I(A)KT 3083):

Lat se now of youre wommanly pitee. (I(A)KT 3083)

Proces sažaljenja nad muškarcem spomenut je u svim pričama iz korpusa. Pogledajmo kako opisani proces teče u sljedećem citatu iz FT. Nakon dugo vremena Dorigen se sažaljeva («hath swich a pitee» u V(F)FT 740) nad Arveragusom te dopušta brak. Njezina se odluka zasniva na Arveragusovoj poslušnosti («obeysaunce» u V(F)FT 739), tj. usklađenosti njegova ponašanja s metaforom LJUBAV JE SLUŽBA. Drugi čimbenik koji dovodi do sažaljenja jest Arveragusova muka (ovdje označena rječju «penaunce» u V(F)FT 740) kao posljedica jedne od detaljnih konceptualizacija u shematičnoj metafori LJUBAV JE SILA. Proces, dakle, teče na sljedeći način:

But atte laste she, ...
 ...for his meke obeysaunce,
 Hath swich a pitee caught of his penaunce
 That pryvely she fel of his accord
 To take hym for hir housbonde and hir lord,
 Of swich lordshipe as men han over hir wyves. (V(F)FT 738-743)

Sažaljenje kao temelj nastavka scenarija javlja se i u MT, MRT i ST pričama. Dok se u MT sažaljenje samo nazire (odnosno nije izričito navedeno, ali usporedi stihove I(A)MT 3277-3290), u ostalim se pričama izrijeckom spominje. U MRT Chaucer kaže da se May toliko sažalila nad Damyanom da mu je odlučila dopustiti ljubav (IV(E)MRT 1978-1979). Damyanova zaljubljenost u May toliko je intenzivna da dovodi do njegove bolesti («sike Damyan» u IV(E)MRT 1979). May se sažali nad njegovim stanjem («Hath...impression.../Of pitee» u IV(E)MRT 1978-1979) te, nakon malo razmišljanja, dopušta nastavak scenarija. U ST sokoličino je srce puno sažaljenja («Til that myn herte, to

pitous...», V(F)ST 525) za sokola te se ona boji da on ne bi umro ako mu ona ne udovolji («Forfered of his deeth», V(F)ST 527).

8.2.2.5. Žena daje ljubav muškarcu

Nakon što se sažalila nad muškarcem žena mu daje svoju ljubav. Davanje ljubavi omogućeno je predočavanjem ljubavi kao omeđenog entiteta koji se razmjenjuje u skladu s predodžbenim shemama SILE i RAVNOTEŽE.

8.2.2.6. Ljubav postaje uzajamna

U ovome dijelu scenarija ljubav muškarca i žene postaje uzajamna, tj. žena, nakon što je muškarcu u prethodnom dijelu dopustila ljubav, sada zavoli muškarca. Zato u VIII. dijelu scenarija metaforičke i nemetaforičke posljedice koje su ranije vrijedile za muškarca sada vrijede i za ženu: ljubavnik i voljena osoba žele biti blizu jedno drugog i sretni su kad su blizu, a nesretni ako dođe do razdvajanja ili postoji mogućnost razdvajanja. Najzad, i ljubavnik i voljena osoba žele ispunjenje scenarija u braku ili seksu. Pogledajmo kako su navedeni koraci opisani u korpusu.

Žena dajući svoju milost ljubavniku (posljedice konceptualizacije ljubavi kao služenja) ujedno ga i zavoli, odnosno ljubav postaje uzajamna. Najjasniji primjer nalazi se u MRT. May se prvo sažali nad Damyanom (IV(E)MRT 1978-1979), a zatim mu daje svoju milost («she graunteth hym hir verray grace» IV(E)MRT 1997). U sljedećem spominjanju odnos May prema Damyanu karakterizira se kao ljubav: «May,/That loveth Damyan so benygnely» (IV(E)MRT 2092-2093). Dakle, čim žena da muškarcu svoju ljubav ili milost, ljubav postaje uzajamna.

Uzajamna ljubav znači nestanak patnje za muškarca. Primjerice, nakon što mu je May rekla za svoju ljubav, Damyan je ostao bez bolesti i tuge:

Up riseth Damyan the nexte morwe;

Al passed was his siknesse and his sorwe. (IV(E)MRT 2009-2010)

Međutim, ako u već deklariranoj uzajamnoj ljubavi dolazi do razdvajanja ljubavnika, ili postoji mogućnost razdvajanja ljubavnika (bez obzira na ispunjenje ljubavi u sljedećem koraku scenarija) oba ljubavnika pate. Bitno je istaknuti da u ovom koraku scenarija patnja zbog mogućeg ili stvarnog razdvajanja vrijedi i za ženu i za muškarca, a ne samo za muškarca kao u ranijem dijelu scenarija. Gubitak ljubavi (zbog odvajanja) jedan je od

najjačih uzročnika boli i tuge, što pokazuje sljedeći citat iz ST u kojem Canacee pita sokolicu zašto je tužna:

«What is the cause, if it be for to telle,
That ye be in this furial pyne of helle?»
Quod Canacee unto this hauk above.
«Is this for sorwe of deeth or los of love?
For, as I trowe, thise been causes two
That causen moost a gentil herte wo;
Of oother harm it nedeth nat to speke...» (V(F)ST 447-453)

Oprimjerenja tuge javljaju se u svim pričama. Dorigen je u FT izuzetno tužna kad Arveragus odlazi u ratni pohod:

And speken I wole of Dorigen his wyf,
That loveth hir housbonde as hir hertes lyf.
For his absence wepeth she and siketh,
As doon thise noble wyves whan hem liketh.
She moorneth, waketh, wayleth, fasteth, pleyneth;
Desir of his presence hir so distreyneth
That al this wyde world she set at noght. (V(F)FT 815-821)

Razlozi razdvajanja muškarca i žene koji su zaljubljeni mogu biti različiti: od fizičkog razdvajanja i daljine (poput ratnog pohoda u FT ili nemogućnosti ispunjenja scenarija u MRT jer je Januarie zavezao May za sebe), pa sve do potencijalnog metaforičkog razdvajanja (moguća Alisounina smrt u MT) ili neuzajamnosti ljubavi u ST. Pogledajmo posljednja dva primjera. John (tj. «this sely carpenter» u I(A)MT 3614) u MT žalostan je zbog mogućeg Alisouninog utapanja:

This sely carpenter bigynneth quake;
Hym thynketh verraily that he may see
Noees flood come welwyng as the see
To drenchen Alisoun, his hony deere.
He wepeth, weyleth, maketh sory cheere;
He siketh with ful many a sory swogh... (I(A)MT 3614-
3619)

U ST sokolica (= pripovjedač u narednom citatu) je tužna jer je ljubav prestala biti uzajamna: njezin sokol (=he) je više ne voli, a njegova ljubav je usmjerena na drugu:

«...He saw upon a tyme a kyte flee,
 And sodeynly he loved this kite so
 That al his love is clene fro me ago;
 And hath his trouthe falsed in this wise.
 Thus hath the kyte my love in hir servyse,
 And I am lorn withouten remedye!» (V(F)ST 624-629)

Dakle, kad ljubav u VIII. dijelu scenarija postane uzajamna različite metaforičke i nemetaforičke posljedice scenarija počinju vrijediti i za muškarca i za ženu, odnosno ljubav kao osjećaj postaje recipročan. U korpusu je to najjasnije vidljivo u osjećaju tuge zbog razdvajanja od voljene osobe, a konzistentno je sa shvaćanjem ljubavnika kao vrijednog predmeta.

8.2.2.7. Ispunjenje scenarija u braku ili seksu

Najzad, nakon što dolazi do uzajamnosti ljubavi, oboje ljubavnika žele da dođe do ispunjenja scenarija u braku ili u vođenju ljubavi. Ovo je jedini dio scenarija u kojem dolazi do razlike između onog što bismo mogli nazvati romantičnom i erotskom ljubavi. Naime, romantična ljubav kao cilj ima ispunjenje u braku, a erotska ljubav ispunjenje u seksu. Međutim budući da se raniji stadiji scenarija u korpusu u potpunosti poklapaju nema razloga za podjelu navedene dvije vrste ljubavi.

Do ispunjenja scenarija ne dolazi u svim ljubavnim vezama koje se javljaju u pričama. Opis ćemo početi od KT. U KT Palamon i Emilie se vjenčaju, odnosno dolazi do ispunjenja scenarija:

«...Come neer, and taak youre lady by the hond.»
 Bitwixen hem was maad anon the bond
 That highte matrimoigne or mariage,
 By al the conseil and the baronage. (I(A)KT 3093-3096)

Druga veza koja se javlja u KT (Arcita i Emilie) završava Arcitinom smrću, ne prešavši u V. dio scenarija. U MT ljubav Nicholasa i Alisoun je ispunjena vođenjem ljubavi, a veza Absolona prema Alisoun nikad ne postaje uzajamna. Isto vrijedi i za ljubav Johna prema Alisoun, ali ipak je ta veza sankcionirana brakom. Razlog tomu je razlika između scenarija braka i ljubavi. U MRT Damyanova i Mayina ljubav ispunjava se seksom. Januaryevo ponašanje prema May uokvireno je scenarijem braka. U FT Arveragusova i Dorigenina

ljubav ispunjeni su brakom, a Aureliusova ljubav prema Dorigen ne bude ispunjena. Najzad, u ST ne dolazi do ispunjenja scenarija.

8.2.3. Rasprava

Pregled izabranih Kanterburijskih priča pokazao je da se u njima javlja razmjerno ujednačen način promatranja ljubavi, koji je utemeljen na dvorskoj ljubavi ali se od nje razlikuje u nekim elementima. Na općenitijoj razini, naš je pregled pokazao da se pojedini dijelovi scenarija, konceptualne metafore i nemetaforički dijelovi međusobno određuju. Primjerice, osoba ne može kontrolirati zaljubljuvanje u prvom koraku scenarija, što se poklapa s personificiranjem ljubavi kao božanstva. Kod opisa nemogućnost kontrole vlastitih ponašanja kod zaljubljenosti prevladava predočavanje ljubavi kao neke vrste neagentivne sile na koju čovjek ne može utjecati (npr. kao ludosti, boli, bolesti, itd.). Potpuna rasprava o tome uslijedit će u sljedećem poglavlju, gdje ćemo pokazati međudjelovanje gramatičkog, kulturnog i metaforičkog dijela u kulturnom modelu LÖVE.

Najzad, valja reći da smo se u ovom poglavlju ograničili samo na izričaje dvorske/romantične ljubavi. Budući da nam je cilj bio prvenstveno ilustrirati djelovanje integriranog modela, smatrali smo da je dovoljno uzeti samo jednu konceptualizaciju koja je najčešća u cjelovitom korpusu. Potpuna i detaljna razrada međudjelovanja u drugim vrstama ljubavi (npr. ljubavi prema bogu, koja je na drugom mjestu s oko 20% slučajeva) zahtijevala bi provođenje pomnog čitanja korpusa u kojem je zastupljen dovoljan broj tih primjera. To ostavljamo za neku buduću analizu.

8.3. Zaključak

U ovom smo se poglavlju poslužili metodom pomnog čitanja kako bismo došli do dodatnih spoznaja vezanih uz domenu ljubavi u srednjoengleskome. Metoda pomnog čitanja je dugotrajna, pa nije pogodna za analizu većeg korpusa, zato smo se ograničili na istraživanje konceptualnih metafora i scenarija u pet Chaucerovih *Kanterburijskih priča*.

U prvom smo dijelu poglavlja ukratko prikazali konceptualne metafore, uz raspravu razlika i sličnosti s metaforama pronađenim u cjelovitom korpusu. Rezultati korištenja metode pomnog čitanja potvrđuju rezultate konceptualno-gramatičke metode. Nadalje, istraživanje je pokazalo i specifičnost metode pomnog čitanja, koja je pogodna za istraživanje odlomaka vezanog teksta, što omogućava istraživaču da istraži razvoj predočavanja u diskursu. Na taj način mogu se donositi zaključci o međudjelovanju različitih predočavanja u diskursu.

U drugom dijelu poglavlja pozabavili smo se scenarijima ljubavi koji se javljaju u istraženih pet priča. Na temelju pomnog čitanja podijelili smo razvoj ljubavi u dijelove – faze scenarija. Pokazali smo da se faze scenarija u pričama ugrubo temelje na scenariju dvorske ljubavi, ali smo ukazali i na razlike. Općenito uzevši, pregled dijelova scenarija pokazao je da je scenarij u odnosu strukturnog spajanja s konceptualnim metaforama i nemetaforičkim posljedicama.

Dakle, pokazali smo da metoda pomnog čitanja može donijeti neke važne spoznaje u integriranu metodu istraživanja konceptualne metafore. Na razini konceptualnih metafora riječ je o ukazivanju na neke konceptualne metafore koje bi korpusno-gramatičkom metodom ostale nezamijećene. Međutim, važniji je doprinos na razini cjeline istraživane domene, gdje metoda pomnog čitanja omogućuje analizu razvoja diskursa, što ukazuje na odnos između pojedinih konceptualnih metafora. Najzad, međudjelovanje na razini diskursa može se proširiti i na analizu međudjelovanja na razini domene u odnosu scenarija i konceptualnih metafora. Integracijom svih rezultata i njihovom raspravom bavimo se u sljedećem poglavlju.

9. Rasprava

U prethodnim smo se poglavljima praktičnog dijela rada zadržavali na razmjerno detaljnom tumačenju pojava koje smo analizirali, na nekim mjestima tek dajući naznake sveobuhvatnog pogleda. Cilj je ovog poglavlja ujediniti i dopuniti navedene naznake i raspraviti rezultate rada.

Budući da je rad rađen na dvije razine – praktičnoj i meta-teorijskoj – tako smo ustrojili i raspravu. Praktični dio opisujemo u prva dva odlomka. U prvom odlomku poglavlja raspravljamo o odnosu jezičnog i konceptualnog na koji smo naišli istražujući semantičko-gramatičke konstrukcije u šestom i sedmom poglavlju. U drugom odlomku dajemo integrirani model domene LÖVE u srednjoengleskome koji proizlazi iz šestog, sedmog i osmog poglavlja. Treći je odlomak meta-teorijski, i u njemu raspravljamo o prednostima cjelovite metode za istraživanje dijakronijskih modela u svjetlu naših rezultata.

9.1. Odnos jezičnog i konceptualnog

U šestom poglavlju iznijeli smo opću semantičko-gramatičku analizu korpusa, a u sedmom konceptualnu analizu konstrukcija pronađenih u korpusu. Ono čim se nismo bavili jest odnos metaforičnosti i nemetaforičnosti među semantičko-gramatičkim konstrukcijama.

S obzirom na semantičko-gramatičke značajke pojedinih konstrukcija, za predvidjeti je da će glagolska konstrukcija (u kojoj *lōve* sudjeluje kao sudionik glagolske radnje) biti najbrojnija, a da će konstrukcija s predatributom biti najmanje brojna prema broju metaforičkih i nemetaforičkih obrazaca. Brojčana analiza korpusa pokazuje da je navedena pretpostavka točna, što prikazuje tablica 9-1.

Tablica 9-1 Broj metaforičkih i nemetaforičkih obrazaca u korpusu

<i>Konstrukcija</i>	<i>Metaforički obrasci</i>	<i>Ostali obrasci</i>	<i>Ukupno obrazaca</i>
Glagol	207 (48,36%)	221 (51,64%)	428
imenska/prijedložna skupina	62 (38,99%)	97 (61,01%)	159

<i>Konstrukcija</i>	<i>Metaforički obrasci</i>	<i>Ostali obrasci</i>	<i>Ukupno obrazaca</i>
zaatribucija	33 (40,74%)	48 (59,26%)	81
predatribucija	14 (25,00%)	42 (75,00%)	56
Ukupno	316 (43,71%)	407 (56,29%)	723

Tablica 9-1 pokazuje i međusobni odnos metaforičkih i nmetaforičkih obrazaca kod pojedine konstrukcije. Ukupni odnos metaforičkih i nmetaforičkih obrazaca je oko 40:60. Budući da je LÖVE apstraktna domena velik broj metaforičkih obrazaca je za očekivati, ali tek usporedba s nekom drugom domenom mogla bi nam dati relevantne podatke. Nadalje, iz brojčanih podataka je vidljivo da kako se ikonički približavamo jezgri koncepta, tako se smanjuje ukupni broj obrazaca, ali i udio metaforičkih obrazaca. Najdalje od jezgre – u glagolskim konceptualizacijama – nalazi se velik broj obrazaca, od kojih je gotovo pola metaforičko. Razlog tomu je taj što se najdalje od jezgre nalaze ne samo konceptualne metafore koje su uvelike karakteristične za istraživani koncept, nego i one koje mogu biti vezane uz velik broj apstraktnih koncepata. U pozadini je, naravno, činjenica da glagole moramo nužno koristiti uz različite imenice, odnosno kolokativni potencijal glagola razmjerno je velik. Drugim riječima, glagoli su dosta shematični, te uglavnom ne zahtijevaju posebnu akomodaciju od svojih sudionika. Na sljedećoj razini (imenske / prijedložne skupine) koncept LÖVE povezuje se s nekim drugim konceptom. Rezultati pokazuju da je broj konceptualnih metafora nešto manji, što znači da je potreba akomodacije veća. Dakle, kod konceptualnih metafora vezanih uz imensku / prijedložnu skupinu (u kojoj glava nije *löve*) njihova karakterističnost za ciljni koncept nije velika. Zatribucija je još bliža konceptualnoj jezgri, jer daje opis (mahom) situacijskih značajki koncepta. Brojem metaforičkih obrazaca zaatribucija je slična prethodnoj razini, ali pretpostavljamo da će se razlikovati prema broju različitih metaforičkih obrazaca. Najzad, predatribucija je najbliže konceptualnoj jezgri, jer daje stalne i nepromjenjive značajke ciljnog koncepta. Sukladno tome, broj metaforičkih obrazaca je najmanji.

U gornjoj smo raspravi nekoliko puta spomenuli karakterističnost pojedinih konceptualnih metafora, uz pretpostavku da će se najbliže konceptualnoj jezgri naći one značajke koje su najviše karakteristične za pojedini koncept. Pogledajmo što to znači za koncept LÖVE. U tablici 9-2 navedeno je koje se konceptualne metafore javljaju kod koje konstrukcije. Rezultati pokazuju da su najraširenije (prema pojavljivanju u različitim

konstrukcijama) konceptualizacije vrijednog predmeta, personifikacije, službe i vatre. One se javljaju na sve četiri razine. Njihovu važnost i karakterističnost za koncept LÖVE potvrđuju njihove razrade, nemetaforičke konceptualizacije koje su u skladu s njima, dijelovi kulturnog modela, itd. Konceptualizacija ljubavi kao sile uopće se ne pojavljuje u predatributivnom položaju, što proizlazi iz relacijskih značajki sile koja je nespojiva s ljubavlju kao stvari (što pokazuje predatributivni položaj).

Tablica 9-2 Metaforičke konceptualizacije u korpusu

<i>Shematična razina</i>	<i>Detaljna razina</i>	<i>Glagol</i>	<i>Imenska / prijedložna skupina</i>	<i>Zatribucija</i>	<i>Predatribucija</i>
entitet	vrijedan predmet	+	+	+	+
	količina	+	+		+
	tvrdoća	+			+
	veličina	+			+
	visina				+
	hrana	+	+	+	
	izvor	+		+	
	omeđeni	+	+	+	
	veza	+	+	+	
	dubina		+		
	žed		+		
	lijek	+			
personifikacija	opća razina	+	+	+	+
služba	opća razina	+	+	+	+
vatra	opća razina	+	+	+	+
sila	opća razina	+	+	+	

<i>Shematična razina</i>	<i>Detaljna razina</i>	<i>Glagol</i>	<i>Imenska / prijedložna skupina</i>	<i>Zaatribucija</i>	<i>Predatribucija</i>
	ludost	+	+	+	
	bol	+	+		
	bolest	+	+		
	pijanstvo		+		
putovanje	opća razina		+		

Posljednju potvrdu za našu tvrdnju o većoj karakterističnosti obrazaca koji su bliže konceptualnoj jezgri daje i odnos metaforičkih primjera i metaforičkih obrazaca koji navodimo u tablici 9-3.

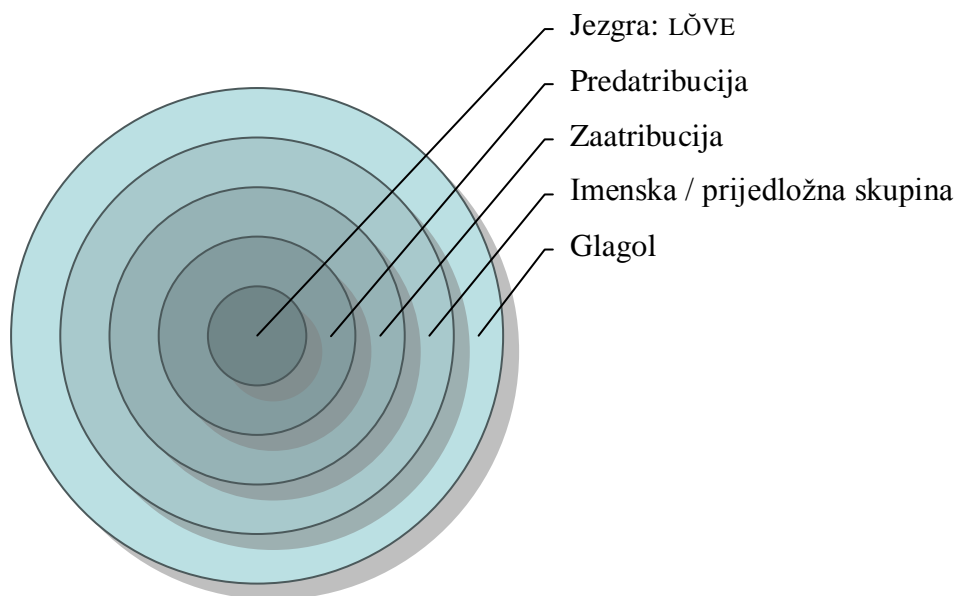
Tablica 9-3 Odnos broja primjera i metaforičkih obrazaca u konstrukcijama

<i>Konstrukcija</i>	<i>Broj metaforičkih primjera (P)</i>	<i>Broj metaforičkih obrazaca (O)</i>	<i>Odnos P:O</i>
Glagol	309	207	1,492753623
imenska skupina	117	62	1,887096774
zaatribucija	63	33	1,909090909
predatribucija	43	14	3,071428571
Ukupno	532	316	1,683544304

Kolona «Broj metaforičkih primjera» odnosi se na pojedinačne jezične konstrukcije, a kolona «Broj metaforičkih obrazaca» na iste skupine primjera. Tako je predatribucijski metaforički obrazac «gret X» u korpusu oprimjeren s 14 primjera (za detaljne rezultate v. Dodatak). Tablica 9-3 pokazuje porast odnosa broja primjera naprama konstrukcijama. Dok je kod glagola koji su najdalje od jezgre najmanji koeficijent odnosa, kod predatribucije koeficijent odnosa je najveći. Drugim riječima, kod predatribucije javlja se daleko veći broj primjera unutar istog metaforičkog obrasca, što znači i njegovu veću konvencionalnost – odnosno karakterističnost za domenu LÖVE. Razine zaatribucije i

imenske / prijedložne skupine pokazuju razine koji su u skladu s našim pretpostavkama o karakterističnosti i udaljenosti od jezgre.

Da zaključimo. Brojčana analiza podataka pokazala nam je jasan odnos između jezičnih konstrukcija i konceptualnih metafora. Najveći broj različitih jezičnih konstrukcija javio se kod glagolskih konceptualizacija, koje su najudaljenije od jezgre i koje su najshematičnije u svojem odnosu prema konceptu LÖVE. To potvrđuje i najveći broj konceptualnih metafora. Međurazine imenske i prijedložne skupine i zaatribucije imaju manji broj primjera, obrazaca i konceptualnih metafora, te ujedno veći odnos između broja primjera i obrazaca, što označava da su konceptualne metafore koje se javljaju u tim konstrukcijama karakterističnije za domenu LÖVE. Najzad, predatributivni odnos daje najkarakterističnije metafore, ali ujedno i najmanji njihov broj, uz najveći omjer između broja primjera i obrazaca. Shematično navedeni je odnos prikazan na slici 9-1.

Slika 9-1 Jezgra i periferija semantičko-gramatičkih konstrukcija

9.2. Integrirani model koncepta LÖVE u srednjoengleskome

Kao što smo naveli u četvrtom poglavlju, integrirani model mora dati odgovore na pitanja dijelova kulturnog modela, faza scenarija, te nemetaforičkih i metaforičkih konceptualizacija u pojedinim fazama. U ovom ćemo se odlomku pozabaviti navedenim za romantičnu ljubav kao dio koncepta LÖVE.

Koncept LÖVE u srednjoengleskome je složeni metaforički kulturni model. Dakle, da bismo ga mogli objasniti moramo uzeti u obzir njegovu shematičnu i kulturnu motivacijsku

osnovu. Shematičnu smo osnovu istražili na temelju semantičko-gramatičkih obrazaca. Rezultati pokazuju da je shematična osnova koncepta LÖVE relacijska, odnosno da se sastoji od jednog ili dvaju sudionika u relaciji koja traje neko određeno vrijeme koje izlazi izvan okvira gledanja. Takvu je relaciju moguće i omeđiti (pa nastaje imenska konceptualizacija). Kulturna motivacijska osnova rezultat je međudjelovanja doslovnih, kulturnih i metaforičkih činitelja. Ovo smo istraživanje temeljili na iznalaženju metaforičkih (i najčešćih nemetaforičkih) konceptualizacija pomoću kojih smo, uz potvrdu sekundarnih izvora, rekonstruirali navedeno međudjelovanje. Temelj međudjelovanja je scenarij ljubavi koji daje prototipni uređeni popis faza. U nastavku ćemo se ograničiti na scenarij dvorske ljubavi.

Prva faza romantične ljubavi je zaljubljivanje, u kojem su nužna oba sudionika. U ovoj fazi javlja se samo predočavanje LÖVE kao sile koja djeluje na zaljubljenicu osobu ili personifikacije LÖVE. Faza zaljubljenosti može profilirati unutarnje doživljaje zaljubljene osobe, subjektiviziran odnos zaljubljene osobe prema voljenoj osobi ili njihovu objektivnu konfiguraciju. Kod profiliranja unutarnjeg doživljaja zaljubljene osobe, riječ je o konceptualizaciji s jednim sudionikom, gdje do izražaja dolaze konceptualne metafore koje označavaju intenzitet osjećaja (LÖVE JE VATRA, količina entiteta, veličina), nemogućnost kontrole nad sobom (LÖVE JE SILA i njezina detaljna predočavanja, te personifikacija). Kod profiliranja subjektiviziranog odnosa zaljubljene osobe prema voljenoj osobi, riječ je o subjektiviziranoj točki gledišta zaljubljene osobe na voljenu osobu ili na samoga sebe. Dakako, riječ je o predočavanju s dva sudionika. Kad promatra voljenu osobu, zaljubljena osoba iskazuje svoju želju prema njoj, a kad promatra sebe, zaljubljena osoba iskazuje želju prema ljubavi. U oba slučaja riječ je o konceptualizacijama voljene osobe odnosno ljubavi kao neke vrste omeđenog predmeta (vrijedan predmet, hrana, žed). Objektivna konfiguracija odnosi se na ljubavnikova ponašanja prema voljenoj osobi uokvirena metaforom SLUŽBE.

U sljedećim koracima voljena osoba zamjećuje da je zaljubljena osoba voli. Dok su prethodni dijelovi scenarija bili uvelike usredotočeni na doživljaje i predočavanja voljene osobe, sada dolazi do jasne objektivizacije odnosa, pa promatramo shemu s dva sudionika. Navedena se shema temelji na konceptualnoj metafori SLUŽBE, gdje zaljubljena osoba čini usluge voljenoj osobi. Kulturna vrijednost usluga procjenjuje se pomoću predodžbene sheme RAVNOTEŽE. Kod drugih vrsta ljubavi (npr. erotska ljubav) temelj je RAZMJENA DOBARA razrađena pomoću konceptualnih metafora OTIMANJA, KRAĐE, KUPOVANJA, itd.

Svim je navedenim konceptualnim metaforama zajednička konfiguracija dvaju sudionika i njihovog shematičnog odnosa razmjene fizičkih ili apstraktnih entiteta na temelju procjene njihove kulturne vrijednosti putem predodžbene sheme RAVNOTEŽE.

Posljednje faze scenarija – uzajamnost ljubavi i ispunjenje scenarija – znače nestanak svih konceptualnih metafora vezanih uz prethodni stadij. Tu prestaje dvorska/romantična ljubav i njezine konceptualizacije, te se javljaju predočavanja vezana uz druge kulturne modele, npr. osjećaj sreće, scenarij braka itd.

Na kraju valja napomenuti da shematični temelj koji smo naveli na početku vrijedi za cjelokupni koncept LÖVE, bez obzira na vrstu ljubavi (romantična ljubav, ljubav prema bogu, itd.). Scenarij i odnos metafora u scenariju se razlikuju, što ostavljamo za neko buduće istraživanje.

9.3. Cjelovita metoda istraživanja dijakronijskih modela

Na meta-teorijskoj razini razvili smo metodu koja daje uređeni slijed koraka u istraživanju dijakronijskih (i sinkronijskih) kulturnih modela, te omogućuje dobivanje potpunih rezultata u okviru integrirane teorije konceptualne metafore. Cjelovita metoda nudi cjeloviti opis konceptualne metafore kao jezičnog i konceptualnog fenomena. Na temelju specifičnosti istraživane domene, dolazi se do jezično-konceptualnih kriterija prepoznavanja konceptualnih metafora za pojedinu vrstu riječi. Istraživanje jezičnih obilježja ciljne domene djelomično je automatizirano, a analiza jezičnih obilježja ukazuje na shematična svojstva ciljne domene, koja se poklapaju s konceptualnim svojstvima. Jezična analiza također ukazuje na djelomičnost preslikavanja. Konceptualna analiza koja se temelji na metaforičkim obrascima omogućuje zaključke o karakterističnosti konceptualnih metafora za ciljni koncept, što daje uvid u njihov položaj u scenariju. Potvrđivanje analize diskurzivnom metodom pomnog čitanja skraćuje proces istraživanja, te upotpunjuje gramatičko-korpusne rezultate implicitnim metaforama i fazama scenarija.

Korištenje metode koja nudi jasno razrađen sustav koji je maksimalno objektiviziran (barem u mjeri u kojoj semantičko istraživanje može biti objektivizirano) omogućuje usporedivost rezultata. Drugim riječima, bez obzira na to što smo se usredotočili na srednjoengleski, metodologija koju smo koristili može se koristiti za bilo koju vrstu metaforičkog modela bez obzira na razdoblje, te na taj način daje instrument prilagodljiv za bilo kakvo istraživanje konceptualnih metafora.

10. Zaključak

Cilj je ovog rada bio dati jedinstveni model shvaćanja metaforičkih koncepata te ga zatim iskušati u praksi. Rad je odgovor na tri istraživačka pitanja, i to: mogućnost dijakronijskog istraživanja konceptualnih metafora, dijelova cjelovitog opisa shvaćanja metaforičkog koncepta te zacrtavanja cjelovite metodologije. S obzirom na to, rad se sastojao od dva dijela – teorijskog i praktičnog.

U teorijskom dijelu rada zacrtali smo integriranu teoriju konceptualne metafore, koja ujedinjuje pristup metodama kognitivne gramatike i semantički pristup. U obzir smo uzeli sve najvažnije elemente opisa konceptualne metafore: dvostruki karakter metafore (metafora kao sposobnost povezivanja domena u pravom vremenu koja rađa konvencionalni ustroj znanja), iskustvenu osnovu metaforičkih preslikavanja (uz opis prirode znanja koja sudjeluju u nastanku metafore), podjele konceptualnih metafora koje proizlazi iz prirode znanja i konvencionalnosti znanja, te elemente i način analize metafora s obzirom na konvencionalnost i kulturne modele. Metaforu smo definirali kao kognitivnu sposobnost koju koristimo u pravom vremenu, a koja omogućuje povezivanje dviju domena znanja, i to tako da ciljnu domenu (ili neke njezine aspekte) shvaćamo pomoću (nekih aspekata) polazne domene. Moguća preslikavanja s polazne na ciljnu domenu ograničena su našim središnjim znanjima o polaznoj domeni i nekim znanjima o ciljnoj domeni (načelo nepromjenjivosti). Središnje znanje vrijedi za neku zajednicu, a zajednicu ograničava doseg onoga što je kulturno zajedničko. Na taj način središnje znanje omogućuje uključivanje kulture kao elementa ukotvljenja metafora.

Ovakav konceptualni pristup omogućio nam je da predložimo novu cjelovitu metodu istraživanja konceptualnih metafora koja kombinira diskurzivni, korpusni i konceptualni pristup. Iz diskurzivnog pristupa preuzeti su uređeni i eksplicitno navedeni koraci utvrđivanja metaforičkog i nemetaforičkog dijela nekog jezičnog izričaja. Iz korpusne analize prilagođeno je korištenje gramatičkih okvira i metaforičkih obrazaca, te načini određivanja konvencionalnosti izraza i metafora. Iz konceptualnog pristupa razrađeni su dijelovi interakcije kulturnih modela s različitim konceptualnim metaforama. Određivanje navedenih interakcija nije sasvim moguće na temelju tekstualne analize, nego valja uzeti u obzir analizu tijekom radnje u naraciji i sekundarne izvore. Cjelovita metoda povezuje različite vrste metodologija da bi se dobili čim potpuniji rezultati istraživanja, što je novost u istraživanju metaforičkih kulturnih modela. Također se prevazilaze nedostaci vezani uz

djelomičnost rezultata uslijed korištenja samo jedne metode, nejasnog odnosa jezičnog i konceptualnog i nedostatak automatizacije pronalaženja potencijalno metaforičkih izričaja.

U praktičnom dijelu rada primijenili smo opisanu cjelovitu metodu na podatke iz srednjoengleskoga. Analiza se sastojala iz određivanja konceptualnih specifičnosti koncepta LÖVE, koja je pokazala da postoje različite vrste ljubavi, te iz određivanja jezičnih specifičnosti vezanih uz navedenu konceptualnu domenu, uslijed kojih smo se odlučili za istraživanje imenice *lōve*. Zatim smo analizirali konstrukcije u kojima se javila imenica *lōve* na temelju njihovih semantičko-gramatičkih značajki da bismo predvidjeli koje konstrukcije imaju metaforički potencijal. Na taj smo način došli do potencijalnih metaforičkih konstrukcija. U sedmom poglavlju analizirali smo dobivene konstrukcije da bismo utvrdili jesu li metaforičke. Prvo smo na temelju semantičko-gramatičke analize utvrdili doslovni standard koji nam je poslužio kao kriterij za određivanje metaforičnosti konceptualizacija. Pokazali smo da je temeljna konceptualizacija koncepta LOVE relacijska, odnosno da ima sudionike S_1 i S_2 i trajanje t koje izlazi izvan okvira gledanja. Zatim smo prikazali metaforička predočavanja, među kojima smo našli sljedeće glavne shematične metafore: LOVE KAO PREDMET, LOVE KAO SILA, personifikacija i LOVE KAO SLUŽBA. Uz opis jezičnih izraza, opisali smo njihovu konvencionalnost, djelomičnost preslikavanja, detaljnost i motivaciju. U osmom poglavlju primijenili smo diskurzivnu metodu pomnog čitanja na dio korpusa kako bismo mogli donositi zaključke o mogućem međudjelovanju metafora i dijelova scenarija. Analiza je potvrdila rezultate konceptualno-gramatičke metode, te nam omogućila rekonstrukciju scenarija romantične/dvorske ljubavi. U devetom smo poglavlju ponudili globalni pogled i raspravu svih rezultata. Na razini odnosa jezičnih obrazaca i konceptualnih metafora pokazali smo da jezično najshematičnije jezične konstrukcije (koje su ikonički najudaljenije od jezgre) imaju i najshematičniji konceptualni odnos prema konceptu LÖVE. S približavanjem jezgri izraza, jezični i konceptualni primjeri su manje brojni, ali ujedno raste njihova karakterističnost za ciljni koncept. Nadalje, prikazali smo integrirani model koncepta LÖVE u srednjoengleskome, pokazujući suodnos i međudjelovanje gramatičke sheme, dijelova scenarija i metaforičkih predočavanja. Na taj smo način potvrdili validnost integriranog modela konceptualne metafore što smo ga zacrtali u četvrtom poglavlju. Najzad, opisali smo teorijske prednosti korištenja cjelovitog modela istraživanja metaforičkih modela. Naši cjelokupni praktični rezultati ujedno su i praktični odgovor na dostupnost dijakronijskog istraživanja konceptualne metafore suvremenom istraživaču.

Na teorijskoj i metodološkoj razini rad donosi sljedeće novosti u kognitivnolingvističko istraživanje konceptualne metafore:

- Nudi integrirani model konceptualne metafore koji uzima u obzir jezične i konceptualne podatke i ide ruku pod ruku s cjelovitom metodom istraživanja konceptualne metafore,
- Nudi metodu koja daje usporedive rezultate, te se može koristiti za dijakronijske podatke.

Na praktičnoj razini rad donosi sljedeće novosti:

- Pokazuje praktičnu primjenu cjelovite metode i integriranog modela,
- Daje cjeloviti opis dosad neistraženog koncepta LÖVE u srednjoengleskome.

Daljnja istraživanja mogla bi se usmjeriti na uključivanje većeg broja semantičko-gramatičkih obrazaca u zacrtanu shemu, tako da se obuhvate i drugi jezični izrazi unutar istraživane domene (glagol *löven*, itd.) uz teorijsku provjeru mogu li se na odgovarajući način uklopiti u integrirani model. Nadalje, valjalo bi se pozabaviti istraživanjem različitih domena u istom ili različitom vremenskom periodu te usporediti rezultate istraživanja da bi se došlo do kontrastivnih jezično-konceptualnih podataka. Tek kad se to učini predložena metoda i model realizirati će svoj potpuni potencijal.

11. Dodatak: semantičko-gramatički obrasci i njihova klasifikacija

<i>Konstrukcija</i>	<i>Vrsta</i>	<i>Broj primjera</i>	<i>Opća uloga</i>	<i>Opći opis (skupina)</i>	<i>Detaljni opis</i>
afficchen X	glagol	1	metafora	ENTITET	veza
amenusen X	glagol	2	metafora	ENTITET	količina
breken X	glagol	1	metafora	ENTITET	veza
casten Y upon X	glagol	1	metafora	ENTITET	omeđeni
challengen X	glagol	1	metafora	ENTITET	VRIJEDAN PREDMET
geten X	glagol	8	metafora	ENTITET	omeđeni
haven X to Y	glagol	1	metafora	ENTITET	omeđeni
lenen Y with X	glagol	1	metafora	ENTITET	VRIJEDAN PREDMET
leten X aweie	glagol	1	metafora	ENTITET	omeđeni
Y taken repaste of X	glagol	1	metafora	ENTITET	hrana
winnen of X	glagol	2	metafora	ENTITET	VRIJEDAN PREDMET
winnen X	glagol	7	metafora	ENTITET	VRIJEDAN PREDMET
winnen X of Y	glagol	1	metafora	ENTITET	VRIJEDAN PREDMET

winnen X thurgh Z	glagol	1	metafora	ENTITET	VRIJEDAN PREDMET
winnen X with Y	glagol	1	metafora	ENTITET	VRIJEDAN PREDMET
X aquiten	glagol	2	metafora	ENTITET	VRIJEDAN PREDMET
X ben bien	glagol	1	metafora	ENTITET	VRIJEDAN PREDMET
X ben breken	glagol	2	metafora	ENTITET	veza
X ben departen W	glagol	4	metafora	ENTITET	veza
X ben gon	glagol	2	metafora	ENTITET	omeđeni
X ben ivel bisetten	glagol	1	metafora	ENTITET	omeđeni
X ben losen	glagol	2	metafora	ENTITET	omeđeni
X ben swete	glagol	2	metafora	ENTITET	hrana
X ben lesse	glagol	2	metafora	ENTITET	veličina
X ben bitwene PERSONS	glagol	2	metafora	ENTITET	veza
X ben hard	glagol	1	metafora	ENTITET	tvrdoća
X ben gret	glagol	2	metafora	ENTITET	veličina
X ben reprise	glagol	1	metafora	ENTITET	VRIJEDAN PREDMET

X ben medicine	glagol	1	metafora	ENTITET	lijek
X ben wasten	glagol	1	metafora	ENTITET	VRIJEDAN PREDMET
X ben winnen	glagol	1	metafora	ENTITET	VRIJEDAN PREDMET
X ben withdrawn	glagol	1	metafora	ENTITET	VRIJEDAN PREDMET
X bene sheuen W	glagol	1	metafora	ENTITET	omeđeni
X beren Y	glagol	1	metafora	ENTITET	omeđeni
X fastened to Y	glagol	1	metafora	ENTITET	veza
X were winnen to Y	glagol	1	metafora	ENTITET	VRIJEDAN PREDMET
X winnen Y	glagol	1	metafora	ENTITET	VRIJEDAN PREDMET
Y ben deceiven of X	glagol	2	metafora	ENTITET	VRIJEDAN PREDMET
Y ben grounded in X	glagol	2	metafora	ENTITET	izvor
Y ben laden with X	glagol	1	metafora	ENTITET	omeđeni
Y ben rewarden bi X	glagol	1	metafora	ENTITET	VRIJEDAN PREDMET
Y ben roted in X	glagol	2	metafora	ENTITET	izvor
Y ben withouten X	glagol	1	metafora	ENTITET	omeđeni

X ben bitwix	glagol	1	metafora	ENTITET	veza
Y beren X	glagol	1	metafora	ENTITET	omeđeni
Y bien X	glagol	3	metafora	ENTITET	VRIJEDAN PREDMET
Y bireven Z X	glagol	1	metafora	ENTITET	omeđeni
Y casten X W	glagol	4	metafora	ENTITET	omeđeni
Y comen of X	glagol	2	metafora	ENTITET	izvor
Y departen X W	glagol	1	metafora	ENTITET	veza
Y dispenden X	glagol	1	metafora	ENTITET	VRIJEDAN PREDMET
Y geten X	glagol	4	metafora	ENTITET	omeđeni
Y geten Z X	glagol	1	metafora	ENTITET	omeđeni
Y graunten X	glagol	1	metafora	ENTITET	omeđeni
Y graunten Z X	glagol	3	metafora	ENTITET	omeđeni
Y greven X	glagol	1	metafora	ENTITET	tvrdoća
Y haven proprete of X	glagol	1	metafora	ENTITET	omeđeni
Y haven X	glagol	20	metafora	ENTITET	omeđeni

Y haven X of	glagol	8	metafora	ENTITET	omeđeni
Y haven X to	glagol	5	metafora	ENTITET	omeđeni
Y haven X W	glagol	4	metafora	ENTITET	omeđeni
Y holden X	glagol	1	metafora	ENTITET	omeđeni
Y kepen X among	glagol	1	metafora	ENTITET	veza
Y leien aside X	glagol	1	metafora	ENTITET	omeđeni
Y leien X W	glagol	3	metafora	ENTITET	omeđeni
Y lesen X	glagol	4	metafora	ENTITET	VRIJEDAN PREDMET
Y lessen X	glagol	1	metafora	ENTITET	veličina
Y longen X	glagol	1	metafora	ENTITET	VRIJEDAN PREDMET
Y loven X	glagol	2	metafora	ENTITET	VRIJEDAN PREDMET
Y maken departinge in X	glagol	1	metafora	ENTITET	veza
Y profren X	glagol	1	metafora	ENTITET	omeđeni
Y putten out of the stede Z fro X	glagol	1	metafora	ENTITET	omeđeni
Y pyken of X	glagol	1	metafora	ENTITET	VRIJEDAN PREDMET

Y remuen X out of Z	glagol	1	metafora	ENTITET	omeđeni
Y senden X W	glagol	1	metafora	ENTITET	omeđeni
Y senden X Z	glagol	3	metafora	ENTITET	omeđeni
Y seten X W	glagol	6	metafora	ENTITET	omeđeni
Y sheuen of X	glagol	1	metafora	ENTITET	omeđeni
Y sheuen to Z X	glagol	1	metafora	ENTITET	omeđeni
Y sheuen X	glagol	2	metafora	ENTITET	omeđeni
Y sheuen X to	glagol	1	metafora	ENTITET	omeđeni
Y stonden upon X	glagol	1	metafora	ENTITET	izvor
Y taken of X	glagol	4	metafora	ENTITET	omeđeni
Y taken of X Z	glagol	1	metafora	ENTITET	omeđeni
Y taken usure of X	glagol	1	metafora	ENTITET	VRIJEDAN PREDMET
Y taken X	glagol	2	metafora	ENTITET	omeđeni
Y taken X aweie	glagol	1	metafora	ENTITET	omeđeni
Y taken X W	glagol	1	metafora	ENTITET	omeđeni

Y taken X Z	glagol	1	metafora	ENTITET	omeđeni
Y taken Z X	glagol	1	metafora	ENTITET	omeđeni
Y twinnen X	glagol	1	metafora	ENTITET	veza
Y wasten X	glagol	1	metafora	ENTITET	VRIJEDAN PREDMET
Y winnen of X	glagol	2	metafora	ENTITET	VRIJEDAN PREDMET
Y winnen X	glagol	11	metafora	ENTITET	VRIJEDAN PREDMET
Y yelden X to Z	glagol	1	metafora	ENTITET	omeđeni
Y yeven to X Z	glagol	1	metafora	ENTITET	omeđeni
Y yeven to Z X	glagol	1	metafora	ENTITET	omeđeni
Y yeven X	glagol	1	metafora	ENTITET	omeđeni
Y yeven X W	glagol	1	metafora	ENTITET	omeđeni
Y yeven Z X	glagol	1	metafora	ENTITET	omeđeni
yeven Y X	glagol	1	metafora	ENTITET	omeđeni
Y haven X to	zaatribucija	20	metafora	ENTITET	omeđeni
X ben bitwene	zaatribucija	5	metafora	ENTITET	veza

Y haven X	zaatribucija	4	metafora	ENTITET	omeđeni
Y buien X	zaatribucija	2	metafora	ENTITET	vrijedan predmet
X ben breken	zaatribucija	1	metafora	ENTITET	veza
X ben winnen	zaatribucija	1	metafora	ENTITET	vrijedan predmet
X feden Y	zaatribucija	1	metafora	ENTITET	hrana
Y baren X to	zaatribucija	1	metafora	ENTITET	omeđeni
Y ben grounded in X	zaatribucija	1	metafora	ENTITET	izvor
Y graunten X	zaatribucija	1	metafora	ENTITET	omeđeni
Y lacchen X	zaatribucija	1	metafora	ENTITET	omeđeni
Y ouen X to	zaatribucija	2	metafora	ENTITET	vrijedan predmet
Y purchasen X	zaatribucija	1	metafora	ENTITET	vrijedan predmet
Y yeven X to	zaatribucija	1	metafora	ENTITET	omeđeni
abundance of X	imenska	1	metafora	ENTITET	količina
appetit of X	imenska	2	metafora	ENTITET	hrana
cheyne of X	imenska	2	metafora	ENTITET	veza

depnesse of X	imenska	1	metafora	ENTITET	dubina
famine of X	imenska	1	metafora	ENTITET	hrana
Xs fode	imenska	2	metafora	ENTITET	hrana
Xs yifte	imenska	2	metafora	ENTITET	vrijedan predmet
yifte of X	imenska	1	metafora	ENTITET	vrijedan predmet
in X	imenska	4	metafora	ENTITET	omeđeni
lack of X	imenska	1	metafora	ENTITET	vrijedan predmet
mede of X	imenska	2	metafora	ENTITET	vrijedan predmet
part of X	imenska	2	metafora	ENTITET	omeđeni
possessioun of X	imenska	1	metafora	ENTITET	vrijedan predmet
repaste of X	imenska	1	metafora	ENTITET	hrana
richesse of X	imenska	2	metafora	ENTITET	vrijedan predmet
sacrilege of X	imenska	1	metafora	ENTITET	vrijedan predmet
substance of X	imenska	1	metafora	ENTITET	omeđeni
swetenesse of X	imenska	2	metafora	ENTITET	hrana

thirst of X	imenska	3	metafora	ENTITET	žed
tresour of X	imenska	1	metafora	ENTITET	vrijedan predmet
usure of X	imenska	2	metafora	ENTITET	vrijedan predmet
weghte of X	imenska	3	metafora	ENTITET	količina
gret X	predatribucija	14	metafora	ENTITET	veličina
tender X	predatribucija	7	metafora	ENTITET	tvrdoca
heigh X	predatribucija	5	metafora	ENTITET	visina
dere-worthe X	predatribucija	2	metafora	ENTITET	vrijedan predmet
preciouse X	predatribucija	2	metafora	ENTITET	vrijedan predmet
worthi X	predatribucija	1	metafora	ENTITET	vrijedan predmet
inestimable X	predatribucija	1	metafora	ENTITET	veličina
plentevous X	predatribucija	1	metafora	ENTITET	količina
overpassing X	predatribucija	1	metafora	ENTITET	visina
apaien X	glagol	1	metafora	PERSONIFIKACIJA	
asken of X	glagol	1	metafora	PERSONIFIKACIJA	

holden X covenant	glagol	2	metafora	PERSONIFIKACIJA
X allouen	glagol	1	metafora	PERSONIFIKACIJA
X be deceiven thurgh Y	glagol	1	metafora	PERSONIFIKACIJA
X ben embracen	glagol	1	metafora	PERSONIFIKACIJA
X ben mispaien	glagol	1	metafora	PERSONIFIKACIJA
X ben blind	glagol	3	metafora	PERSONIFIKACIJA
X ben ware of Y	glagol	1	metafora	PERSONIFIKACIJA
X ben he	glagol	1	metafora	PERSONIFIKACIJA
X don Y	glagol	1	metafora	PERSONIFIKACIJA
X enselen Y with Z	glagol	1	metafora	PERSONIFIKACIJA
X excusen Y	glagol	2	metafora	PERSONIFIKACIJA
X finden out Y	glagol	1	metafora	PERSONIFIKACIJA
X geten Y	glagol	1	metafora	PERSONIFIKACIJA
X haten Y	glagol	2	metafora	PERSONIFIKACIJA
X haven cause	glagol	1	metafora	PERSONIFIKACIJA

X haven lust	glagol	2	metafora	PERSONIFIKACIJA
X holden covebant	glagol	1	metafora	PERSONIFIKACIJA
X pleien Y	glagol	1	metafora	PERSONIFIKACIJA
X pleinen	glagol	1	metafora	PERSONIFIKACIJA
X profiten W	glagol	1	metafora	PERSONIFIKACIJA
X senden Y to Z	glagol	1	metafora	PERSONIFIKACIJA
X senden Y Z	glagol	1	metafora	PERSONIFIKACIJA
X stiken Y W	glagol	1	metafora	PERSONIFIKACIJA
X taken shap	glagol	1	metafora	PERSONIFIKACIJA
X techen Y Z	glagol	1	metafora	PERSONIFIKACIJA
Y ben forsweren to X	glagol	1	metafora	PERSONIFIKACIJA
Y ben receive of X	glagol	1	metafora	PERSONIFIKACIJA
Y ben unaware to X	glagol	1	metafora	PERSONIFIKACIJA
Y biswiken X	glagol	1	metafora	PERSONIFIKACIJA
Y deceiven X	glagol	1	metafora	PERSONIFIKACIJA

Y don X Z	glagol	1	metafora	PERSONIFIKACIJA
Y enginen X	glagol	1	metafora	PERSONIFIKACIJA
Y saven X	glagol	1	metafora	PERSONIFIKACIJA
Y wrestlen with X	glagol	1	metafora	PERSONIFIKACIJA
X forberen Y	zaatribucija	1	metafora	PERSONIFIKACIJA
X greven Y	zaatribucija	1	metafora	PERSONIFIKACIJA
X spillen	zaatribucija	1	metafora	PERSONIFIKACIJA
X taken hed of Y	zaatribucija	1	metafora	PERSONIFIKACIJA
X techen Y	zaatribucija	1	metafora	PERSONIFIKACIJA
X begylen Y	zaatribucija	1	metafora	PERSONIFIKACIJA
X ben blind	zaatribucija	1	metafora	PERSONIFIKACIJA
delicacie of X	imenska	1	metafora	PERSONIFIKACIJA
Xs draught	imenska	1	metafora	PERSONIFIKACIJA
Xs grace	imenska	6	metafora	PERSONIFIKACIJA
grace of X	imenska	2	metafora	PERSONIFIKACIJA

Xs heste	imenska	2	metafora	PERSONIFIKACIJA	
quarele between X and his oun herte	imenska	1	metafora	PERSONIFIKACIJA	
reles to X	imenska	1	metafora	PERSONIFIKACIJA	
slouthe towardes X	imenska	1	metafora	PERSONIFIKACIJA	
eie of X	imenska	1	metafora	PERSONIFIKACIJA	
treue X	predatribucija	4	metafora	PERSONIFIKACIJA	
ship of X	imenska	1	metafora	PUTOVANJE	
wei of X	imenska	2	metafora	PUTOVANJE	
obeien to X	glagol	3	metafora	SILA	
obeien unto X	glagol	2	metafora	SILA	
obeien X	glagol	1	metafora	SILA	
assailen Y with X	glagol	1	metafora	SILA	
assisen X	glagol	1	metafora	SILA	
assisen Y with X	glagol	1	metafora	SILA	
assoten of X	glagol	1	metafora	SILA	

assoten with X	glagol	1	metafora	SILA	
ben adotied of X	glagol	1	metafora	SILA	ludost
Ben encresen of X	glagol	1	metafora	SILA	
drauen Y with X W	glagol	1	metafora	SILA	
restreignen X	glagol	1	metafora	SILA	
X afaiten	glagol	1	metafora	SILA	
X and Y ben aqueinted	glagol	1	metafora	SILA	
X assoten	glagol	1	metafora	SILA	
X awaken/biginnen Y	glagol	1	metafora	SILA	
X ben laue	glagol	1	metafora	SILA	
X ben mighti	glagol	1	metafora	SILA	
X ben of so gret a main	glagol	1	metafora	SILA	
X ben slaken	glagol	1	metafora	SILA	
X ben withholden	glagol	1	metafora	SILA	
X bringen Y W	glagol	1	metafora	SILA	

X don wreche on Y	glagol	1	metafora	SILA	
X drauen	glagol	1	metafora	SILA	
X beden	glagol	1	metafora	SILA	
X haven werkyng W	glagol	1	metafora	SILA	
X leten Y	glagol	1	metafora	SILA	
X maken Y	glagol	3	metafora	SILA	
X maken Y Z	glagol	7	metafora	SILA	
X plien Y	glagol	1	metafora	SILA	
X putten awei reson	glagol	1	metafora	SILA	ludost
X saven Y	glagol	1	metafora	SILA	
X seten Z W	glagol	1	metafora	SILA	
X slen Y	glagol	1	metafora	SILA	
X sufferen Y Z	glagol	2	metafora	SILA	
X sufferen Z	glagol	3	metafora	SILA	
X taken Y Z	glagol	1	metafora	SILA	

X thurghseisen Z	glagol	1	metafora	SILA	
X travailen Y	glagol	1	metafora	SILA	bol
X werken in Y Z	glagol	1	metafora	SILA	
X wringen Y	glagol	1	metafora	SILA	bol
Y be yeven Z by X	glagol	1	metafora	SILA	cause
Y ben bethroue with X	glagol	1	metafora	SILA	bol
Y ben bistad with X	glagol	3	metafora	SILA	
Y ben constreignen with X	glagol	1	metafora	SILA	
Y ben drecchen of X	glagol	1	metafora	SILA	
Y ben henten with X	glagol	1	metafora	SILA	
Y ben leden by X to Z	glagol	1	metafora	SILA	
Y ben maistren of X	glagol	1	metafora	SILA	
Y ben menable to X	glagol	1	metafora	SILA	
Y ben overthrouen with X	glagol	1	metafora	SILA	
Y ben refreinen Z by X	glagol	1	metafora	SILA	

Y ben smite of X	glagol	1	metafora	SILA	bolest
Y ben sterem W of X	glagol	1	metafora	SILA	
Y ben taken in X	glagol	6	metafora	SILA	
Y ben thurghnome with X	glagol	1	metafora	SILA	
Y ben withholden with X	glagol	1	metafora	SILA	
Y ben wounden by X	glagol	1	metafora	SILA	
Y don servise to X	glagol	1	metafora	SILA	
Y eilen of X	glagol	1	metafora	SILA	bolest
Y eilen X at Z	glagol	1	metafora	SILA	bolest
Y escheuen X	glagol	1	metafora	SILA	
Y offendem with X	glagol	1	metafora	SILA	
Y overthrouwen X	glagol	1	metafora	SILA	
X assailen Y	zaatribucija	1	metafora	SILA	
X assoteth Y	zaatribucija	1	metafora	SILA	
X ben unbesein of reson	zaatribucija	1	metafora	SILA	ludost

X betrapen herte	zaatribucija	1	metafora	SILA	
X don wonder	zaatribucija	1	metafora	SILA	
X maken Y	zaatribucija	1	metafora	SILA	
X overcomen Y	zaatribucija	1	metafora	SILA	
X reclaimen Y	zaatribucija	1	metafora	SILA	
Xs craft	imenska	1	metafora	SILA	
dronkeschipe of X	imenska	1	metafora	SILA	pijanstvo
Xs governaunce	imenska	1	metafora	SILA	
Xs maladie	imenska	2	metafora	SILA	bolest
Xs might	imenska	1	metafora	SILA	
Xs peine	imenska	3	metafora	SILA	bol
peine of X	imenska	2	metafora	SILA	bol
prente of X	imenska	1	metafora	SILA	
Xs rage	imenska	4	metafora	SILA	ludost
remedies of X	imenska	2	metafora	SILA	bolest

sotie of X	imenska	2	metafora	SILA	ludost
strengthe of X	imenska	7	metafora	SILA	
strife of X	imenska	1	metafora	SILA	bol
Xs throu	imenska	1	metafora	SILA	bol
vertu of X	imenska	1	metafora	SILA	
X ben maisterful	glagol	1	metafora	SLUŽBA	
X ben lord MOD	glagol	3	metafora	SLUŽBA	
X ben maister	glagol	1	metafora	SLUŽBA	
Y ben due to X	glagol	2	metafora	SLUŽBA	
Y ben putten under with X	glagol	1	metafora	SLUŽBA	
Y holden covenaut to X	glagol	1	metafora	SLUŽBA	
Y serven to X	glagol	1	metafora	SLUŽBA	
Y serven X	glagol	3	metafora	SLUŽBA	
Y serven X	zaatribucija	2	metafora	SLUŽBA	
Y ben servant to X	zaatribucija	1	metafora	SLUŽBA	

clerk of X	imenska	1	metafora	SLUŽBA
Xs court	imenska	11	metafora	SLUŽBA
god of X	imenska	9	metafora	SLUŽBA
goddes of X	imenska	8	metafora	SLUŽBA
king of X	imenska	2	metafora	SLUŽBA
Xs knave	imenska	1	metafora	SLUŽBA
lord of X	imenska	1	metafora	SLUŽBA
maistresse of X	imenska	1	metafora	SLUŽBA
Xs quene	imenska	1	metafora	SLUŽBA
quene of X	imenska	2	metafora	SLUŽBA
Xs servant	imenska	1	metafora	SLUŽBA
servant in X	imenska	1	metafora	SLUŽBA
servant to X	imenska	1	metafora	SLUŽBA
maisterful X	predatribucija	1	metafora	SLUŽBA
X ben hot	glagol	1	metafora	VATRA

X ben queinten	glagol	2	metafora	VATRA	
Y ben hot of X	zaatribucija	1	metafora	VATRA	
Y brennen in X	zaatribucija	1	metafora	VATRA	
fir of X	imenska	5	metafora	VATRA	
firy dart of X	imenska	1	metafora	VATRA	
firy rage of X	imenska	1	metafora	VATRA	
hote X	predatribucija	2	metafora	VATRA	
brenninge X	predatribucija	1	metafora	VATRA	
fervent X	predatribucija	1	metafora	VATRA	
conveien Y unto X	glagol	1	metonimija	OSOBA	
lien W with X	glagol	1	metonimija	OSOBA	
purseuen X	glagol	1	metonimija	OSOBA	
quemmen X	glagol	1	metonimija	OSOBA	
with Y leden X	glagol	1	metonimija	OSOBA	
X and Y meten	glagol	1	metonimija	OSOBA	

X ben riche	glagol	1	metonimija	OSOBA	
X ben in PLACE	glagol	1	metonimija	OSOBA	
X bihoten Y	glagol	1	metonimija	OSOBA	
X embracen	glagol	1	metonimija	OSOBA	
X gon	glagol	1	metonimija	OSOBA	
X merveillen	glagol	1	metonimija	OSOBA	
X meten Y	glagol	1	metonimija	OSOBA	
X quemem W	glagol	1	metonimija	OSOBA	
X waiten upon Z	glagol	1	metonimija	OSOBA	
Y assoten upon X	glagol	2	metonimija	OSOBA	
Y ben far from X	glagol	1	metonimija	OSOBA	
Y ben towardses X	glagol	1	metonimija	OSOBA	
Y ben treue to X	glagol	1	metonimija	OSOBA	
Y ben unbuxom to X	glagol	1	metonimija	OSOBA	
Y ben unkinde to X	glagol	2	metonimija	OSOBA	

Y ben untreue to X	glagol	4	metonimija	OSOBA	
Y ben with X	glagol	1	metonimija	OSOBA	
Y ben POSS X	glagol	8	metonimija	OSOBA	
Y bigilen X	glagol	1	metonimija	OSOBA	
Y biquethen to X	glagol	1	metonimija	OSOBA	
Y bisetten X	glagol	1	metonimija	OSOBA	
Y bringen X	glagol	1	metonimija	OSOBA	
Y chesen X	glagol	1	metonimija	OSOBA	
Y don abeissaunce to X	glagol	1	metonimija	OSOBA	
Y don to X	glagol	2	metonimija	OSOBA	
Y faren with X	glagol	1	metonimija	OSOBA	
Y finden X	glagol	2	metonimija	OSOBA	
Y finden X W	glagol	1	metonimija	OSOBA	
Y forsaken X	glagol	1	metonimija	OSOBA	
Y gladen X	glagol	1	metonimija	OSOBA	

Y greden upon X	glagol	1	metonimija	OSOBA	
Y haven a X	glagol	2	metonimija	OSOBA	
Y plesen X	glagol	3	metonimija	OSOBA	
Y seien to X	glagol	2	metonimija	OSOBA	
Y seien unto X	glagol	1	metonimija	OSOBA	
Y sen X Z	glagol	1	metonimija	OSOBA	
Y underfongen X	glagol	1	metonimija	OSOBA	
Y weiven X	glagol	1	metonimija	OSOBA	
Y welden X	glagol	1	metonimija	OSOBA	
X ben in PLACE	zaatribucija	1	metonimija	OSOBA	
X hoten	zaatribucija	2	metonimija	OSOBA	
X chosen Y	zaatribucija	1	metonimija	OSOBA	
X lien	zaatribucija	1	metonimija	OSOBA	
Y ben refused of X	zaatribucija	1	metonimija	OSOBA	
clothes of hire X	imenska	1	metonimija	OSOBA	

Xs compainie	imenska	1	metonimija	OSOBA	
Xs eie	imenska	1	metonimija	OSOBA	
los of X	imenska	1	metonimija	OSOBA	
Xs micherie	imenska	1	metonimija	ENTITET	vrijedan predmet
ravinour of X	imenska	1	metonimija	ENTITET	vrijedan predmet
robberie of X	imenska	1	metonimija	ENTITET	vrijedan predmet
sesine of X	imenska	1	metonimija	ENTITET	vrijedan predmet
stelthe of X	imenska	1	metonimija	ENTITET	vrijedan predmet
supplaunt of X	imenska	1	metonimija	ENTITET	vrijedan predmet
thef to X	imenska	1	metonimija	ENTITET	vrijedan predmet
unhap bitwene Y and X	imenska	1	metonimija	OSOBA	
lusti X	predatribucija	1	metonimija	OSOBA	
ouen X	predatribucija	4	metonimija	ENTITET	vrijedan predmet
dere X	predatribucija	2	metonimija	ENTITET	vrijedan predmet
worthi X	predatribucija	1	metonimija	OSOBA	

faireste X	predatribucija	1	metonimija	OSOBA	
achieven X	glagol	2	konzistentno	osobina ljubavi	postizanje ljubavi
aqueinten with X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	ZNATI ŠTO JE LJUBAV
asterten of X	glagol	3	konzistentno	osobina ljubavi	ZNATI ŠTO JE LJUBAV
asterten X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	ZNATI ŠTO JE LJUBAV
atteinen to X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	postizanje ljubavi
atteinen X	glagol	2	konzistentno	osobina ljubavi	postizanje ljubavi
bifallen of X	glagol	2	konzistentno	osobina ljubavi	relacija
binimen Z X	glagol	1	konzistentno	ENTITET	omeđeni
compensen X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	ravnoteža
deserven X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	ravnoteža
hasten X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	relacija
knouen of X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	ZNATI ŠTO JE LJUBAV
preien X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	postizanje ljubavi
preien Z of X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	postizanje ljubavi

seken X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	postizanje ljubavi
thenkan of X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	ZNATI ŠTO JE LJUBAV
thinken of X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	ZNATI ŠTO JE LJUBAV
X amenden	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	
X asken	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	sila
X assaien/biginnen Y	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	sila
X awaiten	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	postizanje ljubavi
X be constreignen bi Y	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	free love
X ben awaited	glagol	2	konzistentno	osobina ljubavi	postizanje ljubavi
X ben old/newe	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	trajanje
X ben honeste	glagol	2	konzistentno	osobina ljubavi	
X ben derne	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	
X ben at ese	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	
X ben unavisede	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	
X ben cause	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	sila

X ben fre	glagol	3	konzistentno	osobina ljubavi	
X and Y are contraries	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	
X ben (PREMOD) X (POSTMOD)	glagol	4	konzistentno	osobina ljubavi	
X ben toward him self	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	sudionici
X ben godli forto haven	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	
X ben sinne	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	
X ben an occupacioun	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	RAD
X ben ground of Y	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	
X ben not resonable	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	
X ben blisse	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	
X ben wel-willinge	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	
X ben likinge	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	
X ben of proporcioun	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	
X ben P to performen	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	relacija
X ben sen	glagol	2	konzistentno	osobina ljubavi	ZNATI ŠTO JE LJUBAV

X ben in PERSON	glagol	2	konzistentno	osobina ljubavi	stanje
X biginnen	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	trajanje
X comen	glagol	6	konzistentno	osobina ljubavi	POJAVLJIVANJE/NESTAJANJE
X departen Y	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	POJAVLJIVANJE/NESTAJANJE
X empeiren	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	promjena kvalitete
X encesen	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	promjena kvantitete
X exceeden Y	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	ponašanje
Y failen X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	postizanje ljubavi
X failen/biginnen	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	postizanje ljubavi
X haven drede	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	
X haven felaweshipe	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	
X lasten	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	trajanje
X leven Y	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	POJAVLJIVANJE/NESTAJANJE
Y mistimen X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	promjena kvalitete
X stonden	glagol	2	konzistentno	osobina ljubavi	trajanje

Y suffisen X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	postizanje ljubavi
Y ben appurtenaunt to X	glagol	2	konzistentno	osobina ljubavi	
Y ben bifallen of X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	stanje
Y Ben contrarious to X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	
Y ben fulfillen of X	glagol	1	konzistentno	ENTITET	tekućina
Y ben in debat with X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	
Y ben in X	glagol	9	konzistentno	osobina ljubavi	stanje
Y ben kepen bi X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	sila
Y ben kepinge in X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	stanje
Y ben lerned of X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	ZNATI ŠTO JE LJUBAV
X ben sen	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	ZNATI ŠTO JE LJUBAV
Y ben X	glagol	17	konzistentno	osobina ljubavi	
Y biholden X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	ZNATI ŠTO JE LJUBAV
Y bihoten Z X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	postizanje ljubavi
Y bilongen to X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	

Y bilongen unto X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	
Y bisechen (Z of) X	glagol	3	konzistentno	osobina ljubavi	postizanje ljubavi
Y brennen in X	glagol	3	konzistentno	osobina ljubavi	stanje
Y chaungen X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	
Y commaunden X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	
Y connen of X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	ZNATI ŠTO JE LJUBAV
Y connen X	glagol	2	konzistentno	osobina ljubavi	ZNATI ŠTO JE LJUBAV
Y constreignen Z to X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	sila
Y desiren of X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	postizanje ljubavi
Y desiren X	glagol	2	konzistentno	osobina ljubavi	postizanje ljubavi
Y despisen X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	ZNATI ŠTO JE LJUBAV
Y don lette unto X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	
Y drauen to X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	postizanje ljubavi
Y drauen toward X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	postizanje ljubavi
Y entenden to X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	relacija

Y failen of X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	postizanje ljubavi
Y fallen from X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	stanje
Y fallen in X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	stanje
Y fallen in X toward Z	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	stanje
Y feinen X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	ponašanje
Y foryeten X	glagol	5	konzistentno	osobina ljubavi	ZNATI ŠTO JE LJUBAV
Y haven beginnin in X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	trajanje
Y haven nede to X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	postizanje ljubavi
Y haven wille of X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	postizanje ljubavi
Y kepen in X	glagol	7	konzistentno	osobina ljubavi	stanje
Y knouen of X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	ZNATI ŠTO JE LJUBAV
Y knouen X	glagol	5	konzistentno	osobina ljubavi	ZNATI ŠTO JE LJUBAV
Y leden in X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	stanje
Y lien upon X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	stanje
Y maken Z of X	glagol	3	konzistentno	osobina ljubavi	govoriti o ljubavi

Y menen of X	glagol	2	konzistentno	osobina ljubavi	ZNATI ŠTO JE LJUBAV
Y pleinen upon X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	govoriti o ljubavi
Y preien of X	glagol	2	konzistentno	osobina ljubavi	postizanje ljubavi
Y preien Z of X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	postizanje ljubavi
Y reconcilen X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	
Y reden of X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	govoriti o ljubavi
Y renewen X atwyen	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	trajanje
Y sechen of X	glagol	2	konzistentno	osobina ljubavi	postizanje ljubavi
Y sechen wei unto X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	postizanje ljubavi
Y sechen X	glagol	3	konzistentno	osobina ljubavi	postizanje ljubavi
Y seien X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	govoriti o ljubavi
Y sen X	glagol	4	konzistentno	osobina ljubavi	ZNATI ŠTO JE LJUBAV
Y setten herte to X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	
Y setten in X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	
Y shriven of X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	govoriti o ljubavi

Y speden of X	glagol	2	konzistentno	osobina ljubavi	postizanje ljubavi
Y speden X	glagol	6	konzistentno	osobina ljubavi	postizanje ljubavi
Y stonden in X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	
Y straungen X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	
Y techen X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	ponašanje
Y tellen of X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	govoriti o ljubavi
Y terminen X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	trajanje
Y trouen X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	ZNATI ŠTO JE LJUBAV
Y turnen into X	glagol	2	konzistentno	osobina ljubavi	
Y ungladen X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	
Y unlered of X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	ZNATI ŠTO JE LJUBAV
Y unrighten X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	
Y wernen X of Z	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	postizanje ljubavi
Y willan X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	postizanje ljubavi
Y wissen of X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	ZNATI ŠTO JE LJUBAV

Z listen X	glagol	1	konzistentno	osobina ljubavi	postizanje ljubavi
Z neden X	glagol	3	konzistentno	osobina ljubavi	postizanje ljubavi
X of god	zaatribucija	64	konzistentno	osobina ljubavi	vrsta ljubavi
X of person	zaatribucija	39	konzistentno	osobina ljubavi	vrsta ljubavi
X of thing	zaatribucija	10	konzistentno	osobina ljubavi	vrsta ljubavi
X ben in PERSON	zaatribucija	2	konzistentno	osobina ljubavi	
X of herte	zaatribucija	3	konzistentno	osobina ljubavi	
Y achieve X	zaatribucija	2	konzistentno	osobina ljubavi	postizanje ljubavi
Y ben glad in X	zaatribucija	2	konzistentno	osobina ljubavi	
Y maken Z by X	zaatribucija	2	konzistentno	osobina ljubavi	
hevinesse of X	zaatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	
mother's X	zaatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	vrsta ljubavi
X of pure kinde	zaatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	čistoća
X ben chef	zaatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	
X ben forbidden	zaatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	

X ben made	zaatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	
X ben unavisede	zaatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	
X ben without begynnyng	zaatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	relacija
X bifallen Y	zaatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	stanje
X hath comun cours	zaatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	
X of alle	zaatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	vrsta ljubavi
X of corage	zaatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	
X of goodnesse	zaatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	vrsta ljubavi
X of mariage	zaatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	vrsta ljubavi
X of moderhede	zaatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	vrsta ljubavi
X to Y	zaatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	sudionici
X toward Y	zaatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	sudionici
Y ben onyd in X	zaatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	stanje
Y bihoten X	zaatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	postizanje ljubavi
Y coveiten X	zaatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	postizanje ljubavi

Y craven X	zaatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	postizanje ljubavi
Y dien for X	zaatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	postizanje ljubavi
Y fallen in X	zaatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	stanje
Y finden grace in X	zaatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	stanje
Y gladen of X	zaatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	
Y kepen Z in X	zaatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	stanje
Y knowen X	zaatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	znati što je ljubav
Y maken in X	zaatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	stanje
Y maken X	zaatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	
Y maken Z in X	zaatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	stanje
Y perishen without X	zaatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	postizanje ljubavi
Y tellen of X	zaatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	govoriti o ljubavi
Y treten of X	zaatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	govoriti o ljubavi
Y wissen of X	zaatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	znati što je ljubav
accord to X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	

aventure of X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	relacija
bisishipe to X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	rad
book of X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	
brocours of X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	
cas of X	imenska	2	konzistentno	osobina ljubavi	
Xs cas	imenska	5	konzistentno	osobina ljubavi	
Xs cause	imenska	26	konzistentno	osobina ljubavi	
cause of X	imenska	2	konzistentno	osobina ljubavi	
chamberere of X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	govoriti o ljubavi
Xs chaunce	imenska	2	konzistentno	osobina ljubavi	
chaunce of X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	
circumstances of X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	
compaignie of X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	veza
compleinte of X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	courtly
contrariousete to X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	

covine of X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	relacija
covoitise of X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	postizanje ljubavi
Xs cure	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	relacija
daunger of X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	sila
debate of X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	govoriti o ljubavi
desert of X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	ravnoteža
detraccioun in X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	govoriti o ljubavi
evidence of X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	ponašanje
experience of X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	relacija
Xs fantasie	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	postizanje ljubavi
fantasie of X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	postizanje ljubavi
felicite of X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	postizanje ljubavi
Xs frendes	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	
gentillesse of X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	ponašanje
grevaunce to X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	

ground of X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	
holihede of X	imenska	2	konzistentno	osobina ljubavi	
ipocrisie of X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	
Xs kinde	imenska	8	konzistentno	osobina ljubavi	
laue of X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	ponašanje
Xs laue	imenska	3	konzistentno	osobina ljubavi	ponašanje
lesson of X	imenska	2	konzistentno	osobina ljubavi	ponašanje
light of X	imenska	2	konzistentno	osobina ljubavi	
Xs lore	imenska	4	konzistentno	osobina ljubavi	ZNATI ŠTO JE LJUBAV
Xs lust	imenska	2	konzistentno	osobina ljubavi	postizanje ljubavi
lust of X	imenska	13	konzistentno	osobina ljubavi	postizanje ljubavi
manere of X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	ponašanje
matere of X	imenska	3	konzistentno	osobina ljubavi	govoriti o ljubavi
melodie of X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	govoriti o ljubavi
mirthes of X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	govoriti o ljubavi

necligence toward X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	SLUŽBA
obediencie in	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	SLUŽBA
observaunce to X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	SLUŽBA
Xs occupacioun	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	RAD
unchaungeabilte of X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	
unknouinge of X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	ZNATI ŠTO JE LJUBAV
ordinaunce of X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	
planete of X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	
plesaunce of X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	
pride of X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	
prest of X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	hijerarhijska organizacija
proprete of X	imenska	3	konzistentno	osobina ljubavi	
Xs reule	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	ponašanje
revelacioun of X	imenska	3	konzistentno	osobina ljubavi	
Xs sake	imenska	6	konzistentno	osobina ljubavi	sila

sheuinge of X	imenska	2	konzistentno	osobina ljubavi	ponašanje
Xs side	imenska	2	konzistentno	osobina ljubavi	
sleighte of X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	
song of X	imenska	2	konzistentno	osobina ljubavi	govoriti o ljubavi
soverain of Ys X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	ENTITET
speche of X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	govoriti o ljubavi
sped of	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	
spekinges of X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	govoriti o ljubavi
Xs stede	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	
techinge of X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	
tenderness of X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	
assise of X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	ponašanje
the wei to X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	postizanje ljubavi
thing of X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	ENTITET
inspeccioun of X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	

treuth of X	imenska	2	konzistentno	osobina ljubavi	
wel meninge of X	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	
werkinge of X	imenska	2	konzistentno	osobina ljubavi	RAD
word of X	imenska	2	konzistentno	osobina ljubavi	govoriti o ljubavi
Xs werk	imenska	1	konzistentno	osobina ljubavi	RAD
endeles X	predatribucija	15	konzistentno	osobina ljubavi	trajanje
kinde X	predatribucija	10	konzistentno	osobina ljubavi	vrednovanje
blissid X	predatribucija	7	konzistentno	osobina ljubavi	vrednovanje
lusti X	predatribucija	3	konzistentno	osobina ljubavi	ugoda
courteis X	predatribucija	3	konzistentno	osobina ljubavi	vrednovanje
mek X	predatribucija	3	konzistentno	ENTITET	tvrdća
merveillous X	predatribucija	3	konzistentno	osobina ljubavi	vrednovanje
blisful X	predatribucija	2	konzistentno	osobina ljubavi	
derne X	predatribucija	2	konzistentno	osobina ljubavi	
ever-lasting X	predatribucija	2	konzistentno	osobina ljubavi	trajanje

ferste X	predatribucija	2	konzistentno	osobina ljubavi	trajanje
full X	predatribucija	2	konzistentno	ENTITET	omeđeni
newe X	predatribucija	2	konzistentno	osobina ljubavi	trajanje
olde X	predatribucija	2	konzistentno	osobina ljubavi	trajanje
pure X	predatribucija	2	konzistentno	osobina ljubavi	vrednovanje
amorous X	predatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	vrsta ljubavi
clene X	predatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	vrednovanje
continuant X	predatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	trajanje
decerte X	predatribucija	1	konzistentno	ENTITET	vrijedan predmet
diverse X	predatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	
erthli X	predatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	vrednovanje
eternal X	predatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	trajanje
fleshlich X	predatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	vrednovanje
gentil X	predatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	vrednovanje
glorious X	predatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	vrednovanje

hertelie X	predatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	vrsta ljubavi
hole X	predatribucija	1	konzistentno	ENTITET	omeđeni
infinite X	predatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	trajanje
inordinate X	predatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	vrednovanje
lastinge X	predatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	trajanje
onbegunne X	predatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	trajanje
sinful X	predatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	vrednovanje
sondri X	predatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	
soverain X	predatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	vrednovanje
unenvied X	predatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	postizanje ljubavi
worldli X	predatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	vrednovanje
singulere X	predatribucija	1	konzistentno	osobina ljubavi	vrednovanje
bitoknen X	glagol	1	tema		
leten be X	glagol	1	tema		
merveillen in X	glagol	1	tema		

there ben X	glagol	2	tema
X amounten	glagol	1	tema
X and Y accorden	glagol	3	tema
X and Y ben parten asundre	glagol	1	tema
X availen	glagol	1	tema
X ben fallen into Y	glagol	1	tema
X ben forth-drauen	glagol	1	tema
X ben greven of Y	glagol	1	tema
X ben lik the X	glagol	1	tema
X ben upholdan	glagol	1	tema
X ben Y	glagol	20	tema
X haven Y W	glagol	1	tema
X resten in W	glagol	1	tema
X turnen into Y	glagol	1	tema
X turnen/biginnen W	glagol	1	tema

Y accorden unto X	glagol	1	tema
Y ben according unto X	glagol	1	tema
Y ben lik to X	glagol	1	tema
Y ben of X	glagol	1	tema
Y ben strangen to X	glagol	1	tema
Y ben to X	glagol	1	tema
Y cleven to X	glagol	2	tema
Y hongen upon X	glagol	1	tema
Y liken X to Z	glagol	1	tema
Y maken comparisoun unto X	glagol	1	tema
Y maken of Z X	glagol	1	tema
Y resten in X	glagol	1	tema
Y seten behinde a X	glagol	1	tema
Y shamen X	glagol	1	tema
Y signifiien X	glagol	1	tema

Y stonden with X	glagol	1	tema
Y werken X in Z	glagol	1	tema
Z geten avauntage of X	glagol	1	tema
X availen Y	zaatribucija	1	tema
haven remembraunce of X	imenska	2	tema

Literatura

Izvori

- Beadle, Richard, ur. 1982. *The York plays*. Ur. Richard Beadle. London: Edward Arnold.
<http://www.hti.umich.edu/english/mideng/>.
- Chaucer, Geoffrey. 1957. *The Works of Geoffrey Chaucer*. Boston, Mass: Houghton Mifflin. <http://name.umdl.umich.edu/CT>.
- Fisher, John H., Malcolm Richardson, i Jane L. Fisher, ur. 1984. *An anthology of Chancery English*. Ur. John H. Fisher, Malcolm Richardson, i Jane L. Fisher. Knoxville: University of Tennessee Press. <http://www.hti.umich.edu/english/mideng/>.
- Furnivall, Frederick James, ur. 1922. *Hali Meidenhad : an Alliterative Homily of the Thirteenth Century*. Ur. Frederick James Furnivall. Oxford: Oxford University Press. <http://www.hti.umich.edu/english/mideng/>.
- Gower, John. 1899. *The complete works of John Gower*. Vol. 3. Oxford: Clarendon Press.
www.hti.umich.edu/english/mideng/.
- Herrtage, Sidney J. H., ur. 1879. *Early English versions of the Gesta Romanorum*. Ur. Sidney J. H. Herrtage. London: N. Trübner & Co.
<http://www.hti.umich.edu/english/mideng/>.
- Norwich, Julian of. 1976. *A Revelation of Love*. Ur. Marion Glasscoe. University of Exeter.
<http://www.hti.umich.edu/english/mideng/>.
- Paston family. 1971. *Paston letters and papers of the fifteenth century*. Ur. Norman Davis. Oxford: Clarendon Press. <http://www.hti.umich.edu/english/mideng/>.
- Smith, Toulmin, ur. 1870. *English gilds : the original ordinances of more than one hundred early English gilds : together with The olde Usages of the cite of Wynchestre; the Ordinances of Worcester; the Office of the Mayor of Bristol; and the Costomary of the Manor of Tettenhall-Regis : from manuscripts of the fourteenth and fifteenth centuries*. Ur. Toulmin Smith. London: Published for the Early English Text Society by the Oxford University Press.
<http://www.hti.umich.edu/english/mideng/>.

Kontrolni korpus

- Coleman, Julie. 1999. *Love, Sex, and Marriage: A Historical Thesaurus*. Amsterdam, Atlanta: Rodopi.

McSparran, Frances, Paul Schaffner, John Latta, i dr., ur. 2001. *Middle English Dictionary*. Ur. Frances McSparran, Paul Schaffner, John Latta, i dr. The University of Michigan Press. <http://quod.lib.umich.edu/m/med/>. (U tekstu korištena kratica MED)

Simpson, John, i Edmund Weiner, ur. 1989. *Oxford English Dictionary*. Ur. John Simpson and Edmund Weiner. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press. (U tekstu korištena kratica OED)

Literatura

Adams, Jeffrey M., i Warren H. Jones. 1997. The conceptualization of marital commitment: An integrative analysis. *Journal of personality and social psychology* 72, br. 5: 1177-1196.

Albertazzi, Liliana. 2000. *Meaning and cognition : a multidisciplinary approach*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Co.

Allbritton, David W. 1995. When metaphors function as schemas: some cognitive effects of conceptual metaphors. *Metaphor and Symbolic Activity* 10, br. 1: 33-46.

Allen, Cynthia L. 2003. Deflexion and the development of the genitive in English. *English Language and Linguistics* 7, br. 1: 1-28.

Anić, Vladimir. 2003. *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber.

Aristotel. 1983. *O pjesničkom umijeću*. Prev. Zdeslav Dukat. Zagreb: August Cesarec.

---. 1989. *Retorika*. Prev. Marko Višnjić. Zagreb: Naprijed.

Aron, A., i L. Westbay. 1996. Dimensions of the prototype of love. *Journal of personality and social psychology* 70, br. 3: 535-551.

Athanasiadou, Angeliki, i Elżbieta Tabakowska. 1998. Introduction. U *Speaking of Emotions: Conceptualization and Expression*, ur. Angeliki Athanasiadou i Elżbieta Tabakowska, xi-xxii. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.

Athanasiadou, Angeliki, i Elżbieta Tabakowska, ur. 1998. *Speaking of Emotions: Conceptualization and Expression*. Ur. Angeliki Athanasiadou i Elżbieta Tabakowska. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.

Austin, J. L. 1962. *How to Do Things with Words*. Oxford: Oxford University Press.

Barcelona, Antonio. 1995. Metaphorical models of romantic love in Romeo and Juliet. *Journal of Pragmatics* 24, br. 6: 667-688.

- Barcelona, Antonio, ur. 2003a. *Metaphor and Metonymy at the Crossroads: A Cognitive Perspective*. Ur. Antonio Barcelona. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.
- Barcelona, Antonio. 2003b. On the plausibility of claiming a metonymic motivation for conceptual metaphor. U *Metaphor and Metonymy at the Crossroads: A Cognitive Perspective*, ur. Antonio Barcelona, 31-58. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.
- Barron, W. R. J. 1965. Luf-daungere. U *Medieval Miscellany Presented to Eugène Vinaver*, ur. F. Whitehead, A. H. Diverres, i F. E. Sutcliffe. Manchester: Manchester University Press.
- Bartmiński, Jerzy, ur. 1999. *Językowy obraz świata*. Ur. Jerzy Bartmiński. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Benčić, Živa, i Dunja Fališevac, ur. 1995. *Tropi i figure*. Ur. Živa Benčić i Dunja Fališevac. Zagreb: Zavod za znanost o književnosti.
- Bergmann, Martin S. 1987. *The Anatomy of Loving: The Story of Man's Quest to Know What Love Is*. New York: Columbia University Press.
- Berlin, Brent. 1978. Ethnobiological classification. U *Cognition and categorization*, ur. Eleanor Rosch i Barbara B. Lloyd, 9-26. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Bierwiazzonek, Bogusław. 2002. *A Cognitive Study of the Concept of Love in English*. Prace naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Black, Max. 1962. *Models and Metaphors; Studies in Language and Philosophy*. Ithaca, N.Y: Cornell University Press.
- . 1993. More about metaphor. U *Metaphor and Thought*, ur. Andrew Ortony, 19-41. 2. izd. Cambridge: Cambridge University Press.
- Blake, Norman F. 1985. *The textual tradition of the Canterbury tales*. London ; Baltimore, Md., USA: Edward Arnold.
- . 1996a. Introduction. U *The Cambridge history of the English language. volume II, 1066-1476*, ur. Norman F. Blake, 1-22. Cambridge: Cambridge University Press.
- . 1996b. *The Cambridge history of the English language. volume II, 1066-1476*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Blank, Andreas. 1999. Co-presence and succession: A cognitive typology of metonymy. U *Metonymy in Language and Thought*, ur. Klaus-Uwe Panther i Günter Radden, 169–191. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Co.

- . 2001. Words and concepts in time: towards diachronic cognitive onomasiology. *metaphorik.de*, br. 1: 6-25.
- Boers, Frank. 2003. Applied Linguistics Perspectives on Cross-Cultural Variation in Conceptual Metaphor. *Metaphor and Symbol* 18, br. 4: 231-238.
- Bratanić, Maja. 1991. *Rječnik i kultura*. Zagreb: Filozofski fakultet, Odsjek za opću lingvistiku i orijentalne studije.
- Brooke-Rose, Christine. 1958. *A grammar of metaphor*. London: Secker & Warburg.
- Brugman, Claudia. 1990. What is the invariance hypothesis? *Cognitive linguistics* 1, br. 2: 257-266.
- Burnley, John D. 1980. Fine Amor: its meaning and context. *The Review of English Studies* 31, no. 122. New Series: 129-148.
- . 1989. *The language of Chaucer*. London and Norman, OK: Macmillan and Oklahoma University Press.
- . 1996. Lexis and semantics. In *The Cambridge history of the English language. volume II, 1066-1476*, ed. Norman F. Blake, 409-499. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cameron, Lynne. 1999a. Operationalising 'metaphor' for applied linguistic research. U *Researching and Applying Metaphor*, ur. Lynne Cameron i Graham Low, 3-28. Cambridge: Cambridge University Press.
- . 1999b. Identifying and describing metaphor in spoken discourse data. U *Researching and Applying Metaphor*, ur. Lynne Cameron and Graham Low, 105-132. Cambridge: Cambridge University Press.
- . 2003. *Metaphor in Educational Discourse*. London: Continuum.
- Cameron, Lynne, i Alice Deignan. 2003. Combining large and small corpora to investigate tuning devices around metaphor in spoken discourse. *Metaphor and Symbol* 18, br. 3: 149-160.
- Cameron, Lynne, i Graham Low, ur. 1999. *Researching and Applying Metaphor*. Ur. Lynne Cameron i Graham Low. Cambridge: Cambridge University Press.
- Clausner, Timothy C., i William Croft. 1999. Domains and image schemas. *Cognitive linguistics* 10, br. 1: 1-31.
- Cohen, Jonathan L. 1993. The semantics of metaphor. U *Metaphor and Thought*, ur. Andrew Ortony, 58-70. Cambridge: Cambridge University Press.

- Cole, Peter, i Jerry L. Morgan, ur. 1975. *Syntax and semantics. Vol.3, Speech acts*. Ur. Peter Cole i Jerry L. Morgan. New York, San Francisco, London: Academic Press.
- Coleman, Julie, i Christian J. Kay, ur. 2000. *Lexicology, Semantics, and Lexicography: Selected Papers from the Fourth G.L. Brook Symposium, Manchester, August 1998*. Ur. Julie Coleman i Christian J. Kay. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Co.
- Cortazzi, Martin, i Lixian Jin. 1999. Bridges to learning: Metaphors of teaching, learning and language. U *Researching and applying metaphor*, ur. Lynne Cameron i Graham Low, 149–176. Cambridge: Cambridge University Press.
- Coulson, Seana, i Todd Oakley. 2001. Blending basics. *Cognitive linguistics* 11, br. 3-4: 175-196.
- Croft, William, i David A. Cruse. 2004. *Cognitive Linguistics*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- Croft, William, i Esther J. Wood. 2000. Construal operations in linguistics and artificial intelligence. U *Meaning and cognition: A multidisciplinary approach*, ur. Liliana Albertazzi, 51–78. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Co.
- Cuyckens, Hubert, Thomas Berg, René Dirven, i Klaus-Uwe Panther, ur. 2003. *Motivation in Language: Studies in Honor of Günter Radden*. Ur. Hubert Cuyckens, Thomas Berg, René Dirven, i Klaus-Uwe Panther. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Co.
- Čulić, Zjena. 2003. *Čovjek, metafora, spoznaja*. Split: Književni krug.
- Davidson, Donald. 1979. What metaphors mean. U *On Metaphor*, ur. Sheldon Sacks, 29-46. Chicago: University of Chicago Press.
- Deignan, Alice. 1995. *Collins COBUILD guides to English 7: Metaphor*. London: HarperCollins.
- . 1999. Corpus-based research into metaphor. U *Researching and Applying Metaphor*, ur. Lynne Cameron i Graham Low, 177-199. Cambridge: Cambridge University Press.
- . 2003. Metaphorical Expressions and Culture: An Indirect Link. *Metaphor and Symbol* 18, br. 4: 255-271.
- . 2005. *Metaphor and Corpus Linguistics*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.

- Deignan, Alice, i Liz Potter. 2004. A corpus study of metaphors and metonyms in English and Italian. *Journal of Pragmatics* 36, br. 7: 1231-1252.
- Desclés, Jean-Pierre. 1990. *Langages applicatifs, langues naturelles et cognition*. Paris: Hermès.
- Duby, Georges. 1994. *Love and marriage in the Middle Ages*. Cambridge: Polity Press.
- Duranti, Alessandro. 1997. *Linguistic Anthropology*. New York: Cambridge University Press.
- Emanatian, Michele. 1999. Congruence by degree: On the relation between metaphor and cultural models. U *Metaphor in cognitive linguistics*, ur. Raymond W. Gibbs i Gerard Steen, 205—218. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Co.
- Eubanks, Philip. 1999. The Story of Conceptual Metaphor: What Motivates Metaphoric Mappings? *Poetics Today* 20, br. 3: 419-442.
- Fauconnier, Gilles. 1994. *Mental Spaces: Aspects of Meaning Construction in Natural Language*. Cambridge, New York i Melbourne: Cambridge University Press.
- . 1997. *Mappings in Thought and Language*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- Fauconnier, Gilles, i Eve Sweetser, ur. 1996. *Spaces, Worlds, and Grammar*. Ur. Gilles Fauconnier i Eve Sweetser. Chicago: University of Chicago Press.
- Fauconnier, Gilles, i Mark Turner. 1994. *Conceptual projection and middle spaces*. Technical Report 9401. San Diego: University of California. <http://www-cogsci.ucsd.edu/research/files/technical/9401.pdf>.
- . 1996. Blending as a central process of grammar. U *Conceptual structure, discourse, and language*, ur. Adele E. Goldberg, 113-130.
- . 1998. Conceptual Integration Networks. *Cognitive Science* 22, br. 2: 133-187.
- . 2000. Compression and global insight. *Cognitive linguistics* 11, br. 3-4: 283-304.
- Fehr, Beverly A. 1988. Prototype analysis of the concepts of love and commitment. *Journal of personality and social psychology* 55, br. 4: 557-579.
- Fehr, Beverly A., i James, A. Russel. 1991. The concept of love viewed from a prototype perspective. *Journal of personality and social psychology* 60, br. 3: 425-438.
- Feyaerts, Kurt. 1999. Metonymic hierarchies: the conceptualization of stupidity in German idiomatic expressions. U *Metonymy in Language and Thought*, ur. Klaus-Uwe

- Panther i Günter Radden, 309–332. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Co.
- . 2003. Refining the Inheritance Hypothesis: Interaction between metaphoric and metonymic hierarchies. U *Metaphor and Metonymy at the Crossroads: A Cognitive Perspective*, ur. Antonio Barcelona, 59–78. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.
- Filipović, Rudolf. 1963. Bloomfield i američka lingvistika. *Suvremena lingvistika*, br. 2: 83-107.
- Fillmore, Charles J. 1985. Frames and the semantics of understanding. *Quaderni di Semantica* 6, br. 2: 222-254.
- Fischer, Olga. 2006. On the position of adjectives in Middle English. *English Language and Linguistics* 10, br. 2: 253-288.
- Fischer, Olga, Ans van Kemenade, Willem Koopman, i Wim van der Wurff. 2004. *The Syntax of Early English*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- Fisiak, Jacek. 1965. *Morphemic Structure of Chaucer's English*. Alabama: University of Alabama Press.
- . 1987. *A Bibliography of Writings for the History of the English Language*. 2. izd. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.
- Foley, William A. 1997. *Anthropological Linguistics: An Introduction*. Malden, MA: Blackwell Publishers.
- Freeman, Margaret H. 2003. Poetry and the scope of metaphor: Toward a cognitive theory of literature. U *Metaphor and Metonymy at the Crossroads: A Cognitive Perspective*, ur. Antonio Barcelona, 253--281. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.
- Gärdenfors, Peter. 2000. *Conceptual Spaces: The Geometry of Thought*. Cambridge, Mass: MIT Press.
- Geld, Renata. 2006. Konceptualizacija i vidovi konstruiranja značenja: temeljne kognitivnolingvističke postavke i pojmovi. *Suvremena lingvistika* 62, br. 2: 183-211.
- Gibbs, Raymond W. 1994. *The Poetics of Mind: Figurative Thought, Language, and Understanding*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- Gibbs, Raymond W. 1999a. Speaking and thinking with metonymy. U *Metonymy in Language and Thought*, ur. Klaus-Uwe Panther i Günter Radden, 61-76.

- . 1999b. Taking metaphor out of our heads and putting it into the cultural world. U *Metaphor in cognitive linguistics*, ur. Raymond W. Gibbs i Gerard Steen, 145—166. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Co.
- . 2000. Making good psychology out of blending theory. *Cognitive linguistics* 11, br. 3-4: 347-358.
- Gibbs, Raymond W., Paula Lenz Costa Lima, i Paula Francozo. 2004. Metaphor is grounded in embodied experience. *Journal of Pragmatics* 36, br. 7: 1189-1210.
- Gibbs, Raymond W., i Gerard Steen, ur. 1999. *Metaphor in cognitive linguistics : selected papers from the fifth International Cognitive Linguistics Conference, Amsterdam, July 1997*. Ur. Raymond W. Gibbs i Gerard Steen. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Co.
- Gibbs, Raymond W., i Gerard Steen. 1999. Introduction. U *Metaphor in cognitive linguistics : selected papers from the fifth International Cognitive Linguistics Conference, Amsterdam, July 1997*, ur. Raymond W. Gibbs i Gerard Steen, 1-8. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Co.
- Glynn, Dylan. 2002. Love and anger: the grammatical structure of conceptual metaphors. *Style* 36, br. 3: 541-559.
- Goldberg, Adele E., ur. 1996. *Conceptual structure, discourse, and language*. Ur. Adele E. Goldberg. Stanford: CSLI Publications.
- Goodenough, Ward H. 1964. Cultural anthropology and linguistics. U *Language in Culture and Society: A Reader in Linguistics and Anthropology*, ur. Dell H. Hymes, 36-39. New York: Harper & Row.
- Goossens, Louis. 1990. Metaphtonymy: the interaction of metaphor and metonymy in expressions for linguistic action. *Cognitive linguistics* 1, br. 3: 323-340.
- . 1999. Metonymic bridges in modal shifts. U *Metonymy in Language and Thought*, ur. Klaus-Uwe Panther i Günter Radden, 193-210. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Co.
- . 2003. Patterns of meaning extension, "parallel chaining", subjectification, and modal shifts. U *Metaphor and Metonymy at the Crossroads: A Cognitive Perspective*, ur. Antonio Barcelona, 149-169. Berlin; New York: Mouton de Gruyter.
- Górska, Elżbieta. 1999. *On parts and wholes: A cognitive study of English schematic part terms*. Warszawa: Sigillum Universitatis Varsoviensis.

- Grady, Joseph. 1997. THEORIES ARE BUILDINGS revisited. *Cognitive Linguistics* 8, br. 4: 267-290.
- . 1999. A typology of motivation for conceptual metaphor: Correlation vs. resemblance. U *Metaphor in cognitive linguistics*, ur. Raymond W. Gibbs i Gerard Steen, 79--100. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Co.
- . 2000. Cognitive mechanisms of conceptual integration. *Cognitive linguistics* 11, br. 3-4: 335-345.
- Grady, Joseph, Todd Oakley, i Seana Coulson. 1999. Blending and metaphor. U *Metaphor in Cognitive Linguistics*, ur. Raymond W. Gibbs i Gerard Steen, 101-124. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Co.
- Grice, Herbert P. 1975. Logic and conversation. U *Syntax and semantics. Vol.3, Speech acts*, ur. Peter Cole i Jerry L. Morgan, 41-58. New York, San Francisco, London: Academic Press.
- Guillaume, Gustave. 1988. *Principi teorijske lingvistike*. Zagreb: Globus.
- Halliday, Michael A. K., i Ruqaiya Hasan. 1976. *Cohesion in English*. London: Longman.
- Hampe, Beate. 2005. When down is not bad, and up not good enough: A usage-based assessment of the plus-minus parameter in image-schema theory. *Cognitive linguistics* 16, br. 1: 81-112.
- Harris, Randy A. 1993. *The Linguistics Wars*. New York, Oxford: Oxford University Press.
- Haser, Vera. 2003. Metaphor in semantic change. U *Metaphor and Metonymy at the Crossroads: A Cognitive Perspective*, ur. Antonio Barcelona, 171-194. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.
- Hazan, Cindy, i Philip R. Shaver. 1990. Love and work: An attachment-theoretical perspective. *Journal of personality and social psychology* 59, br. 2: 270-280.
- Heine, Bernd. 1997. *Cognitive Foundations of Grammar*. New York: Oxford University Press.
- Heinz, Adam. 1978. *Dzieje językoznawstwa w zarysie*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Hendrick, Clyde, i Susan Hendrick. 1986. A theory and method of love. *Journal of personality and social psychology* 50, br. 2: 392-402.

- Huizinga, Johan. 1992. *Homo ludens. O podrijetlu kulture u igri*. Prev. Ante Stamać i Truda Stamać. Zagreb: Naprijed.
- Hymes, Dell H., ur. 1964. *Language in culture and society; a reader in linguistics and anthropology*. Ur. Dell H. Hymes. New York: Harper & Row.
- Ivić, Milka. 2001a. *Pravci u lingvistici*. 9. izd. Vol. 1. 2 vols. Beograd: Biblioteka XX. vek. ---. 2001b. *Pravci u lingvistici*. 9. izd. Vol. 2. 2 vols. Beograd: Biblioteka XX. vek.
- Jackendoff, Ray. 1983. *Semantics and Cognition*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.
- Jakobson, Roman. 1960. Concluding statement: Linguistics and poetics. U *Style in Language*, ur. Thomas A. Sebeok, 350-377. London, New York: Massachusetts Institute of Technology; Wiley.
- Jakobson, Roman, i Morris Halle. 1956. *Fundamentals of Language*. The Hague: Mouton.
- Jäkel, Olaf. 1999. Kant, Blumenberg, Weinrich: Some forgotten contributions to the cognitive theory of metaphor. U *Metaphor in Cognitive Linguistics*, ur. Raymond W. Gibbs i Gerard Steen, 9-27. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Co.
- Jäkel, Olaf. 2003. *Metafory w abstrakcyjnych domenach dyskursu*. Kraków: Universitas.
- Johnson, Christopher. 1999. Constructional grounding: The role of interpretational overlap in lexical and constructional acquisition. Doctoral dissertation, University of California, Berkeley.
- Johnson, Mark. 1987. *The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason*. Chicago i London: University of Chicago Press.
- Judaš, Miloš, i Ivica Kostović. 1997. *Temelji neuroznanosti*. Zagreb: MD.
- Kittay, Eva Feder. 1987. *Metaphor: Its Cognitive Force and Linguistic Structure*. Oxford: Oxford University Press.
- Kleiber, Georges. 2003. *Semantyka prototypu. Kategorie i znaczenie leksykalne*. Kraków: Universitas.
- Koch, Peter. 1999. Frame and contiguity: On the cognitive bases of metonymy and certain types of word formation. U *Metonymy in Language and Thought*, ur. Klaus-Uwe Panther i Günter Radden, 139-167. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Co.

- Koike, Takeshi. 2006. The history of the genitive case from the Old English period onwards. *English Language and Linguistics* 10, br. 1: 49-75.
- Kosslyn, Stephen M., i Daniel N. Osherson. 1995. *An Invitation to Cognitive Science: Vol. 2: Visual Cognition*. 2. izd. Cambridge, Massachusetts i London, England: The MIT Press.
- Kövecses, Zoltán. 1986. *Metaphors of Anger, Pride, and Love: A Lexical Approach to the Structure of Concepts*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Co.
- . 1995. American friendship and the scope of metaphor. *Cognitive linguistics* 6, br. 4: 315-346.
- . 1998. Are there any emotion-specific metaphors. U *Speaking of Emotions: Conceptualization and Expression*, ur. Angeliki Athanasiadou i Elżbieta Tabakowska, 127-151. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.
- . 2000. *Metaphor and Emotion: Language, Culture, and Body in Human Feeling*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- . 2002. *Metaphor: A Practical Introduction*. New York: Oxford University Press.
- . 2003a. Language, figurative thought, and cross-cultural comparison. *Metaphor and Symbol* 18, br. 4: 311-320.
- . 2003b. The scope of metaphor. U *Metaphor and metonymy at the crossroads: A cognitive perspective*, ur. Antonio Barcelona, 79-92. Berlin; New York: Mouton de Gruyter.
- . 2005. *Metaphor in Culture: Universality and Variation*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- Kövecses, Zoltán, i Günter Radden. 1998. Metonymy: Developing a cognitive linguistic view. *Cognitive linguistics* 9, br. 1: 37-77.
- Kryžan-Stanojević, Barbara. 1996. Razlozi komunikacijskih smetnji na relaciji liječnik-pacijent. Lažna/prividna komunikacija. U *Jezik i komunikacija*, ur. Marin Andrijašević i Lovorka Zergollern-Miletić, 265-269. Zagreb: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku.
- Krzyszowski, Tomasz P. 1997. *Angels and Devils in Hell*. Warszawa: Wydawnictwo Energeia.
- . 1999. *Aksjologiczne aspekty semantyki językowej*. Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.

- Kuhn, Thomas S. 1970. *The Structure of Scientific Revolutions*. 2. izd. Chicago: University of Chicago Press.
- Lakoff, George. 1987a. *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal About the Mind*. Chicago i London: University of Chicago Press.
- . 1987b. The death of dead metaphor. *Metaphor and Symbol* 2, br. 2: 143-147.
- . 1987c. Image metaphors. *Metaphor and Symbol* 2, br. 3: 219-222.
- . 1990. The invariance hypothesis: Is abstract reason based on image-schemas. *Cognitive linguistics* 1, br. 1: 39-74.
- . 1993. The contemporary theory of metaphor. U *Metaphor and Thought*, ur. Andrew Ortony, 202-251. 2. izd. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lakoff, George, i Mark Johnson. 1980. *Metaphors We Live By*. Chicago i London: University of Chicago Press.
- . 1999. *Philosophy in the Flesh: The Embodied Mind and Its Challenge to Western Thought*. New York: Basic Books.
- Lakoff, George, i Mark Turner. 1989. *More Than Cool Reason: A Field Guide to Poetic Metaphor*. Chicago i London: University of Chicago Press.
- Lancelot, Claude. 2000. *Port-Royal. Opća i obrazložbena gramatika*. Prev. Vojmir Vinja. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Langacker, Ronald W. 1987. *Foundations of Cognitive Grammar*. Vol. 1. 2 vols. Stanford: Stanford University Press.
- . 1990. Subjectification. *Cognitive linguistics* 1, br. 1: 5-38.
- . 1991. *Foundations of Cognitive Grammar*. Vol. 2. 2 vols. Stanford: Stanford University Press.
- . 1993. Reference-point constructions. *Cognitive linguistics* 4, br. 1: 1-38.
- . 2005. *Obserwacje i rozważania na temat zjawiska subiektywfikacji*. Prev. Małgorzata Majewska. Kraków: Universitas.
- Lawler, John M. 1983. "Metaphors We Live By" by George Lakoff i Mark Johnson. *Language* 59, br. 2: 201-207.
- Lee, John A. 1988. Love-styles. U *The Psychology of Love*, ur. Robert J. Sternberg i Michael L. Barnes, 38-67. New Haven, London: Yale University Press.

- Lewis, Clive S. 1946. *The allegory of love: A study in medieval tradition*. London: Oxford University Press.
- . 1977. *The Four Loves*. London: Fount.
- Lodge, David. 1977. *The modes of modern writing : metaphor, metonymy, and the typology of modern literature*. London: Edward Arnold.
- Love, Damian. 2002. "Al this Peynted Process": Chaucer and the Psychology of Courtly Love. *English Studies* 83, br. 5: 391-398.
- Lyons, John. 1977a. *Semantics*. Vol. 1. 2 vols. Cambridge: Cambridge University Press.
- . 1977b. *Semantics*. Vol. 2. 2 vols. Cambridge: Cambridge University Press.
- . 1981. *Language and linguistics: an introduction*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- . 1995. *Linguistic semantics: an introduction*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- Martinet, André. 1960. *Éléments de linguistique générale*. Paris: A. Colin.
- Mayenowa, Maria Renata. 1979. *Poetyka teoretyczna: zagadnienia języka*. 2. izd. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- McCarthy, Conor. 2002. Love, marriage, and law: three Canterbury Tales. *English Studies* 83, br. 6: 504-518.
- McEnery, Tony, i Andrew Wilson. 1996. *Corpus linguistics*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Mihaljević, Milan. 1998. *Generativna sintaksa i semantika*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo.
- Mikulić, Borislav. 1994. Čemu još metafora? (uvod). *Treći program hrvatskog radija*, br. 46: 69-74.
- Miller, George A. 1993. How metaphors work. U *Metaphor and Thought*, ur. Andrew Ortony, 357-400. 2. izd. Cambridge: Cambridge University Press.
- Moralejo Gárate, Teresa. 2002. Composite predicates and modification flexibility in Middle English. *Atlantis* 24, br. 1: 289-302.
- Moskowich-Spiegel Fandiño, Isabel, i Begofia Crespo García. 2002. Adjectival forms in Middle English. Syntactic and semantic implications. *Studia Neophilologica* 74, br. 2: 161-170.

- Mossé, Fernand. 1952. *A Handbook of Middle English*. Prev. James A. Walker. Baltimore: Johns Hopkins Press.
- Mustanoja, Tauno. 1960. *A Middle English Syntax. Part 1: Parts of Speech*. Helsinki: Société néophilologique de Helsinki.
- Niemeier, Susanne. 2003. "Straight from the heart" - metonymic and metaphorical explorations. U *Metaphor and Metonymy at the Crossroads: A Cognitive Perspective*, ur. Antonio Barcelona, 195-213. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.
- Nuyts, Jan, i Eric Pederson, ur. 1997. *Language and Conceptualization*. Ur. Jan Nuyts i Eric Pederson. New York: Cambridge University Press.
- Ogden, Charles K., i Ivor A. Richards. 1989. *The meaning of meaning: a study of the influence of language upon thought and of the science of symbolism*. San Diego, New York, London: Harcourt Brace Jovanovich.
- Ortony, Andrew. 1993a. Metaphor, language, and thought. U *Metaphor and Thought*, ur. Andrew Ortony, 1-16. 2. izd. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ortony, Andrew, ur. 1993b. *Metaphor and Thought*. Ur. Andrew Ortony. 2. izd. Cambridge: Cambridge University Press.
- Panther, Klaus-Uwe, i Günter Radden, ur. 1999. *Metonymy in language and thought*. Ur. Klaus-Uwe Panther i Günter Radden. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Co.
- Paxson, James J., i Cynthia A. Gravlee, ur. 1998. *Desiring Discourse: The Literature of Love, Ovid Through Chaucer*. Ur. James J. Paxson i Cynthia A. Gravlee. London: Associated University Presses.
- Phillips, Helen. 2000. *An Introduction to the Canterbury Tales: Fiction, Writing, Context*. London: Macmillan.
- Pilecka, Ewa. 2002. La transfert métaphorique en diachronie: cas du champ sémantique des adjectifs désignant les qualités physiques. *Neophilologica* 15: 126-138.
- Quirk, Randolph, Sidney Greenbaum, Geoffrey Leech, i Jan Svartvik. 1985. *A Comprehensive Grammar of the English Language*. London i New York: Longman.
- Radden, Günter. 2001. The folk model of language. *metaphorik.de* 1: 55-86.

- . 2003. How metonymic are metaphors? U *Metaphor and Metonymy at the Crossroads: A Cognitive Perspective*, ur. Antonio Barcelona, 93-108. Berlin; New York: Mouton de Gruyter.
- Radden, Günter, i Zoltán Kövecses. 1996. *Towards a Theory of Metonymy*. Cognitive Linguistics: Explorations, Applications, Research 9. Hamburg, Budapest: University of Hamburg, Eötvös Loránd University.
- . 1999. Towards a theory of metonymy. U *Metonymy in Language and Thought*, ur. Klaus-Uwe Panther i Günter Radden. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Co.
- Reddy, Michael J. 1993. The conduit metaphor: A case of frame conflict in our language about language. U *Metaphor and Thought*, ur. Andrew Ortony, 164-201. 2. izd. Cambridge: Cambridge University Press.
- Richards, Ivor A. 1971. *The Philosophy of Rhetoric*. New York: Oxford University Press.
- Ricoeur, Paul. 1975. *La métaphore vive*. Paris: Éditions du Seuil.
- Ritchie, David. 2003. "ARGUMENT - IS - WAR"—Or is it a Game of Chess? Multiple Meanings in the Analysis of Implicit Metaphors. *Metaphor and Symbol* 18, br. 2: 125-146.
- Robins, Robert H. 1997. *A Short History of Linguistics*. 4. izd. London i New York: Longman.
- Rosch Heider, Eleanor. 1972. Universals in color naming and memory. *Journal of Experimental Psychology* 93, br. 1: 10-20.
- Rosch, Eleanor. 1975. Cognitive representations of semantic categories. *Journal of Experimental Psychology: General* 104, br. 3: 192-233.
- . 1978. Principles of Categorization. U *Cognition and categorization*, ur. Eleanor Rosch and Barbara B. Lloyd, 27-48. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Rosch, Eleanor, Carolyn B. Mervis, Wayne D. Gray, David M. Johnson, i Penny Boyes-Braem. 1976. Basic objects in natural categories. *Cognitive Psychology* 8, br. 3: 382-439.
- Rosenbach, Anette. 2002. *Genitive Variation in English: Conceptual Factors in Synchronic and Diachronic Studies*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.
- Sacks, Sheldon, ur. 1979. *On metaphor*. Ur. Sheldon Sacks. Chicago: University of Chicago Press.

- Sadock, Jerrold M. 1993. Figurative speech and linguistics. U *Metaphor and Thought*, ur. Andrew Ortony, 42-57. 2. izd. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sandikcioglu, Esra. 2003. More metaphorical warfare in the Gulf: Orientalist frames in news coverage. U *Metaphor and Metonymy at the Crossroads: A Cognitive Perspective*, ur. Antonio Barcelona, 299-320. Berlin; New York: Mouton de Gruyter.
- Sandved, Arthur O. 1985. *Introduction to Chaucerian English*. Cambridge: DS Brewer.
- de Saussure, Ferdinand. 1960. *Cours de linguistique générale*. 3. izd. Paris: Payot.
- Searle, John R. 1969. *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- . 1975. Indirect speech acts. U *Syntax and semantics. Vol.3, Speech acts*, ur. Peter Cole i Jerry L. Morgan, 59-82. New York, San Francisco, London: Academic Press.
- . 1993. Metaphor. U *Metaphor and Thought*, ur. Andrew Ortony, 83-111. 2. izd. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sebeok, Thomas A., ur. 1960. *Style in language*. Ur. Thomas A. Sebeok. London, New York: Massachusetts Institute of Technology; Wiley.
- Semino, Elena, John Heywood, i Mick Short. 2004. Methodological problems in the analysis of metaphors in a corpus of conversations about cancer. *Journal of Pragmatics* 36, br. 7: 1271-1294.
- Shannon, Claude E., i Warren Weaver. 1963. *The Mathematical Theory of Communication*. Urbana: The University of Illinois Press.
- Shaver, Philip R., Cindy Hazan, i D. Bradshaw. 1988. Love as attachment: The integration of three behavioral systems. U *The Psychology of Love*, ur. Robert J. Sternberg i Michael L. Barnes, 68-99. New Haven, London: Yale University Press.
- Silić, Josip, i Ivo Pranjković. 2005. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga.
- Skok, Petar. 1973. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. 4 vols. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Solar, Milivoj. 1982. *Teorija književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
- Stamać, Ante. 1983. *Teorija metafore*. 2. izd. Zagreb: Centar za kulturnu djelatnost.

- Stanojević, Mateusz-Milan. 1999. Konceptualna metafora LJUBAV JE RAT u kolokacijama leksema 'ljubav'. *Suvremena lingvistika* 25, br. 47-48: 155-163.
- . 2002. Translation of culture in healthcare. *Studia Romanica et Anglica Zagradiensia* 47-48: 461-470.
- Stanojević, Mateusz-Milan, i Jelena Parizoska. 2005. Konvencionalne konceptualne metafore i idiomatičnost. U *Semantika prirodnog jezika i metajezik semantike*, ur. Jagoda Granić, 701-712. Zagreb, Split: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku.
- Steen, Gerard. 1999a. Analyzing metaphor in literature: with examples from William Wordsworth's "I Wandered Lonely as a Cloud". *Poetics Today* 20, br. 3: 499-522.
- . 1999b. From linguistic to conceptual metaphor in five steps. U *Metaphor in Cognitive Linguistics*, ur. Raymond W. Gibbs i Gerard Steen, 55-77. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Co.
- . 1999c. Metaphor and discourse: Towards a linguistic checklist for metaphor analysis. U *Researching and Applying Metaphor*, ur. Lynne Cameron i Graham Low, 81-104. Cambridge: Cambridge University Press.
- Stefanowitsch, Anatol. 2004. Happiness in English and German: A metaphorical-pattern analysis. U *Language, Culture, and Mind*, ur. Michel Achard i Suzanne Kemmer, 137-149. Stanford: Center for the Study of Language and Information.
- . 2005. The function of metaphor: developing a corpus-based perspective. *International Journal of Corpus Linguistics* 10, br. 2: 161-198.
- . 2006. Words and their metaphors: A corpus-based approach. U *Corpus-Based Approaches to Metaphor and Metonymy*, ur. Anatol Stefanowitsch i Stefan Th. Gries, 1-58. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.
- Stefanowitsch, Anatol, i Stefan Th. Gries, ur. 2006. *Corpus-Based Approaches to Metaphor and Metonymy*. Ur. Anatol Stefanowitsch i Stefan Th. Gries. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.
- Sternberg, Robert J. 1988. Triangulating love. U *The Psychology of Love*, ur. Robert J. Sternberg i Michael L. Barnes, 119-138. New Haven, London: Yale University Press.
- Sweetser, Eve. 1990. *From Etymology to Pragmatics: Metaphorical and Cultural Aspects of Semantic Structure*. Cambridge: Cambridge University Press.

- . 2000. Blended spaces and performativity. *Cognitive linguistics* 11, br. 3-4: 305-333.
- Świątek, Jerzy. 1998. *W świecie powszechnej metafory: metafora językowa*. Kraków: Polska Akademia Nauk.
- Škiljan, Dubravko. 1985. *Pogled u lingvistiku*. 2. izd. Zagreb: Školska knjiga.
- Tabakowska, Elżbieta. 2005. *Gramatika i predočavanje. Uvod u kognitivnu lingvistiku*. Prev. Mateusz-Milan Stanojević i Barbara Kryżan-Stanojević. Zagreb: FF Press.
- . 1993. *Cognitive Linguistics and Poetics of Translation*. Language in performance. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- . 1998. Go to the devil: some metaphors we curse by. U *Speaking of Emotions: Conceptualization and Expression*, ur. Angeliki Athanasiadou i Elżbieta Tabakowska, 253-269. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.
- . 2003a. Iconicity. U *Handbook of Pragmatics*, ur. Jef Verschueren, Jan-Ola Östman, Jan Blommaert, i Chris Bulcaen, 1-17. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Co.
- . 2003b. Space and Time in Polish: The Preposition za and the verbal Prefix za-. U *Motivation in Language: Studies in Honor of Günter Radden*, ur. Hubert Cuyckens, Thomas Berg, René Dirven, i Klaus-Uwe Panther, 153-178. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Co.
- Tajima, Matsuji. 1988. *Old and Middle English Language Studies: A Classified Bibliography 1923-1985*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Co.
- Talmy, Leonard. 2000. *Toward a Cognitive Semantics*. 2 vols. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.
- Taylor, John R. 1994. "Subjective" and "objective" readings of possessor nominals. *Cognitive linguistics* 5, br. 3: 201-242.
- . 1995. *Linguistic categorization. Prototypes in Linguistic Theory*. 2. izd. New York: Oxford University Press.
- Tissari, Heli. 2000. Five Hundred Years of Love: a Prototype-Semantic Analysis. U *Lexicology, Semantics, and Lexicography: Selected Papers from the Fourth G.L. Brook Symposium, Manchester, August 1998*, ur. Julie Coleman i Christian J. Kay, 127-156. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Co.

- . 2001. Affection, friendship, passion and charity. A history of four "love lexemes" since the fifteenth century. *Neophilologische Mitteilungen* 1, br. 2: 49-76.
- . 2003. *Lovescapes: Changes in Prototypical Senses and Cognitive Metaphors Since 1500*. Helsinki: Société néophilologique.
- Tomlin, Russell S. 1997. Mapping conceptual representations into linguistic representations: The role of attention in grammar. U *Language and Conceptualization*, ur. Jan Nuyts i Eric Pederson, 162-189. New York: Cambridge University Press.
- Traugott, Elizabeth C. 1989. On the rise of epistemic meanings in English: An example of subjectification in semantic change. *Language* 65, br. 1: 31-55.
- Turner, Mark. 1990. Aspects of the invariance hypothesis. *Cognitive linguistics* 1, br. 2: 247-255.
- Varela, Francisco J., Evan Thompson, i Eleanor Rosch. 1991. *The Embodied Mind: Cognitive Science and Human Experience*. Cambridge, Massachusetts i London, England: MIT Press.
- Vaucher, André, ur. 2000. *The Encyclopedia of the Middle Ages*. Vol 2. 2 vols. Ur. André Vaucher. Cambridge: James Clarke
- Veale, Tony, and Diarmuid O'Donoghue. 2000. Computation and blending. *Cognitive linguistics* 11, no. 3-4: 253-281.
- Vinja, Vojmir. 2000. Uvod. U *Port-Royal. Opća i obrazložbena gramatika*, 7-24. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Visser, Frederikus Th. 1970. *An Historical Syntax of the English Language. Part One. Syntactical Units with One Verb*. Leiden: E. J. Brill.
- . 1973. *An Historical Syntax of the English Language. Part Three. Syntactical Units with Two and with More Verbs*. Leiden: E. J. Brill.
- Wallington, A.M., J.A. Barnden, M.A. Barnden, F.J. Ferguson , i S.R. Glasbey . 2003. *Metaphoricity Signals: A Corpus-Based Investigation*. Technical Report CSRP-03-05. Birmingham: School of Computer Science, The University of Birmingham.
- Weststeijn, Willem G. 1995. Metafora: teorija, analiza i interpretacija. U *Tropi i Figure*, ur. Živa Benčić i Dunja Fališevac, 113-149. Zagreb: Zavod za znanost o književnosti.
- Wierzbicka, Anna. 1996. *Semantics: Primes and Universals*. Oxford, New York: Oxford University Press.

-
- . 1998. "Sadness" and "anger" in Russian: The non-universality of the so-called "basic human emotions". U *Speaking of Emotions: Conceptualization and Expression*, ur. Angeliki Athanasiadou i Elżbieta Tabakowska, 3-28. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.
- . 1999. *Język—umysł—kultura*. Ur. Jerzy Bartmiński. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Wittgenstein, Ludwig. 1958. *Philosophical Investigations*. Prev. G. E. M. Anscombe. 2. izd. Oxford, Malden: Blackwell Publishers.
- Žic-Fuchs, Milena. 1991. *Znanje o jeziku i znanje o svijetu: semantička analiza glagola kretanja u engleskom jeziku*. Zagreb: Filozofski fakultet, Odsjek za opću lingvistiku i orijentalne studije.
- . 1992. Konvencionalne i pjesničke metafore. *Filologija*, br. 20-21: 585-593.

Sažetak

Svaka se teorija metafore nužno bavi značenjem, a temeljno je pitanje bilo koje teorije značenja odnos između jezika i razumijevanja. Neke su filozofske, lingvističke i književno-teorijske škole objašnjavale metaforu kao isključivo jezičnu pojavu, dok je druge teorije smatraju dijelom našeg umnog ustroja, tj. pojavom koja je vezana prvenstveno uz naše shvaćanje svijeta (pa tek posredno i uz jezik). Kognitivna lingvistika u potpunosti je usustavila potonji pristup – metafora je u njoj konceptualni mehanizam strukturiranja konvencionalnog znanja, a ujedno i sposobnost konstruiranja značenja. Gledajući općenitije, kognitivni lingvisti opisuju kako jezične pojavnosti (od fonema i intonacijskih jedinica, morfema, preko imenica, glagola, subjekata i predikata pa do tema i rema) odražavaju umne procese.

Kognitivnolingvistički pristup konceptualnoj metafori ima brojne prednosti, od kojih je najvažnija sveobuhvatnost – konceptualna je metafora paradigmatika i sintagmatska sposobnost, konvencionalna i inovativna, ovisna o kulturi i biologiji, sinkronijske i dijakronijske naravi. Ipak, upravo u njezinoj različitosti leži i najveći problem istraživanja: nedostatak teorijskog modela koji bi uzeo u obzir mnogolikost konceptualne metafore istodobno nudeći razrađen i cjeloviti metodološki aparat. Cilj je ovog rada zacrtati integrirani model konceptualne metafore s posebnim naglaskom na istraživanje dijakronijskog korpusa te ponuditi cjelovitu sustavnu metodu istraživanja. Rad je odgovor na tri istraživačka pitanja: je li moguće dijakronijsko istraživanje konceptualnih metafora, koji su dijelovi cjelovitog opisa shvaćanja metaforičkog koncepta te koja cjelovita metodologija to omogućava. Na praktičnoj razini, odgovori se temelje na provjeri predložene metode na konceptu LÖVE na srednjoengleskoj građi. Tako doprinos ovog rada nadilazi metodološko-teorijske okvire, te nudi i praktične zaključke za jedno neistraženo područje u srednjoengleskome, omogućujući donošenje pretpostavki o načinu razvoja shvaćanja koncepta LÖVE od razdoblja srednjoengleskoga do danas.

Integrirana teorija konceptualne metafore i cjelovita metoda njezinog istraživanja ujedinijuju kognitivnu gramatiku i semantiku s konceptualnim, korpusnim, gramatičkim i diskurzivnim metodama istraživanja. Prema integriranoj teoriji koju razvijamo, cilj konceptualne analize metaforičkih kulturnih modela jest: (1) odrediti pojedinosti vezane uz pojedine konceptualne metafore/metonimije (opći oblik konceptualne metafore, njezinu konvencionalnost, preslikavanja i njihovu djelomičnost i detaljnost), (2) odrediti kulturne modele/scenarije vezane uz ciljnu domenu i njihove sudionike, te (3) odrediti koje

konceptualne metafore/metonimije sudjeluju u kojim dijelovima kulturnih modela/scenarija i u kojem su odnosu. Cjelovita metoda uzima u obzir navedene ciljeve, a u analizu uključuje i sljedeće tekstualne elemente: (a) utvrđivanje sadržaja konceptualne metafore, (b) utvrđivanje prijenosnika, (c) utvrđivanje gramatičkih veza između prijenosnika i sadržaja, te (d) utvrđivanje konvencionalnosti jezičnih veza. Analiza se odvija u skladu sa specifičnostima istraživane domene. Na taj način cjelovita metoda nudi uređeni slijed koraka analize:

1. Određivanje specifičnosti domene (utvrđivanje ciljnih izraza na temelju sekundarnih izvora)
2. Utvrđivanje sadržaja (konkordancijama ciljnih izraza i svih njihovih oblika te semantičko-gramatičkom analizom konstrukcija s ciljnim izrazima)
3. Utvrđivanje prijenosnika (u pojedinim skupinama konstrukcija) i utvrđivanje gramatičkih veza između prijenosnika i sadržaja (semantička analiza konstrukcija na temelju sekundarnih izvora)
4. Utvrđivanje općeg oblika konceptualne metafore (grupiranjem izraza prema semantičkim sličnostima prijenosnika i prema semantičko-gramatičkim konstrukcijama)
5. Utvrđivanje konvencionalnosti konceptualne metafore (jezičnom analizom)
6. Utvrđivanje preslikavanja i njihove djelomičnosti (grupiranje jezičnih izričaja unutar istih postuliranih konceptualnih metafora)
7. Određivanje detaljnosti konceptualne metafore (konceptualnom analizom)
8. Određivanje kulturnih modela/scenarija vezane uz ciljnu domenu i njihove sudionike (gramatičkom i diskurzivnom analizom)
9. Utvrđivanje koje konceptualne metafore/metonimije sudjeluju u kojim dijelovima kulturnih modela/scenarija i u kojem su odnosu (konceptualnom i diskurzivnom analizom).

Na praktičnoj razini primjena integriranog modela i cjelovite metode na srednjoengleski koncept LÖVE dala je očekivane rezultate. Pokazali smo da je koncept LÖVE u srednjoengleskome složeni metaforički kulturni model koji se temelji na relacijskoj doslovnoj osnovi (sudionici S_1 i S_2 i trajanje t koje izlazi izvan okvira gledanja). Određivanje konceptualnih specifičnosti koncepta LÖVE pokazalo je da postoje različite vrste LÖVE, a na temelju jezičnih specifičnosti odlučili smo se za istraživanje imenice *löve*. Na temelju semantičko-gramatičke analize utvrdili smo doslovni standard koji nam je poslužio kao kriterij za određivanje metaforičnosti konceptualizacija. U korpusu smo pronašli sljedeće

shematične skupine konceptualnih metafora: LÖVE KAO PREDMET, LÖVE KAO SILA, personifikacija, LÖVE KAO SLUŽBA i ostale metaforičke konceptualizacije. Osim metaforičkih predočavanja, pronašli smo i brojne nemetaforičke konceptualizacije, koje djeluju u skladu s predodžbenim shemama SILE i RAVNOTEŽE u kulturnom modelu LÖVE. Istraživanje suodnosa jezičnih obrazaca i konceptualnih metafora pokazuje da jezične konstrukcije koje su najudaljenije od jezgre (glagoli u kombinaciji s imenicom *löve*) imaju najshematičniji metaforički odnos s konceptom LÖVE. S približavanjem jezgri izraza (npr. predatribucija imenice pridjevom), jezični i konceptualni primjeri su manje brojni, ali ujedno raste njihova karakterističnost za ciljni koncept. Primjena diskurzivne metode pomnog čitanja potvrdila je rezultate konceptualno-gramatičke analize te nam omogućila rekonstrukciju scenarija romantične/dvorske ljubavi i međudjelovanja gramatičke sheme, dijelova scenarija i metaforičkih predočavanja. U prvoj fazi scenarija, LÖVE se predočava kao SILA koja djeluje na zaljubljenu osobu ili je personificirana. U drugoj fazi (kod predočavanja s jednim sudionikom) do izražaja dolaze konceptualne metafore koje označavaju intenzitet osjećaja (LÖVE JE VATRA, količina entiteta, veličina) i nemogućnost kontrole nad sobom (LÖVE JE SILA i njezina detaljna predočavanja, te personifikacija). Kod predočavanja s dva sudionika iskazuje se želja za ljubavlju ili za voljenom osobom putem metafora omeđenog predmeta (VRIJEDAN PREDMET, HRANA, ŽED), a ljubavnikova ponašanja prema voljenoj osobi uokvirena su metaforom SLUŽBE. U sljedećim koracima scenarija voljena osoba zamjećuje da je zaljubljena osoba voli. To se izražava konceptualnom metaforom SLUŽBE, gdje zaljubljena osoba čini usluge voljenoj osobi, te procjenom vrijednosti usluge pomoću predodžbene sheme RAVNOTEŽE. Navedeni se koraci kod drugih vrsta ljubavi (npr. erotske ljubavi) temelje na razradi metafore RAZMJENE DOBARA putem konceptualnih metafora OTIMANJA, KRAĐE, KUPOVANJA, itd. Posljednje faze scenarija – uzajamnost ljubavi i ispunjenje scenarija – znače nestanak konceptualnih metafora karakterističnih za kulturni model ljubavi, te pojavu predočavanja vezanih uz druge kulturne modele (npr. osjećaj sreće, scenarij braka itd.).

Na teorijskoj razini, potvrdili smo validnost integriranog modela konceptualne metafore kao i cjelovite metode. Drugim riječima, potvrdili smo hipoteze vezane uz dijelove cjelovitog opisa shvaćanja metaforičkog koncepta, cjelovitu metodologiju i dostupnost dijakronijskog materijala. Pokazali smo da se cjeloviti opis shvaćanja metaforičkog koncepta sastoji od opisa scenarija vezanih uz koncept, opisa metaforičkih i nemetaforičkih predočavanja vezanih uz koncept i opisa interakcije scenarija, metaforičkih i nemetaforičkih predočavanja. Pokazali smo da je opisani integrirani model moguće istražiti jedino pomoću cjelovite metode koja kombinira rezultate semantičko-gramatičke analize korpusa (kao temelja određivanja jezičnih

---

veza koje su potencijalne konceptualne metafore i značajki vezanih uz shemu ciljnog koncepta), konceptualne analize jezičnih veza u korpusu (kao temelja određivanja eksplicitnih konceptualnih metafora) te pomnog čitanja u diskurzivnoj tradiciji (kao provjere korpusne konceptualne analize i kao temelja opisa interakcija scenarija i metaforičkih te nemetaforičkih predočavanja). Najzad, čitavo istraživanje ujedno pokazuje da je konceptualna metafora u historijskom kontekstu dostupna suvremenom istraživaču.

Na teorijskoj i metodološkoj razini rad donosi sljedeće novosti u kognitivnolingvističko istraživanje konceptualne metafore: (1) nudi integrirani model konceptualne metafore koji uzima u obzir jezične i konceptualne podatke i ide ruku pod ruku s cjelovitom metodom istraživanja konceptualne metafore; (2) nudi metodu koja daje usporedive rezultate, te se može koristiti za dijakronijske podatke. Na praktičnoj razini rad pokazuje primjenu cjelovite metode i integriranog modela i daje cjeloviti opis dosad neistraženog koncepta *LÖVE* u srednjoengleskome. Daljnja istraživanja mogla bi se usmjeriti na uključivanje većeg broja semantičko-gramatičkih obrazaca u zacrtanu shemu, tako da se obuhvate i drugi jezični izrazi unutar istraživane domene (glagol *lōven*, itd.) uz teorijsku provjeru mogu li se na odgovarajući način uklopiti u integrirani model. Nadalje, valjalo bi se pozabaviti istraživanjem različitih domena u istom ili različitom vremenskom periodu te usporediti rezultate istraživanja da bi se došlo do kontrastivnih jezično-konceptualnih podataka. Tek kad se to učini predložena metoda i model realizirati će svoj potpuni potencijal.

Summary

Any theory of metaphor inevitably deals with meaning, and the fundamental issue in any theory of meaning is the relationship between language and understanding. In some philosophical, linguistic and literary theory traditions metaphor is taken to be purely linguistic, while other (constructivist) theories consider it to be a part of the human mental structure, inextricably connected with our understanding of the world (and, as a result of that, with language). Cognitive linguistic theory is a systematic application of the latter approach – metaphor is defined as an offline conceptual mechanism of structuring conventional knowledge and an online process of meaning construction. On a more general level, cognitive linguists describe the way in which linguistic phenomena (ranging from phonemes, intonation units, morphemes, nouns, verbs, subjects, predicates to theme and focus) reflect cognitive processes.

The cognitive linguistic approach to conceptual metaphor has a number of advantages, the most important being its comprehensiveness – conceptual metaphor is an offline and an online process, conventional and innovative, based on culture and biology, synchronic and diachronic in nature. This diversity is also the root of the most significant research problem in conceptual metaphor theory – the lack of a theoretical model that would take into account the multifaceted nature of conceptual metaphor, simultaneously offering a detailed and comprehensive methodological research apparatus. The aim of this dissertation is to produce an integrated model of conceptual metaphor with a special emphasis on diachronic research and offer a comprehensive systematic research method. More specifically, the dissertation offers answers to three research questions: whether diachronic research of conceptual metaphor is a plausible enterprise, what are the elements of a comprehensive theory of metaphorical models and what kind of methodology can take into account all of the necessary theoretical issues. On the practical level, the answers to these research questions are based on testing the developed research method on the Middle English concept *LÖVE*. Thus, in addition to offering a theoretical and methodological framework, we present a study of a relatively poorly investigated area of Middle English, which, in turn, allows making informed assumptions about the development of the concept *LÖVE* from Middle English until today.

The integrated conceptual metaphor model and the comprehensive research method bring together cognitive grammar and cognitive semantics combining them with conceptual, grammatical, corpus and discourse methods of metaphor research. According to the integrated model, the aim of analyzing metaphorical cultural models is to: (1) establish the details

---

connected with particular conceptual metaphors and metonymies (their general form, conventionality, mappings, partiality and schematicity), (2) determine which cultural models/scenarios are connected with the target domain and what its participants are, and (3) establish which metaphors/metonymies appear at which stage of the cultural model/scenario, and what their relationship is. The comprehensive method takes these aims into account, incorporating the following textual elements: (a) determining the tenor, (b) determining the vehicle, (c) determining the grammatical relations between the tenor and the vehicle and (d) determining the conventionality of the linguistic items. Moreover, the analysis must be in harmony with the (linguistic and conceptual) details of the examined domain. Thus, the comprehensive metaphor research method proposes the following analysis sequence:

1. Establishing the particularities of the investigated domain (determining target-related language on the basis of secondary sources)
2. Determining the tenor (concordances of target expressions and all their forms, semantic and grammatical analysis of constructions containing target items)
3. Determining the vehicle (in groups of constructions) and determining grammatical relations between the tenor and the vehicle (semantic analysis of constructions on the basis of secondary sources)
4. Determining a general form of the conceptual metaphor (by arranging groups of constructions according to semantic similarities of the vehicles)
5. Determining the conventionality of conceptual metaphor (linguistic analysis)
6. Determining mappings and their partiality (grouping linguistic expressions within postulated conceptual metaphor groups)
7. Determining the schematicity of conceptual metaphors (conceptual analysis)
8. Determining cultural models/scenarios connected with the target domain and their participants (grammatical and discourse analysis)
9. Determining which conceptual metaphors and metonymies are connected to which stages of the cultural model/scenario and how they are related (conceptual and discourse analysis).

The application of the integrated model and the comprehensive research method to the Middle English concept *LÖVE* produced the expected results. We showed that the concept *LÖVE* in Middle English is a complex metaphorical cultural model with a relational literal base (consisting of participants S_1 and S_2 and time t which extends beyond the scope of view).

There are various types of love in Middle English, and a range of linguistic expressions are used in the domain, and this study focuses on the noun *lōve*. Based on a semantic and grammatical analysis of the noun we have determined the literal standard which served as the criterion to establish metaphorical conceptualizations. The following schematic conceptual metaphors were found in the corpus: LÖVE IS AN OBJECT, LÖVE IS A FORCE, personification, LÖVE IS SERVICE and a handful of more detailed metaphors. Moreover, we found numerous non-metaphorical conceptualizations, which function in keeping with the image schemas of FORCE and BALANCE in the LÖVE cultural model. The examination of the relation between linguistic expressions and conceptual metaphors showed that linguistic expressions which are furthest from the core (verbs combined with the noun exhibit the most schematic metaphorical relationship to the concept LÖVE. The closer we come to the core of the expression (e.g. the noun *lōve* premodified by an adjective), linguistic and conceptual examples are less numerous but increasingly more characteristic of the target concept. The discourse method confirmed these results and enabled a reconstruction of the scenario of romantic/courtly love and the interaction of the grammatical schema, stages in the scenario and metaphorical conceptualizations. In the first stage of the scenario, LÖVE is conceptualized as a force that has an influence on the person in love or is personified. In the second stage (single participant conceptualizations – only the lover) conceptual metaphors showing the intensity of the emotion (LÖVE IS FIRE, quantity and size of LÖVE as an object) and the lover's inability to control oneself (LÖVE IS A FORCE and its detailed conceptualizations and personification) are particularly prominent. In second stage conceptualizations with two participants, the lover's longing for love or the loved one is schematically conceptualized as a bounded entity (detailed conceptualizations include: VALUABLE COMMODITY, FOOD, THIRST), and the lover's behaviors towards the loved one are structured using the conceptual metaphor LÖVE IS SERVICE. In the following stages of the scenario the loved one notices that the lover loves him/her. This is expressed using the conceptual metaphor LÖVE IS SERVICE: the lover does various favors for the loved one, and the value of the favors is estimated on the basis of the BALANCE image schema. In other types of love (e.g. erotic love) other metaphors may be used in this stage, e.g. the EXCHANGE OF GOODS schematic metaphor with detailed conceptualizations of ABDUCTION, THEFT, BUYING, etc. In the final stages of the scenario – mutual love and the fulfillment of the scenario – conceptual metaphors characteristic of the LÖVE model are no longer there, and their place is taken by conceptualizations related to other cultural models that may follow love (e.g. happiness, marriage, etc.).

Theoretically speaking, our results confirm the validity of the integrated conceptual metaphor model and the comprehensive metaphor research method. In other words, we have substantiated the hypotheses concerning the parts of the integrated view of metaphor, the comprehensive method and the accessibility of diachronic material. We showed that a complete description of a metaphorical concept consists of the description of the scenarios connected with the concept, the description of metaphorical and non-metaphorical conceptualizations connected with the concept and the description of the interaction of scenarios, metaphorical and non-metaphorical conceptualizations. We also showed that the integrated model goes hand in hand with the comprehensive metaphor research method. The comprehensive research method combines the results of a semantic and grammatical analysis of the corpus (in order to determine potential metaphorical linguistic expressions and the characteristics of the target concept schema) with a conceptual analysis (in order to obtain explicit conceptual metaphors) and a discourse investigation (to verify the conceptual analysis and to describe the interaction of the scenarios and metaphorical and non-metaphorical conceptualizations). Finally, on the global level, the study showed that conceptual metaphor in a historical context is accessible to a contemporary researcher.

Theoretically and methodologically the study introduces the following innovations to the research of conceptual metaphor: (1) it offers an integrated model of conceptual metaphor which takes into consideration linguistic and conceptual data and goes hand-in-hand with a comprehensive method of conceptual metaphor research; (2) it offers a method which gives comparable results and can be used for diachronic data. On the practical level, the dissertation shows in detail how the integrated model and comprehensive method can be applied to Middle English data, and gives a comprehensive description of the so-far unexplored concept of LÖVE in Middle English. Further research could deal with other linguistic expressions within the domain (e.g. the verb *lōven*) to check whether they correspond with the present results. Moreover, it could focus on other domains in the same or a different time period, so as to compare the research results and arrive at contrastive diachronic data. Only when this is done, the method and the model proposed in this dissertation will realize their full potential.